

Et gravitate sui scelus timere debent sibi intentas à Deo minas,
 Et supplicia acerbissima quae illis manent, quae ad eos sunt intole-
 rasibilia, ut supra modum eorum (qui velint, nolint, portabunt) Summe-
 vos grauent, vires emoliant, robur fangant & opprimant.

Chrys. Utriusque delinquit Galatas, tum quia de illis bene sperat,
 tum quia reductores eorum execratur. imo supplicium merentium pro-
 dicit. occurrit. vos quidem mutabimini, altamen illi non propterea
 poenae non dabunt, quia merentur. idem Theop. S. addit Chrys.
 non enim par est, ut aliorum probitas, aliorum malitiam subleuet.
 Nec simpliciter dicit conturbat, sed exaggerat sermonem dicentis
 qui qui fuerit. Theop. S. exaggerationem explicat a dicitur
 & si magni videantur, & auctoritate graui. Theodoru.
 & si magnas de ipsi opiniones habeant, eos Deo penae esse
 iustitiam intelligant.

Amb. Hoc propterea subiicit, neque sibi meritum defendere
 eo quod filij essent Abrahæ iuxta carnem. sicut qui exal-
 tantes se dicunt ad resam apud Ioan. Not filij Abrahæ
sumus. in dicantur iudei fuisse isti Pseude aplos Salmero;
 Chiontum nominatum suspicatur, quae suspicio probatur iudei-
 ano. de quo sup. c. 2. v. 4.

Sanctus Thomas plures fuisse dicit (ut supra cap. 2. insina-
 tur, cum dicitur propter sub introductos falsos Itaves.) unum
 tamen principium fuisse, qui de iudea veniens, iactans que
 se magnorum aplos fuisse discipulum, sub hac auctoritate,
 Galatas perturbat, ac corrumperet. Multos fuisse non dubito

ut plerique insinuant interpretes, pro resam Amb. & Theop. S.

Verum quasi de vno die loquitur Apostolus, ut extenuet il-
 lorum auctoritatem. sic in parabola nuptiarum, unus dum taxat
 dicitur eiechus in tenebras exterioris, cum tamen certum sit sub
 illo omnes intelligi damnationis eterne res.

12.

Dion. conturbat, id est pacem sollicitat, soluit, ac supervertit, q̄
 in euangelia veritate habuisti, & mentis quietem. contur-
bat vos. Aug. Hec est illa perturbatio contraria ordini, ut Augustinus
 de spiritualibz carnales facit. 1. 25. qui remouet vos à de- Thom
 bito ordine, ut ab spiritualibz ad corporalia conuertamini. Hic
 est peruersus ordo. Conturbatio est ordinis peruersio. nulla vero
 maior est, quam, si spiritus carnem proponat. de quo supra c. 3. 5. 3. 3.
 3. in huiusmodi, Et cum spiritu experitis, nunc carne consumemini.
~~ita.~~ Velut qui impudissimum fontem è fundo emoto ceno inter-
 turbaret; sic legalium ceremoniarz ueritate ecclesiam fide-
 lium Galatarz conturbabant falsi predicatoris, ac velut ^{Bartholomaeus} ~~Bartholomaeus~~
 puluerem in oculos sparsit, excecabant, ne recta graderentur
 in coelum ^{uir.} ~~uir.~~ ^{ideo abique acceptatione personarum} ~~ideo abique acceptatione personarum~~
~~scilicet~~ ^{scilicet} ~~puritate~~ ^{puritate} ~~Latinarum~~ ^{Latinarum} ~~admixtionem~~ ^{admixtionem} ~~admixtionem~~ ^{admixtionem}
 puritatem turbat; Puritatem fidei vrb admixtione in fide-
 litatis turbidam facit. ideo abique acceptatione personarum ^{In iudicio non est personarum acceptio.}
 iudicium subibit perturbationis author. Damnationis sen-
 tentiam feret, hoc est portabit iudicium in die le expen-
 su s. Martini le vendra, plus intelligi vult, quam ver-
 ba sonant. Grauisime punietur, acerissima dabit poenae
 quae nimirum Dny minatur scandalum afferentibz alijs ^{Perturbatio}
 Matt. 5. 13. 6. 7. 2. quaeque manet feminatores Zizaniorz. ^{scandalum}
 Matt. 5. 13. Et quae merentur nouas seclaz aut heres ^{scandalum}
 atque heresiu, quoz Deus seuerissimus ultor. simile est
 illud infra c. 6. 5. unusquisque onus suum portabit. 5. Tho. ^{1. 6. 5.}
 Huc accersit illud, Iosue. 7. 25. quoniam turbasti nos, excurset
te Dny in hac die. Hugo. Car. illud Gen. 34. 30. maioribus ^{gen. 34.}
ad filios Simeonem & Levi turbasti me & odiosum fe-
cidisti charitas & Pharisaeis. & Deut. 27. 17. Maledictus ^{Deut. 27.}
qui.

13.

qui errare fuit ca cum in itinere Leuit. 19. Nec coram caelo ~~non~~ pro-
 nay offendiolum, id est simplex, & impudens & scandalo sij.
 Theop. 5. Hoc dicitur à Paulo, ne alij, pari rōe adoriren-
 tur Galatas, insidias ducerent. Adde voluisse etiam eos dem
 Galatas de terrene ab hōz doctrina, ut s̄ in dicaui.

Hierony. quicumque est ille occulte inquirunt Petrum
 laerat, cui supra in faciem restitisse se scribit, q̄ non recto
 pede inuēsserit ad euangeliij veritatem. sed nec Paulus
 tam prociū maledicto de ecclesia p̄ncipe loqueretur, nec Pe-
 trus dignus, qui conturbat̄ ecclesij reij fieret. Ex quo ar-
 bitrandum est de alio quodam dici, qui aut cum Apl̄z fue-
 rat, aut de iudaea venerat, aut ex Pharis̄is reciderat,
 aut certe magnis rit̄ apud Galatas estimatus, ut portabit
iudicium ecclesij conturbat̄, quicumque est ille. Tandem
 addit. quicumque est ille, qui vos ad Pharis̄oz doctrinam
 retrahit, & in carne desiderat circumcidi, quamvis sit elo-
 quens, & in legis etuditione se iactet, nihil amplius dico,
 nisi hoc quod etiam vos abnuere non potestis, q̄ portabit pro
 hoc opere iudicium, ut consequatur pro suo labore merce-
 dem. Hactenus Hiero. qui & superius à nobis dicta,
 & confirmat, & expliat. Ans. eodem sp̄u, quo progur-
 aerat Apl̄z correctionem Galatas, pr̄uidet & p̄sterna-
 ham atque damnationem pseudo apl̄oz, qui eos seduxerant.
 Claudij. hac sententia Paulus velut iudex q̄ tribunali se-
 dens condempnat pseudo apl̄os. Arguit que simul eos qui
 p̄dicantes doctrinā seminant, quos onera vocat tante, sub
 illo verbo portabit. Iudicium pro damnatione per meto-
 nymiam. Portabit iudicium id est gravissime pu-
 nietur Legion. quicumque, etiam si sit Petrus, aut Angelus
 Brun. ut s̄. 9. ¶ Hinc excludit se Paulus ab hac

14.

15.

11
 12
 13

suspensione, quam exclusionem probat seq. versu.

Conturbat novis vetera assuendo. iudicium Dei non fallit, & si trece
Sumanum sefellert. Hoc enim septimum, quod dicitur. Prou. 6. Pro. 6. 11
remnantem inter fr̄y discordias trece.

Dion. lud. reprobationi debitam poenam subdicens, nisi peni- Dionysius
teat inipe. Nam Job 24. Deus inultum abire nullam patitur Job 24. 24

At Basil. Orat. de pecc. & orat. de iudicio multis ex sa- Basil.
cis litteris allatis exemplis probat & si diu solcat Deus
grauissima hominum scelera tolerare, tandem grauioribz sup-
plius vltim. quod hic refert Iulianus.

Cathar. Portat iudicium quicumque dat sup culpe poenam Cathar.
nam, & si culpa transeat, reatus tamen manet. quidam
imp̄s (Iulianus & Porphyrius nominantur a S. I. Soma) Iulianus
hoc quasi aduersus Petrum dictum accipiunt, quod vel cogi-
tare est Surrendum, inquit ergo aliquem insignem p̄ pseudo
Ap̄tolum. In V. II. Scholia

1. V. II. Co. autem fratres eoz. Amb. Apertum quod dicit. Val. Denim
quasi inimicus a iudicis habebatur; & non desinebant a per-
secutione eius quia circumcisionem rem non stare docebat. De-
nique iudicis compellentibz, & saepe numero falsa accusa-
tiones contra eum deferentibz, obsequium iudicem videns coac-
tus appellauit [Caesarem.]

2. Chris. quoniam traducebatur Ap̄toly hoc nomine, quod
vbique iudicasset, fidei que predicaret; vide quam pure re-
met explicet a suspitione, ipsos appellasse testis. Nam
vos quoque int̄s (inquit) istam fuisse meaz persecutionem
causam, q̄ a lege iudeo decipere. Neque enim aliud
crimen mihi possunt intendere, qui ex iudicis sunt, propter
hoc solum. Nam si concessissem, ut seruatis maioribz v̄tibz
credesent, haud quozqz mihi fuissent insidiati, ~~inquit~~

neque

neque ij, qui crediderunt, neque ij, qui non crediderunt, cum
 nihil ex ipsoꝝ institutis labefactaretur. Quid igitur? an non
 prędicavit circumcisionem? An non circumcidit Timotheum? cir-
 cumcidit quidem, sed non prędicavit. Dicit exatam in dicendo
 circumspeditionem non dixit. Non fuit circumcisionem, sed non
 prędico. Sic est non ita iubeo credere. Etenim ne Sine cape-
 res dogmatum confirmationem circumcidi, inquit sed non prę-
 dicavi.

Quam quoniam contra rantes in illum dicebant, Hypo-
 crita est, alibi quidem circumcisionem prędicat, alibi non;
 ait Persecutionem a iudęis patior, idque vobis notum est. In ergo
 circumcisionem prędico, supervacuum est, qd me persequantur.
 quid igitur? An non circumcidit Timotheum: sed hoc dispensatione

quodam factum dicitur, ut facile apud iudęos suscipere. Non
 itaque dixit, si circumcisionem exerui, sed si prędico. Non enim
 quod dispensatione factum est, volo, ut in documentum acci-
 piat. eadem Theophs. addit que planum est, quia, quod
 patior eoz ritus dissipem, ac tollam, persequuntur me:
 si circumcisionem prędico, commendo, adeoque confirmo pa-
 tria eoz leges; quid igitur me persequuntur? Timotheum

circa per quamdam indulgentiam circumcidit; sed non ideo
 circumcisionem prędicavit. qui enim prędicat, docet semper
 fieri debere, tamquam rem simpliciter bonam; qui vero
 per confessionem, & dispensationem aliquid facit, non
 velut simpliciter bonum, hoc facit: verum tamq̃ ad typus utile

Aug. Quoniam intelligendum est fuisse quosdam qui cum
 vellent eis istam servitutem persuadere; & viderent eos Pauli
 apte auctoritate rucari; dicerent etiam ipsum Paulum id
 sentire, sed non eis facile aperire voluisse sententiam suam,
 opportunissime subiecit.

Loq̃ autē dicit. Annon ab ipsis etiam patiebatur persecutionem.

qui talia p[ro]suadere moliebantur, cum iam euang[elium] suscepisse
 viderentur. quos tangit alio loco. vbi ait Periculis in falsis 2. Cor. 11. 23.
fratrib[us]. Et in hac ep[istola]. vbi dicit hic supra 2. A. Vbi dicit 5. 2. A.
Propter subintroducendos aut falsos fratres etc. Ego, si circum-
 cisionem p[ro]p[ter] diabat, definerent eum persequi. qui tamen non
 timentur ab eis, quib[us] Ch[ri]stiana libertas annuntiabatur, aut ne
 ab ipso ap[osto]lo timent[ur] putarentur, propterea superius libera
 plenus fiducia nomen suum etiam professus est dicens. ecce,
Ego Paulus dico vobis; quia si circumcidamini, obui[us] vobis imbeci-
proderit. Jamq[ue] si diceret: ecce me imitamini, vt non timea-
 tis; aut in me causam refundite, se timentis. Hieronymus
 Legimus in actib[us] Ap[osto]l[orum] ipse quoque Ap[osto]lus Paulus in ep[istola]
 suis ~~hinc~~ sepe commemorat se a iudicib[us] creberrimam persecutionem
 submisisse, propterea doceret eos, qui de gentib[us] crediderant in X[ristum].
 non debere circumcidi. Vt aut, de quib[us] mo[do] dixit, qui ait.
Cont. vos ip[s]os. Iud. quic, e ille, vt despererent Galatas etiam hoc
 addebant. Non solum iacob[us], et Ioannes, et ceteri in iudica
 Ap[osto]li, circumcisionem, et alia p[ro]cepta Legis obseruant, sed
 ipse quoque Paulus, qui vos aliter docuit, quam se rei veritas
 habet, Timotheum circumcidit; et iudicib[us] frequenter
 iudicib[us] factus est veritate cogente. quam opinionem de Gala-
 tar[um] mentib[us] Paulus nunc volens tollere ait,
Ego aut leg[is] omne inquit in me odium iudicor[um], et qua ad-
uersum me ferunt, insania, omnib[us] aliud est, nisi q[uod] doceo
gentes, non debere circumcidi; et Legis onera superflua, et
 iam abolita. ~~addidit.~~ cum ait. persecutionem patiar, mani-
 festum est me circumcisionem non addendum nil quod iure h[ab]ere
 abeat p[ro]p[ter] dicere, quam de deo. Non enim tam persecutionem
 patior a iudicib[us], quam p[ro]p[ter] dico crucifixum, et lesion dico esse X[ristum].
 quem Lex et prophete p[ro]p[ter] dicebant, quam quia docio Legem esse
 completam.

A

7.

Bruno

Bruno. respondet modo falsum esse, quod imponebat ei illi
 pseudo, q̄ prius quidem deducebat circumisionem, sed modo tero-
 loginis correctus à Petro, & alij eam prædicabant. si illi, inquit,
 vos conturbant, ^{at} non ego. si aut̄ adhuc (sicut olim, cum erat iulius)
~~impugnabat~~ ~~interbat~~ præd. cir. cur adhuc sicut à principio præ-
dicacionis meæ pat. perse. à iudæis. si conigo intertextum verbum
 errore bypi.

Uaz. Ego aut̄ fr̄y si adhuc prædico necessariam esse circumisionem
 ut calumniantur pseudo Ap̄li, volentes etiam vos saluere, cur
 adhuc iudæi pergunt tam obstinato me odio insectari. (q̄ d.
 alia causa nulla potest fingi) Arg^m est ab euentu. neque
 enim mihi essent infensi, si quod illi volunt, ego facerem,
 sed quia non facio, me odiant, meamque aperte belligerant, ut ait Theod.

Est itaque hęc ap̄li hoc versa sententia & mens. Ego aut̄ fra-
 tr̄y. opportunè nomen benevolentis additum est ad remouen-
 dam ex eorū animis calumniam: si forte ex deceptorū men-
 dacio Galatæ in aliquam sinistram deo venissent suspi-
 cionem. si adhuc, ut olim, cum ⁱⁿ incredulitate viuerem, &
 persequeretur ecclesiam Xpi, antequam, ^{inquam} inquit, conuersionem
 ad fidem. predico & obseruandam doceo, ut isti mei
 oditiores, & vni deceptores passim dictulant, necessariam
 esse, circumisionem, aut alios ritus Moysæ legi; ut ij
 salui fiant, qui Chri fidem susceperunt; vos iudices facio.
 iudicate, & equa lance discernite, ac ponderate quod adhuc, etiam
 nunc, quid causæ reliquam est, cur me, iulij tanto odio pro-
 sequantur, utrumquam tamq̄ ^{infensissimi} ~~infensissimi~~ hostes ab-
 iniungit, insidias que cessent, omnem que operam dent,
 ut me de medio tollant! si ego nulla alia causa odij
 est, præterquam quod, abolitam dico circumisionem, certum
 manere debet, me nullibi prædicasse necessitatem eius, vbi
 isti calumniaz architecti impulerint mendacis mihi impo-
 nunt, ut liberius vobis imponant; ac minus sententias X^m eripiant.
 Uazquez. Arg^m est à deduce & conseq̄ ad destructionem

antecedenti. Sic m. si predicarem circumcisionem, iudgi me non persequerentur; sed certum est, qd me persequuntur, ergo certum est qd non predicam circumcisionem.

10.

Ergo evacuatum est scandalum Crucis. Hec est illatio ab eadem ex eodem antecedente collecta, videlicet si predicam circumcisionem, ergo iudgi me non persequuntur. Hanc vim habet illa interrogatio, ut inferat negationem, & hęc fuit 1^a illatio. deinde rursus infert. Ergo sublatum est vel nullum extat scandalum in predicatione crucis. & hęc est 2^a illatio, sive conclusio ex eodem principio. Nam idcirco scandalo erat iudgis crucis predicatio, quod tolleret simul legem, eiusque ritus, ac ceremonias aboleret; & si Paulus predicaret circumcisionem, ex teni que Apoli, ut mentiebantur illi conturbatores satis audaces, ac temerarii, non erat causa vlla huius scandali, quod tamen, cum etiam nunc permaneat, constat, neque Paulum, neque alium vllum Aplos predicare circumcisionem; que erat vltima conclusio inferenda, atque recipi, quod tendebat Apoli Argumentatio. igitur ut ait s. Tho. primo probavit Apostolus falsitatem, obiectam ex eo, quod ad se pertinebat, ex sua persecutione; de inde ex eo, quod communiter ad omnes spectabat Apostolos, idcirco, ex scandalo crucis -

11.

Hieronymus sic exponit, cum aut, inquit, crucis Xpi scandalum maneat, ego persecutionem patiar, patiar, qd non paterer, si scandalum non maneret, frustra quidam iactant me circumcisionem predicare, quam impugnano iudicio persecutionem. Docet vero Hieronymus idcirco X^m crucisrum dictum à seipso lapidem offensionis, & Petram scandali, quia predicatio eius, cum plerumque velis procederet

ad

ad audientes, statim ut ad crucem venit, impingit, &
 nequaquam potest ultra procedere. Unde I. Cor. 1. Nos aut
 (inquit Paulus) pro dicamus X^m crucifixum, iudicis quidem
scandalum. In quem solliciti negligent, & crucifigentes
 offenderunt, ^{ut annotat etiam} ~~adde~~ ⁱⁿ Gagnep.
 11

Chrys. crucis offendiculum vocavit, eoq; etiam sermone
 hoc imperabat, idque potissimum offendebat iudaeos, &
 vitabat ne crucem ruperent. Videlicet q; iuberentur a
 maioru institutis discedere. Nam & Stephanum non
 accusabant, q; crucifixum adoraret, sed quod solueret legem.
 Propterea Paulus ait, si concessa est circumcisio, soluta est, q; q;
 habeat adversum nos contentio, nulla iam inimicitia manet
 adversum nos. Obstacle, impedimentumque sublatum est
 crucis praedicationi, apud iudaeos. Addeit Legion cuacuatum
id est sublatum est id quod offendit iudaeos, & absterret a fide
Xⁱ crucifixi. Cray, cessavit, desistit, quod vulgo dicitur,
 cassatum est. Gr. κατήγηται. De quo supra plura. Careta-
 nay ait, per interrogationem etiam. Sane particulam Legen-
dam. quod non displiceret, nisi lecto vulgata sine inte-
 rogatione probata esset. Sicut ita dispunxit, ut vult Caret?
 sententia omnino idem colligitur utrius modo dispunxerit.
 Etiam, Ergo (si ego pro duo circumcisio & utilitatem acquiri)
 frustra pro duo crucem, & gratis X^{pus} mortuus est, atque
 adeo scandalum cessat cruce cessante, atque inutili facta, &
 hoc minus incommodum est, quam prius —

12.
 Non scandalum passivum, quo scandalizantur, quia praedicamus,
 magis constare salutem in cruce, q; in circumcisioe.

Hos doctores sequuntur reliqui fere omnes tam veteres, q; q;
 recentiores. Rum. Theop. Gloss. Lyr. Lomb. Brun.
 §

Ansel. Amb. Hugo. Car. Adam. Athos. Claud. Vazq. Marian.
Aubin. Gagn. Reger. Prim. Anst. M. Legion. Catha. Rex. Caiet. in
Salm. Cor. scrip.

14.

S. Aug. quod aut dicit ergo eua. est. can. cr. sententiam illam repeti sc. 2
si ex lege iustitia, ergo gratis Xpi mortuus est. sed hic quoniam scandalum
nominat in memoriam tenet: propterea maxime in Xpo passio, esse scandalum
iudicor, quia idem carnales observatores, quae propria salute se habere
arbitrabantur, tum sepe animadvertentibus proterere, atque contemnere hoc
ergo ita dicit, ac si diceret, sine causa, ergo Xpi cum ista contemneret
non delicta iudei crucifixerunt, si adhuc eis, pro quibus crucifixus est.
talia persuaderentur. hic itaque Aug. si X. ideo mortuus est, ut legemque
iustificare non poterat, fineret, et veram iustitiam introduceret cum una
sola gratis, et sine causa dicitur crucifixus, et mortuus, si adhuc sit
sufficienti tribuitur circumstantia, scilicet legis. hoc est si ex lege iustitia
ergo gratis X. ideo mortuus est. Adde insuper, sed non gratis, non sine
causa, non frustra crucifixus, ac mortuus est: ergo finem imposuit legi, tamquam
inutilis ad iustitiam prestandam. ecce scandalum iudicor, quod denique
mysterium tollat legis nrae, et ostendat non necessarios ad salutem. Vatablino
ergo non offenditur iudei amplius. Clar. q. contrumeliosa X. Clarin.
mors reddita est inutilis.

15

Paraphrasis

De me aut. quicquid ubi vni plebs Apli dicitent, et falso peragant in
vulgas, tam hoc iam illud sentire apud alios circumfessionem magnificasse, quod vos
tam repudiaste, in hoc ierosolymis a iacob et iohanne me esse reprehensum. hoc
cum taxat vos animadvertentibus velim, quoniam de causa in me iudici tot maledicta
congerant tot insidienter modis, nihil adversum me gladius exererint, quos
mortem intenterint; insuper quanto etiam, nunc persequantur odio, vos tepe ad-
uocis, imo iudicis cordibus, an illa tam pertinacia odia, quae tam manifesta
sunt, et explorata non modo apud eos, sed obique gentium, ex qua nam causa
oratione ue nata, ac propagata sunt; proterquam ex eo, quod videant, me legi
vale dixisse, et promissa, quae legales iam inanem, circumfessionem inuilem,
nec ex ipsis ullam salutem, iustitiam ve sperandam: sed bene ex Xpo crucis,
ac morte illius oratione peti oportere; neque nisi per X. crucem aditum ad gratiam animi
quod vitam patet. Ergo cum hec sit pessima ratio, sine occasione perfectionis, circumfessionem
non solum contra me, sed contra universos aplos, et crucis propugnatores, si scilicet sunt
illorum iracundia, si zelus ardet, si odium flamma non cessat, crucis offendiculum manet, nec
ulla ratione ablatum est, quis sane mentis: dicere audeat mecum nunc circumfessionem,
aut proter duare, aut commendare, aut tamquam necessariam extollere, autum hodie crucis considerant
dicere: si ita dicerem procul dubio cordium me iudicor, non habuissetis, sepe dicitur
cessasset, scandalum etiam crucis nullum esset, sublata esset de medio. offensio, quae tantum
inflammatur, et veluti insani furunt, non ferentur, quod crucem factum esse finem legi, circum-
fessionem inuilem, et promissa omnium cassas. hoc est quod offendunt hie circumfessionem, scandalum tantum vero.

V. 12. Vnam abundantur qui vos conturbant.

Chrysostomi expositio videtur esse propria, ac certa Suis loci. Vide inq; quam est sic amantentur in eos, qui Galatas reduxerant. Inimico torquebat accusationem in seductos, semel atque iterum eos appellans stultos, verum ubi illos recte castigavit, corripit quoque deinceps in seductores fertur, oportet autem nos & Sane Apti sententiam perspicere, qui modo Sot tamquam proprios filios, & tanquam correctionis capaces admonet, & ad mentem revocat; eos vero, qui reduxerant, velut alienos, & insanabili morbo laborantes reserat. plm, cum ita dicit portabit iudicium suum quisquis fuerit; plm, cum ait Vnam abundantur, qui vos conturbant. Recte autem dicit ava gōvta Sot est, statuimant. Compulerant enim eos, ut propria patria, ut libertate, ut coelesti cognatione relicta, ac peregrinam persequerentur, ut iam ab illa superna liberaq; Ierosolyma exuber cogantur, velut Captivi, solum qua vertere iussi, incertis vagari sedib; qua propter illis imprecatur. quod autem dicit Sot est. Nulla est mihi cura de illis. Hereticum enim inquit, Sominem deuta post vnam & alteram admonitionem. so volunt non solum circumcidantur, verum etiam excidentur. Hec Chrys. qui deinde eos reprehendit. revere, qui ex Sac Apti inculpatione se curandi audaciam assumabant; in quo Manesioz fovee heresim videbantur, atque in eadem dem Apti incurbant imprecationem. Ita etiam Deoph. Theod. Hieron. Deog. Card. Calet. Vidorus Clarus, Sitanta est, inquit, apud Sot amputatq; pelliculq; gloria p me non m° circumcidat, verum etiam pendus abscindantur. & amputent ear pter in quib; tantum gloriant. Irrosario hoc dicitur. Imidere solet Aptus circumcisionem, ut cum ait P Si 37, videt concisionem. & 4. v. 19. & gloria in confusione ipsor; 1. circumcisione corporali in Amb. & Aug. quos refert Naz;

ibi. Hanc etiam addidit infra c. 6. 13. Volunt vos circumcidi, ut
in carne vna glorietur. ¶ Am. b. Vnam abundantig vos subuertent. Tale
est hoc, quale illud 1 Cor. 16. Qui non amat Iesum sit Anathema! 1 Cor. 16.

2.

Ex ipso grege morbido sunt exij, quos sciat sententia eorū, ut ab-
 eundantur a misericordia Dei, qui Galatas Dei gra exuerunt. Non
 solum spiritualiter, sed etiam carnaliter. Sic maledicit, ut quia
 circumcidi Galatas cogebant, ipsi abundarentur, ut multiplica-
 retur Sicut dolat corporis.]

3.

Aug. Adicit elegantissima Ambiguitate, quasi sub specie ma-
 ledictionis benedictionem; non tantum inquit, circumciantur, sed
 abundantur. sic sunt spades propter regnum celoz, & carna-
 lia seminare cessabunt. Aug^m sequitur Glosa ordio. Bruno simili-
 ter, cum ait, Non intelligit Paulus membroz abscissionem, sed
 xristi sicut abusi testulic non generant, sic isti abundantur
 ne quamlibet generare possint in errore suo. S. Thom. etiam
 sequitur; sic que expliat optat ut totaliter castrentur, spiritua-
 liter inuicem, ut spirituales castitatem seruent cassando xre-
 monia; secundo optat sterilitatem proli, quam habent Cu-
 nucbi, ut scilicet non generent, ut factenus, filios in errorem
 & seruitutem legi. Anselmus eandem ingressus senten-
 tiam ita conuenat. Vnam aut. G. ipsi, qui crucem de euacuare
 volunt nra salute euacuentur suo errore. Vnam abundantur
 non carnaliter, sed spiritualiter. i. vim generandi perdant
 ut neminem corrigere valeant, ut seminare in vobis in alijs
 carnalia descendat; Bonum illis optat Aptui, ut scilicet spiri-
 tali ferro abundatur ex eis illud, unde feruent spiritualiter
 ac corumpendas mentes alioz. S. eadem est expo Lomb.

4.

Adamus approbat explanationem Chris^m, & ita declarat
 vnam per duong usque vndictam, non solum circumciantur,
 sed etiam execentur. i. pudenda ignominia, graui que do-
 lore illis membrum illud totum semel abundatur, cuius

2
 G

scilicet

occasione delinquunt, ut sine ignominia corrigantur. Deinde Syram
 secutus & Dionysium ita exponit vltimam amputentur à vno con-
 te sermo, ne diutius ordinem vestrum turbare possint; quando tam
 pertinaciter suam de circumcisione sententiam venientes corrigi
 nequeant.]

Hanc potenter expositionem magis probat Vazquez serm. le-
 gion. Crasm. etiam dicit apostolica gravitate digniore, &
 sic declarat vltimam, & non solum iudicentur, sed etiam
 anatHEMA fiant, vesecti penitus à vno corpore. Cat. dicit quod
 alludit ad abscissionem, quæ in carnali circumcisione fiebat,
 quod vltimam ita abundanter à corpore ecclesie, & eorum carnis ea
 iudicia observatione abundat. nam in circumcisione xpi pe-
 culule abscisso significavit presidendos à suo be-
 nedicto Corpore ludos rebelles. Atque ita optabat Apstus gla-
 rio anatHEMA id fieri in istos magistros, & satores erroris
 sine ratione aut de abscisso corporaliter intelligi assentit. Clau-
 dius, utramque sine censura amplexus est. Utamque etiam vultur
 probare Primas. cum ait, quidam dnt vltimam abundanter ab
 errore & inserantur veritati: quidam vera, si putat sibi doc-
 prodesse, non solum circumcidatur, sed et abundanter, si ex-
 polatio membri profuit. Ambrosium si penitus calleat, utramque
 secutum videbis.

Inhianus primus Chry. de inde Aug^m tandem Ambrosii
 probat expositiones, opationem fieri propter regnum coelorum, cum
 Regim interpretatur, euangelicam doctrinam complecti. unde requi-
 ipse ait, ut circumcisionis ritus desinant progrediare. similiter
 explicat. Ceteri. Doctor Angelicus, & alij ipsum sequuntur, inter-
 pretantur castitatem seruare spiritalem, & sterilitatem contra-
 bere etiam spiritalem, quæ, velut distincta, res effertur, cum
 tamen una eademque sit, vel coniecta connexæ, ut in idem eua-
 cerant. Censores explanationis Chry. mi non sine Hispanis la-
 gisse videntur. Inhibitionis subicit omni, quicumque putant eam expla-

§

explānacionem à gravitate aptica, pudoreque ab horrore, com-
munem omnium patum sententiam - nescio q̄ modeste reiciunt.
perstrinxitque ex iam dictis patet) Erasmus, Legionensem,
Vazquez. Sabranem, Catarrinum Estun.

6.

† Succidantur, antequam plures
secum in errorem perlectum.
sic lra. 53. ~~Abscidantur~~ leguntur
amandantur ~~compositum~~
† Abscissus legitur in correcti
ora translatione.

Hugo Car. aliam secutus est expositionem, quam legit. Anselmum
inquit, absin i. morte quicquid est de ter. vivens. i. morte subla-
tus. sequitur est la.

Sed hec moralis est expo. relique literales, quas idem Hugo etiam
refert, & probat. Joanni, & b. Aug. exponem, ut refertur ab
Erasmio, sine particula tantum probat. item eam, quam ex Anselmo
supra posuimus; dicit etiam esse Arab. & Theop. quae in rem
se admodum perspicuam, aut diligentem ostendit, sicut nec le-
gionensis in referendo S. Thoma pro Crisostomo.

Theoria. litteralis.

7.

Vtinam optationis nota seu imprecationis. cuq̄ sic valet ad excu-
sationem apti, & remotionem criminis, seu calumnię ei a seduc-
torib; obiectę, q̄ ipse p̄tus Galatas conturbaret docendo.

& hec coniunctio emphatica habet q. d. non solum particula p̄-
p̄ti, sed tota illa p̄te, & membro corporis radicitus exciso p̄-
uenitur. quam tamen non videtur vulgata correcta. licet in
nonnullis codicib; antiquiorib; reperitur, Gręce etiam legitur
X; atque transferatur a Erasmo, An. Vamblo, non tamen à Syr. qui
eius loci habet autem. Multi etiam expositores. eius mentionem fa-
ciunt, ac declarant.

Abscindantur. quadruplites interligitur. i. proprie cum Crisostomo
metaphorice cum Arab. per separationem, et excommunicatio-
nem à cętu fidelium. 2. allegorice cum Aug. ut primum intelli-
gatur abscisio membri generationis proprię, sed non re ipsa, sed
secundum effectum, de inde per ablationem suar effectus, inte-
ligatur castitas, siue sterilitas spiritalis: qui tropus Meta-
lepsin imitatur. Denique quarto moraliter intelligi potest
cum Hugone Car. pro morte corporali.

Abscindantur
quadruplites

Metalepsin

351
607

In expone 1^a Dictionem Soc sarcasmo & paribis, Soc est amara
 risu & iuentia prolatum energiam habet maximam, & iam ad
 obinendam victurum exoptatam. in 2^a Elegantiā exmiam capite
 ambiguitate sententię, & alimine rei signifiatę. vrbantia enim
 festina dictione alia a carbū emollit, ac moderatur. Asterismum
 Gregis vocant. in 2^a p̄na ecclesiastica Soc est anat Sematis
 vntenditur, quę est separatio spiritualis à communione sanctorū
 in 4. p̄na temporalis mortis demeratur, & se poenę seuerio-
 res sunt, q̄ vt pronunciantur, aut exipi cum risu debeant. Proxi-
 miter itaque per Sanc Apte, iue sententiā, iue p̄cationem,
 iue benedictionem (vt vocat Aug^{mus}) hab maledictionis specie, qua
 mulctari mercantur poena ecclę pesturbatores & Serehi. Tales
 enim, cum rebelles sunt, & obstinati, nec spem dant resipiscendi,
 & gladio spiritali ad ipsos terrorem, & tandem ferro, flammisq̄
 per publicos magistratus, ad aliorū exemplum, conandi ac damnandi
 sunt, itaque de medio tollendi, ne malum serpat, & augetur.
 Vt aut plures, omneq̄ ve contamine. Cessat autem questio illa an
 ciue Apte male p̄catus fuerit sūi & mulis, cum appareat non
 illum ex perturbatione animi, sed ex munere, & persona p̄clati,
 ac publicam potestatem habentis, iudicium diuinum, in quod illi in-
 curreant, expluisse, aut certe id male optasse, quod corpus pate-
 retur, vt animus saluus fieret. Tanta profecto in Sac breui
 sententiā feunditas est, tantaq̄ grauitas, vt quod vix multis
 explicasset ambigios verborū, vel vno dum taxat verbo, elegantius
 exulceret, & symphantur, imo & decetius. Et vero quasi ep̄ponemaria
 totus disputationis de circumfusione clausula, quę ita concludit
 vt tam de impostoribq̄, quam de controuersia actum omnino possit
 iudicare.

01

8.

12.

LIBRARIUS
 UNIVERSITATIS
 ALBERTI MAGNI
 BRUNSVIGIENSIS
 SIGILLUM

Theor. Moralis

Tertulianus concessisse, ait, Aptum & indignationem. quam
 & ipse suscepit. Vnam & p̄cedantur inquit qui vni subuertunt

9.

Rationalis est indignatio que ex affectu discipline ed. & refertur
 Iulianus, cui tamen non satis probatur expo illa. i. Nam a quo, inq,
 optabat illos a communione remoueri fidelium? Num a secularibz
 principibz? nulli ad huc erant Christiani. quin & hoc ipsius
 met pastoris ecclie potestas erat. cur non ea, sicut aduersus im-
 purum scortatorem Corinthi, utebatur? Sed Optanti quidem nihil
 Sors obui potest. Forte alie cause obitabant, quo minus ita fa-
 ceret tunc, cum scripsit epistolam. cui vero scias an post opportu-
 nore tempore fecerit. Vide 5 c. 1. v. 9.

10.

Est autem defendit. Nam abrandi separari est. ecc. 25. Estius
Ecc. 25. 35.
 a carnibz tuis abrande illam. 7. i. meretricem. ezech. 37. De
Ezech. 37.
 rixt spes nra, & abrisa est. & alibi. Num etiam processit ex
 communicationis iusta occasio. i. contagij metus, in illo modicum
 fermentum est. item minq cum de. Postabit iudicium suum.

Pro iudicium enim (ut ait Tert.) est excoicatio extremi
 iudicij. Protesea ex collatione cum illa historia Corinthiaci for-
 nicarij iussu tolli de medio, quod certe est abscindi, & toli
 malum de ipsis. ubi etiam fit mentio fermenti, ut Sic, & iudicij,
 similiter. Denique Græcè ut fieret allusio ad circumcidere
 quod est περιτέμνειν, deberet dici, αποτμήσουσαι, abscindantur
 & non αποχοψουσαι, amputantur. ερανευθη repellantur, ab
 iungantur. ερανευθη
 Abstinerere — amputare, repellere, separare, ab-
 gantur.

b 5 περιτέμνειν circumcidere,
 αποτμήσουσαι abscindere &
 αποχοψουσαι amputare,
 = repellere, separare, abiungere,
 significat.

11.

Ab hoc loco fortassis translatum est uerbum abscindendi, quod
 in excommunicatione usurpatur Can. 28. Apter. a commu-
 nione (inquit Petrus) modis omnibz abscindantur (simoniaci)
 s^t Simon Magnus ante Petrus abscissus est.

Non desinam certe pro appendice huius uersus describere,
 Hieronymi uerba, que elegantissima sunt, & que ibidem
 continent, que propria est Suis Coi, licet enim breuiter
 eam excludere uoluerimus, tamquam minus necessariam,
 nolimus

volumus tamen quicquid desiderari in his commentarijs, præsertim
 quod sic ad magnos doctores pertineat. queritur (ait Hieron.)
 quo modo Paulus discipulus eius, qui ait, Benedicite maledicen-
 tibus vobis, & ipse loquens, Benedicite, & nolite maledicere
 & alioloco. Neque maledicti regnum Dei possidebunt, nunc &
 male dixerit eis, qui ecclesias Galatiæ conturbabant, & cum
 optantis voto male dixerit. Uiam & abundantur, q vos con-
turbant. Jam enim detestanda abrogationis est passio, ut qui in
 eam intulerit, legibus publicis puniatur, & qui se ipsum casta-
 uerit infamis habeatur. ut enim illud, auunt, verum sit, viuit
in me Xpus, & hoc, An experimentum queritis eius qui in me
 loquitur X^{us}? certe maledictionis vox non potest eius in te Agi,
 qui dicit, Dixite amē quia humilis sum, & mihi & man-
suetus corde. & magis putatur iudicio fusore, & quadam
 effrenata infania senon potuisse cohibere, q̄ imitatum esse
 eum, qui tamq̄ agnus coram tondente se non apperuit ut suum:
 & maledicentibus non se maledixit, tradidit aut̄ semota cordem-
 natu. Ad quod qui pro Paulo respondebit, hoc dicit; non tam
 furoris in aduersarios, q̄ dilectionis in ecclesias Dei verba
 esse, quæ locutus est. Videbat enim totam provinciam, q̄ ipse
 suo sanguine, & periculis ab ~~hab~~ latro ad X^{um} tradiderat fi-
 dem, subita persuasione turbatam, & dolore aptico, dolore patris
 se tenere non poterat; mutabat vocem, & quibus blanditus fue-
 rat, nascebatur; ut quos nequiverat lenitate, saltem obui-
 gatione retineret; nec mirum esse, si aptus, ut Somo, & ad
 sue vasculo clausus infirmo, videns quæ aliam legem in corpore
 suo captiuantem se, & dicentem in lege peccati, semel fuerit
 hoc locutus, in quod sequenter sanctos viros cadere perspicimus.
 Nec & illud diu potest (sicut quibusdam superfluum esse vide-
 atur) q̄ Paulus non tam maledixerit eis, quam orauerit pro illis;
 ut eas pro corporis perderent, per quas delinquere cogeban-
 tur, & quomodo in euang^o dictum est melius esse aliquam rive,

12.

13.

1388

oculo, & sine manu, & sine pede, & qualibet alia pte membror
vntare in regnum coeloz, quam totum ire in ge Seannam; ita
& nunc optare magis ~~ppat~~ ~~ignora~~ ~~clannari~~ vnam ptem corporis
perdere, qd per occasionem integri Corporis ppetuo igna clannari.
Hic locus si qd ab Esmis respenderit quo modo eis respondendi
possit ostendimus.

Sicut
boni vlti
malum
corporis
humor

14.

Nunc nobis contra Serehuo proferatur, Marcinem videlicet, &
Valentinum, & omnes, qui contra veter testamentum, qua
voe illi qui creatorem sanguinarum, severum, bellatorem, &
tantum iudicem criminantur, Soc in Aplo Dei boni valeant ea
casare; & certe nullam puto in veteri lege tam trucem, tam
cruentam in aliquo esse sententiam, qd. U. ab. g. v. cont. Nec
possum dicere orasse Apulum q. inimicis Christi, qui eius ecclesias
conturbabant, nec ex dilectione prolatur, qd. humore & indign
natione plenum ipso verboz pondere demonstratur. quicquid
illi ergo pro Aplo excusationis attulerint, Soc nos pro lege
veteri defendemus. Nactenus i. & M. D. Hieronymus

51

15.

si quis ad huc plura desiderat in Sanc sententiam audiat Ge
terrum Nexum, Placentinum Utinam, inquit, absindantur
qui vos conturbant. Præstat enim eos perire solos, qd alios
tam multos secum trahere in perditionem. separamini, inquit.
Num. 16 a tabernaculis impior; & nolite tangere, que ad
eos pertinent, ne inuocamini in peccatis eoz. Utinam ergo absi
ndantur, qui ex filijs sate volunt generare filios ips. Agn
amulq. Fortassis eundem exitum habent illa verba Apli. Act.
23. Percutit te Deus paries dealbare, & tu sedens iudicay
me secundum legem; & contra legem iubez me percuti. quid
ergo, si negemus Paulum non omnino caruisse humanis affec
tibz, cum ipse meminerit de stimulo carnis, & conderet inter
Barnabam, & ipsum, nempe duos optimos viros disfidem
aliquod exhibisse. Ceterum Soc loco consentaneum est optum
not ignorasse summum sacerdotem nec tamen illi male

Cit pro boni
toz spual
de spual
Cum optare
et Ratum ma
pauis obli
ut salu
multu
Act. 23.3
e. m. si
exhibi per
quod resp
sione aliam
esset.

51

procurator

precatum Socrum, quo vulgus iritatum solet; sed aplice spu
 incanduisse aduersus eum, qui cum sum. sacerdotis, ac perinde
 optimi viri teneret locum, nec umbram quidem equitatis pre
 fererebat, q̄s prestabunt etiam gentes. Sic & Petrus ex
 canduit aduersus Ananiam, & uxorem eius; in Ap̄tus idem
 in Elymam magum. quid igitur excusat se, nec uebam q̄ esset
 Pontifex: cessit nempe tumultui, & si ignoras, re Pontificem dicit,
 qui se non Pontificem ~~erat~~, sed Tyrannum opere declara
 uerat. itaque gemino nomine concedit turbe, primum agnos
 cent esse Pontificem, qui re ipsa simia erat in purpura,
 hoc est, Pater dea datus: deinde conuictum esse, quod vide
 batur esse conuictum, cum non esset conuictum, sed libera
 oburgatio. Prohibuit quidem Christus Iacobum & Ioannem
 aduersus Samaritanos spiritu vindictę inuitatos pro magistro,
 quem que de celo illis inferre volentes, nescitis, inquit,
 cuius spiritus estis, Filius hominis non venit perdere animas,
sed saluare. At Hieron., videam, inquit, vltionem tuam
exeris, & congrega illos: sicut gregem ad victimam, &
multa similia que per ipsum prop̄ seque futura pręuidentur,
non aut optantur, ne cogitantur, sit potius amore iudicij
q̄ zelo vindictę. Hadenus Guterrus. ¶ Qui, licet Nie
 nonymum seculis fuerit, ut indicant verba, que de illo
 transcripsit, que non omisimus, quia superius iam descripse
 ramus, tamen vix apparet, quam exponem fuerit ample
 xus, principio enim videtur de separat. per excommunicat. &
 exponere, de inde inclinat ad absisionem cum Nievo
 nymo, alias non erat cur excusaret imaledicto, vel op
 tatione mali.

Coeterum act. 23.3. Non maledixit Paulus Ananiam Pon
 tifici, sed prędixit euenturum, quod merebatur propter
 iniuriam illatam contra fas & Leges, cum iudex sedeset

rederet; nominat autem parietem dealbatum i. Hy
 pro crytam, ut delegat eius iniquitatem coram tribuno, ne patien-
 tia minus oportuna noceret suo tyre ipsius innocentie. sic
 Et iam proficit 2. Timot. 4. 14. cum ait, Alexander Eratus 2. Tim. 4.
 multa mihi mala ostendit, reddet illi ^{non secundum opera eius}

iudex iudex, & Petrus Simoni Act. 8. 20. Prænuñciat

Pecunia tua tecum sit in perditionem, quod excommunicando
 dictum quidam putant. An vero ignoraverit Pontificem,
 quod abrogatum esset illud munus, an quia non satis ag-
 novit, a quo iudicium humiliter sedentium iuxta arcem,
 quo eos convocarat Tribunus, emissa fuisset vox peritorem
 iubenti, difficile est iudicatum, sed hoc postea probat

17.

Sanchez non aliad. sicut Petrus optando, ne etiam Elias 4. Reg. 4. Reg. 1. 10.

1. (ait Ans.) duobus quinquagenarijs ad se venientibus di-
 xit, si Somo Dei sum, descendat ignis de coelo, & consu-
 mat vos. Quor. Viror. sententia quanta ratione convulsa

terminus cause monstravit. Nam & simon eterna perdit
 interijt, & duos quinquagenarios de super veniens flam-
 ma consumpsit. Virtus ergo subsequens testificatur, qua mente

intra maledictionis promittitur. Cum em & male dicentis
 innocentia permanet, & ta eum q maledicitur usque ad
 interitum sua absorbet. Et utriusque sine colligitur, quia

ab ipso & intimo iudice in verum sententia sumpta in
 culatur. Igitur Paulus eodem modo pseudo aplos, quos

in errore perseverantes videbat male dicere potuit.

Itaque pro multor. salute paucos illos, quos spiritu pro-
 phetico perituros prouidebat, optare potuit ab hac vita

citius abire, ne amplius peccata peccati sup adderent,
 & grauiorem sibi perditionem acquirere acquirerent. Hæc

transcur.

V. 13. Vos enim in libertatem vocati estis. Fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis. sed per Charitatem spūs servite inuicem.

V. 14. Omnis enim lex in vno sermone impletur, Dilige proximum tuum, sicut te ipsum.

V. 15. Quod si inuicem mordetis, & Comeditis; videte ne ab inuicem consumamini.

V. 16. Dico autem, spū ambulate, & desideria carnis non perficietis.

Gr.

EA.

V. 13. Vos enim in lib. vocati fuitis fratres, tantum ne lib. in occas. detis carni. sed per Charit. seru. vobis inuicem.

V. 14. Nam tota lex in vno verbo completur, nempe Soc, dilige proximum tuum, ut te ipsum.

V. 15. Quod si alius alium vicissim mordetis, & deuoratis, videte ne vicissim alius ab alio consumamini.

V. 16. Dico aut, spū ambulate, & concupiscentiam

Decorative flourish at the bottom of the page.

Carnis non perficietis

AR.

v. 13. Vos enim in lib. Voc. estis N. Tantum ne liber. in occas. Carnis: sed per c'aritatē seruite alij alijs-

v. 14. Nam omnis Lex in uno sermone impletur, in illo, diliges prox. tu. sicut te ipsum.

v. 15. si vero alij alios mordetur, & com. vid. ne ab. iniuriē consum.

v. 16. Dico autem, spū ambulate, & Concupiscentiam Carnis non perficietis.

Syr

v. 13. Porro vos in lib. Voc. fuistis Sa. mei, tantum ne sit libertas v'ra in occasionem Carnis, sed per c'ar. subiecti estote alteri alteri.

v. 14. Nota quidem Lex hoc uno verbo impletur. Dil. prox. tu. sicut te ipsum

v. 15. quod si alius alium mordet, & deponit, videtur ne alius ab alio consumatur.

v. 16. Dico aut spū amb, & conup. Car. numq; exequemini.

D'Esp.

v. 13. Porque vos otros mis Hermanos a libertad auios sido llama-
dos. Con condicion que esta libertad no sirba ala carne
de ocasion. Antes por c'aridad, y amor espiritual,
os seruid vnos a otros.

v. 14. Pues que en una sola palabra se cumple toda la Lex
esto es, amaras a tu proximo como a ti mismo.

v. 15. Mas si vnos a otros os mordiere, y os comiere a boca
de los mira no os consumiere vnos a otros

v. 16. Digo en conclusion andad en el spū, y no cumplais los deseos de la carne

780na

Thesoria. p̄ mens Pauli
 & scopus dicendor;

Capitulum

1. *Syn.* Hic induit Galatas ad dimissionē legalium ex consequen-
 tiā melioris boni, scilicet libertatis: quod bonum adeo desi-
 derabile est, ut vel ipsa bruta animalia satietati proponat
 ventris; ut patet in quibz ^{inclusis} ~~liberis~~. Et illud verum, non bene
 pro toto libertate venditur auro. Sed magis ad textū apte dico.

Ex Soc. v. 13. transit Apostolus à dogmate ad Ethicam s. à
 doctrina fidei ad mores formandos. Licet interim dogmatum
 admittat disputationem (ut Cysyrtomus annotavit) ~~non~~

Ne tamen videatur ex Ethicis saltare, ab ijs animum arripere,
 de quibz disputabat, Ad Sotatur est ad libertatem Chris-
 tianam; q̄ per d̄m adepti erant cum fide cat̄ solida; verum sanc
 libertatem non ita ^{ut} accipere oportere, ut libere putent sibi licere
 atque impune quagna versari vagari, ac per omnia, quasi sine lege
 discurrere. d. liberi facti estis; à duro iugo servitutis evasistis; in-
 genuitatem adepti estis per d̄m, sed sanc tamen ingenuam
 libertatem non debetis putare frena vicijs laxa prohibentem, nec
 vobis permissuram, ut licenter, ac sine vllō metu vivatis. Nam
 Vinclis exoluti, non est consentaneum, ut more iugalium equorū
 calcē ferentes in prata, & liberos campos effugiatis; & corpo-
 ris indulgere velitis cupiditatibz sine modo; quin potius ablato
 onere per virtutum iter expeditius velociusque, ex prescripto domi-
 ni progrediamini, Sancti operibz insistentes: siquidem immuni-
 tes à legalibus ceremonijs, non eximit ab officijs charitatis.

§. Sollicitudo.

2. *Soc.* Soc. v. 13. describitur status Christiani Romini ex
 tribz, nempe conditione, que est libertas; remotione abusus, qui
 provenit ex licentia carnis; modo denique, qui ex Charitate
 exoritur erga proximos. Inquit ergo. Vos enim in libertatem
 vocati estis, ecce 1^m tantum ne libertatem in oc. de. car. ecce 2^m.

sed per caritatem spiritus servite invicem, Soci est 3^m omnis
 quidem status conditio pertinet ad servitutem, vel ad liber-
 tatem, sed status fidei Christi ad quod induit apostolus, ad
 libertatem pertinet, & est ipsa libertas. Pseudo fratres tra-
 hebantur Galatas ad antiquam servitutis conditionem, quam
 mutaverant per Dei gratiam in libertatem vocati: c. 4. non sumus
 ancille filij, sed liberi. & Rom. 8. Non accepisti spiritum
 servitutis iterum in timore, sed accepisti spiritum adoptionis
 filiorum.

libertatis
conditio
hujus fidei
servitutis
antiqua

Gal. 4.

Rom. 8.

3.

Voluntaria. Causalis coniunctio causam significat, cur non debe-
 ant assensum suadentibus circumventionem, & sic ab statu timo-
 rentibus; quia nimirum iura ex servitute illa in libertatem
 fidei vocati divinitus estis; ut scilicet non timore, sed amore
 bona faveatis. Hugo Car. ideo opto, vos generet in errorem
 circumventio (frater) opportune renouat benevolentiam nomine
 consueto coniunctionis, ac necessitudinis Christianorum; in quo
 nomine (inquit Caut) exprimitur libertatis verus actus; que
 est fraterna dilectio. Frater aut merito dicitur qui unam
 Patrem Deum, & unam matrem ecclesiam habere ceperunt, ut
 ait Anselmus.

Anselmus

Hugo Car.

frater
man
una con-

libertatis
actio, ex
dilectione
dilectio frater-
na.

Anselmus

+ asserti erant. Anselmus sic,
quia vos a servitute pecca-
ti in libertatem

4.

In libertatem vocati estis. In amicitiam vocati,
 qui amicus fit, in libertatem, qui liber; in lucem, qui
 in loco dignitatis constituitur. Et aut duplex libertas apud
 Paulum, altera gratie, de qua 2. cor. 3. ubi spiritus domini in libe-
 rtate; altera glorie, de qua Rom. 8. ipsa creatura libe-
 ratur a servitute corruptionis in libertatem glorie filiorum
 Dei, sed est tertia libertas a servitute, & iugo legis, de
 qua present locus intelligitur, in libertatem vocati estis. sed
 hec in ea que gratia est conditur, ac per eam acquiritur: sicut
 & illa que est iugo legis, & servitute peccati. At ergo
 apostolus fructus vos ubi mei obsecratorum, conantur declinare,
 de quieto statu fidei Christianorum, quem tenent, quasi de
 possessione iam antiqua, & auita, urbeque & domo propria, Non
 in libe-

libertatis

an gratia
an gloria
iugo re legi
an gratia
an gloria

2 cor. 3.

Rom. 8.

libertatis

§

Nam in libertatem vocati estis, cum ad fidem venistis, ad liber-
tatem, inquit, per quam liberati à iugo circumfessionis, & oneribus
legis, atq; adeo consequenter à peccati vinculis, & timore servus
crepti; per Deum, & eius gram, per qd euangelij auditum, & meam
predicationem translati estis ad nomen, & statum filiorum Dei; sic
li que estis, non Romani, ut olim, sed celestis civitatis municipes,
cives superne Ierusalem, cuius privilegia, ac munera sortiti gau-
delis patria ingenuitate, tamq; vere à Rege Deo vocati
in Cusam summe dignitatis, quam presentem gram, in futuro per
gloriam poterimus. Non dicuntur Galatæ, atque alie gentes
à servitute legis liberati, quasi illius vinculis abstricti à lig. do
fuerint; sed quasi qui per X. m. ad gram euangelicam adducti,
erant immunes eius obligatione servitutis. *Ubi. Secd. &*
Ans. à servitute peccati in libertatem vocatos interpretati sunt
& Arius M. sic ait, vos, qui gentes eratis, à legis ceremonijs
liberi, & immunes; vocati estis in illa eadem libertate in
libertatem, ipur; quam Deus vobis p. stitutus est per X. m. Insi-
ste ergo eam viam, & quam vocati estis immunes ab illis legis
observationibus, que ceremonias continent. Nisi Cominus non
male alij in libertatem à ceremonijs, & iugo legis vocatos
dicit, N. Adam, & alij Chrysostomum imitati; imo ipsummet Paulum.
Ut patet. c. 4. v. ultimo.

Hæc prior pars transiitio, & quasi Epilogus & recapitulatio
precedentis disputationis; sequitur posterior pars, qua vicem
habet exordij, seu proemij, ac thema est eor, que deinceps
sunt differenda. Tantum ne libertatem euj.

Secd. deinceps ad moralem transit adhortationem, &
precipit, ut actus eam virtutis curam gerant. Non inquit,
ideo à servitute legis liberati sumus, ut seure peccemus: Ex
hoc loco Et manifestum est, qd, cum, que sunt supvacanea, ere-
cerit: precipit servare, que sunt necessaria: & primum quidem

Sanctatem.

1802

6. scilicet

Tantum) eccliptica est oratio. sub intelligendum licet
est, vel sic, tantum admonendi estis; vel ita, in libertatem
vocati estis sicutenus, seu hac lege dumtaxat servata, ne
libertatem in occas. detis carnis. Aug. Car. Tantum sub Hugo
audi peto a vobis, vel ne cesse est, vel exigit Deus. Iustin. id. supra
vobis etiam, atque etiam cauendum est.

Apostrophis

Græc. ὅς ἀποφωτισθῆναι βούλει. in occasionem Carnis in casu tertio, vul- Apo
gatq̄ interpreti supplendum putavit detis, sicut Eras. qui tamen
relinquit tertium casum. Syr. servato sensu reddidit, ne
sit libertas vna in occasionem Carnis. Verbum itaque detis
non positum est à Paulo, sed ab interprete, ut notavit He-
ronymus. Habet aut̄ nescio quid. peculiaris græ scapostro-
phes in deterrendis his, quos noluit offendere. — Corripit
vero suam Aplus sententiam (ut vult & cum, um C. Sy. & Chrysostomus
Atheniensis)

Causa libertatis

libertatis licentiam sonet, et solutionem à legibus; quæ res peri-
culum affert Somini, pro se solum non satis veris spiritualium
amanti; necesse fuit ad subita Suij consilij cautione, fre-

7. Corrupta?

num iniuere iusmodi licentia. Porro caro sumi solet pro Caro qu
conduplicitate, seu vita seu secundum concupiscentiam, aut
pro Somine quæ concupiscentia trahitur. atque, in
libertatem vocati estis, sed non ita, ut putetis vobis omnia
licere, aut ex libertate occasionem capitis solute, atque
carnaliter viuendi; & quia Legi metus non obstat, ideo de-
siderijs Sabenas laxandas existimetis; atque auditononi
ne libertatis impune vobis peccandum esse arbitremini. Aug. cen-
sa. Anf. Gagn. Hoc enim potius esset libertatem amittere, Gagn
siquidem qui facit peccatum, verum est peccati. Acceptam a
Itaque libertatem, ut ait Amb, occasio Carnis admet, ad
Hoc enim volunt vos circumcisci, ut in conditionem Legi inteli-
Cauete ergo, ne detis occasionem consentiendi eis videtur
Carnis nomine Ambrosius carnales ceremonias intelliget.
ut

175 c. 3. v. 3. sed certe Aptus non tam ad legio et remonias, quam ad carnis appetiones ^{coincendat} ~~coincendat~~ spectat. ~~quoniam aut mo lo~~

~~Non adhibendum libertatem~~ ~~qua libertate~~

~~Abuhtur~~
Theoria 2.

Inepitissimum plane sit spualem libertatem carnis seruitute mutare. Id facit, qui in eo libertatem ponit, ut corporis voluptatibus ac libidini pro suo indulgeat arbitrio. Iste nimirum abuhtur libertate; dum ad deteriora prolabitur, uum procul dubio libertatis ipse ad meliora tendat, potiora que semper sequatur. Obuiam occurrunt Soc documentum Apti illius Serenii, qui credentes per libertatem ipse sibi omnia licere, laxantes Sabenas carni omnem impulsu, omnem que motum quasi diuinitus immisissura sequebantur, quorum sic meminit Gya.

3.

Theoria 3. ex Hieronymo.

1. Pet 2. 16. quasi liberi inquit, et non quasi uelamen sa-
berentes malis libertatem, sed sicut serui Dei, omnes
Sonorate, fraternitatem diligite. Voluptas, quam ma-
cox, escam, uel Plato & Seneca homo, appellabat; quippe
qua, uelut homo pisces, capiuntur Somnes, pro uelamento solet
offerre dilectoribus suis, ac seculi huius alumnis, quo mali-
tiam suorum operum operiri conantur, libertatemque ta-
men, non voluptas, ^{supragatur.} ~~qua maior,~~ et capitalior pesti nulla
occupat sensus Somnos, sed ^{alharato} ~~Charitati~~ ^{Dei} ~~que filiorum~~ ma-
ter et intere eterne arda est; quorum rafa corona (ait Hier)
Card.) Soc signo indicant immediate sub Deo esse; at
e contrario capillo, uelamen insigniam seruitutis datum est

9.

Hieronymus duplicem sic intelligentiam induit, Nam
prius imitatur Originem (qui a Allegorico sensu sectatur,
sic que reliqua huius capituli explicat) ait de seruitute

10.

Legali ad Evangelicam libertatem vocatur (quibus superius dicitur
 aliter stare & nolite rursus ugo resutur serere) Etiam nunc
 monent, ut Lex & uigora & delectabilia euangelij precepta
 sectanter nequaquam putent sibi licere; ut Sac ipsa libertate ui-
uendi in occasione carnis utantur; scilicet ut iux. carnem ui- ^{Expo. Hier.}
 uant, iuxta carnem circumcidantur, sed ipse magis stent, quia ^{Prior}
 preputium carnis abiciant, & ad spū aliora tendentes
 similitatem litterę derelinquant. Ita Hiero. quem secutus
 est Primasus, qui addit cum credito Hieronymo, vocatur ubi ^{Primafus}
in libertatem noui testamenti in tantum reper occasione ^{Esuela Hier.}
circumcisionis ad legis seruitum reuertimini. quę uidetur esse
 expositio Ambrosij, nuper exposita ^{Ambrosij}

11.

Posteriores intelligentiam addit Hiero, quę non disce- ^{Expo. Hiero.}
 pat à communi expe, quam supra attulimus, quam refe- ^{quidam}
 ram confirmandi gra ex autoritate tanti doctoris. Dicit
 quispian (inquit Hiero) in cessante o Paule esse sub lege
& de seruitute in libertatem vocatus sum; ergo deseo ita
uiuere, ut conuenit libertati, nec aliquid preceptis teneri; sed
quodcumque placuerit, & uoluntas suggererit, hoc facere,
implere, sectari. Sic (inquit Hiero) exponebat quidam Serentius ^{Trento.}
 sui nris temporibus, quem tamen conuersum ad fidem flamma
 vorax consumpsit. Ad quod resp. Apul, vocat quidem
 nos esse in spū libertatem, sed ita ut libertas ipsa carni
 non seruiat. — — — — —

Nec putemus quia nobis omnia licent, omnia expedire, quin
 potius, quia serui legis esse cessauimus, facti liberi magis per
 caritatem nobis inuicem seruamus; ut latinię legis pre-
 cepta uno dilectionis capitulo concludantur.

Theoria 4. Ex Origine

12.

Expositio origeni, quam ex lib. 10. Stromatum transtulit Origene ^{Origene}
 in hoc

in 3° Commentario Hieronymus, hoc est, nequid deside-
 res. Difficilis locus est, & ita nobis despersendus videtur. qui
 liber est, & alicui sensu spum, & veritatem sequitur, procedentes
 ex hys contemnit, & litteram, non idcirco debet minores
 despicere, & occasionem dare. Sic qui non possunt sentire subli-
 miter, de se penitus desperandi. licet enim infirmi sint, &
 caro comparatione spur appellentur, caro tamen Christi sunt. si enim
 intelligit mysterium caritati infirmioribus servientis, faciat
 aliquid propter infirmos; ne infirmitas sua frater pereat,
 pro quo Christus mortuus est. Diligenter itaque attende an
 ex sequentibus sensus iste teneatur.

Vos, inquit, Natres in libertatem vocati estis: forsitan ideo,
 quia non omnes vocationem capere poterant libertatis. Propter
 quod nunc audetis, Tantum ne libertatem in occasionem deditis
carni: per dilectionem enim oportet minoribus servire ma-
 ioribus: quia qui vult esse maior erit omnium servus. Neque ergo
 spiritualis lateat Christus. Carnes, neque occasionem illis tribuat,
 ut se remordeant, prouocantem, ne ab iniuicem consumantur.
 Dege Origenes nimirum, allegorice. si in placet, reliquam capituli
 sui exponem v. apud Hieronymum. Verum Quod Satana
 omnino displicuisse ex his patet. Origenes inquit, Sunc locum
 magno apparatus aliter exponit, huc tandem respiciens, ita
 eos debere libertatem profiteri, ut non propter daretur in scanda-
 lum carni. v. in fovea in fide; sed hoc expo non attinebat
 ad propositum. Nam Apulus apud illos voluit rem oio psum-
 dere, cum maburum iam tempus esset ut ~~pro~~ securus ad steriles si in negradie
 poneret. Euangelium enim (quem admodum & beatus Ioannes
 de se ipso testatur) crescere debuit & lex minui. Ne si-
 licet nimia indulgentia propter duo penderent ab uberibus matris
 & magis ludis. Vbi autem perthnaciores sunt animi, maior
 vis adhibenda est; ut qui ob dulcedinem a sebz grati ab
 lactari non poterant, vel cum aliqua amaritudine ad sollicitum
 cibum de ducerentur. Quam ~~is~~ causam arguit eosdem Apulus

13.

alibi, qui cum deberent iam hunc progressum magistri esse, nusquam indigebant mihi, quae nam essent elementa sermonum Dei. Haec enim Cat. Sa. quia, si vis lege docte, & graviter Soci loco Contra Serchior disputantem, qui nisi Pauli aut Soni late libertatem extolletur, contra atque ipse docet pro libertate spiritus libertatem carnis sectantes, & universam legem evertunt, & se ipsos in miseriam servitutem carnis atque peccati tradunt.

Heb. 5.

. SCSOL

14.

Sed per Charitatem. exclusit ab usum libertatis, iam modicum induit: quoniam Charitas dabit. Dece itaque Christiana libertas non tollit quidem, sed mutat iugum in leuius. Iugum enim d. suave est & onus leue. Mollum igitur libertas mutua Charitatis officia ponunt, ut non credat sibi licere quod libeat, ut carnis pernicia libido suadet: sed quod necessitas factum in X. reciproca postulat, ut ipse gratia adoptionis que proficiat.

Charitas dum libertatem dat.

Mutua charitas.

13

Sed, contra atque fert su ipsius amor, per Charitatem, quae Deum cum se lectur, & eius gratia proximum diligit. Per Charitatem i. non metu poenae commota, aut contemta, sed amoris equalis, si exultat; non ut mancipia circumcessionis ferro conyugata, sed ut fratres benevolentiae vinculis, & paterni amoris observantia colligati; non stimulis ac, vel flagris, sed studio benefaciendi induti, atque inflammati; denique non coacti, & reluctantes, sed spontanei ac libentes, servitium & mutuas inter vos date operas, mutuis officijs, ac beneficentia certate. triv. servite alij alijs. s. s. subiecti estote alteri alteri. idem d. c. 6. 2. Alter alterius onera portate etc. j 6. 2.

Matth. 23.

15.

Vox. spiritus. quam vulgata editio adiungit accusativo Charitatem, indicat allusionem ad id Rom. 5. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum. atque adeo commode subintelligitur. Nam Charitas est etiam

Rom. 5. 5.

etiam

etiam naturalis, amor ve Crui ipsius, vel alterius. est etiam
 amor profundus, & plerumque benignus; non ergo de his loquitur
 Apostolus, qui Carni seruiunt: sed de eo qui qui optemperat, cha-
 ritas que per excellentiam nominatur f. v. 22. Nullus aut
quis est Caritas.

§ Teoria s. qua declaratur
 Seruitus ingenua & spualis.

Seruite in temporalibus & spiritualibus servis.
Seruite sic liberi estis. inter se. Ingenua seruitus & am-
bienda xpiano cum ex caritate seruitur, pro seculo pau-
peri, egro, afflicto, hoc est humilitas, cui modicum ex vir-
tutis nomen dat Caritas. Aug. qui enim, inquit, per
Caritatem seruit, libere seruit, & sine miseria obtemperat
Deo, cum amore faciendo, quod docetur, non cum timore,
quod cogitur. Chrys. qui enim proximum si oportet,
 diligit, non grauatur illi seruire submissus, qd quisq;
 seruit. Et enim quemadmodum ignis admodum cerę fa-
 cile mollet eam; sic & amoris calor omnem fastum &
 arrogantiam veberentur, quam ignis soluit. Ideo que non
 simpliciter dixit, Diligite inuicem, sed seruite, intensam
ac vehementem declarans amicitiam. Nam cum legit
 iugum detraxisset, ne subirent; aliquid illis imponit, ni-
 mirum Caritatis, illo quidem validius, sed tenuius. Alud
 etiam perspicaciter, sic aduertit Chrys. per illud seruite
inuicem sub iudicari erroris sui Galatarum de circumcisio-
ne ex arrogantia, facti, ambitione, dominandi que studio
exortum cepisse. quippe Seresim mater inquit est au-
pridita, cui malo remedium admiserit. quoniam, inquit
cum alius alij vultus dominari disseti fidi; seruite
vobis inuicem, ne alieno inuicem redigemini. At peccatum
aperte non exprimit, sed explicat aperte emendationis mo-
dem. Ut sine etiam illud agnoscat. Perinde ac sequit.

16.

17.

lascivient non, lascivius se quidem, dixerunt, sed frequentior
sotetur ad publicitatem

18.

Therony. etiam Similitatem, que ex Charitate pullulat
ab Aplo, requit, suaderi; qui exemplo processit suo
omnium servus factus, ut omnes lucrifaceret. & successit
Antidolum ambitionis ex illa liquet Domini sententia.
Qui voluerit inter vos primas esse, erit vester servus. quod
& ipse Dominus fecit, formam servi accipiens ut iudicem
insinuavit. Mat. 20. 28.

19.

Ansel. quicquid vera Charitate serviet, adeo liberetur
ut ei libeat agere quicquid voluerit; quia non vult nisi
quod bonum est. Atque ita Charitas, & bonae volun-
tatis affectus, ipsa est libertas. Adde Sui omnia que vult
licent, quia nil vult, nisi quod licet; igitur hoc est liber-
tas, Charitate bene affecta voluntas.

Therony Altera pars

Christiani Vita descriptio

20.

Descriptio quaedam status Evangelici, atque adeo Christi-
anæ vite. In tribus sententijs videtur adumbrari. quasi di-
xerit Aplos vocati estis o Galatæ a Deo in eam religionem
que a legibus Moysæ ceremonijs, cultuque ludæico liber-
tatem per Christum nacta est; que identidem a scelere, ac fla-
gitijs longe debet esse remota; non tamen oisiva, ac de-
ser ab omni actionis labore vacare. Tribus ergo differt
vita Christiana a Moysæica, libera a legali. Nam cum
tota lex in externis observationibus, & statibus ritibus esset
posita; illa quidem ei pertinebant maxime, ut populum
legitimis occupationibus a vitijs, & peccatis, quibus primæ erat
auerterent, absterentque, quem finem, ut consequerentur
Somines timore, ac peris fiebat; aut ne fiebat quidem, tamen
ut peret, satis curæ, conatus, atque laboris impen debeatur.
At enim vera Evangelica ratio vivendi ab illis omnibus

Exor

lex, ac libera est; primum à superfluis legis ceremonijs;
 deinde à concupiscentia, & feracioribus; denique à metu
 mulierum, atque poenarum, & terrorum. Quod igitur opus Chris-
 tiani Somnium? Mutua Charitatis officia. Ipsi nempe
 uniuersi prestant cultibus sacrarum, legalium; per
 se offert de se homo acceptissimum Deo sacrificium; soli-
 tam uiuentem, rationabile obsequium, placens denique
 atque placabile suę voluntatis holocaustum. Ipsi ab omni
 crimine procul sunt aliena; facile que ac multum distant
 à seruiti perturbatione, ac trepidatione. Unde quę Charita-
 tis munera obit, impenditque uel se ipsum, uel sue indig-
 nitatem aliorum; nec sub pondere nitat, nec resilet uagus,
 uirgam uel pedem fecit. Neque enim aut egrę adigitur
 operę, aut coacte suscipit onus, aut inuitus aggreditur of-
 ficiū: sed sponte, libere, ac uoluntarius sese dat in
 quamlibet uirtutis exercitationem. Nihil enim amant,
 difficile, aut durum. Arcua queque prebit Charitatis
 spūs, & ubi spūs, ibi libertas 2. Cor. 3. 17. Hanc ge-
 nerosam seruitutem, & regiam plane, atque magnificam
 perquisit. Sic Aptus, dum alij alijs seruire per Cha-
 ritatem libet, cuius precepti rationem continet sequens
 V. 14. I. 3. Confirmantur dicta.

Doctrina Sactenus explicata de libertate Christiana à
 seruitute legis, & ritibus iudaicę synagoge miserie confir-
 marer ex Apocalypsis Ioannis Cap. 2. Vbi Syatiensem
 Episcopum monet. Cuius Dominus, ut libertatem teneat, & do-
 ceat, quem per eius sanguinem ^{natus} est; atque adeo fugiat
 à consuetudine, & moribus iudeorū, quos rethelie nomine
 designat. Sed prestat ipsius Cuius uerba, & contextum
 Epistolę ponere, & paraphrasi addita, sic explicare.
 V. 18. & Angelo Syatienſis ecclesie scribe. Ite

21.

13) 5

Itaque dicit filius Dei qui in signum severitatis ac iustitiae dicitur, habet oculos tanquam flammam ignis, et pedes eius quibus significatur profectus à iudeis ad gentes, similes autem Chalco, seu Chalco libano ignito, et ardenti, quoniam igne Chantatis inflammaturus est, quos ad vexillum crucis evocat.

22.

v. 19. Novi opera tua, et fidem, et Charitatem, et misericordiam, et patientiam tuam, et opera tua novissima plura prioribus.

+ lezabel in infestis nimirum prophetarum, per quos iudeorum representatur

v. 20. sed habeo a duobus sum te pauca, quia permittimus tibi ^{terribis goga} legem + Synagoga, quae se dicit prophetem; quatenus pseudo Apto ex se emittit qui praedictent, et interpretentur scripturas, simulantes se fideles. Ipsi discipulos, cum tamen prave doceant, et contra fidei veritatem. hoc est, docere et reducere servos meos; dum his persuadent, ut fidei misceant legales observationes; quae cum iustitiae sint, vel superstitiosae; ut pote iam antiquatae, et prohibitae, id certe nihil aliud est, quam fornicari ac separari à Deo per meretricis coniunctionem, sicut et manducare de idolo syris, ^{est} praeparari ad istam spirituales fornicationem, per commercium, et amicitiam cum iudeis. fit enim allusio ad Num. 25. 2. ubi Madianiticae meretrices invitantes Israelitas ad usum idolorum inducebant ad fornicationem.

23.

v. 21. Et dedi illi spiritus, ut poenitentiam ageret, et non vult poenitere à fornicatione sua. iudei volebant in suis caeremonijs invecarab nolabant ear etiam cassas, et prohibitas amittere.

v. 22. ecce mittam eam in lectum, ubi magni affligam calamitatis, ingenti vi procellarum obstruam, et qui meentur cum ea, etiam ipsi Crispiani qui cum iudeis in eorum ritibus communicant, Cuius per imprudenciam in id erroris incurrerint

incurrerint, (quæ putat iudæi cum iudæis infestabuntur) in tribulatione maxima erunt; nisi oportune poenitentiam ab opibz sui egerint.

V. 23. Et filios eius, Synagoge scilicet, inter suam in morte, quippe quos de libro vitæ delendos curabo, obdurationis que morti tradam.

Et sicut omnes ecclæ, quæ ego sum scrutator scrutans renes & corda, quem latere impostorū fraudes, iudæi tantum fecerunt nulla tenus possunt; & dabo uniuersæ vram secundum opera sua.

V. 24. Vobis aut dico, et ceteris, quæ Syriæ quæ

in ecclâ est, illuminati scilicet à Deo, quod indicatur nomine Syriæ, quæ interpretatur ciuitas illumina-

ta, quæ quæ non habent doctrinam sancte-za belis, & qui minus caute procedentes non cognoverunt ad-

hucines, sive profunditates, atque astutias Satanae, quem ad-

modum ipsi se exarsantes dicunt; Et propterea imprudenter ceremonias repetierunt, non mittam super vos aliud pondus. I. onus illud ceremoniarum legis omnino a vobis ablatum volo.

V. 25. Tamen id quod habetis tenete, donec veniam, hoc est, inquam, vocati estis, libertatem à iugo legis, & peccati; in ea state, ac perseuerate usque in finem.

Hic quoque factenus expressimus aperte confirmatur doctrina Apst non, solum in hoc versu, sed in tota hac epistola, tradita.

qui enucleatur velit Syriæ, sive Episcopi epistolam percipere, adeat Commentaria P. Ludouici Alcazani doctus simul & eruditus, & celestis spiritu elaboratos.

IN V. 14.

SCSOL

Omnis enim Lex, que premisit v. 13. confirmat, lex plura subsequentijs versibz.

Primum igitur, quare oporteat seruire inuicem, declarat ab vtilitate; ea enim maxima est, ut per Soci Charitatis officium toti legi satisfiat.

Particula enim exegnetica est. omnis lex, quam vultis implere, non erit cum iudendo implentur, sed Charitatis officio explendo.

Sic qui notat etiam inter precepta morum, non obliuiscit apostolum

1312

precepti sui indituti de cessatione circumcissionis, & veteri lege ablatione.

Hic. Tantum aut bonum est Charitas, ut in illa omni lex recapitulatur.

Claudius, omnium bonorum operum fundamentum locum esse Charitatem. Nam omnium functionum fons, & regula est dilectio. quod dicit Dni ostendo. Mat. 22. Diliges inquit proximum tuum, sicut te ipsum. Cum ego dico debere vos per Char. servare. idem volo, quod lex, uno verbo comprehendit. Dilige pro. tu. sicut te ipsum. quid ergo operati vos lege? quid Anxij sudati & veraximi ceremonij Legis. De istis ab ijs inepit. Nota lex plenissime hoc uno verbo comprehenditur, Diliges et videte non solum Moysi, sed & omnium Legum summam comprehendit hoc verbo Dilige pro. leg.

§. 1. De oratione.

¶ An spiritualia, & ceremonialia, precepta Charitas impleat?

2.

Hic. Nec difficile est, ^{docere} quomodo universa precepta. 1. non occideris, non adulterabis, non furaberis, non falsum testimonium dices etc. sic similia una Charitatis observatione teneantur. Hoc ostendere, arduum est quomodo sicut quaeque in leuitico sunt precepta, ciborum. i. abstinenda. i. permissio, cum alia munda, alia dicantur immunda, solennitatum quaeque iugis per annos recurrit, in uno Charitatis precepto recapitulentur. Nisi forte quis illo se transferat, ut affirmet Legem spirituales esse, & imaginibus, & exemplari caelestium deseruisse, antequam verus Pontifex adveniret, qui postquam se ipsum offerens victimam, suo sanguine nos redemit, omnis illa prisca Legum varietas, & difficultas in ipsius super homines dilectione, completa est. In tantum quippe P. n. amavit mundum, ut filium

filium suum carissimum, & unigenitum daret pro nobis. Et aut
quod semel spiritu vivens, opera carnis mortificavit, & a salua-
tore dilectus, nequaquam servus, sed amicus vocatur, non est
ultra lex posita, quae impiji, & peccatoribus, & non subiectis,
& neque sarij constituta est. See Hiero.

3.

Augustinus. omnem ergo legem nunc abicit lex his quibus, quae ad
bonos mores pertinent, quia & illa, quae sunt in sacramentis,
cum bene à liberis intelligantur, nec carnaliter observantur
à senis, ad illa duo praecepta referantur, necesse est, di-
lectionis Dei & proximi. Recte etiam accipitur ad hoc per-
tinere, quod etiam Dominus ait Non veni legem solvere, sed
implere, quia erat ablaturus timorem carnalem, spiritua-
lem aut Charitatem daturus, quae sola lex impleri potest.

Plenitudo enim legis Charitas, ut quando fides impetrat
spiritum Sanctum, per quem Charitas Dei diffusa est in cor-
dibus operantium ^{iustitia nullomodo} ~~ut~~ quaequam ante grabatam de bonis operi-
bus gloriatur. quae propter istos iactantes se de operibus legis,
ita refellit Apulus, dum ostendit opera veteris sacramentorum
umbrae futurorum fuisse, quae iam adventu Christi liberis here-
di necessariae non esse monstravit. opera vero ad bonos mores
pertinentia, non impleri, nisi dilectione, per quam fides operatur.

4

Thomas omnia praecepta legis vel sunt moralia, subiect quae
continent Decalogus; totum hinc pertinent ad dilectionem Dei,
septem alia ad proximi dilectionem; vel ^{iudicialia} ~~iudicialia~~ ^{Stipula}
cumque furatur aliquid, reddat quadruplum, & similia quae
etiam ad proximi dilectionem spectant; vel sunt ceremonialia
ut sacrificia, & huiusmodi, quae referuntur ad dilectio-
nem Dei. superat quod omnia legis praecepta in uno Charitatis
praecepto implentur.

A.

De aliis patet sit Apudulum praesertim sic de lege suam
gelia locution, sicut & infra c. 6. v. cum idem praeceptum re-

repatens aut Alter alterius onera portate, ut adimplebitis
Legem Christi. quae alia lex nisi Charitatis, sive euange-
 lica. Nihilominus ad Mosaicam Legem simul respexisse quam
 implet Charitas, ut innuunt si patres, quorum sententiae expo-
 sumus. cum in omni Legem sive naturalem, & diuinam,
 sive positivam, & scriptam, sive veterem Mosaicam, sive novam
 Christi Domini, sive etiam humanam quamlibet, sive ecclē-
 siasticam, sive Politicam, & cuiuslibet, precepta Charitatis con-
 tineri necesse est, quod non obscure inclinat terminus ille dis-
 tributiuis omnis licet C. attamen duplicat, dicit quae me-
 lus ex Greco transcribitur, ut habent translationes Syr. & Ety.
 quasi non sit nisi una lex.

vult enim Paulus exponere quam longe lateque se extendat
 Charitas, ut appareat non leue, aut contemnendum, esse eius of-
 ficiū, cuius tantum est bonum, ut omnia quae lege quaerit, continen-
 tur, facile complectatur. itaque allicuntur Galatē, imo vniuersi
 homines ad eam consequendam, & retinendam.

Schol.

Omni lex in uno sermone seu verbo Gre. λόγῳ i. in uno scilicet
 precepto. antithesis elegantiam affert omnis in uno. lex precepto.
 impletur. i. completur. Rom. 13. 10 in hoc verbo in laudatur
 ἐν τῷ τῷ λόγῳ ^{ἀνάξει φαιδονία} i. summam comprehenditur, compendio
 continetur, recapitulatur, i. ad caput. & summam redigitur.
 eadem doctrina habetur Rom. 13. 3. 9. 10. Neminis, inquit,
 quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. q. d. quicquid
 debetis alteri soluite, ut liberi maneatis. ab omni debito, ne
 quicquam vos admonere queat, alterius, quam debiti inuicem
 dilectionis. Nam quantumcumque illam exakte soluere co-
 nemini, semper vos eius debiti agnoscere debetis. id est,
 per Charitatem seruite inuicem. deinde eandem rationem,

quam sic, subiungens, addit: qui enim diligit proximam legem im-
plevit. idque per partes explicat subdens, Nam non adulte-
 rabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices
 non concupisces, & siquod est aliud mandatum, in hoc verbo in-
 tauratur, Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. Ex pro ver su
 reg. quod si invicem mordetur, subinfert ulterius Dilectio
proximi malum non operatur, vel eandem sententiam Plenitudo
ergo legis est dilectio.

§. Secunda

quomodo conciliandus sic locus cum illo

Matth. 22. 40.

6.

quasi sic solet quomodo Aplos uno dilectionis proximi mandato
 universam legem comprehendit, seu impleri dixerit, cum x^{us} dⁿⁱ
 Matth. 22. 40. responderent Phariseis in sic duobus mandatis
 videlicet dilectionis Dei, & dilectionis proximi, universa pax
pendet, & prop. sate. Respondet Vazg. facile conciliari has
 sententias, si dicamus Paulum locutum de lege, que ut plu-
 rimum, ob servanda occurrunt erga proximum, x^{us} vero dⁿⁱ de
 lege, tam erga Deum, quam erga ^{proximum} ~~proximum~~. similiter dicit.
 de lege morali, inquit, sic esse armonem, que universa di-
 lectione proximi impletur, nec mentionem fieri legis eoz, que
 sunt erga Deum, quoniam tota epistola hęc de lege euange-
 lica quodam modo sit, que lex est eoz, que ad Deum sunt.

Hic assentitur Toloz Rom. 13. item Cornelius

7.

At vero Aug. ita respondet, cum utrumque preceptum ita sit, ut
 neutrum sine altero possit teneri, etiam unum hor^{um} comme-
 morare plerumque sufficit, cum agitur de opibz iustis, sed
 opportunius illud, de quo facilius quisque convincitur, utrum
 sciat, commemoratur. Unde Ioannes dicit, qui enim non
diligit fratrem suum quem videt, quo modo Deum quem
non videt, poterit diligere? Mentiebantur enim quidam dilectionem.

§.

se Dei Sabere, & de odio fraterno cum non Sabere convincantur.
 De quo iudicare in quotidiana vita, & moribus facile est. itaque qui
 ex toto corde, & tota anima, ex tota mente Deum diligit, consequens
 est, ut diligit, & proximum tamquam se ipsum; quia hoc iubet ille,
 quem ex toto corde, ex tota aia, ex tota mente diligit (Hoc man-
 datum, inquit Joannes, Sabemus a Deo, ut qui diligit Deum dili-
 gat & fratrem suum) item diligere proximum. i. omnem ho-
 minem, tamquam se ipsum, quis potest? Nisi Deum diligit, cuius
 precepto, & dono dilectionem proximi possit implere! ^{Aug. 1° regim^o}
^{1^o 2° 3° 4° 5° 6° 7° 8° 9° 10° 11° 12° 13° 14° 15° 16° 17° 18° 19° 20° 21° 22° 23° 24° 25° 26° 27° 28° 29° 30°}
 Lomb. Aquinas. Arbores. Cathar. Adam. Claud. Ansel. Dionys.
 Dionysius addit. sicut dicitur Charitati precepta propter
 distinctionem materialem obiecti, una tamen est Charitas, qua
 Deus, proximus que diligitur. ideo hoc loco, & alibi sepe unum
 mandatum in alio includitur. Vn, cum in dilectione proximi dicitur
 lex impleri, in dilectione proximi comprehendit dilectio Dei.
 siquidem (ad dicit Adamus) proximum in Deo, & propter Deum
 diligimus. loquitur Aplus (inquit Catharinus) de dilec-
 tione proximi ordinata, que est ad Deum, & propter Deum.
 sicut scriptum est ordinavit in me charitatem, & bene dicit,
 impletur, q. non satis est diligere Deum, nisi & diligas
 proximum propter ipsum. Coniicitur enim dilectio non plena, que
 ita terminatur in Deum, ut tantum in illo solo quiescat, sed
 illa est plena, & impleta, que in ipsum proximum quoque ex-
 tenditur propter Deum, quem vere se diligere, multo magis
 ostendit, ut debet. Nam si hoc propter illud, magis
 illud. inferunt itaque (ait Thomas) se misericordiam dilectio
 Dei, & proximi, tamquam effectus, & causa. unde 1. 2o.
 4. si quis dixerit quia diligit Deum, & fratrem suum odit
mendax est. & Crisostomus 1o. 15. 12. Hoc est preceptum me-
 um ut diligatis misericordiam sicut dilexi vos.

8.

Schol

9. Diliges proximum tuum, sicut teipsum sumptum est ex
 Levit.

Levit. 19. 18. ubi tamen sic dicitur vulgata lectio, Dilige amicum tuum etc. sed Matt. 5. 44. & 22. 40. Rom. 13. 9. ut scilicet non amicum sed proximum eadem vulgata dicitur, ut intelligatur amicum pro proximo intelligi oportere, & sic evanescere Pharisaeam commentationem, qui eliciebant e contrario odii Sabendum inimicum, quod Christus correctit Matt. 5. citato, precipiens, & inimicos diligere etc.

Haec sic explicanda, primum quis nomine proximi intelligendus? omnem autem hominem intelligendum, & Augustinus dixit modo, & ex parabola X. apud Luc. 10. 30. notum est. Secundum, quam vim habeat illa particula sicut? ut enim indicavit Adamus & Carn. non aequalitatem, sed similitudinem proportionem que insinuat. Quam similitudinem explicat Dnus.

Luc. 6. 31 prout vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. & Matt. 7. 12. omnia ergo quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hoc enim est

Lex & propositio, q. summa, & epilogus omnium, quae in veteri, in, & in nouo testamento scripta, aut mandata sunt, in hoc principio contenta sunt. & Job. 4. 16. filio suo tra. consilio. quae ab. alio oclerit feri tibi, vide me tu aliquando alteri facias. Hoc naturae lumine cognitum a philosophis, tamquam principium primum, ac per se notum mirabilis p. Scleropsig. Quare ut producit D. d. h. r. Imperator Alexander Severus cum. Et Sicut esset, tamen Christianae religionis aliquanto propensior alij diuersi volebat, ides sibi placere Christianos, q. quae sibi feri vellent a ijs ipsi facerent; non dicturus fortasse si hoc intempore fuisset, religionem quidem laudare posset, mores cum minus laudare, vix posset. Adco descuere nra ab illis primis eateq. temporibz, valet ergo sicut idem ac similiter.

Tertium pertinet ad dilectionem, Proximum diligit, inquit Thomas, cum illi bonum vis, non propter te, sed propter

illum; non quia tibi vtile, sed quia ei convenient; tum etiam vis
 illi bonum rationis, quod potissimum tibi vis; id vero propter
 Deum, ut ad Deum perveniat. Debemus itaque velle proximo
 eternam beatitudinem, & quicquid ad hanc conducit, non
 quidem pro nostro commodo, sed pro ipsius bono; nec illicitum
 quicquam illi velle debemus, sicut nec nobis. Ut aut amamus nos
 propter Deum, ita opere precium est, ut amemus illum, non nisi propter
 Deum; quanto vero affectu, & conatu diligimus nos, & proximum
 diligamus oportet; ut similitudo plena sit. verum non ita effusse
 ut pro illius corpore, imo nec pro illius anima quidem, periculo ob-
 noxiam animam nostram. Nam ordo Charitatis ita posuit, ut primo
 loco Deum super omnia diligamus; secundo nos ipsos; tertio
 vero proximos. sed in his etiam sunt quidam gradus, & differente,
 que a tibi fuisse tractantur, nec sunt omnia congerenda sunt.
 Sic Primatum, cuius sunt verba. Nisi prius Deum dilexerim
 nos diligere non possumus. Hoc est non peccare; & si nos
 non diligimus ad quam formam proximos diligemus; si aut proxi-
 mum non amamus; multo magis inimicum; si ergo volumus di-
 lectorem habere, primum Deum plusquam animas nras diligamus.
 quod ita probatur, si propter Deum etiam salutem nram, & ipsas
 animas contempnamus. Non ergo sola ad vitam sufficit fides.
 qui dicit se diligere primum, non solum ei malum non facit,
 quod sibi non vult, sed & bonum facit ei quod sibi vult a bono
 fieri, & universam legem implet, que dicitur habet gna mandatorum.
 Hoc est non faciendum malum, & faciendum bonum. Reg
 Prim. rumpit ex Aug.

Amor
quid i

Ordo char

Primatum

Abiq
mag
num
ut op

11

Levit. 19. 17. amicum non positum pro benivolis, ut ceter
 consuevit, sed pro proximo consistere potest ex To qui tov
 xrbiov. proximum vertent, & ex Chaldeo qui חביר

Chabrac. 1. socium reddidit, & Hebreum ערע
 reagn. quod non solum amicum proprie sonat, sed per
 metaphoram

Levit

70. m
11.

חביר

ע

ע

in illa p[ar]te tam etiam illud, qui cum aliqua necessitate negat, ut
satis nobis est. Tali est omnis homo, quicum nobis communis na-
tura, et similitudo Dei, ad quem creatus est, item redemptio Christi,
et cetera sacramenta, quae vocantur ad vitam eternam.

¶ Secunda de utrum de precepto, an de re
precepta ut sic loqui accipiendū

12.

Alia quae sunt quae accipiunt, utrum scilicet id quod dictum est,
omnem legem uno sermone compleri, debeat de ipso precepto,
non de dilectione ipsa, quae precipitur, intelligi. Respondeo vero
duobus modis legem impleri posse; altero, cum singula precepta
tam affirmativa, quam negativa in seipsis implentur, ut
in iram oblatam occasione luventem passas, nudum veste foueas,
peripinum fectu exipias; similiter si prouocatus iniuria, quem
posse occidere, illi parcas etc. Alter est, cum id fiat,
unde ista lex oritur, seu qui tendit, aut sine quo perfecte
non seruatur, est aut dilectio principum, ac radix omnium vir-
tutum, de quibus precepta feruntur, ut induat ille locus 1.

Cor. 13. Charitas patiens est, benigna est etc. quae omnia
quae cumque praestat. Charitatem, est omnes virtutes, et quae
ad Dei preceptum est, Sicut debet exequatur, atque praesta-
bit. Sicut etiam omnium preceptorum Charitas est, adeamque
tamque in finem diriguntur. Itaque non occidere, non furari,
etiam ideo precipitur hominibus, ut inter se mutua Charitate
vivanter. Hoc est illud 1. Timot. 1. Finis precepti est Charitas,

13.

qua propter hanc Charitate Republica stat, quae pax fuitur
florere et tranquilla consistit, ac Charitate de medio sublata resp.
nulla est, neque esse potest. Conuenienter Sui Dodone Arist. 3.
Ethic. 1. quum sequitur nullum tantum amicum tribuit, ut ea una
civitates contineri putet, nec opus esse iustitia, aut lege, si amicitia
vigeat, quae in se habet nullam legem, iustitiam nullam satis
esse. prout putat dicturos Sui philosophos fuisse de Charitate,

in profectura nauissent Sane esse vinculum perfectionis,
 quod Somines cum Deo, atque inter se vniuit archissimo. De-
 nique tanta est Caritatis virtus, ut nullum preceptum perfecte va-
 leat impleri, nisi ex Caritate implatur. Nam qui qui idcirco non
 occidit, quia vel non potest, vel non impune potest, is minime dicitur
 legem implere, sed is vere impletur qui ex dilectione ad id induc-
 tus non occidendi preceptum seruauit. Vnde oportune Apostolus
 1. Cor. 6. omnia verba in Caritate fiant. quoniam absque
 Caritate, nec opus virtutis meritum, nec impletio legis, premium habere
 potest. ut plane ostenditur 1. Cor. 13. v. si linguis Sominum loquar

5. Corollaria 1.

14.

ex dictis colligo aptum precipue intelligendum de dilectione que propi-
 pitur, tamen si de mandato precipiente intelligi queat. Nam diligendo
 omnia legis mandata, non quidem rigillatim, sed summa
 & radicaliter implentur. Et que Summa per dilectionem promittitur
 que ad singula, cum opere precitura sit, adimplenda. Finem vero
 ipsum legis attingit, & quidem optimo modo, nec nisi Corona ac
 premio legis seruat statuta. Ergo hoc unum preceptum Diliges pro-
 ximum tuum, sicut te ipsum, veluti proprium genus suar species,
 precepta continet quandam tabulam. Illa aut, que ad secundam
 tabulam spectant, ita complectitur, quatenus absque Dei amoris
 amor alterius consistere nequit. itaque necesse est, ut qui amat
 ex Caritate Sominem, amet idemdem Deum. ut supra iam

15.

ex Aug declarauimus. Similiter capiti diligendo Deum habet suas species.
 Vnumque genus continet Charitas. Quia Deum amamus et proximos.
 Sed adhuc illud restat que uenerunt, qui nam hoc mandatum
 dicatur principium ac compendium coeterorum, cum Matth 5. 22. 39.
 non primum, sed secundum dictum sit a Domino: necio an dicere
audiam adeo effusum, munusum, & magnisum. Regis Somines pro-
 huisse, & exhibuisse Deum optimum maximum, ut omnia que illi
 precepta mandauit, in Sunc referri, ac dirigere finem voluerit, ut pro-
 ximum uniusquisque suum amore prosequeretur, unde sepe is qui
 uenire solet, ut que ad Dei cultum pertinent, pro subueniendo

proximorum

proximorum necessitatibus, non solum absque scelere, sed cum mentis incantatione
 et laude, ac prope ipsa certa aeterni praemij relinquamus. unde et illud
 quod est Prop. Seta sumptum Dnus commendavit apud Matt. 23. semel
 iterum Misereoriam volo et non sacrificium. quia etiam illud est
 maxime stupendum, quod Nicodem. Principi iudaeorum idem Dominus dixit
 apud Joa. 3. ne Deus dilexit mundum, et filium suum unigenitum cla
 ret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat aeg. nec solum filium, sed et
 et ipsum sanctum Spiritum dedit, imo omnes res divinas personas voluit
 ad se venire, et apud hominem manere. Et per gratiam in habi
 tare. igitur cum et ipsum Deus ut modis homini dederit, quod
 mirari voluisse dilectionem proximi fratrem, et epilogum mandatorum
 omnium, totiusque legis compendium. Cum aut nominavit 2° 1° et 2°
 mandatum, rationem habuit duarum tabularum, ordinisque quae scriptae
 sunt quae sunt Moysi. At cum utrumque maximum appellavit, seu al
 teri simile, facile ostendit in altero legis esse compendium, et utrum
 libet velut fontem, et causam unde reliqua omnia manarent. praesertim
 cum neutrum sine altero consistere valeat, ut iam saepe diximus.

§. Corollarium 2. contra Serechos.

De Soclo Pauli manifeste apparet quam caecabant Serechi qui suum divini
 precepti implentem motabantur impossibilem. Cuius ergo ad impossibilitatem
 Serechi ad ipsa praecipiat Deus. etiam maxime propositis penis transgressoribus.
 in sanguine mentis tenebras incredibiles. Paulus ait, omnia possum in eo
 qui me confortat. et David in Deo meo transgredietur murum; et tibi
 sunt precepta Dei impossibilia. Nempe contra stimulum numquam desinit
 calcitrare. nec Dei gratia abuti veretur. Damna est hoc Serechi in
 Con. Ind. 105. 6. can. 18. delictis quidem praecipitur, quae pro virtutibus
 Sumaxia, gratia Dei operam suggerente, in hac vita prestari potest; non
 illa tamen quam Angelus quaeat ^{namque} nescit. V. g. si homini praecipitur
 ut currat, non cervi cursu, sed hominis praecipitur, quem bene
 valens, non ager, si velit, prestare potest. Praecipitur itaque
 homini alienis hominis, vel inimici, ac persecutoris dilectio, quam sane per
 gratiam naturam, insuper divino auxilio exultante, a bique dubio potest
 exhibere. Sed rebelles omittamus Serechos, audiamus quae Hierony
 mum pistor sui temporis movere belle arguentem, ac rite increpantem.
 Nunc inquit cum omnia quae difficiliora sunt, vel inchoata ex parte faciamus,
 hoc solum non facimus, quod est facile, scilicet et sine quo casta sunt

16.

1382

omnia que facimus. leuius Corpus sentit misiam, vigiliis carnem macerant, ele
 mas sine labore quod datur, sanguis in Martyrio, quem in ardeat
 fidel, tamen sine dolore, et humore non funditur. Hec omnia sunt que
 faciunt. Sola Charitas sine labore est, et quia sola cor mundum efficit
 et expugnat in nobis, ne Deum puramente videamus. quando enim
 secleri loquor contra fratrem meum, et contra filium matris mee,
 pono scandalum; quando a lieno torqueor felicitate, et alterius
 bonum meum malum facio. non ne hoc quod requirit in me expletur.
 si inuicem mordetis. et comedetis videte ne ab inuicem consuma-
mini. Charitatis rara possessio est: qui vult esse amat semetipsum
 et pro fratribus suis septem sequens: qui cum lugentibus lugens, cum
 gaudentibus gaudens, a lieno vulnere vulneratur: qui fratris morte
 perimitur: omnes magis amatores iniquam amatores Dei sumus. et
 quantum bonum sit Charitatis: si ita Martyrium fecerimus, ut nos
 velimus reliquas ab hominibus sonant; si opinionem vulgi se-
 tantem intrepidam sanguinem fuderimus; et substantiam nostram
 ad mendicitatem propriam dedimus: siue operi non tam premium
 quam poena debetur. et perfidia magis tormenta sunt, quam Corona virtutis.
 Hactenus Hieronymus ex quibus iterum animaduertit, non solum
 impossibilem non esse dilectionem, quam in precepto habemus, sed
 multo facillimam, ut societas confidatur etiam nouatorum, et citius excruciantur.

+ a diabolo

Martyrium sine charitate non habet meritum, et gratiam.

Theoria 4. ex Aug. de seruitute

Charitatis

Per Charitatem remittitur, Aug. quod fieri non potest, nisi alterius
 infirmitatem quisque habeat, sicut suam; ut eam equanimiter ferat,
 donec ab ea liberetur. Ille cuius curat salutem, et in illud, si vos
 liberauerit, tunc verò liberi eritis. sic ait, regis spes nra est fra-
 ter, ut a liberis liberemur, et liberando seruos nos faciat. Serui
 enim eramus cupiditati, liberati estiamus serui Charitatis. Hoc
 et Apulus dicit, non in libertatem, sed in seruitutem liberati sumus.
 sed Charitatis seruitutem. Non ergo dicit Apulus liber sum in libe-
 tem vocatus sum; seruus eram, sed redemptus non; et ipsa re-
 deptione liber effectus sum; faciam quod vobis. Nemo me prohi-
 beat a voluntate mea: si liber sum, sed a illa voluntate peccatum
 fui, seruus es peccati. Noli ergo libertate abire ad libere peccandum, Nam
 sed utere ad non peccandum. Quis enim voluntas tua libera, si fueris
 seruus, liber peccati, seruus iustitiae, dicitur apula, cum seruis effectus
 peccati liber fueris in iustitia. Nunc quod libertati appetat, seruis aut facti Deo
 habeat fructum vnum in sanctificationem, sine vero vitam eternam, hoc
 conemur, id agamus. Hactenus Augustinus.

Augustinus de seruitute

in seruitute

in occasione

Nam

N. 14.

17.

+ Vos in libertatem vocati
 estis, tantum ne libertate
 in occasionem delicti carnis,
 sed per charitatem seruite
 inuicem. 5 V. 13.

In V. 15 Theoria 1. De conexione contextus

et scopo huius documenti.

quod si inuicem mordelicis. Utilitatem exaggerant Cha-
ritatis. v. 14. tam summum damnium, si ea pretermittat,
enunciat argumenta a contrario, sic Thom.

1.

Hieronym. secundum totius eptę consequentiam vult hoc etiam
ad circumcisionem referri. Cum enim Galionis lex renatur
(ad quam hic fit allusio) et oculus pro oculo, dente pro dente,
in v. 14. expiter, et sic fit in omnib; non potest ita con-
seruari, sed potius lueri, et componari humana respic. non
ne melius precipit Charitas, ut inuicem bene faciamus. Ergo.
Sane debemus sequi legem Charitatis, non aut eam, que est
circumcisionis; ubi sub nomine iustitię latet cor omnium consump-
tio, et interitus. Sane profert, sed sequentem simpliciter vo-
cat expositionem, quam etiam sequitur Hier. 5.

Chrysostomus. Theod. Theop. 5. oecum. Aug. Amb. Glor.
Corab. Prim. Tho. ~~~~~

2.

Dissensionem indicari hic vident, quo laborabant pessimo morbo
galatię; a quo eos curari, et sanari cupiebat Apostolus. In hoc
aut erat dissensio, ut alij, inquit Theod, iam per inductionem
circumcisi, vitę imitationem ex lege tacebant, alij in fide fir-
mi permanentes, donec grę admirarentur. Theop. 5. hoc de per-
dita doctrina, et corruptis dogmatib; dictum, intelligi etiam
de mutuis infidiis, rapinis, et circumventionib;. Item Quen.

Aug. Hoc maxime, inquit, vicio contentiones, et insidias,
perniciosę disputationes, inter eos nubebantur, male de inuicem
loquendo; et querendo quisque gloriam suam, vanamque vic-
toriam, quib; studiis consumitur societas populi, dum in par-
tes dirringitur.

Amb. Manifestum quia dissensio fratrum inimica dilectio-
nis est. ideo monet, ut pacifici sint profuentes in bono; con-
tentiones enim generant irrogium, cuius fructus est vitę consump-
tio.

Igitur cum commendaret Charitatem Apostolus, necesse fuit

3.

ut diffensionem tamq[ue] eius hostem acerrimum longi ab lega-
 dum contendere. Hoc aut[em] prudentissime facit, dum eos,
 non damnantis more, culpe reos, sed precauentis, & metuen-
 tis damnum imminens, sincera, & paterno affectu commone-
 faciendos arbitratur. quod notauit Chrys. & apparet in parti-
 cula non affirmatiua, sed conditionali & dubitatiua quod si.
 Mordetis dicit, quod est commot[us] ac indignantis, sed addit
 comeditis, seu deuoratis, quod est in malitia perseverantis.
 Nam qui mordet, quod appetebat, iram expleuit; ceterum, qui
 deuorat extremam feritatis, & immanitatis specimen dedit. Mosus
 aut[em] & deuorationes non corporales, sed his multo crudeliores
 dicit. Neque enim, qui carnem gustauit Sumanam, tantum
 mali dedit: quantum is, qui mosum fixit in animum. si quidem
 quo prestantior est corpore animus, eo grauior est lesio. Chrys.
 Chrys.

4.

Aug. in Ps. 72. quid est mordetis & comeditis inuicem nisi
 Ligatis inuicem, detrahitis inuicem, opprobria obicitis inuicem,
 non inueni.

5.

Scorp. quia falsi ap[osto]li Galatar[um] non solum fidem, sed
 & Charitatem perturbabant. discordias, & sediciones con-
 citantes, unde mutus inuicem, contumelias que insignes oriebantur.
 sanctissimumque illud Charitatis preceptum violabatur, ap-
 positissime hoc loco, quanto in periculo versarentur, admonuit.
 si alter alterius contumelias, & detractiones detrimens, ut
 fere bestie, animum exsaturat; tam graue odium quid nisi
 exitum, perniciem, atque interitum, ^{comuram} ~~perniciem~~ attulerit. metaphora
 quidem illudris est a canibus, qui se inuicem mordent, sive
 etiam a lupis, & alijs. sicut crudelibus, feris que belluis,
 que morse, & deuoratu ^{mutuo} ~~mutuo~~ se consumunt. Est vero
 metaphora hyperbolica. Caritatis. Non solum sub precepto
 dilectionis affirmatiua mandata, sed negatiua etiam compre-
 henduntur, cum vero illa indicauerit, cum ait Diliget pro-
ximum

6.

proximum tuum. Et nunc hoc declarat cum ait videte ne
ab invicem consumamini. quod contrarium est dilectioni, & sequi-
tur ex commissione omnium qua charitatem oppugnant; quae meta-
phorice explicantur per illa duo mordetis & comeditis.

Mordetis & comeditis. Illud ut apparet, leuius, hoc grauius de
frumentum insinuat, verum utrumque & dendi genus, non huma-
num, sed immane, vel turpissimum; se etenim mutuo consumere,
moribus ratione carentium, ac bestiarum, non prudentium hominum,
ne dum Christianorum opus est. Itaque non ad opsonem Dei modo ami-
ssis, verum & humanitatem ipsam exiisti, quicumque contra charita-
tem alterum & sibi, sive verbis iniuriam intuleris, quod mordere,
sive factis damnum dederis, quod comedere, non absque inter-
pretatus est Lyra. Quasi tamen posterius maius sit, & deterius,
quod prius; utrumque tamen graue est, & interitum parat. mordet
forte canis & rabiem immittit, inde interitus accidit, graue hoc
est. Bestia imparatum subito aggreditur, deuorat ac consumit
& hoc grauius est. Ex utroque tamen exitum, & mors sequita
est. Quare opportune additur videte, attendite prudenter,
providete caute, ne ab invicem .i. alij ab alijs consuma-
mini. ^{hic} ~~Deum~~ enim siffura animorum, dissensiones, schismata
spectant. Primum dissencant animos, deinde pacem de mediato-
runt, tandem consumunt, & funditus perdunt.

Mordetis & comeditis. Hoc proprium inimicitias publice ge-
rentium, quorum conatus illic tendit, ut mutuo se vulneribus
dilatent, moribus absumant invicem. quod quod grauius
de pinxit, qui ex seminatis dentibus draconis armatos Som-
nes exilisse commentus est; qui gygantea statura, & truci
natura exitate contra se ipsos mutua se tandem se de trunc-
carunt. De his Catur concione de regibus.

Gagneus per hoc graues significatur inimicitiae.

Thomas. Mordetis de fama detrahendo comeditis totam

7.

8.

9.

totam auferendo. Nam qui mordet partem tollit, qui vorat in sic
reliquum facit. Itaque gradatim & per partes detrahendo contra
Charitatis legem absumitur fama.

Lomb. mordetis detrahendo occulte. i. in absentia, comeditis. Lombardus
in presentia, ac publice criminando, vel ut Titelm. mordetis
detractionibus clam, comeditis nixi & in inimicis palam.
Claudius videtur per mordere criminacionem, detractionem
vituperia, intelligere: per comedere & oppressionem & confu-
sionem utriusque perditionem

Theon. De Detractione

10.

Sicut autem mordere & comedere pro quo ius damno i. Cato
proximis vel minori vel maiori intelligatur, ut ex dictis ap-
paret, tamen singulariter detractari applicatur, quod est mor-
dere iuxta illud eccl. 10. 11. sicut si serpens mordeat
in silentio, ^{nihil eo minus habet,} qui occulte detrahit, proximo suo quem bonum con-
dite tractat. Vicia. sic etiam Comicus mordere usurpauit pro
pungere, & lacerare, tectis, quodam modo. ~~laceret~~ verbi. Al-
quid, inquit, dic, quod illam mordeat, quibus quod factis
quibusdam aegregiantibus sententijs, diuinijs ve fit. eus
pregnantes viperina esse solet. Comedere pro detrahere &
Conuiliari etiam apud profanos ponitur. ut Mariano annotat.
Elegans est illud Terent. in Eunuchio. Hunc comedendum &
non elendum vobis propino.

Consumamini eccl. 22. 30. ante ignem camini vapor, & fumus
igni in altatur; sic & ante sanguinem maledicta & contu-
melia & min.

11.

Digressio de grauitate detractionis

Pono detractores sapienter diuuntur iracundia fomenta,
quibus illa passio incenditur, fouetur, ac nutritur, in flammam
que erit, item inuidia fetus, odij parentes, hoc gignunt, ois
nuntur ab illa, sunt certe detractiones communitatis, & pot-
issimum

ssumum in Palatijs principum mensis bellana; que si audientis pa-
 lato dulciter sapunt, dicentis tamen depravatos morej, et sapi-
 unt, et docent. illi quippe de alijs inquirunt, que calumni-
 entur, qui similes ipsi sordidibz pleni sunt. quos non inepte
 compares cum Chyrurgoz instrumentis, que vento calido fumoq;
 completa exagunt sanguinem dumtaxat peiorem, et corruptorem.
 ventosos eiusmodi homines alioz putrido tumentes sanguine
 graphicè depinxit. Ioannes Apo. 9 Coactoz sub imagine, quibz
 Sumana facies sit, Leonini vero dentes. nam dum videntur
 pacati, tunc maxime inferfi sunt: ac dum allicunt blandus,
 durius mordent. De his Ps. 26. Appropriant super me
 nocentes, ut edant carnes meas. eos dem notat Dan. 7. 7 sub
 descriptione illius quartæ bestie innominatæ secundum glossam.
 Nam cum reuissima bestia sit detractor, tamen uno certo nomi-
 ne confesi non satis queat; cum sit eius superfluent, super
 que abundans malitia. de qua Ps. 49. 19. portum abundant
malitia, et lingua tua contumabat dolos. et abundantia enim
 cordis redundat in os malitia, contumabat aut. et componit men-
 daia detractor, ac fictis speciosis que verbis adornat dum
 Charitatis ementito zelo famam deturpat, atque denigrat. unde
 et ferocis, et magnos duntaxat hęc bestia dentes habere ad
 vivoz prostantium comminendam gloriam, cordua vero decem
 ad decem detractionis species significandas, quibidem no-
 tantur. et Syniphet mosu eliuunt sanguinem: viperæ dente
 tacta venenant, canes mordendo rabiem Sorami immi-
 tunc, lupi, hyrudes, paridi, leones, cascasant, diserpunt
 deglubent, devorant: Ines, nequo anquid maius dicam.
 certe hoc exemplum solum vsurat Chrysostomus, hinc, inquam,
 Corrodunt, et tam iniessanter scalte que, ut non modo laquea-
 ria, sed domon etiam super dominos, minus id speran-
 tes, evertant: quid petas minus habet detractor invidus
 ac superboz his omnibz immanibz, fecit que bestie: sanguini

insidiatur, & quoties potest exsurgit, ut Gryphus: insperatis
 clientibus venenum spargit & vitæ & honoris & famæ. Non
 iniuria, Canem rabie sequentem, lupum famelicum, par-
 dum audacissimum, hyridem immansissimam, Leonem ra-
 pacissimum regit cunctas stupefacientem sylvas feras, uni-
 uersa, que obuia sunt, regisacientem deglubentem, atque ins-
 tar inferni consumentem uniuersa. Tamq[ue] clancularius est
 hostis, ut instar tinea[rum] semper corrodens, semper cominuit
 cunctas opes, & grandes thesauros consumat, consumat que
 Chrysolomus (ut tactum est supra) ita exaggerat hoc vi-
 cum, ut deterius iudicet q[uam] Sumanis carnibus vesu, siqu-
 idem animi detrimenta corporis multo peiora sunt. Certe
 Caribæ indig[ina] occidentalis, aut Brasiliæ incolæ q[ui] in
 pagani saginatos homines deuorant, & passim carnibus
 pascuntur Sumanis, minus forsitan delinquant, quam isti
 Cuidi, & insolentes Charitatis mutus, & inimici & euer-
 sores, qui munim igneum suffocantes, & terminos etiam
 naturæ, & græ transientes, non solum aduersus alienas
 res, atque animas, sed aduersus suas ipsor[um] animas pau-
 das moluntur: cum alij alios, tum ipsi se metipsos come-
 dunt, consumunt, ac denique iureo tradunt eterna morte
 deuorandos:

13.

Caribæ of Br
Siles
Amthrop
gor
dehater.

Charitatis
euerit.

Prou. 1. 12.

51

Meminit fortasse h[oc] sanctus vir, ac interior[is] patien-
 tissimus Tobus, cum interrogaret ait, quare persequimini me
 sicut Deus? & carnibus meis saturamini? ubi Grego-
 rius respondendum inquit est. quia hi etiam, qui alienæ vitæ
 detractone pascuntur, alienis proculdubio carnibus saturan-
 tur. unde per Salomonem dicitur Noli esse in conuiujs
 potato[rum], neque (Vulgata) in comessationibus eor[um] Comeda cum
 eis qui carnes ad vescendum conferunt: quia vacantes
 potibus, & dantes symbola, consumuntur, & videtur pan-
 nis

Iob. 19. 22.

Prou. 23.

21.

P. 3.

pannis dormitatio] si querat quid sit conferre carnes, adest
 inquit dare symbola. Hispanice contribuit, & dar suple o pa-
 gar. Et eccate, quod fieri vult sanctus Doctor, cum in mu-
 tuis sermonibus, & colloquijs quisque pro sua vicissim parte de
 proximo detrahit, ac male loquitur, omnes videlicet contribu-
 unt in unum, omnes comedunt, ~~omnes~~ omnes quod comedunt,
 viciunt, & alieno satantur, cadaueribus que patiuntur.

Hieronymus super eundem locum, carnes ad vescendum con-
 ferre est in colloquione derogationis vicissim proximorum vicia
 dicere. Dequaz p[er]na subditur symbolum Grecu[m] nomen,
 interpretatur collatio, et aut collatio sermonum, sicut in con-
 silijs solet. Et est pecuniaz, seu aliaz, rez, ut p[er] loquy
 docet. Polus aut vacat, quide[m] opprobrio alienz vitz, re-
 inebriat. symbolum dare sicut unusquisque solet p[ro]p[ri]e sua
 cibos ad vescendam, ita in confabulatione detractionis verba
 conferre, sed tum consumentur, quia omnis detractor eva-
 dicabitur, velletur aut pannis dormitatio, quia despec-
 tum, & inopem adiunctis bonis op[er]ibus suis inueniet, quem
 hic alienz vitz, & regnando, cimum, detractionis suz lan-
 ga p[ro] occupauit. Hactenus ex Hieronymo. ~~Interum de-~~
~~tractores Suiusmodi dicuntur. Et tamen detractores huiusmodi dicuntur.~~

Similes per omnia facti coruo illi, qui ex arca emissus, ali-
 quo rediit cadauera supernatante illectus, quo cibo sua-
 tissimo vtitur, minime deinceps ad arcam reddiit. quod no-
 tauit Aug. contra Faust. Manich. lib. 12. c. 20.

Detraunt & inveniunt eiusmodi homines bonaz consortia,
 quoz famam famam & nomen conseruant, dum quoquo
 modo queunt, vel intra se iuis sepeliunt. Unde applicante
 Hieronymo dictum est, sepulchrum patens guttur eoz.

Nempe aperto ore ad cadauera detractor inbrat, utquis
 conno ciente, se h[ab]eo illo qui dem, deliciauit, intra sui pec-

14.

Handwritten scribbles and a large decorative flourish at the bottom of the page.

pectoris fidiore tenebras condat. At illor felle carens
Columba representet, qui velut oliuq ramum, Caudem bonor
semper ore gestante, ijs semper adherent eor, semper
bene acti congaudent

15.

Columbinos mores imitabantur publicani, & peccatores qui
ejecta iam felle antiquor, scelor, erant appropinquantet
ad Iesum, ut audirent illum. Pharisii vero, & scrib, cor
num emulabantur, qui murmurante, & detrahente, &
proclari facti, & hominum carinib, pascebant famem plus
quam carnem, putantes mortuos, quos uiuos non agnoice
bant, & uiuo insidiantes, quantumque in ipis erat mordem
tes, & continuis morib, ad mortem trahentes; dicebant
enim quia hic peccatores recipit & manducat cum illis. quid
quid aliud erat, qd illum peccatores facere, imo peccatores
teterrimum, qui peccatores receptaret, & felum coniugo ac com
potatores haberet? Publicani dicebantur qui publico sero
sum populo, eo p,sertim tempore quo X. in terris agebat
cum Iudei non sui gentis regi, sed Romano imperatori
tributa pendere cogebantur. Publicanos aut pro peccatis
peccatorib, habitos fuisse, & ex hoc loco, & passim ex alijs
multis euangelioz constat. cum eras viderent Pharisii
& scriba, peris quos probitati, & vite regula propter ipsoz
professionem religiosam esse videbatur, non sine scandalo fe
rebant, qui dicebantur Epus, cum hominib, iura perdit, ac rec
ceratis versari. sic enim videntur se cum colloqui improbi
boni, aut boni improbi amici esse non solent. Το ομοιον το ομοιο
Quid est, simili similem querit. similitudo mater amoris
Et per huc con coloris, simul volant conueniunt pcedet
& iuncte pabula carpunt. omni homo simili sibi sociabitur
si communicabit lupus agno aliquando. sic peccator iusto
communicatio sancto homini ad carnem. i. ad peccatorem
immundum. Alias hyzng. Gm. v. 17, sed potuit legi ayis. layia
i. sancti.

+ pro principe veligalia colli
gebant, anarum huminum
geny & omni

Publicani
peccatores
hnt.

improbi
amici non
sunt
Thopeia
gnomo.

simili
con que

Proa
v. 21

Handwritten flourish or signature.

Super illud Apo. 11. v. 4 Hi ut dicitur dicitur & duo candelabra

Quis pinguis & Navara cum feliibus aqua

Aurificis, audite alacris hoc Carmine plausu.
Culmina in alta fera. sed non sine nomine. Campi

Prospice lingua ementi, presentio ab abo
Emyreo juvenem alipum celebrat moventem
Penna, & facili innotent brachia nisa.

Arida quos dicit, quid non atterelidit. in fit?

Pore hunc imbrico, fustis, madefacta inferna.

Mirandini. Gemine pulchro stant Sabaa diu
Altera ab Atrora, qua Ethia candidior exit,

Altera ab Hesperis, flammae, verbe existit
10. P. unit ubi. Phabus, bacis vindantibus ambo.

Hicno potenti ambigunt sed lumina versant,
Candelabrorum accensis quos duo robora flammis,

Quis septrophilior fundebant lumina hyscros,
Aurora contemtor: quorum fulgore micare

Tellus amplas, polus late splendescere viset.

Stabat & ornatus solenni veste minister
Hemichilumq; premet digitis, in pinguis diuis

Lampados eca fuit septena elegit hae.

Tartari semister rogi, sed visa castra
20. Guttur anhelanti simili lingua pro cae,

Proh sceler: ore puli mors enomibura veneni.

Appicit hanc torus oculis
sacrorum Antipha, torrens

Lampad q; hys, oleagis

Testa & sternum iorem:

Hanc vocam hincere hinc,

Tunc ad me, placidi verte
Lumina, Potenti arcenam

30. Censebr usq; pulchre

Provine fustifera, missi
Comiferans admittit or

Principio, Charitum genit

Inter baciferus olea, domus
Quos colis affluogz facit con

lum in sa pango
aba. aut. & cur. pang

capae

sacerdos

sacra

testor:

perung minaci

scigz tomika

quit) pio numine testor:

ledere quigz.

fuere ceterak.

stellaria vultor

tu percipe mentem.

muscor oliva

petra marbi

in sancti que hinc que veer. Et Sancto conel profano:
 vel quid hyem feroci, dirq qd animanti cum cane Gallus timido
 Et imbelli, quem Et umbra reddat, mutum, Et fingendo vomitum,
 fallit, ac deiecit. quod refert ex Plinio lanterius. que pars bona
 G. equiv. i. que pax dicitur ad pauperem. item que participatio iudicij
 ad iniquitatem. aut que societatis lucis ad tenebras. que conven-
 tio X. ad Delat. que pars fidelium infideli. Hii cogi-
 tationibus videbantur sibi persuadere non posse, ut Chri vita
 bona esset, ac laudabilis; quidem usu Et consuetudine ute-
 batur hominum flagitiosorum, quique publice apud omnes male
 audirent.

Verum enim vero excipiebant eos malitia eorum. quodque iure optimo
 possent virtuti dare, Et sanctitati tribuere, si invero lumine
~~intuere possent~~ intuerentur, propter invidiam Et odium, quod
 intus cogitabant, opinione falsa delusi in deteriore partem
 interpretabantur. quanta cum suavitate Charitatis harum
 viperarum ora conclusent Dominus adhibita parabola per-
 ditque ovis, fragmentum perdit, Et filij tandem prodigi, satis
 notum est ex Evangelio Lucæ 15. capite. super quas parabolas
 si conciones desideras, alibi dabimus.

APPENDIX I.

Ex Amb. Cat Sarino —

16.

quod si inuicem mordetis. Etiam Sine veniculum de detra-
 ctionis vicio explicat Cat Sarinus. quod vicium directo
 Contra Charitatem depugnans maxime est detestandum. quo-
 niam illud a fratre bonum intercipit, quod reputatur inter
 Summa maximum. hec est fama, seu bona exultatio, que
 virtutem, Et pro clare facta consequitur. cum igitur mutus
 exardescunt detractiones, Et alterius alter exultatio-
 nem mordendo ledit, necessario ut inuicem absumantur
 uenit oportet. Num quid aut fit detrahitio (ait Cat Sar.) cum.

Consensu iustitiae patere. in iustitia omni
 quodam in iustitia. mis
 dicitur.

um verum dicitur est? Abique dubio, si verum erat oculum. nam & si non detrahatur de virtute, quia non habet, detrahatur tamen de exultatione, & fama, quam adhuc possidet. Et ita peccatum cum fit animo nocendi proximo tuo. quem enim fraterna correptione poterat emendare, hostili eum odio ante se dedit: & quem debuisti (si vel maximum pateret) contigere, contra, cum non pateret, prodidisti. grave peccatum detraho q. d. e diametro oppositissime omnium virtutum, Charitatis, scilicet, opponitur: & tamen adeo grassatur hoc malum, ut detractorio sermone nullus sit in ore multitudinis crebrior. quapropter quid de novis hereticis cogitandum, q. nedum venenosis verbis, & libris pontificibus, & iis, religionibus non parcent; sed & ut blasphemum in celum posuerunt, sanctissimam Dei matrem, sanctosque ipsi honoribus, quibus a X. cap. tamquam charissimum membra sunt ornati, spoliare non perhorrescunt impij. Hactenus detractorum.

Detraho famam

oppositissime virtutum

Hereticis in sum ecclesiis

+ Appendix 2. ex Gerson. de pec. detrahit.

In v. 16

Dico autem spiritu ambulato & desideria carnis non perficiatis.

Scholium

Joan. Gerson Cancell. Paris. P. 2. opusc. de Detrahit. quasitus respondet l. qui ex loquacitate de absente male loquitur, etiam si faciat pro sola delectatione temporis, et pro solatio, ut sic temporis sine taedio transeat, vix, aut nunquam exiatur a peccato, et sepius transit in mortale. De verbo scido reddenda est ratio, hinc plerumque fit perniciosum, et multipliat et novitatem. Nam si fama laeditur ab aliis, indignationem capiunt contra eum de quo oblatio est, praesentes sine loquentes, sive auferentes, atque in eum cum praesentibus de se presumptibus aspersionem, alium tamque peiorum.

2. Sequitur autem vicio, sicut loquacitatis esse solet indignationis, et amaritudinis animi, quia rodit absentes, et lingua quasi gladio acuto laedunt sine misericordia, et nec ullam compassionem ostendit, nec finem verbi gerit, et si videat neminem edficari, sed multos scandalizari, non tamen refrinat linguam, aut agnoscit inaudiam, aut odium suum erga alium.

3. loqui malum de alio ex odio, invidia, indignatione, et pro minuenda fama, semper est peccatum, et cum non adhibetur sedulitas fama gratius est quam factum, & quam eius carnisum die teurij, et sunt qui dicant, quam homicidium. Nam si homicidio occiditur, inquitur, corpus enim, in detractionis autem vicio occiduntur virtutes plures, nimirum et detrahitur, et audientium, et eius sepe cui detrahitur, quoniam etiam factus nonnunquam factus profurto, et homicidio, quam pro fama laedone.

Dico autem Adam, summa & scopus eorum, que dixi, hinc est. sic sap. c. 3. 17. & 4. 1. Adamum sequitur legio nescit, hinc mea spectat oratio, ut spiritu ambulatis. sic enim fiet, ut & carnis libertatem non sequamini, & officia Charitatis prestetis; qua ratione videtur iste versiculus esse velut collectio superioris doctrinae, maxime que valet ad attentionem captandam, cum quo spectet sua doctrina non leuiter insinuat. si particula autem explicantiis est, sed potest etiam esse sortantur. q. d. Hoc vos hortor, & moneo spiritum ambulare. Glossa legit dico aut in Chro. & explicat non aliter, nisi in Xpo. non per legem Moysaica, sed per fidem Xpi fieri

Adamus Regiorum

autem carnis hinc est

facit posse, ut libertatem carni non demus, sed per charitatem
 invicem serviamus. sed certe illa particula in Chro neque
 Græce legitur, neque antiqui interpretes Chry. Theop. & cum.
 Amb. Hieron. Aug. agnoscunt, nec eius ullam hic faciunt men-
 tionem, quare ex vulgata, correctæ omnino abrafact. Glosse
 consentit inter lineas Lomb. Lina. S. Som. Bruno. Dionys.
 Ambrosi. & multi tumores. qui legunt in Xpo & explicat
 in doctrinam Xpi.

Nam refert spūs intelligatur, vel sanctus, vel humanus.
 à Xpo tamen sancto sanatus, hoc est, grā formatus, et instru-
 tus. sed isti spūs indistinctus magis erant evidentes tempore
 Pauli, cum sanguis Christi in cordibus calebat credentium,
 & nunc intanto frigore Charitatis. itaque ambulantes spūs
 non desinant certe sentire, tamen non consentiant cupiditi-
 tatibus carnalibus, nec abutuntur libertate Christiana ad
 vitæ licentiam.

§. scholia

Ambulate / videlicet per viam regiam, quæ stur in celum.
 unde & viatores dicuntur, qui hanc viam tenent. de quibus
 Ps. 118. 1. Beati immaculati in via. qui ambulat in lege Domini.

supra dixit curratis, quod ad eandem refertur bene ope-
 rantium, nunc ambulate, quod est & si minus est, tamen ate-
 nero sua lassæ viatore nihil amplius requirendum est. Am-
 bulare, et currere pro operari, seu bene agendo proficere &
 progredi metaphora est satis usitata. de qua supra dixi
 N. 7. spūs ambulat & spiritualiter vivit nempe ad
 regulam, & amassim rationis illustrata, ac motus per spūm
 sanctum; quod fit per gratiam, auxilia, & dona a b. spū
 sancto data, et communicata animo, eius que potentiji.

& desipena carnis non per faciens particula et videtur
 esse illativa q. d. ex eo, quod spūs ductum sequitur fuerit,

Neque enim quantitas Suisdamni facile
 estimari potest, quis enim satis mouerit in
 quot hominum cordibus mediant, & immmediate
 detrahens bonam opinionem, et iustitiam eaus
 qui detrahit, occiderit, ac fortius subtraxe-
 rit bonum fama, quod reliquum bonis co po-
 valibus suis velle precipitius subducit, imo
 indumantius Soc. vitiium atque bestialius
 quam lupinum. Neque enim Nisus Ni-
 sum, aut Canis canem, aut bestia bestiam
 sua species, (licet alterius) comedere so-
 let, excepta solum Lepa, que (ut asunt)
 fame cam prematur, lupum comedere non
 veretur. O homo hominem natura tue
 consortem, tanquam Lepa rapacissima, den-
 tibus detractionis rodere, occidere, com-
 dere non erubescit. Et superior illa, que
 si comedit, recentis Berna comedit, tu vero
 quanto que, fatentes, et iam putrefactas
 cum non solum eius, sed dudum iam mor-
 tuis mordaces detractionis dentes insigis
 O abominandum malum, et valde detes-
 tandum. Apositione appellati sunt in
 scriptis sacris detractores Deo odibiles,
 cum tamen alios scriptum sit: Nihil
 odisti eorum, que fecisti. quis ergo
 non fecit Deus detractores, quos tanto pe-
 re odit, si quod essentiam fecit, non
 certe quod malitiam, cuius causa illos
 tam se demerenter detestatur.
 Lege plura apud Gersonem lococitato

4.

+ vide infra in 7. secta

5.

id. eueniet, ut desideria carnis minime perfruantur. Nihil enim damnationis est istis, qui non secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum. Rom. 8. 1. 4. si quis tamen copulationem esse velit, tunc non demonstrando, sed imperando dicitur per Petrum: sicut placuisse videtur Aug. no. serm. de ver. Apo & contra Julian. 2. vbi pro & non, one, habetur

Desideria Cicero, desiderium Græc. ἐπιθυμία Amb. con- cupiscentiam, idem est sensus, Desiderij aut, seu concupiscentie nomina intelligitur fomes peccati in nobis ab originali remanens, unde praeque iunguntur cupiditates, seu desideria, quae etiam nomine concupiscentie significat. ut seq. v. 17 magis explicabitur. carnis aut dicitur desiderium non quod in uana carne resideat, in utraque enim hominis parte et anima et corpore inest; sed quoniam in sacris litteris carnis nomine homo ipse significatur, quatenus corruptionem sequitur, et quicquid uisum est, et opponitur spiritui caro nominatur v. v. seq.

ergo desideria carnis hominis veteris actiones sunt, quas qui perficit crimen inuenit. sed interpretum placita attende

Theoria 1.^a

6.

qua rōe hic versuulus conestatur cum Precedentibus. S. Ambrosius sic oramat, postquam à lege factorum eos prohibuit, in qua sunt precepta carnalia, nunc ut à uisibilibus carnis se abstinere cupit. hic enim spiritu ambulat, qui fugit peccata.

Ex Chrys. & Græcis uia hinc indicatur, qua facile perfraterimus, que hactenus dicta sunt, de occasione carnis abstinenda & charitate sectanda; simul & antidotum datur, quo morbus ille pestilentissimus inuidie, detractionis, inimitiarum, quo (ut sub apperuit v. precedentis) laborabant Galat., & curari, & auertere, & ne iterum redeat, prouenire quest.

libertas evangelica (ait Carit) est libertas spūs, spū ambulare
 & de se. car. non perf. ut respondeat hic versus illi. Ne
 libertatem in ocellis car. Est vero argumentum a coniugatione.
 re autem inuicem uiuant & inferunt spū & charitas. ut ait
 Chrys. & eum secutus Beop Sylachus. si quis sit spiritualis
 charitatem habet, si charitatem habet spiritualis erit.

Aug. spū ad humilitatem refert & mansuetudinem: quæ
 medetur ambitioni & contentioni. de quibz v. 15. dixerat
 quo modo, inquit, ista vitare possunt, nisi spū ambulent, &
 concupiscentiæ carnis non perficiant. Primum enim & magnum
 munus est spū humilitas & mansuetudo, ut illud quod
 iam memorauimus, Dñs clamat. Dicite amē, quia mitis sum
 & humilis corde. & illud Prophetæ sup quem requiescit
 spū meus, nisi super humilem & quietum, & trementem
 verba mea.

D. Angelicus hic coniect. Postquam Apostolus manifestauit, in quo consistit status spiritualis, videlicet in charitate, consequenter hic agit de causa status: hoc est de spū sancto, quem dicit esse sequendum. Ponit aut in reliquo capite triplex spū sancti beneficium, quorū primum est liberatio à seruitute carnis v. 16. 17. secundum est liberatio à seruitute legis v. 18 & sequentibus ad 24 3° est collatio uitæ seu securitas à damnatione mortis v. 25. 26. ergo hoc v. 16 exponit primum spū sancti beneficium & sequenti 17 eius necessitatem declarat.

Non potest negari quā hęc sit transitio, quæ & dicta summa resumit, & diuina breui compendiose proponit. Illud itaque dico quasi cum orator contenta & mutata in maius voce auditores exultat, attentiores que reddat, sumen sum est. est vero epilogus, & fundamentum, epitome & radix totius huius epistolæ hęc, spū ambulare, non lege, non carne q. d. vestri mali radix omnis est defectus spū, quem si haberetis, prouocet & legem, & carnalem vitam exterminatam ~~redderet~~ Vellebit.

Theoria 2^a

9.

quid sit spu ambulare ~~recept~~

Agg. Claudius, Proficere in euangelio & his que sunt Iesu Xpi
qui abunde suis, spu sui dona largitur, quibus spualiter uiuant,
uererem hominem abnegantes, & induentes nouum.]

Adams, vitam quothalianam ad doctriam spu, sive iuxta
spu instructus exigere, atque institueret.]

Valquez, spum fidei in omnib; actionib; sequi, in quo est
dicta libertas.]

Catharinus, quo ductat spu, atque agit, & suauiter impellit
se diu permittere.]

S. Theodoretus admonitiones spu sequi -

Zegenus, secundum spualem Cetero; Nicomachus, secundum spu
sancti Clocatum vitam dirigere.]

Arna Montanus, Diuorem partem sequi (i. rationem)
exquentes ea que cupit spu.]

Primasius spualib; actib; (que infra describet v. 22) sequi.]

Caletanus, non Corpori, sed animi gressu sanctum spiritum
dirigentem sequi.]

Bruno, secundum quod hortatur spu i. ratio in X operari.]

Anselmus, De uirtute in uirtutem promoueri in bonis operib;
s^o duce, quod opes charitatem seruire inuicem.]

Alias tres expositiones Hieronymi eius uerbis libet propo-
nere.

10.

Hierony. In spu ambulare i. spu facta carnis mortificate Dom.

In spu seminare ut de spu metati vitam eternam. Veru. Gal.

quotiescumque uoluptatem carnis inseritis hiltare ne pesti-

ate de idonum eius (quod quidem n' expletum fuerit, de po.

Clandri uideatur ad tempus) sed spu reseruate, & reuon.

dum sententiam historiu, animi imperio Corpori seruido

magis uiuete.

Idem 2. Quia Lex spiritualis est, & non qui manifesto

uulgus

lucet, sed qui in occulto, & circumcisio cordis in spu non
 littera, eos ambulare spu, & carnis desiderium non perficere
 dicimus, qui spiritualiter egrediuntur Egyptum, & spualtem
 et cam, potumque de spirituali hauriunt petra, que non iudican-
 tur in cibo, aut potu, aut in parte die festi, aut neomenie, &
 sabbati; re a ambulante in omnib; spualiter, non per fuer-
 tu carnes legis, littere ve desiderium, sed fructus metentes
 intelligentes spualis.

Addeit et 3^{am} parum distinctam a 2^a que essent de fidei-
 um carnis in his esse qui paruuli in X. sunt, iter aut spu
 in perfecti viri: sensumque esse, in gravitate spu. in
 itinere viri ambulare perfecti & non fatietis de si devia par-
 uulorum.

Theoria 3^a de quo spiritu

Intelligendus hinc versus

Caet. si quis de quo spu est sermo, ex his que infra subiungit
 videlicet si spu diuini, & Fructus aut spur leg. apparet q. de
 spu s. perspicente spum nostrum est sermo. & hoc spu demonstrante,
 dirigente, atque impellente dicit ambulandum esse, non corporis
 sed animi gressu.

Thomas Ambulandum spu. i. mente ut ipsa ratio, siue mens
 legi Dei concordet, ut di. Rom. 7. 16. Nam spur huma-
 nus per se vanus est, & nisi regatur a corde, fluctuat hac atque illic.
 ut di. ecd. 34. 6. & sicut parturientis cor tuum phantasia pa-
 titur nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio. ut de quibusdam di ep. 5.

4. 18 Ambulant in vanitate sensus sui leg. non ergo perfecte stare
 potest ratio humana, nisi secundum, q. est recta a spu diuino, &
 ideo dicit Aplos spu ambulare i. per s. s. regentem, & ducen-
 tem. quem sequi debemus, & demonstrantem viam, nam cognitio
 super nalis finis non est nobis nisi a spu s. 2. cor. 2. 10. oculus
 non videt leg. nobis aut; reuelant Deus per spum suum. item s in-
 clinantem, nam. s. s. inibat, & inclinat affectum ad beneuolen-
 tiam. Rom. 8. 14 qui spu Dei aguntur Ps. 142. spu tuus bonus de-

deducit me in terram vestram. Nomine ergo spiritus non intelligenda
 sola anima rationalis, sed ipsa spiritus gratia instructa, ut recte Varquez
 hic aduertit, & hic est sensus S. Thomae, S. Brunonis, S. Anselmi,
 Caietani, & aliorum patrum, atque interpretum, quod ex Adamo supra
 recte declaratum est, & infra Clarius apparebit ita digress. n. 34.

Varquez
 S. Thomae
 S. Brunonis
 S. Anselmi
 Caietani
 Adamus

13.

Theoria 4. Quid per desideria
 Carnis intelligendum.

Substantia concupiscentiae nomine ille intelligitur cupiditatis mor-
 bus, qui veluti estio peccat, ea appetimus, quibus corpus, & inferio-
 res animi facultates voluptatis sensu demulcentur, principes aut
 animi vires franguntur, & debilitantur.

Justinianus
 Cupiditatis
 morbus

Dionysius. Carnis desideria interpretatur carnales concupiscentias
 Claudius, humanas cogitationes, idem est sensus omnes Gregorius

Dionysius
 Claudius

Ratus humanae spiritus cogitationes ad malum incli-
 nantes in malum. & mentis affectus qui terrenis in rebus versantur appellantur
 aut a Paulo Carthago

Thomas. Desideria i. delectat. & carnis, quas caro suggerit &
 ad quas inclinat.

Thomas
 De delectatione
 nisi

Varquez. siue nomine Carnis intelligat appetitum rebellem
 siue prauas cogitationes, idem est sensus. Omnes Gregorius Patres no-
 mine spiritus spirituales cogitationes, nomine vero carnis humanas cogi-
 tationes ad malum inclinantes intelligunt. Praeter haec expositio reliquis
 Schol.

Varquez
 Appetitus
 rebelles
 Humanae
 cogitationes
 cum inclinantur

Non perficere Catharinus. Non pollicetur, inquit, extinguuntur
 omnes concupiscentias, & carnis petulantiam suas propter neglecturam,
 sed christi non perficere consumantur, scilicet consensu vero, quo
 peccatum perficitur, quod abunde satis est. v. infra Theonem S.
 Bruno. & si per impugnationem sententiis, tamen actu non perficere
 hic.

Catharinus
 Carnis
 lasciuia

Bruno

Anselmus non completis actu vel consensu delectationes, quas caro
 desiderat, quod est, ne dehis libet in occas. carnis.]

Anselmus

Theoria 5. pugna verbi
 & perficere

14.

similis est illa doctrina Pauli Rom. 13. v. 14. Incliuimini

Rom. 13. 14

Primum

Dnum Iesum Xpnm. hoc enim faciunt. spu quicumque ambulant,
et curam carnis ne feceritis in desiderijs, hoc est, et desideria
carnis non persiciatis. cura quidem carnis seu corporis habenda
 est iuxta exigentiam naturae, et rationis bene institutae mode-
 ratamen; sed non iuxta cupiditates illius; quae plerumque subsi-
 stunt, aduersusque rationem pugnant, et hominem de virtutis sta-
 tione deturbant; atque in scelera delinunt. Igitur qui ita ab-
 nect desideria carnis, et concupiscentias repellit, ut eas non curet,
 certe in eas non persiciet, non explabit. Multas alias similes sen-
 tentias inuenies apud Paulum tam in ep. ad Rom. q̄ malij,
 sed non vacat, nec opus est omnia perquiri.

§. Theoria 6. de spirituali
 ambulatione

De spirituali ambulatione subtiliter pieque tractat liber Allego-
 riaz, Moralium quae sententiaz, ubi de epistola ad Gal. insti-
 tutum sermonem. quem moneo, si vacat, legat. Ad praegnotum
 vero accipe particulam huius loco maxime consentanea. Nec sine
 grandi, inquit difficultate huiusmodi ad spiritualem re-
 uocantur incessum, quibus abstinentia carnis, labor, pondera
 vigiliarum, sollicitudo, et ceterae disciplinae, molestae regula-
 rium à praelatis imposita necessaria sunt ad salutem: ut in his
 quocumque modo expediti à vago carnis impetu retrahantur, et
 ad spu ambulandum pedes suos tandem gra cooperante compo-
 nant: verum non putemus, q̄ ap̄tus cursum prohibeat, qui pro-
 cipit ambulare sed infirmis loquens temperantius dicit, spu
ambulate, non volate, non currite. Unde modestiam sui Romo-
 nis prosequens, et explanans, subiunxit. et desideria carnis
non persiciatis q. d. si desideria carnis propter eius infirmi-
 tatem ex aliqua parte factis, non tamen persiciatis. Hactenus
 Gulielmus de Carlebo.

15.

Addit Hil de bestis. Desideria carnis non persiciatis. Virtute
 nihil noxium est, ac voluptatis admixtio in concessis. Negli-
 genter cauetur hostis, cuius ingressus paupis expectatur. egre-

quoniam sane delectationem consilium misericordie que salutare virtutis
emulatum, ut nihil omnino tibi cum voluptate commune habe
at, nisi perpetuum bellum, inlucias nullas, nullibi pacem.

Nihil
Hend
Lupta

Digressio de varijs significationib; &
acceptiomb; huius nominis spūs

16.

Quoniam nomen spūs ipse occurrit in hoc capite, necesse est, ut quo
modo accipi debeat, exactius declaremur. Sunt enim eius varijs, ac
ceptiones, & inter Latinos scriptores, & in scripturis sacris obuijs. Be
nedictus Pericla Gen. 2. וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָרוּחַ וַיִּפְּחֵהוּ עַל מַיִם. **רוּחַ** **ruach** inquit significare spiritum
& quadruplites usurpari in sacris litteris 1. pro aere, ac vento 2.
pro spū sancto. 3. pro natura incorporea, scilicet Deo, aut Angelo 4
pro motione, impetu, vi, efficacia.

Deuter
Gen. 2.

Dionysius Cartus. sex acceptiōnes enumerat in scriptis sacris v. s. ita Dionysij
tas 1. pro intellectu, & separata substantia, sic Ioan. 4. **De** **spūs est Deus, & Act. 23.** Sadduuci dnt, nec spūm, nec resurrec
tionem esse. ubi spūs pro Angelo usurpatur. 2. pro substantia animę Act. 7.

Ioan. 4. 24

Act. 23. 7

Act. 7. 58

+ vel certē pro anima rationali
cum de angelo sigillatim mentio
fiat ibi.

Stephanus dicit. **Dne accipe spūm meum.** 3. pro superiori parte vultus
vbi hoc loco, **spūs ambulat.** 4. pro virtute imaginaria. Apo. 1. 10. autē

Apo. 1. 10.

1. Cor. 14. 14. **S**ozem lingua spūij
meus orat, mens autē mea sine pu
An. 2. August. de Trin. 1. 14. c. 18.
5. Tho. sup hunc loqu. & sequen
ti 2. 15. **O**ra bo spū, ora bo **Q**uic
vult & imaginatione, & voluntate.

Ioannes. **Fui in spū Dominica Die.** 5. pro subtili honore, quo anima
vitales operationes exercet in corpore. Sap. 3. **spūs diffundetur, tamq̃**
molli aër. 6. pro aere vel vento, ut in aliquot Gen. 1. **spūs dñi fe**
rebatur super aquas. Et illud Ioan. 3. **spūs ubi vult spirat.**

Gen. 1. 2.

Ioan. 3. 8.

17.

Sed libet significationes huius nominis enucleatius persequi, quod
non arbitror abire futurum, aut hyronib; in his litteris improbandum.

A verbo וַיִּבְרָא **ruach**. i. respirare, flatum cum agitatione, &
motu edere deducitur nomen וַיִּפְּחֵהוּ **ruach**. i. spūs, flatus, Sa
lutaris vitalis, qui in narib; inest animantis. Gen. 2. 7. **inspiravit in**
faciem (i. in naves) **aut spiraculum vite** Job. 27. 3. **Donec superet**
halitus in me, & spūs Dei in narib; meis.

Gen. 2. 7.

Job. 27. 3.

Igitur à verbo spūo i. exhalat deducitur nomen spūs. quod
1. significat halitum natium, oris ue, quo sine viuere non licet hor
3. Regum. 10. 5. de Regina Saba stupefacta Salomonis sapientiam
& ciuitas. **Non habebat vltia spiritum** Is. 2. 22. **Quiescite eroo.**

Is. 2. 22.

3. Reg. 10.

Is. 2. 22.

caute

(Quete) ab homine cuius spūs in naribꝫ eius est. & c. 11. 4. spūla-
 bioꝝ suoz̄ interficiet impium. 2. Machab. 7. 31. vitam donaret
 ex qui in extremo spū erat contributus. Cic. de Nat. Deo. 2. Tribꝫ
 rebus animantia hanc vita tenet, cibo, potione, spū.

91

2. Spiritus igit̄ flāum, sic interpretari licet illud 2. Theſal. 2. 8
 de Antichro, quem inquit Dominus Iesus interficiet spū oris sui. idem
 hic, atque isa. 11. 4. spū labioꝝ suoz̄ interficiet impium, iue ex
 plies halitum, siue flāum oris, aut labioꝝ vtriusq̄ igit̄ potissimam
 vim, & facillimam ad impium interficiendum Antich. hic vero
 spūs, qui nisi spūs sanctus. V. Dionys. Carthus. simile est illud Plauri
 in milit. Cuius tu legions distillanti spūm, volut Venku solia.

18.

3. spūs significat subtilissimum illum humorem, qui ex corde per
 arterias in membra discurrit, tum ex cerebro per nervos in totum
 corpus euadit, quos spūs vitales, & animales vocant, illi vitę con-
 seruandę, huiusmodi, sensusque deseruiunt exerceendo. sap. 2. 3. spūs
 diffundetur tanq̄ mollis aēr. Verg. 4. Inei. Dum memor ipse
 meo, dum spūs hos regit artus. Cic. 2. de Nat. Deo. sanguis per
 venas in omne corpus diffunditur, & spūs per arterias, quoniam
 vero hōꝝ spirituum copia, vel defectus, auget, ac minuit vires
 anime, hominem vel extollit & animat, vel deicit, & exan-
 mat, Sinc opinor, deriuatum nomen spūs ad significandam illam
 vim de qua dicimus infra numero 11. 8. 12.

4. Spūs igit̄ & aërem elementarem qui nos circumfundit, de quo.
 Cic. Aër inquit, spū dicitur abit animantia. Auctor ad Xenocri.
 Angelas ex vris pulmonibꝫ spūs ducebatur. Aërem enim hauiimus,
 & efflamus, ut uiuere possimus. Eccl. 1. 6. Iustiani vniuersa in
 circuitu pergit spūs. Quod Salomon de Elemento aëris loquatur,
 patet ex his que erudito Commentario disputat Noſte P. Ioannes
 de Pineda V. 6. Hic videtur, sermo esse de aëre impulsō in
 circuitu ad motum coeli diurnum. & sed de aëre absolute
 est illud Cic. in Catil. Potest ne huius vitę hec lux ca-
 lida, aut huius celi spūs esse uenerat. Videm et̄ Orat. Quid tam
 commune, quam spūs viuus, terra mortuus, litus erectus?

5. Spūs per Analogiam flātus igit̄ ventum Ps. 147. flauit spūs
 eius, & fluent aque Ps. 47. in spū vehemēti conteres naues

19.

Thar. Ps. 106. Dixit & stetit spūs procelle, & exaltati sunt fluctus eius. Cic. in An. Auram quam flatu permulcet spūs auster. Cicero.

6. sig. vocem, & ita nonnulli interpretantur spūm oris. i. vocem iussū, sententiā, ore prolata. Est enim vox, sive verbum spūs articulatus ē gutture prodiens ad conceptionem mentis significandum. Verbi vocis significatio.

Ps. 31. 2. Nec est in spū eius dolus, quem locum interpretat isa. Ps. 31. 2.

53. & 1. Pet. 2. 22. Nec inuentus est dolus in ore eius. 1. Cor. 14. 15.

14. 15. orabo, & mente, psallam spū psallam & mente, voce, & corde sacras preces, & cantus offeram Deo attentus & non distractus.

7. spūs ponitur pro sono in libijs & alijs ^{organis} musicis Ps. 150, omnis spūs laudet Dnū. Quint. lib. 1. Grauiorem spiritum reddunt tibijs. metaphora à voce & flatu sumitur.

8. spūs pro odore ponitur Lucret. lib. 1. spūs unguenti suauet effudit in auras, est, nempe, odor quasi halitus ab ore emissus.

Prætera in Mich. 3. 7. 6. & ose 4. 23. spūs ait significare impulsū magnum & voluntatem, quæ quasi præcepta fertur ad aliquid faciendum verum tam ego repletus sum fortitudine spūs Dni maius & virtute, ut annunciem iacob scelus suū Mich. 3. spūs fortitudo ad dura prædicenda iudicium & virtus ad supplens ingenia pertinebant, Si plenum erat pectus prophete hæc. & furore Dni plenus sum laboravi cultum meum & vix passim contemere intra me propheta a comminabilibus & supplicijs Dni exaudientem De hac acceptione plura infra in 19.

20.

9. significat animam. Cic. pro Marc. vita continet corpore, & spū. 1 Cor. 2. 11. quis enim hominum scit, quæ sunt hōis, nisi spūs hominis, qui in ipso est. Aug. Sicut spūm dicitur pertinere ad naturam hōis. Eccl. 3. 21. Cui nouit si spūs filiorū Adam ascendat sursum? & si spūs iumentorū descendat deorsum. Jac. 2. 26. Corpus sine spū mortuum est. Luc. 2. 47. Magnificat anima mea Dnū & exultauit spūs meus in Deo salutarī meo. idem repetit posteriori hōis hōis, quod frequenter videmus in Psalmis. que aut dicitur anima vel lata.

634

relata ad corpus, quod informat & animat, dicitur spiritus, quatenus
in se est substantia spiritualis. sicut autem spiritus ponitur pro anima
sic & anima pro spiritu & habitu ponitur consuevit. Plant. suspensio
gradu ad fores accessi, astitit, animam compressit, autem ad mouere.
Pro habitu l. anima accipitur à Genesio Ps. 103. Auferes spi-
ritum eorum, & deficiunt, & in puluerem suum reuertentur. Pro anima
sola Eccl. 12. 7. & reuertatur puluis (corpus) in terram suam
unde erat; & spiritus reficiat ad Deum, qui dedit illum.

10. sig. vitam, quia pendet ab anima, ut à causa; unde & anima
pro vita sepe ponitur ut Ioa. 12. qui amat animam (& vitam) suam
perdet eam. Ps. 77. 44. recordatur est, quia caro sunt, spiritus vadens
& non rediens. Bellarminus hic pro vita explicat ponit spiritum.
Accessit ad rationem miserandi natura huius post peccatum protoplasti
infirmam & mortalem, obnoxia carnalibus concupiscentijs, hoc est
quod caro sumus. i. carnales debiles; & spiritus, qui vitam habemus
mortalem, que continuo progreditur, à pueritia ad iuuentutem, &
non reuertitur ad pueritiam; progreditur à iuuentute ad senec-
itatem, & non reuertitur ad iuuentutem; sed breui comprehendit
tendit ad mortem. itaque similis est floribus, alijs que rebus
caducis, non autem soli, & lunę, & stellis, que in circulos
suos reuertuntur, & semper sunt eadem, quia solidę sunt, &
ęternę. Non desunt, qui velint hoc loco per spiritum intelligi animam,
qui exit de corpore per mortem & non redit vi sua ad corpus.
sed non videtur ad rem presentem facere tractatio de resurre-
ctione, ubi solum describitur infirmitas & breuitas humanę vitę
Pro inde hoc loco per spiritum intelligendus est spiritus vitalis cor-
poris nostri, iue corporalis, vita que progrediendo consumitur, &
mutabilis atque instabilis est. Ps. 103. 30. 31. Etiam spiritum vitam
interpretatur Bellarminus auferes spiritum eorum, & deficiunt, & emittis
spiritum tuum, & creabuntur. Deus spiritum vitę quem dedit, potest au-
ferre, & iterum dare, si velit. & quidem huius in reuertitur mortuorum,
spiritum & vitam restituit in indiuiduo. Verum in specie quoties
per nouam generationem, spiritum vitalem restituit animalibus quibus,

21.

mille modis sicut interire, abstrahit, siquid renouat faciem terrę
 iterum replens omni animalium genere. sed adde sunt hęc tria
habitus, anima, vita, inter se neta, ut vix discernas nomine spūs,
quid eorū significet, ut cum dicimus spūs hominem prouocant, pro-
ffis de vnoquoque eorū interpretari, ita vltimum spūm exhalare est
adēdem atque efflare animam, vitam amittere. Ps. 75. Cui auferit
spūm principum v. vitam. Tu enim si spūm dicit, vult sciri
de Bel. Maed. v. Perire semel ratius esse, quam sub acer-
bissimis carnificis arbitrio spūm ducere v. vitam extendere.

22.

II. spiritus significat animum. v. vim, Energiā quamdam, iuxta
 internam virtutem, qua homo animatur est ad res magnas obe-
 undas: que vis maxime elucet in habitu viuēdo, & efficiū. Iob 27. 3.
27. 3. Donec superst habitus, & spūs Dēi in nariōg meis, non lo-
quentur labia mea iniquitatem. v. dum spūm ducō, dum vitam
& animum generosum teneo. Iosue 1. 11. elanguit cor nostrum
nec remansit in nobis spūs ad introitum vltimam. & 1. Reg. 30. 12.
12. Cui cum comedisset, reuersus est spūs eius, & refoallatus
est. Apud Ciceronem inuenies animos frangere, spūs retar-
dare, quebrantur et orgullo, detener cor bñer. sic Ps. 92. 138.
138. Quo ibo a spū tuo v. & ira, & furore tuo. In nariōg
sedes irę. Unde Hieron. Bilis redet in naso. & Sierp. subisēle et
Sumo alas Narizes.

III. spūs pro voluntate & affectu Matt. 5. 3. Beati pauperes
spūs. Rom. 12. 11. spūs feruentes v. Parip. 36. 22. suscitauit
ānus spūm Gyr. v. Macha. 13. accensus est spūs Populi. Prou.
29. 11. Retum spūm suum profert stultus Isa. 26. 10. Peperi-
mus spūm salutis. 1. Cor. 6. 17. cui adhaeret Dño, vnus spūs est. ep. 5.
4. 3. collūta seruare unitatem spūs in vinculo pacis. & apud pro-
fanos est hęc acceptio valde vsurpata. Icor. 1. Car. od. 2. Cuius
regnes audum domando spūm qđ n̄ libiam remotis Gadebōg
ungar.† Hęc proxima est ea acceptio que vsurpatur spūs pro animi
elatione, seu fiducia, Energiā & vi ad res gerendas. Cic.
ad p. Fra. quid l. Cęcilium? nonne omni ratione placauit?
 quem

+ B. Fr. Ribera doctor salmanti
 centis, cuius laos nigeris in ex
 plunandi sacris libris erant
 maximi, super Ise. 4. 23. in
 maro marginali & Mich. 3. num.
 6. hanc acceptioem explicans
 ait spiritum significare im-
 pulsum magnum & volunta-
 tem quā quasi princeps fertur
 ad aliquid faciendum. sicut
 Mich. 3. 8. Verumtamen ego re-
 platus sum fortitudine spiritus
 domini, ut annunciam iacobse
 lus Inum. nimirum ad dura
 predicanda opus erat constan-
 ti & forti voluntati vbi & impul-
 sus. Hier. 6. 11. Furore domini
 plenus sum. laboram hystere.
 1. Vix possum continere inha-
 me prophetiam dominis
 mibus & supplicij domini
 ardorem. de hac acceptio-
 plura i. circa. 19. accept. in
 maro marginali. 30.

Mich. 3. 8.

Hier. 6. 11.

quoniam hominem? qua ira? quo spiritu? Senec. in Agamen. Tamen superba, & impotens flate nimis Fortuna magno, spiritus tumidos daret. Grus Sinchados. Cesar. 3. bel. Civil. Hi rebus tantum fiduciae ac spiritus Pompeianis accessit, ut vixisse iam sibi viderentur. Hinc spectat isa. 30. 23. spiritus eius velut torrens inundat ad pendendas gentes in nihilum. i. affectus Dei indignantis. Ad hanc acceptionem 12. ius ad 11. pertinet illi. 7. spiritus apoc. 4. & 31. & 4. 5. Septem Campades ardentes ante thronum quae sunt. 7. spiritus Dei. Hos Alazar dicit esse. 7. dei attributa, sive virtutes, quibus ecclesiam Deus gubernat summa, & supernaturali providentia.

23.

13. Spiritus significat sensum sive intellectum spirituales ac mysticum scripturae sacrae, qui distinctus est a literalis sensu, velut anima a corpore, quod animat. 2. Corint. 3. 6. littera occidit, spiritus autem vivificat. Hinc Rom. 7. 14. inimicus, inquit, spiritus, quia lex spiritualis est. Apud prophetas eiusdem metaphora usus est. quint. li. 6. c. 2. Velut spiritus operis suus, atque animus est in affectibus. Spiritus per analogiam transferitur ad significandam quamlibet substantiam spiritalem & incorpoream ut Angelum. Deum.

14. Angelum significat. Hebr. 1. 24. nonne omnes administratorij sunt spiritus. Ps. 103. 4. qui facit angelos suos spiritus.

15. Demone significat huc. 11. 24. cum immundus spiritus exiit ab Soe. Mat. 10. 10. Dedit eis potestatem spiritum immundorum, ut eicerent eos. 1. Reg. 16. 14. spiritus autem Domini recessit a Saul & exagitabat eum spiritus nequam a Domino.

16. Spiritus significat spectrum, seu phantasma, seu visionem. quippe corporea forma creditur spiritus, sive Angelus, sive Demon apparere. Mat. 12. 9. Existimabat autem se spiritum videre & Luc 24. 37. Conturbati vero, & contenti existimabant se spiritum videre. & post vers. 39. Loc ipse sum, palpate, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sed me videtis habentem.

24.

17. Spiritus significat Deum. 1oa. 4. 24. spiritus est Deus 2. cor. 3. 17. Domini autem spiritus est. Gen. 1. 2. spiritus Domini ferebatur super aquas.
 1. Coo. unde Cyprianus Deus Pater ex seipso. 2. Deus filius
 3. Deus spiritus

12. ~~sp~~ singulariter spūs s̄c̄t̄ spūm sanctum testam in trini-
tate personam; aliquando tamen ponitur cum appposito sanctus,
aliquando absque illo. Mat. ult. Baptizantes eos in nomine Pa-
tris, & filij, & spūs s̄c̄t̄. Mar. 1. 10. vidit celos apertos, & spūm
tamquam columbam descendentem, & manentem in ipso. idem
v. 12. & statim spūs expulit eum in desertum Ps. 72. 8.
Dn̄i cali firmati sunt, & spū oris eius omnis virtus eorū. Job. 26. 13.

13. spūs Dn̄i ornavit celos. Rom. 8. 26. similiter autē, & spūs
adiuvat ^{infirmiorem} ~~infirmiorem~~ nostram, nam qd̄ oremus, sicut oportet
nescimus, sed ipse spūs postulat pro nobis gemitibz̄ inenarrabi-
libz̄. eorū explicatio unoque loco d̄c̄t̄ s̄c̄t̄ est. Amb. inde sp.
s̄c̄t̄ lib. 3. c. 12. spiritus inquit, plerumque ponitur pro gr̄a
spūali, & aptus dicitur, quia ipse spūs postulat p̄ no. gem-
ina. hoc ē gr̄a spūalis, nisi forte gemitus vos sancti spūs audire
potuisset.

25.

19 spiritus significat gratiam quamlibet, seu donum spūs s̄c̄t̄ sic
1. Cor. 12. 14. 12. quoniam emulatores estis spūm idē, do-
noz, seu gratiaz̄ spiritualium: de quibz̄ dictum est prius c. 11.
qui inquit, de spūalibz̄ d. de donis spūs sancti, & recitat
pluribz̄ gratiis, seu gratiis donis eisdem connumeratur v.
10. dicitur spūm. quomōdō hoc loco latius ^{patet} spūs, s̄c̄t̄
nificatio, ut infra ostendam. eadem. 1. cor. 14. 1. gmulamini sp̄-
ritualia, dona videlicet s̄c̄t̄. & de inde v. 32. spūs prophē-
tarz̄ prophēt̄ subiecti sunt, ut cum volunt, utantur, vel non
utantur eis. isa. 11. 2. & regne set super eum spūs Dn̄i,
spūs sapientiz̄, & intellectus, spūs consilij, & fortitudinis,
spūs scientiz̄, & pietatis, & replebit eum spūs amoris d̄m̄i. Hec
donaz̄ vulgo appellari solent & dona spūs s̄c̄t̄ quasi per excellen-
tiam.

§. Digressiuncula De donis spūs sancti.

26.

De ^{his} ~~his~~ disputat sub nomina bonoz̄ D. No. 12. q. 63.
per Art. 3. sunt vero habitus quidam infusi ab spū s̄c̄t̄. quibz̄
habilior ac promptior homo redditur, ut ab eodem spū s̄c̄t̄
moueat, regatur que, in ijs, quz̄ ad finem super naturalem
consequendum spectant. Ratio quoque per intellectum exacte
peripit

iud. 14. 6. irruit aut spiritus Domini in Sanson. & 1. Reg. 11. 6. & infiluit
spiritus Domini in Saul, & iratus est furor eius nimis. & ezech. 1. 12
 ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. v. 20. quocumque ibat
spiritus (animalium) illuc eunte spiritu (volarum) & rotas pariter eleua-
bantur sequentes eum. spiritus enim vite (i. animalis, pro anima-
 tum, sine doctric) erat in rotis. Maldonatus spiritum interpre-
 tatur impulsum Dei, qui idem impellebat animalia, & rotas.
 quamvis v. 12. probabile putat spiritum pro voluntate sumi posse.
 Dan. 14. 35. Posuitque eum in Babilonem super lacum in im-
petu spiritus sui. i. angelici, quo mouetur angelus, scilicet in instanti
 spiritus, idem Maldon. & Act. 8. 39. spiritus Domini rapuit Philippum &
 amplius non vidit eum (i. Helian) spiritus Domini in unum montem
aut in unam vallium, & 3. Reg. 13. 12. & cum recessero a te spiritus
Domini asportabit te in locum, quem ego ignoro. His locis citatis do-
 cet Perer. Gen. 1. 2. spiritum pini solere pro ui, efficacia, impetu, &
 motione ad aliquid agendum. A C. Sane acceptionem per-
 tinent ille auctoritates, quibus inspiratio Dei, sive spiritus sancti
 significatur nomine spiritus sancti. Act. 1. 26. de Simone, venit in
spiritu in templum Act. 20. 22. & nunc ecce alligatus ego spiritu vado
in Hierusalem & v. 23. spiritus sanctus mihi protestatur per omnes
Ciuitates, quoniam vincula, & tribulationes Ierosolymis me manent.
 & Apoc. 17. 10. & substituit me in spiritu in montem magnum, &
altum. Act. 6. 10. & non poterant resistere sapienti, & spiri-
tu qui loquebatur. Hanc inspirationem, seu motionem ef-
 ficacem solemus vocare Hispanicè soplo de el spiritu sancto
mo dar soplo diuino, pro admonere. Vnde ut colligam breui-
 fusus dicta, spiritus est impetus, impulsus, sive à Natura
 sive à bono, sive à malo profusientem spiritu. Naturalis impul-
 sus dicitur Latine animus, Hispanicè duo; Satanicus impetus, vo-
 cabatur tentatione diuina, at. Lat. instigatio, & tentatio; à bono An-
 gelo motus, & ab spiritu sancto, appellatur & illuminatione, &
 inspiratio, vel donum, vel gratia. Item. in Cant. sex spiritus aut
dicuntur oportere Diuinum, Angelicum, Diabolicum, Humanum

+ Cum sup. & 4 Reg. 2. 16. ne for-
te tulerit eum

31.

33.

+ que vocari seculi affectus.

Carnis, Mundi. Flis coe (ait Corin) pulsare mentem quem dnt
infinchem, mouere voluntatem, spu Sumanus, Carnis, Mundi natu-
rales prope sunt, sed Sumanus in bonum potest tendere, Carnis,
& mundi non nisi in malum propellat. hi pertinent ad 11. vel 12.
acceptiorem. Diaboli semper in pium induit, atque inclinat. pte
que ad 18. Diuinus semper in melius dicit, refertur ad
189. & 20. Angelus cum Diuino fere conuenit, aut ab eo non
facile distinguitur

32.

§. Direffuicula 3°

Signa huc discernendi spu non nulla tradit s. Ioannes 1. ep. ad
1. 2. 3. 6. ubi spum appellat, siue habitum, siue dispositionem,

que intra Sominem existent ipsum dicit, & agit, vel ad bonum,
vel ad malum. ~~un~~ vero qui inclinat ad malum, spum erro-
ris nominat, quia errare facit; qui aut ad bonum inuitat, spum
veritatis appellat. quam appellationem spui s. dedit Chry
Dominus Ioa 15. 16. sed hoc crebrius est in scriptis sacris, vt etiam

in prophetis, vt quem ad modum effectus nomine causae
vnde ab spu aut fore motu eius dicitur spu, quod multis locis

tenus probatum est; ita causa appellatione notetur sui effectus
cuius circa variis existunt eiusdem loci inter preterea expositiones

sic 2. Thes. 2. 2. neque terramini, neque per spum. Caiet
& Gagne. intelligunt spum reuelantem, vel propsetantem,

falso tamen s. per propsetam, aut reuelationem, quam falsam
oportet esse. Glossa & Gira spum explicat Demonem trant

figurantem se in angelum lucis. 1. Thes. 5. 19. spum no ore
exinguere. Glossa spum sanctum, inquit, ne figate. Gira ne

curis, inquit, immoderati rez Sumanaz deuotionis donum con-
cipiatis, & affectus. Zac. 6. 3. ecce q. egrediantur inte-

rram Aquilonis, requiescere fecerunt spum meum, seu iram meam.
To translulerunt avetauouav tov ouuov m. requiescere fecerunt

iram meam l. furorem, vt reddat Hieronymus, qui etiam inter-
pretatur spiritum propsetium. Nam vltione de Chalceis sump-

ta per Persas, & Medos missi a Deo, & gressit ira Dei,

+ secundum quod dicitur i. animam
meam, & c. me, secundum alios. I.
indignationem meam,

Et min⁹ quam gratam Sabuit. De hoc supra.

Uerq. 4. 12. spiritus em formationum dicitur cor. 7. 1. spiritus
 malignus, qui ad formationem induit cum ligno, seu idolo.
 ita Cyr. Ad Demone[m] libidinem excitantem accommodat Cassian.
 Collat. 7. Cap. 23. impetum ingentem, siue ardorem animi, quo
 in formationem raperentur, exponunt I. Sedoretus, & I. Scop. Syac-
 tus. i. voluntatis affectum velementem. quem ardorem, seu fu-
 rorem appellant prop. Sami auctores. Aene. 9. Dij ne Sunc ardo-
rem mentib⁹ addunt Curiale? An sua cuique Deus fit dira Cupido?
 & ibidem. sed furor ardentem, coedis que in sana cupido egit in
aduersos. Sabiret, qui dicitur sp⁹ zelotypi⁹, Avariti⁹, super-
 b⁹ & i. 290. ac Rom. 11. 8. sp⁹ compunctionis, quo scilicet in
 sua incredulitate infixi sunt perbnaestima.

† prop. Seta⁹, dicitur ad eos qd
 De⁹ cessavit ab indignatione
 volitione,

Igitur cum D. Iuannes iubet probari sp⁹, intelligit impetus motusque
 animi varius, ut placet Ribery in Osem. 4. 23. & Corino. 1.
 Iva. 4. 1. vel Doctores diuersi, vel doctores, hoc tribuit Formus
 Gryllo Alex. Didy. & pro copio, illud Hyano, Nazoni, & Cartu-
 sano, nec mihi displicet, qui video placuisse Maximo; licet
 ipse minus probet Corino. Neque dico Romi hoc loco partem pro to-
 to sp⁹ i. animam pro Somine, & si aliter crediderim sumi
 posse; ut Luc. 6. requiescere fecerunt spum meum. i. me. ut
 ibi indicat Ribera. sed quod effectus nomen datur caus⁹, ut
 paulo antediximus. Cartusianus intelligit etiam sp⁹ per
 ora Sominum loquentes, siue sint Demones, siue Angeli, siue
 vnus cuiusque anima, ut explicat v. 6.

De sp⁹ Propheta⁹ potissimum loqui Iuannem patet ex contextu,
 Charissimi nolite omni sp⁹ credere, sed probate sp⁹, si ex Deo
 sint. quoniam multi pseudo propheta⁹ exierunt in mundum.
 Monet itaque non credendum cuiusque propheta⁹, sed exami-
 nate, an ex dono Dei, an aliunde proueniat. signum vero
 cognoscendi dona Dei ex Deo maxime sumendum quod
 sint congruenta fidei Xpi. Nam si ab hac diffideant, non
 tale donum sp⁹ Xpi, sed ante Xpus esse probatur.
 De sp⁹ propheta⁹ ille locus Michae. 2. Vnam non essem vir Sabon.

33.

Spum (prop Schium), sed mendacium potius loquerer. 7 videlicet
 ne vobis mala acciderent, que pronunciaui: Et illud Osee 9. 8. 7. 7.
scilicet Israel stultum prosetam, insanum, vnum spiritualem, xq. a.
Virum spu nimirum prophetu. v. Reberam ibi. Ridora

Spus vsurpatur pro instigatione & tentatione diabolica spus pro
 ut constat ex supra allatis exemplis. 1. Ioa. 4. 3. 6. & 7. 7. Sepal.
 2. 2. & ose. 4. 12. In hac acceptione dicitur spus erroris, compunc-
 tionis, relapsus, fornicationis, auaritijs, inq. ca. ut supra in-
 dicauimus.

34.

No Spiritus sig^t mentem. i. animę rationalis partem su-
 perioiorem, non iam in nuda natura, sed supernaturaliter illustra-
 tam, atque inbuitam spus i. gratia sanctificante, & sanante
 naturam a peccati vetustate purgatam, & emaculatam. Hic est
 ille spus, de quo, ep. 4. 23. Renouamini spu menti v^{tr}, 7
 Sic est per quem spiritualiter i. secundum Deum vivimus, nos-
 traque omnia ad diuinas rades dirigimus, per qđ supernas
 causas ordinamus. Hic nouus Somo, de quo ibidem. 24.
Et induite nouum Soem, qui secundum Deum creatus est
 in veritate & sanitate veritatis. Spus scilicet menti dicitur
 nouus Somo, ut illa partheula Et, non tam copulatiua, qđ exe-
 getica, & explicatiua, indicauit Aptus. v. 5. n. 12.

De Sac acceptione spus Heb. 4. 12. Viuis enim est sermo
Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio acupiti, &
peringens usque ad diuisionem anime, & spus. 7. cum sub-
 stantialiter una res sit, tamen anima dicitur inferior pars ad
 Corpus relata, quod informat, & animat, cui afficitur, quatenus
 cupiditates, & affectus habet, vel nature, vel conuulsientis
 consentaneos, unde animalis Somo dicitur in scriptura sacra, que
 res inferioror, atque terrenar querit. Spus vero superior pars
 appellatur, quatenus fide & gra diuina prestans ad Deum
 tendit, cuiusque mandatis obtemperans meliora discernit, ac per-
 sequitur. unde spualis Somo dicitur, qui spu rectore vivit, &
 operatur. Hinc intelligit illud 1. Cor. 2. 14. 15. Animalis,
 Somo

Somo non percipit ea quae sunt spiritus Dei, stultitia enim est illi;
Et non potest intelligere, quia spualiter examinatur: spualiter
autem iudicat omnia, Et ipse à nemine iudicatur: spualia sunt superio-
ra, & extra sphaeram, & captum, Animalis Sôis: quare illa
non percipit, nisi spualiter: qui tamen non solum spualia quae ad
superiorem ordinem pertinent, sed omnia etiam, quae infério-
ri sunt partibus, comprehendit, atque agnoscet. Sicut audit sen-
sus respectu visibilium. Intellectus namque est intelligibilia, et sen-
sibilia percipit, et diiudicat: sensus vero ad intelligibilia non
peruenit; ut pote quae supra fines sui obiecti versentur; simi-
liter sanus gustus diiudicat inter dulces, & amarum, utrumque percu-
piens, eger tamen si sit sic sensus, vel dulcissima arbitratur ama-
ra: ita contingit animae Sôis, quantumvis rationis participi, egra
quidem est, non percipit spualia, & aeterna, nisi sanitate recuperata
per gratiam, spualiter quae effecta vetustatem deponat errantium
cupiditatum, iuxta illud ep. 4. 22. Deponite vos veterem Sôem se-
cundum prorsanam conuersationem, qui corrumpitur secundum de-
sideria erroris: & renouamini autem per mentis vrg. ¶ Itaque se Sa-
bet anima ad spiritum, ut corpus ad animam. Corpus per ani-
nam viuit vita naturali, seu animali, addit etiam rationali, seu di-
uisiua; Verum tamen anima per spiritum viuit vita superna, atque
spualiter. Et (ut ita dicam) celestis, ac supra mundana. Sic etiam patet
illud 1. Corint. 5. 45. Factus est primus Somo (Adam) in
animam viuentem (i. anima viuens, Sôis est animal, siue Somo
viuens animalis vita, quae inter alios animalium secretis terrae,
terrena rapit, & appetit. nouissimus Adam in spiritum viuificantem
i. Sicut factus est Somo spualiter non solum viuens spualiter,
sed etiam viuificans, scilicet vitam praestans alijs Sôis spri-
tualtem. Vbi per synecdochen anima pro Sôis animali, similiter
spiritus pro spualiter ponitur. Et illud 1. Thes. 2. 23. ipse Deus
patris (Christus) sanctificet vos per omnia, ut intever (incorruptus
factus) spiritus vester, & anima & corpus (sine querella (i. crimine
de quo argui possit) in aduentum Dni mi. Jesu. Ch. seruetur)

1754

Aug. spum dicitur qui intelligimus, animam, qua vivimus, corpus, quo
 visibiles & contractibiles sumus. Greg. Nise. apud Theopylactum
 tum, spum, animam, & corpus, exponit tres gradus anime, ratio-
 nalem, sensitivam, & vegetativam. ipse Theopylactus cum
 Chrysostomo spum intelligit charissima, seu donum spum,
 quod accepimus in Baptismo, quocirca, ait si spum in nobis fu-
 serit, & anima & corpore immaculata erimus, ut cum prudentibus
 virginibus spum quasi lucerna oleo gratie refulgentem ingrediamur
 ad sponsam omni ex parte perfectam, ac sine defectu aut macula.
 Vult itaque Apostolus, ut ita conservemus gratiam Dei, quam
 accepimus in Baptismo, ut spum. 1. Somo novus, ac spiritualis
 omnino in sua integritate perseveret omnibus virtutibus, ac donis, ex
 cultus, atque ornatus, & tam intus anima, quam extra corpore mun-
 dus, ac purus existat, & appareat ante conspectum eterni
 iudicis. Huc spectavit Glossa cum spum integritatem ex ma-
 litia anime, corporisque constare affirmavit.

34.

36.

Huc etiam pertinere videtur illud 1. Cor. 2. 11. Quis enim
 scit hominum sensum, nisi spiritus hominis, qui in ipso est?
 Hinc spum distinctum esse ab anima. Quia ipse in creata atten-
 dit. Didimus sepe supra citatus. Quare operis precium est, ut
 credatur esse id spum, de quo in Sac. ro. acceptione tractamus. Aug.
 cente apud Bedam, spum Sane hominis distinguit ab anima hominis;
 quod ille participat ut spiritus Dei per gratiam, unde adiangit Aptus.
 Nos autem non spum huius mundi accepimus, sed spum, qui ex
 Deo est. Hic spiritus quia a Deo est, dicitur spiritus Dei, atque
 in hoc est, spiritus dicitur hominis.
 Alias sic loquitur. Aug. spiritus hominis dicitur anima
 ipsius potentia rationalis, qua dicitur a partibus, & eius nature lege
 dominatur. & alibi, Unusquisque homo non habet in se proprium
 spiritum: animus enim cuiusque proprius est eius spiritus. De quo Paulus
 quis enim scit hominum sensum, que sunt hominis, nisi spiritus hominis
 qui in ipso est. Non enim novus quod cogitas, aut tu quod
 ego cogito. ipsa enim sunt propria nostra, que in interioribus cogita-
 mus,

Augustinus
Gregorius
Theopylactus

Chrysostomus
Theopylactus

Matth. 23
quod in cornu
Virginum

Glossa

1. Cor. 2. 11.

spiritus in ho-
mine distin-
gitur ab anima
& ab intellectu
dicitur.

Augustinus
Beda.

spiritus hominis
quomodo dicitur
spiritus

Augustinus

spiritus hominis
potentia
rationalis

cogitamus, & cogitationum unius cuiusque Suis, ipsius spiritus testis est) sed hunc spum aut Aug. esse, quo sumus, alterum vero quo sancti sumus, & hunc sanctum dicitur ex Deo; qualem Sabuit Ioannes, quae venit in spu Helig; qualem, & Sabuit Elias, Sabuit Moyser; & quamuis dicitur sit spum Moysi, fuit tamen spum Dei sanctus, quia a Deo Moysi datur, & deinde septuaginta senibz, cum dixit Dnus. Tollam de spu tuo, & dabo eis. Ex his constat Augustinum posse in hoc spum distinctum, non modo ab spu Sancto in creato, sed etiam ab anima sensitua quam vigere dicitur solum in infantibz ante usum rationis; & ab anima rationali; qua distinguitur homo à bellia; & constituitur in esse hominis, non tamen in esse huius spualis; licet ipsa appellatur spum, sed spualis fit per spum, quae ex Deo est, cuius participat fit per gram spum sancti. Illud idem Aug. est (inquit) animae quasi maritus spum Suis. quia animalem affectionem tamquam coniugem regit. Hic ergo spum Suis cum praesens est, i. intentus est, & se pietate subiungit Deo, intelligit homo quae spualiter dicuntur. Cum autem Diaboli error, tamquam absente intellectu, in anima committitur, abuter est. Appellat itaque virum spum rationalem, qui sensus infamulatum redigit, corpus suum servitutis subiungit. Hunc vero dicitur virum esse Samaritanum, qui luce veritate illustratus, & spualia intelligere, & aquam spualem, accipere queat, & addit, cum & ipse spum hominis esset Christus, quia caput viri Christi, amplexus spualia eterna vita sine ullo separationis timore perfuerat. Quis enim nos separabit à Charitate Christi? Rom. 8. 35.

Huc facit etiam illud Rom. 8. 16. ipse enim spum (sanctus) testimonium reddit spum nro (menti scilicet ad superiora erectae) quod sumus filij Dei. Nonne dare videri spum Suis distinctum ab spu sancto, sed an v. ^{secernatur} ~~confertur~~ a spu nro, qui dicitur anima non ab alijs explicatur, praeter Didymum. est vero hic locus, quam praecedens apthor, ut de spu distincto ab anima explicari queat.

37.

illud egiudem pro compto habeo, non distinguo substantialiter Sicut
spum ab anima rationali, qd mentem dicimus, sed formaliter
cum taxat.

38.

Nim vero anima Socris, prout est substantia quaedam, et forma spi-
rituali, appellatur anima, & animus, mens, & ratio, atque etiam
spus: Attamen, ut subsistat spiritu sancto, i. diuine græ, qua
Dei filij sumus, alijs que donis supernaturalibz, per eundem spum
sanctum communicatis, quibz ad superna, celestia que eleuatur
atque excolitur, appellationem sortitur spus ab eodem spū
sancto, a quo regitur, veluti nutu acceptam. Nunc etenim habet
id quod supra naturam ei accedit, ut abstracta à corporalibz,
carnalibz, terribz, mundanis, infimis, secularibz curis, co-
gitationibz, desiderijs, alacris, & spontanea aspirat ad alta,
incorporea, supercelestia, inuisibilia, diuina, ac sempiterna. Hoc
innot. Ioa. 4. 24. Dominus Samaritanam studens femi-
nam, spūs est Deus, & ex qui adorant eum, in spū & veri-
tate oportet adorare. Exiit igitur animus, reu spūs
Socris, si non à corpore carneo, & animali; at certe à
conditionibz carnis corporez, & animalibz animalis; hoc
est à cupiditatibz sensus, à seculi amore, à mundanis affec-
tionibz, & prauis cupidinis technis, dolis que fallacibz; ut
tam clerus liber compeditibz, intricatis retibz, immunitis catse-
ris, quasi assumptis spiritalibz pennis euahatur supra se
ipsum, supra que mundana omnia pernici volatu ad Deum
perueniat; ipsius ineffabili dulcedine, & aspectu gloriæ eter-
nūm perfructurus. Enquid velit, quō ve intendat Aposto-
lus, cum ait, spū ambulate & desideria carnis non
perferetis. Non minus carnis acceptiones ambiguz sunt
quam spūs, & si non tam multz; quas tamen, ut Socris
versiculum claudamus, sequenti Deo auspice persequemur
& explanabimus.

Anima ratio-
nalis differt
a phantas-
ia

JOAN. 4. 24

V. 16. prout
ex v. 16. cap. 5.
persequemur

Synopsis

Synopsis.

145
641

38. Ut has omnes spūs acceptiones facilius retineas sic in prospectu
absque exemplis locabo.

39.

Spiritus sig.^t

1. Halitum.
2. Flatum.
3. spūm seu Vitalem, seu animale.
4. Aërem.
5. Ventum.
6. Vocem.
7. Sonum.
8. Odorem.
9. Animam.
10. Vitam.
11. Vim animi.
12. Voluntatis affectionem.
13. Sensum Mythicum scripturæ.
14. Angelum.
15. Dæmonem.
16. Spectrum.
17. Deum.
18. spūm sanctum increatum.
19. spūm sancti donum.
20. anime rationalis partem intamam, siue superiorem i. Men-
tem Dei grā illustratam, & adornatam.

40. Illustrationes & inspirationes bonorū Angelorū ad donum
spūs sancti possunt referri, quæ est 19. acceptio.

Illustrationes vero Dæmonis adnumerari queunt cum animi vi
& affectu voluntatis, quæ sunt 11. & 12. acceptiones. illæ enim
vix, illeque affectus ardentior p̄ ad malum impulsu dæmo-
ni, s̄ etiam ad bonum impulsu spūs boni.

92

Divus Augustinus de Genesi ad literam lib. 12. c. 9. spiritum accipit
 pro vi imaginativa seu phantasia prosertim cum de prophetia
 disputans sic ait. Quibus signa per aliquas rerum corporalium
 similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accessisset mentis offi-
 cium, ut etiam intelligerentur, nondum erat prophetia: magis propheta
 erat, qui interpretabatur, quod alius vidisset, quam ille, qui vi-
 disse. Unde apparet magis ad mentem pertinere prophetiam, quam
 ad istum spiritum, qui modo quodam proprio vocatur spiritus, vis
 animae quaedam mente inferior, ubi corporalium rerum similitudi-
 nes exprimuntur. Hoc tamen acceptio, nisi fallor ad 11. seu 12. per-
 tinet. Nam illa animi elatio sine fiducia, qua ad res magnas confi-
 lyq. accedentes afficitur, movetur, excitatur, ex vi videtur ap-
 prehensione videtur existere. Vide 3. N. 16.

[The remainder of the page contains several lines of text that have been heavily crossed out with multiple diagonal strokes, rendering the original content illegible.]

V.17. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: Hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt non quæcumq; vultis illa faciatis.

V.18. quod si spiritu ducimini non estis sub lege

V.17. Nam caro concupiscit aduersus spiritum, at spiritus aduersus carnem. Hæc autem inter se mutuo aduersantur, vt non quæ volueritis, eadem faciatis.

V.18. quod si spiritu ducimini non estis sub lege.

V.17. Nam caro concupiscit aduersus spiritum, at spiritus aduersus carnem. Hæc autem opponuntur alia alijs, vt non quæcumque vultis illa faciatis.

V.18. Si verò spiritu ducimini non estis sub lege.

V.17. Caro siquidem concupiscit id, quod lædit spiritum, et spiritus id, quod lædit carnem (aduersatur carni) Proinde hæc duo sunt sibi inuicem contraria, vt non, quod vultis, faciatis.

V.18. quod si spiritu ducimini non estis sub lege.

His

V.17. Poygue la farne codicia contra el espíritu, y el espíritu contra la carne. que estos se contrarian vno a otro para que no sagais todo lo que queráis. V.18. Pero si os desais guiar del espíritu no estais abasalla dos de la ley.

Theoria. I. de Textus coherentia.

Caro enim. Sanctus Bruno particulam enim exegeticam credidit. Explicat iam, inquit, Apostolus, esse desideria carnis; quæ, et si propter assiduam pugnam non possunt non sentiri; tamen ob spiritus ductum non perficiuntur. Hanc itaq; conflictionem experientia ipsa docet; cum nemo non sentiat in se ipso, ac perhorrescat; vt asserit etiam Scripandus. Mihi coniunctio enim causalis videtur. Nam rationem reddit V.17. et 18. diuinus Paulus, quapropter, qui spiritum ducem sequuntur, minimè succumbant carnalibus desiderijs; scilicet, quia superiores sint lege. vt pote qui dirigantur superiori vi spiritus sancti: atq; adeò in periculoso nimis carnis et spiritus duello, diuina gratia aduti, victoriam reportent, Sabenis peritissimi sessoris spiritus sancti, veluti generosi equi obtemperantes. Petrus Lombardus. iusserat, inquit, spiritum ambulandum, ne iugum carnis subire cogeremur; iam reddit rationem; quod scilicet grauis sit inter carnem, et spiritum collectatio. Illa enim semper nouis collectis viribus dimicat; tamen, vt apparet in bonis, victoria stat ab spiritu, i. ratione, gratie Dei auxilio munita. Sanctus Thomas, necessitas, inquit, exponi

tur primi illius beneficii, (hoc est, liberationis à seruitute legis, in quo status est Charitatis) nimirum cognita carnis, et spiritus pugna.

Theoria 2.

quid sic caro significat. Varie sententia.

2.

Caro. Theodoretus, carnem, inquit, dicit, mentis, inclinationem ad deteriora; spiritum verò, gratiam, quæ inhabitat, et ducit ad præstantiora. Theophylactus, carnem, inquit, appellat. Apostolus. Humana cogitationes, et mentis affectus (qui terrenis in rebus versantur, proinde ac desides, et torpentes) non corpus; et spiritum, spirituales aliquam cogitationem, non animam. Terrestris igitur contemplatio spirituali penitus aduersatur, et spiritualis terrestri. Hæc sententia Chrysostomi infra. Lombardus ex Augustino in Genesim, Caro concupiscens dicitur carnalis delectatio, quam de carne, et à carne spiritus habet aduersus delectationem quam solus habet. ipsius autem concupiscentie carnalis causa non in anima sola, nec in carne sola; ex utroque enim fit, quia sine utroque delectationum la sentitur. Legionensis, fomitem mala libidinis à primo peccato in nostra natura inditum, carnis desiderium nominat Apostolus, quamuis non in una insit carne, sed in utroque hominis parte, resideat, scilicet carne, et anima, quoniam quidquid vitiosum est, et corruptioni obnoxium, quodque spiritui opponitur, id in sacris literis caro vocatur. Ambrosius duas, inquit, leges (sicut facit in Epist. ad Rom.) quæ inuicem aduersæ sunt, unam Dei, alteram peccati; quæ ideo in carne significatur, quia visibilibus oblectatur libido peccatorum; ut his sibi aduersantibus medius homo non ea, quæ vult, agat.

Libertas
ga necastat
spiritu charit

Theodoretus
Caro est incli
natio ad vici
riora
Theophylactus
Cogitationes
affectu terrenis

Chrysostomus
Lombardus
Delectatio car
nalis in toto
homo, scilicet carne
et anima.

Legionensis
Fomitem mala
libidinis

Ambrosius
Lex peccati

3.

Salmeron, Non est sermo, inquit, de carne, qualem habuerunt primi parentes; cum nudi minime erubescerent; sed de carne post peccatum originale; qualem reliqui omnes obtinuerunt; quæ etiam post baptismum corrupta est per fomitem relictum ab originali peccato. Unde est illa concupiscentia, et erubescencia, quæ enim, sibi commoda sunt, et amica, uti sua, desiderat, et ad ea vehementer accenditur; cum tamen spiritus sua, scilicet spiritualia, et honestati consentanea, expetat. Unde fit plerumque, ut caro, quasi ciuis mundi sui, spiritum hospitem vincat. quod testatus est Ovidius Metamorph. 7. Mens aliud suadet, video meliora, proboque.

Salmeron
Caro corrupta
per fomitem

Sibi commoda
associans.

Caro minus
cuius spiritus
Socius.

Ovidius

Deteriora sequor.

Christotiles similiter in Ethicis, cum ait; ratio dictat, caro verò agit.]

Aristoteles

Augustinus contra Iulianum refert, fuisse Parmenianos, et Verusianos Serticos Manicheis similes, qui dicerent, hominem à Sumbis ad pedes à diabolo conditum; superiorem autem partem à Deo, veluti supra vasim aliquam collocatam. quocirca homini seruandæ anime mundæ curam incumbere, quæ superiori in parte esset; inferioris libidini seruiens curam nihil ad ipsum attinere. sed se renia, nugæque sunt somniantium ebriorum.

Augustinus
t. 7. li. 1. c. 1.
Parmenianos
Verusianos

Inferior part
libidinis serui
ens.

S. Thomas, sicut oculus, inquit, videre dicitur, quia per eum tamquam

S. Thomas

per

per organum proprium anima videt, ita caro dicitur concupiscere; quia per eā anima concupiscit. Dicitur etiam caro concupiscere aduersus spiritum; quia cum anima occupatur in his, quæ inferiora sunt, retrahitur, seu retardatur ab his, quæ sunt superiora; ad hæc enim per se, ad illa per carnem attendit anima, siue spiritus. Hæc verò non contra carnem est in omnibus; sed solum in ijs, quæ caro superflue concupiscit. Spiritus enim modum perscribit carni in concupiscendo; caro verò, dum non seruat perscriptum modum, aduersatur spiritui.

4

Hieronymus carnem comparat terre, animam auro, spiritum igni; ait itaq; sicut aurum terre commixtum terra appellatur, ab ea separatum aurum dicitur, sed non probatum, at per ignem excoctum auri splendore, et dignitatem retinet; sic et anima inter carnem, et spiritum consistens, si se carni tradiderit, caro; si spiritus spiritus appellatur. si tamen proprio crediderit cogitatus, et absq; gratia spiritus sancti inuenire se estimauerit veritatem, quasi aurum sordidum, animalis appellationem ei, qui se habet impertietur; sicut à spiritu spiritualis, à carne carnalis Somo nuncupatur. itaq; spiritualis dicitur, qui spiritum sanctum doctorem sequitur; carnalis verò, qui se voluptatibus addicit; animalis denique qui instar philosophi proprios cogitatus putat esse sapientiam. Apollolus Corinthios obiurgans, videtur discrimen facere inter vocabula ista. sic enim habet 1. Corinth. 3. 1. 2. et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi non escam, nondum enim poteratis, sed nunc quidem potestis, adhuc enim carnales estis, et secundum Sominem ambulatis. Cum enim quis dicat, ego quidem sum Pauli, alius autem, ego Apollo, nonne Somines estis? Capite autem 2. 14. dixerat. Animalis autem Somo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, stultitia enim est illi. Hæc pertinet ad philosophos, ut insinuat Hieronymus; illud verò ad tyrones in Christianismo, qui nondum à terrenis, et carnalibus sunt mundati. Certè cum Somo ex carne constet, et anima, per sinedochen, qua per partem totum significatur, ipse Somo interdum animæ nomine significatur, ut Genes. 46. 27. Omnes animæ domus Jacob, quæ ingressæ sunt in Aegyptum fuere 70. 1. personæ utriusq; sexus. Interdum etiam carnis, ut Galat. 2. 16. Propter quod ex operibus ~~non~~ Legis non iustificabitur omnis caro, i. Somo nullus; sicut ergo à carne carnalis, ita ab anima dicitur animalis Somo, sed (ut caro) frequentius carnalis sumitur in deteriorem partem pro Somine vicioso, animalis (ut anima) pro Somine in propria natura absq; ornatu gratiæ, sed non considerato peccato.

Chrysostomus sic videtur quibusdam (Manicheis ex Theophylacto) Apollolus dissecuisse in duo Sominem, quasi ex contrarijs compositum naturis, dū ostendit esse corporis pugnam aduersus animam; sed si, opere precium est, intelligant, non appellari sic carnis nomine corpus; neq; enim corpus est de numero eorum, quæ vis est concupiscere, sed animi; neq; enim corpus est de numero eorum, quæ mouent, aut agunt, sed quæ mouentur, agunturq;. Appellat itaq; carnem

5

EPD

pravam voluntatem (ut cum ait, vos non estis in carne, et qui in carne sunt Deo placere non possunt) cogitationem terrestrem, socordem, incogitantem, qua utiq; non est corporis accusatio, sed animæ negligentis crimen. Huius autem instrumentum est caro, instrumentum autem nullus odit, sed male organum tractantem, neq; enim ferrum, sed hominem, et odimus, et punimus. Loquitur igitur Apostolus de duplici cogitatione, quarum altera alteri adversatur, videlicet virtutis, et malitiæ, quod si anima, et corpus sibi invicem adversantur, se ipsa tollent, non aliter quam ignem aqua, tenebræ lucem. non sunt certè contraria, sed magnopere concordia, se vicissim tuentia, ut constat ex factis ipsis. Corporis enim curam agit anima, multaq; sollicitudine illi prospicit, vicissim corpus observit animæ, et ad illius operationem compositum est. igitur non corporis, et animæ, sed maliarum, ac bonarum cogitationum sic pugna proponitur. Augustinus lib. sententiarum. Prosp. Aegritudo, inquit, animi rationalis est, cum inferioribus delectatur superiora ex parte appetit, ex parte non appetit, ideoq; in duas dividitur voluntates, cumq; una est, tota non est, hocq; adest uni, quod deest alteri. voluntates appellat actus, et affectus voluntatis, id est, volitiones. = sterum Chrysostomus, siquidem, quæ mala sunt, carnis sunt, quæ bona spiritus, superuacanea est anima. Nequaquam. Nam huius est temperatura affectuum, et ad hanc pertinent. ipsa in medio sita inter virtutem, et vitium; si ad id, quod oportet utitur corpore, reddit illud spirituale; si recedit à spiritu; si se ipsam præbet malis cupiditatibus, reddet illud magis terrenum; (Sine infer) vides ergo eum non loqui de substantia carnis, sed de bona, et mala voluntate. Hoc dictum contra Manicheos, qui ex Soc Pauli loco duas substantias in homine ponebant bonam, et malam cum affectus de his essent intelligere.

Trava voluntatis vel cogitationis vultis carnis. v. supra sta. Caro animi instrumentum.

Cogitationis vultis, et malitia non carnis et animi descriptio.

Augustinus.

Volitiones contrarie.

Amma inter spiritum et carnem media est.

Mala voluntatis bona aduersari.

Manichei.

Concupiscit pro sensualitate et rebellione obediencie.

Concupiscit est desiderium, et appetitum.

Spūs quid? Dicitur superior vultis ad spiritum.

Spūs quid? Dicitur superior vultis ad spiritum.

Scholium

Scholium.

Concupiscit, concupiscere cum de carne dicitur in deteriore partem plerumq; sumitur: cum verò de spiritu (ut infra videbis) in meliorem capitur. Usurpatur ergo concupiscentia communiter pro sensualitate ex peccato corrupta, et rebelli, et inobediencie rationi, inditurq; nomen generis imperfectiori speciei, uti nomen animal frequentius irrationabilibus applicatur. Concupiscit aduersus spiritum, quia delectabile, et utile, licet turpe sequitur, neq; futurorum, sed presentium cura mouetur, neq; celestia, et sempiterna, sed peritura, et terrena appetit; in his q; dum sensu ducitur, vel potius trahitur, rationis leges omittit, et frangit. vnde Eccl. 18. 30. Post concupiscentias tuas non eas. Rom. 7. 7. Concupiscentiã nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces.

7.

Spiritus autem, i. pars animæ superior, mens, rationalis voluntas, gratia præsertim illustrata, concupiscit aduersus carnem, i. inferiorem animæ partem, siue sensualitatem, atq; corruptum appetitum, per formam tempus deprauatum, concupiscit enim, vel melius dicam, expetit quod

Sonatum est, et rationi consentaneum, quantumuis oblectationibus, et commodis corporis aduersetur. Presentia pro futuris, temporalia pro aeternis, caduca pro semper mansuris, terrena pro celestibus relinquit. Leges semper spectat, atque expetit, quae virtute continentur, et expeditam parant ad Caelum semitam. quae propter vigilijs, ieiunijs, carnis macerationibus, crebris ad Deum precationibus, alijsque austeritatibus, quae carni sunt inimica, oblectatur, et gaudet. Vir itaque spiritualis cum regio Vata ita loquitur Ps. 83. 3. Concupiscit, et deficit anima mea in atria domini, nimirum appetitua rationali Dei ope eluato. Sunc etiam Sortatur Ecclesiasticus cap. 1. V. 97. Fili concupiscens sapientiam conserua iustitiam, et Deus prebebit illam tibi. quem locum sic legit Augustinus contra Faustum lib. 22. cap. 55. Concupisti sapientiam, serua mandata, et Dominus prebebit illam tibi. quod promissum typice ostensum est in Iacobo Patriarcha, cui prius Syla, deinde Rachel in coniugium permessa est. Prius scilicet esse debet operationis labor, quam voluptas intelligendis, opusque contemplationem antecadat oportet, et illud egregium Sap. 6. 21. Concupiscentia sapientiae ducit ad regnum perpetuum. Notat autem Augustinus concupiscentiam absolute de vicio, cum appposito de virtute intelligi. vnde Ps. 118. 20. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. et eodem Ps. V. 174. Concupiui salutare tuum domine, et Lex tua meditatio mea est. ostendit Vites his locis vehemens desiderium per repetitionem, et quasi a fragilitate, seu contradictione metuat carnis, numquam non adesse sibi diuinae legis desiderium, meditationemque precatur. Haec desideria spiritus.

Haec enim sibi inuicem aduersantur, causa redditur, cur contrarias habeant cupiditates; quia scilicet inter se sunt contraria, et aduersa, atque adeo contrarias actiones habent, veluti quae diuersos motus sequuntur, = Spiritus namque sursum fertur, quae est natura propria spiritus; caro vero deorsum trahitur, quae eius terrena, ac natua propensio est. Senip. Soc. ad declarationem, Caiet. ad exaggerationem conflictus Suius adiungit. Lomb. usque adeo sibi aduersatur, ut non permittamini facere quaecumque vel bona vel mala vultis. Legion. Soc. subdit, quo magis constet fieri non posse, ut quis simul et carni, et spiritui obsequatur. Contraria nimirum se se mutuo expellunt, et excludunt.

Theoria 3.

De spūs, et Carnis contrarietate varij loci scripturae.

quae diuersitas, et contradictio, seu oppositio carnis, et spiritus videtur insinuata Eccl. 3. 21. quis scit si spiritus filiorum hominum ascendat sursum, et spiritus iumentorum descendat deorsum? iumenta nominantur peccatores, qui dum secundum carnem viuunt, nihil a iumentis differre videntur Ps. 35. 7. Homines, et iumenta saluabis domine. Ps. 72. 23. ut iumentum factus sum apud te. 1. mutus ob peccati metum. ergo spiritualium cogitationes sursum ad caelum tendunt ad Deum, qui solum beare potest; at carnalium ad ea feruntur, quae deorsum sunt, ac sensibus obiecta. Vnde Rom. 8. 5. qui enim secundum carnem sunt. (id est, carnales homines)

quæ carnis sunt sapiunt, non percipiunt, nec in precio habent, nisi quæ sensibus obijciuntur, eosq̄ deliniunt. qui verò secundum spiritum sunt. (Sic est spiritualis viri affectus. Carnis, et spūs diuersi fines affectus.) quæ sunt spiritus sentiunt, quæ scilicet æterna sunt, et Deo grata bona spiritualis viri expetunt, cognitioneq̄ capiunt, quò carnales minime attingunt, ut subditur; Nam prudentia carnis mors est. i. ad mortem pertrahit, Prudentia autem spiritus vita et pax, ad hæc nempe ducit, quæ in Deo inuenias, præterea nullibi. Nam sapientia (prius appellata est prudentia, idem autem nomen est Græcum ΠΡΟΨΗΜΑ) carnis inimica est Deo, Legi enim Dei (quæ in mente inest) non est subiecta, neq̄ enim potest, sicut fieri non potest, ut nix calefaciat. Beda ex Augustino. Prudentia, inquit, carnis dicitur cum anima pro magnis bonis temporalia bona concupiscit. quando enim talis appetitus inest animæ, Legi Dei subiecta esse non potest, i. non potest implere, quæ lex iubet, sed si spiritus talia bona desiderare ceperit, et temporalia contemnere, desinet carnis esse prudentia, et spiritui non resistet. Eadem quippe anima, cum inferiora appetit, prudentiam carnis habere dicitur, cum superiora prudentiam spiritus, non quia prudentia carnis substantia est, quæ induitur anima, vel exiit, sed ipsius animæ affectio; quæ omnino esse desinit, cum se totam ad superiora conuerterit. Addit deinceps Apostolus ibidem.

10.

qui autem in carne sunt (i. qui toti sunt in carnalibus oblectationibus, carnisq̄ desiderijs seruiunt) Deo placere non possunt. vos autem (qui scilicet fide, spe, charitateq̄ quasi cælesti alimonia viuitis, donec ad cælum peruenitis, Dei fruituri conspectu, in carne non estis, sed in spiritu. (i. ita vitam agitis, tanquam qui carnem exuti, vnum modo spiritum retinuissetis, carnis ex partes, ac in spiritum redacti) sitamen spiritus Dei habitat in vobis. Si enim mirum vitæ spiritualis prima causa est, habitatq̄ in ijs, in quibus gratia, per quam ijs indabit, conseruatur, et permanet. Hæc ex epistola ad Romanos retuli, quod fuse explicent locum presentem, aperteq̄ ostendant contrarietatem carnis, et spiritus.

11.

De hæc contrarietate carnis, et spiritus disputat Apostolus exactè in epistola eadem ad Rom. 7. eamq̄ v. 22. 23. sic exponit: Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. ecce duas leges ostendit inter se ipsas contrarias, legem Dei, quam etiam legem mentis appellat, quod menti insculpta sit, per eamq̄ mens regatur, Sanc dicit à se probari, Sanc sibi gaudium afferre; legemq̄ membrorum, quam etiam legem peccati nominat, in membris existentem; quia ad peccatum inducit, et ex peccato originali manuit, dominaturq̄ in ipsa carne, membrisq̄ corporis, atq̄ carnalibus; quorum motibus, organiq̄ utitur; Sanc experitur, sed odit, atq̄ detestatur tanquam perniciosam, et mortis æternæ causam. vnde addit v. 24. infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, i. de hæc lege existente in meo corpore, et mortem inducente, si enim liber sit à corpore, consequenter liber erit à morte.

id est, à lege mortis, quæ in corpore dominatur, nam respondet, liberari se posse gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum; et concludit caput. Vers. Igitur ego ipse mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati. mentem intelligit Dei gratia illustratam; quam sic spiritum vocat. Hæc itaq; carnis, et spiritus contrarietas, quæ ex eo orta est, quod caro, i. inferior appetitus rebellis sit, minimèq; obtemperet superiori, ac rationali imperio voluntatis, quæ inobediencia pena est originalis peccati, æqua, et consentanea culpa. Iustum quippe fuit, ut qui mentem auertit à Dei obedientia, ei sua caro, sua q; sensualitas obedientiam subtraheret; ut acutè obseruauit Augustinus de ciuit. lib. 14. cap. 15. Deniq; ut breuiter ex dicam in illius peccati pena, quid inobediencia nisi inobediencia retributa est?

12.

Ergo Caro et spiritus, ut pote inimicæ hostes, et inimici in perpetua sunt luctu; continuum veluti duellam exercent; ex carne insurgunt tamquam eius satellites, et armati milites concupiscentia motus, qui spiritum de statu deturbare nituntur, quos aduersum exit spiritus gladium suum, hoc est, diuinæ legis amorem, et quasi pullulantes ex mala radice spinas tollit, atq; exurit ipso Charitatis igne, implens illud sanctum mandatum. Post concupiscentias tuas non eas, sicq; bonam præstat minimè sequendo concupiscentias, et si non omnino perfectè, cum non possit non concupiscere per illos primos carnis motus, secundum illud Apostoli, Velle (non concupiscere) adiacet mihi, perficere autem non. sic Græcè legitur, addit Vulgata (explicans Ecclipsim) inuenio. Intellige autem eum, Augustino, donec sim in patria, cum perfectè implebo dilectionis præceptum, atq; non concupiscendi. S. Ambrosius sic describit hoc duellum carnis, et spiritus. Cum ergo consenserit homo legi Dei, contradicit lex peccati suadens homini, ne faciat quod imperat lex diuina. è diuerso autem lex Dei reuocat hominem, ne faciat, quod suggerit lex peccati. quod quidem homo, non (videtur superfluere) videt esse absurdum; scit enim natura sua congruere, si faciat, quod imperat lex Dei. Deniq; gaudet quando hæc agit, cum autem ea operatur, quæ suggerit lex peccati, videt se turpem, et horret post factum. Radix verò contrarietatis ex fomite, i. ex inobediencia nascitur, hoc est, ex lege peccati, ac mortis; quæ ut ait S. Thomas ad Rom. 7. 22. Originaliter in appetitu sensitivo consistit, sed diffusiuè in omnibus membris, quæ seruiunt concupiscentia ad peccandum; Sabet q; duos effectus, nam et rationi resistit, et in seruitutem redigit hominem sibi consentientem, quare dicitur ab Apostolo, repugnans, et captiuans. Sabet etiam duplicem causam in quantum pena peccati est; altera est, ipsum peccatum, quod in homine victo à se dominatur, eiq; tamquam seruo legem præscribit; altera Deus est, qui homini peccanti hanc penam infligit, ut rationi eius inferiores vires non obedirent, Ergo ipsa inobediencia vicium inferiorum, i. fomes ipse, lex dicitur, quatenus per diuinæ iustitiæ legem introducta est. sic nempe iusti iudicis sententiâ pro lege Sabetur, secundum illud, i. Reg. 30. 25. et factum est hoc ex die illa, et deinceps constitutum, et præfinitum, et quasi lex in Israël usque in diem hanc.

Scholia

13

Ut non quaecumque vultis illa faciatis. Particula ut non tam causalis, quia
 euentus est, si coniungas cum illo, caro concupiscit aduersus spiritum, ut
 non est. videtur esse finalis, in hunc enim finem concupiscentia tendit,
 ut hominem impediatur a bono opere, quod vellet prestare, retrahatque, et
 captiuum suis illecebris impellat ad malum. Hic itaque carnis conatus, sic
 scopus concupiscentiae, sic in obedientia, seu rebellis carnis finis, cui se
 opponit mens, seu spiritus, et aperto illi Marte resistit. Nititur quidem
 quasi ex insidijs capere hominem blanda caro, illecebrosa voluptas, ne
 faciat concupiscentia, sed rationalis voluntas Dei auxilio, spiritus sanc-
 ti inspirationibus preuentus, gratia, et iustitia communita hominem
 pungit scrupulis, stimulat diuini timoris aculeis, abinamque, et aduoca
 voluptate reuocat, atque ad eternam spem bonorum traducit. sic irritus
 euadit carnis conatus, quia id pretenderat, ut non faceretis quaecumque
 recta mente velletis. si vero particula ut respondeat illi membro
 spiritus aduersus carnem concupiscit (hoc enim verbum subaudi-
 dum est) etiam ut finalis accipi potest, ut sensus sit idem ex parte spi-
 ritus, qui explicatus est ex parte carnis, nimirum ut eo fine pugnet spi-
 ritus, ne faciat homo quae vult secundum affectum carnis. quare sic fuit
 textus componendus: Caro concupiscit aduersus spiritum, ut non quaecumque
vultis illa faciatis, sed quae dumtaxat sunt secundum spiritum. Sic sensus
 probatus est August. serm. 8. de verbis Apostoli ubi sic disputat. quid enim
 vultis? ut omnino non sint concupiscentiae carnis? non vos permittunt im-
 plere, quod vultis, nolite eas permittere implere quod volunt, quid vultis?
 ut omnino non sint, sed sunt. Caro concupiscit aduersus spiritum, concupis-
cat spiritus aduersus carnem, ut non ea, quae vultis faciatis. i. ut non sint
 in vobis ipsae concupiscentiae carnis, nec ipsae faciant, quod volunt, ut opus
 earum perficiatis. si non tibi in totum ceditur, noli et tu cedere. Prius equestris
 pugna, ut aliquando sit victoria.] Rationem huius contrarietatis, et conten-
 tionis indicat Occumenius. Aduersatur virtus vicio, ne instante vicio protinus
 dissoluta, frenoque carnis voluntas carnalis precipitanter ad viciu[m] (i. con-
 cupiscentiam malam) feratur. rursus aduersatur virtuti viciu[m], ne virtu-
 tis labor facilis omnino sit, et mercede careat, ac velut ex natura, et neces-
 sitate consequutus, et tanquam sola cogitatione sine omni studio, ac certa-
 mine in opus deductus. hoc est, ut non quaecumque vultis illa faciatis. q. d.
 neque mala facile, et nullo prohibente, neque bona facile, et omnino negli-
 genter; neque enim bona esse queunt, quae ita fiunt. August. de ciuit. 19. neque
 enim nullum est viciu[m], cum, sicut dicit Apostolus, caro concupiscit aduer-
sus spiritum. cui vicio contraria virtus est cum, sicut idem dicit, spiritus con-
cupiscit aduersus carnem.] Ut non quaecumque. Seripianus. hoc dicit sig-
 num expressum, ac maximum huius acerrime contentionis, quae in Petro des-
 cripta est, dum imbecillitate carnis non impieuit, quod spiritus fortitudine

i. explicata
 ut finalis
 Finis est
 carnis
 Voluntas
 una gratia
 uenta volun-
 tes repelli
 carnalis
 Finis, et
 cum spiritu
 Augustinus
 Virtus ex
 cultate mori-
 tum auger.
 Vi cum non
 abest resistit
 Occumenius
 Non esse
 queunt, quae
 Augustinus
 Concupiscit
 carnis viciu[m]
 Concupiscit
 nisi virtus
 Seripianus
 spiritum con-
 viciatis
 Contentio carnis
 ut simi apparet
 D. Petro
 pollicetur.

sollicebat, si oportuerit me mori tecum, non tenebo.

At vero si hęc clausula respondet immediatę precedenti, ut coniunctio signifi-
 care euentum dicenda est. Ex hoc enim, quod caro et spiritus inter se dissident,
 vicissimq; pugnant, contrarijs cogitationibus, voluntatibus, seu affectionibus, illud
 certę sequitur, ut non faciatis quęcumq; vultis. nam ita distractitur homo sine
 inde, distinctis, atq; inter se dissidentibus, contrarijsq; desiderijs, ut, in quam
 partem se vertat, dubius ignoret, et quasi in huius positus erro, quam viam eli-
 gere, ac tenere oporteat, vix nouerit. Nam, cum cernit, quod bonestum est, et ra-
 tioni congruens, vult illud quidam, cupitq; amplecti; verum occurrat ex aduer-
 so illecebra peccati titillans sensus, offunditq; tenebras menti, rationem
 obscurat, atq; à recto, abducit tramite miserum hominem. En perturbatum,
 anxium, mireq; sollicitum, iam hoc iam illud volentem, et tandem peiora
 exitiosa, minusq; saluti consentanea sequentem. vide August. apud Ius-
 tinianum describentem hanc in se pugnam. lege etiam Hieronymum de
 tempore, quod transegit in solitudine Syriae prelia carnis, et spūs testificantem.
 Hoc esse videtur quod pluribus persecutus est Apostolus Rom. 7. 14. Nam quod
 operor, non intelligo. q. d. non intelligo quid me oporteat operari contrarijs
 impulsus motibus, desideriorum, et cupiditatum. Non enim quod volo bonum,
 hoc ago, sed quod odi malum illud facio, i. ex hac distractione cogitationū,
 et cupiditatum. que me dubium reddunt, illud euenire solet, ut in detentius
 lapsus ferar, ac quod minus vellem, imo quod odio prosequer, amplex-
 tur. Itaq; non quęcumq; volo facio, que est sententia sic illata, ut non
 quęcumq; vultis, illa faciatis. quęcumque. i. omnia, nam et si omnia nō
 opere preste, que volo, tamen aliqua exequor. Plerumq; enim astu rapior
 libidinis, seu concupiscentię, voluntatemq; et rationem subijcio sensuali-
 tati; verum tamen interdum aliquid, prout rationalis voluntas suadet, facio.

14.

11

15.

hinc supplet +
p. 17. 14. 15.

Hic mihi videtur sensus esse huius loci, in quo, ut patet, Apostolus non
 de se ipso loquitur, sed vniuersę de quibuslibet hominibus, in quibus contentio
 est carnis, et spiritus, siue illi sint iusti, et gratia Dei muniti, siue iniusti, et extra
 Dei gratiam. Nam quamuis si frequentius, ac fere semper succumbunt libidinis
 et carnis operibus inhaerant, illi vero rarijs, aut rarissimę à carnis cupiditatibus
 vincantur, tamen impossibile non est, quin si aliquando carnem debellant, pre-
 sertim auxilio adiuti supernaturali, et illi decidant ab spiritu, et gratia propter
 suam negligentiam, aut socordiam, cum minus fortiter carni rebellanti, eiusque
 oblectationibus obstiterunt; et si homo iustus potest vitare singulas culpas venia-
 les, ut nulla sit, quam non possit sigillatim effugere; tamen omnes omnino non
 valet, quin aliquando impingat, et aliquam culpam incurrat. Hoc autem acci-
 dit ex carnis rebellionē, et pugna contra spiritum, propter q; non facit homo,
 quod maximę vellet, nullam scilicet culpam admittere. Salmeron, neq; hoc
 ledit arbitrij libertatem, ut infra ex Hieronymo dicitur. Ergo hoc euenit ex mu-
 tua carnis, et spiritus contentione, ac repugnantia; ut non quęcumq; vultis
 illa faciatis. confirmat hoc 5. Hieronymus, sed nunc instat questio.

questio. 1.

16.

quomodo verum est Sominem facere quod non vult. siquidem illud, quod facit, adeo est voluntarium, ut et pena dignum sit; non enim pro actu inuoluntario quisquam punitur. pena quippe peccatum sequitur, sicut et virtutem primum. non est autem virtus, neq; peccatum, ubi voluntas operi non consentit. i. Responden potest, voluntatem illam, qua Somo non vult actum malum esse imperfectum; sed illam, qua vult peccatum, et deserto spiritu sequitur carnem, eius q; cupiditati succumbit, esse perfectam, ideoq; merito puniri: propter ea q; voluntatem boni non implet, sed in malum se, vel inuitum rapi sinit. sic enim de se fatetur ipse peccati reus, scelerisq; sui conscius. video meliora, probosq; deteriora sequor. cum enim fornicator, v.g. Esau oculos intendit in castitatem, et voluntatem parentis ab alienigena uxore ipsum remouere cupientem, pulchrum et rationi consentaneum iudicabat patris imperium, imperfectaq; volebat implere; sed tandem desiderio suo victus, relicto imperio patris, suae libidini succubuit. hoc est, illud Prou. 13. 2. vult et non vult piger. tamen illud dicitur perfecte velle, quod facit, aliud imperfecte, sic accidit tempestate in mari periclitantibus, volunt illi quidem seruare mercas, sed tandem in mare deiciunt, ac perdunt; hoc fuit perfecta, et absoluta voluntas, illa vero imperfecta, et quasi conditionalis, si potui ero seruare cum vita, ita peccator vult seruare preceptum castitatis, non nisi cum ea conditione, ut tamen non priuetur desiderata voluptate. Audi vero Doctorem maximum.

Questio
quomodo Somo
facit quod non
vult?

Virtutes
non sequitur
pena peccati

Nec peccatum
nec meriti
voluntati
con-

Homo tunc
imperfecte
vult, sed tunc
merito per-

Ouidius
Exemplum.

Prou. 13. 2.
Piger conficitur

Sine libidine

Peccator quomodo
vult seruare
et requirit malum

Hieronymus

17.

Sanctus Hieronymus Inter hoc iurgium, inquit, media anima consistit, habens quidem in sua potestate bonum, et malum, velle, et nolle; sed non habens hoc ipsum velle, et nolle perpetuum; quia fieri potest, ut cum carni consenserit, et opera eius fecerit, rursus per penitentiam se remordens, spiritui copuletur, et opera eius efficiat. hoc est, sibi inuicem aduersantur, ut non quae cumq; vultis, illa faciatis. non quod proprium nobis tulerit arbitrium, quod vel carni, vel spiritui assentiamur; proprie; sed opus ipsum vel carni, vel spiritui deputatur; significatur initium iam vni, iam alteri tribuendum; sed accedente consensu voluntatis totum tribuitur opus homini. Pergit Hieronymus. Grandis laboris, et disputationis est nimis ostensis carnis operibus, et spiritus, media aliqua reperire, quae nec ad carnem videantur pertinere, nec ad spiritum; carnales dicimur quando totos nos voluptatibus damus; spirituales quando spiritum sanctum praeuium sequimur; i. cum ipso sapimus intruente, ipso docemur auctore. Animalis vero esse philosophos, qui proprias cogitatus putant esse sapientiam; de quibus recte dicitur, Animalis Somo non percipit ea, quae spiritus sunt, stultitia enim est ei. Haec tenus Sic Sanctus Doctor. quod ut de clarat manifestius exemplum profert de auro, et terra, quod supra retulimus numero 4.

+ Sed quia quod facimus non est nostrum

Libertatem
niam.

Spirituales
Carnales
Animales

¶ §. questio. 2.

18.

Quaeres iterum, num ille dicendus sit, facere, quod non vult, qui opus virtutis facit, tamen repugnante carne, remittente sensualitate, insur-

Questio
an virtutis opus
faciat qui non
vult, sed tamen
facit, quia
pena peccati

gentibus varijs desiderijs in contrarium, que tamen desideria, carnis q̄ repugnantiam superat, nec se vllō modo ab eis per consensum vincit sinit; sed quasi per medias acies per ferrum, ignemq̄ transmittens, quod vult Sonethum, et Deo, eiusq̄ præceptis conformē, tandem exequitur. Mihi sanē videtur, Sic non esse dicendus facere, quod non vult, imo perfectissimē facit, quod vult, si quidem vel repugnantibus hostibus sui voticō pos euadit, quod si hoc ita est, ergo non rectē explicauerit Sunc locum Apostolicum, ut non quæcumq̄ vultis illa faciatis, qui dixerit, In omnibus iustis impleri; qui dū in presenti sæculo morantur, et si volunt operari bonum sine vlla repugnantia carnis, id tamen non assequi valent; faciunt illi planē quæcumq̄ valunt, dum opera omnia rectē, et secundum spiritum præstant; non tamen faciunt eo modo, quo vellēt, s. absq̄ vlla repugnantia, et contradictione.

Subtiliter hæc persequitur D. Augustinus lib. 9. contra Iulianum dum ait, Iustus quidem facere concupiscentias, sed perficere. intelligit enim eos perficere concupiscentias, seu desideria carnis, qui illis consentiunt; non tamen perficere, sed solum facere, vel inuitos, qui eas patiuntur, et sentiunt reluctantē, ac inuoluntarij; et in Sunc modum arbitratur explicandum illud v. 15. cap. 7. ad Rom. quod enim operor (cum caro concupiscit contra spiritum) non intelligo (s. non consentio) non enim quod volo bonum, (s. non concupiscere contra spiritum) hoc ago, sed quod odium malum, (s. concupiscere aduersus spiritum) hoc facio. et lib. 2. contra Iulianum, Sane concupiscentiam interpretatur primos motus præuenientes rationem; atq̄ ad eō absq̄ peccato insurgentes; sicut sine consensu voluntatis. Quare ut infert mox Apostolus non Somo dicitur, sed peccatum, s. fomes peccati Sorum motuum esse causa. si autem (inquit v. 20) quod nolo, illud facio, iam non ago, operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scintilla, nempe, istę sunt ignis illius, qui in carne mea maximē viget; et sese ostendit; et si in ipsa anima est; et partem rationalem debiliorem facit. sed reprimat spiritualis Somo, per Dei gratiam confirmatis viribus, hos motus, scintillasq̄ extinguere nititur carni reluctantis; cuius membra non sinit fieri, atq̄ exhiberi arma iniquitatis peccato. Rom. 6. 13. Negui inest in anima à primo parente relictus quasi languor, dominetur, et regnet. Tunc verò regnat in Somine hæc hereditaria infirmitas; tunc dominatur sic ab originali peccato deriuatus fomes; cum illius motibus, ac desiderijs consensus præbetur; cum verò, ut primum exoriri ceperunt, retunduntur, et opprimuntur, nihil nocent; sed occasione potius sunt meritum, ut itaq̄ repellantur priusquam consensum extorqueant voluntatis, spiritus Dei gratia illustratus in nobis existens efficit, ut iam iam dicitur Versu. 18. Allegoricum sensum Versus. 17. reddidit eleganter, sapienterq̄ D. Hieronymus. vide si libet. interim sensum alium, qui moralis videtur, attende.

§. 3. Expositio 3. Moralis

ut non quæcumq̄ vultis illa faciatis. sic exponit Catzarinus. Hæc inter carnem, et spiritum concertatio sic viget; ut Somo facere quæcumq̄ cuperet; minus possit, ut assidue scilicet adhaereat Deo; et semper vnum illud necessarium meditetur, quod verē bonum est; et illa pars optima, que numquam

aufertur. Itaque oportet propter humanas necessitates, et carnem assidue repugnantem, et remurmurantem reuerti ad semetipsum; et tamen ipse spiritus postulat, quae sua sunt propria. quam obrem pro loco, et tempore audiendus est spiritus, et carnis cura, tantisper omittenda, in his precipue, quae sunt precepta; ne murmuret licet, quantum uelit caro, et recalcitret equus ferax concupiscentiae. quod si fiat, rectum tenetur iter, et bene sperandum est. Sic facit August. de ciuit. 19. quid autem facere volumus, cum perfici volumus fine summi boni, nisi ut caro aduersus spiritum non concupiscat, nec sit in nobis hoc uicium, contra quod spiritus concupiscat? quod in hac uita, quamuis uelimus, quoniam facere non ualemus, id saltem adiutorio Dei facimus, ne carni concupiscenti aduersus spiritum, spiritu succumbente cedamus, et ad perpetrandum peccatum nostra consensione pertradamur. quod est ad Galat. 5. 16. concupiscentias carnis ne perfeceritis. Hoc e contrario est ad Rom. 7. 18. Perficere autem non inuenio. quia nec illi perficiuntur in malo, quia illis non accedit nostrae uoluntatis assensus; nec nostra uoluntas perficitur in bono, quando illarum, quibus non consentimus, permanent motus. uide supra numero 18. et 19. similiter Cassianus exposuit uersum vs. cap. 7. ad Rom. sub persona Theonis Abbatis. Non enim quod uolo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, hoc facio. Bonum, inquit, appellat Paulus, quod uult, diuina contemplationem, a qua rerum corporalium occupatio, et necessarium corporis cura mentem saepe diuertit, et hanc occupationem malum appellat, non quod peccatum sit, sed quod propter peccatum nobis prouenerit. refert hoc Toletus, ut minus congruum, scopo, quem collineabat Apostolus.

Digressio de significatione varia, et multiplici
Suius nominis, Caro.

21.

ut quid sic caro significet exacte constet, opere precium fuerit (sicut supra de spiritu egimus) sic nunc varias Suius uocis acceptiones exponere. Quidam a Græco κρεα uolunt deriuatum ad Latinos nomen Caro, quo idem significatur, unde etiam uerbum creo factum uidetur, quippe cum nisi creando uiua caro non fuerit initio facta, nec fieri potuerit. Secundum Donatum dicta est Caro a uerbo carere, quia scilicet anima caret. Sanctus Hieronymus, Caro est, inquit, quae sanguini, uenis, ossibus, neruisque constringitur. Caro uero, quae comeditur, quid pulsatur, et conciditur. Ugitur caro propria sumpta hanc significationem habet, quam declarat Sanctus Doctor. Ita loquitur 2. 6. concutit carnem meam tremor. Hispanus diceret; Las carnes me tremor blan. 2. Mac. 9. 9. de Antiocho sic scribitur, ut de corpore impij vermes scaturirent, et uiuentis in doloribus carnes eius effluerent. Col. 2. 11. Circumcisi estis circumcisione non manu facta, in expolitione corporis carnis. 1. partis corporis carnes. 1. Corinth. 15. 39. Non omnis caro eadem caro, sed alia Siminum, alia pecorum, alia uolucrum, alia piscium. Secunda significatio est pro corpore animalis, ut Job. 6. 12. Nec caro mea aenea est. Ps. 15. 9. Caro mea requiescet in spe. Philip. 1. 24. 22. Permanere in carne necessarium propter uos.

Augustinus
Galat. 5. 16.
Rom. 7. 18.
Dom. 7. 15.
Occupatio temporalium necesse est spiritum retrahere a contemplatione eternorum
Toletus
Hieronymus
Definitio
Caro differt a Pulpa
Significatio
Job. 21. 17.
2. Mac. 9. 9.
Antiochus rex impiorum
Col. 2. 11.
1. Cor. 15. 39.
Nona carum
piscium alia
Job. 6. 12.
Ps. 15. 9.
Philip. 1. 24. 22.

et paulo ante v. 22. Viuere in carne, i. in corpore mortali. Galat. 2. 20. quod autem nunc uiuo in carne. Eps. 5. 29. Nemo enim carnem suam odio habuit, sed nutrit, et fouet eam. Ioan. 6. 55. Caro mea uere est cibus. explicatur per illud Matts. 26. 26. Accipite, et comedite, hoc est corpus meum. illud Eps. 5. 30. quia membra sumus corporis eius, de carne eius, et de ossibus eius. ad primam significationem pertinet.

B. significatio caro per synedochem ponitur pro toto semine, ut Ps. 64. 3. ad te omnis caro ueniet. Sap. 7. 1. et in ventre matris figuratus sum caro. Matts. 24. 22. Marc. 13. 20. Non fieret salua omnis caro. Ioan. 1. 14. et uerbum caro factum est. quod explicatur in Symbolo Niceno. et homo factus est de hac explanatione uide Augustinum to. 2. Epist. 120. c. 4. to. 4. lib. 83. 99. c. 80. to. 5. lib. 14. c. 2. de ciuit. Dei. Ps. 55. 5. 11. In Deo speraui non timebo quid faciat mihi

+ H. V. 11. 20. hi, non timebo, quod faciat mihi homo, 22.

A. significatio pro cognatione, consanguinitate, ac propinquitate, siue pro proximo, consanguineo, cognato. Gen. 37. 27. Frater enim, et caro nostra est. dixit Iudas de Iosepho ad reliquos fratres. 2. Reg. 5. 1. et uenerunt uniuersae tribus Israel ad Dauid in Hebron, dicentes, astuum, et caro tua sumus. Isai. 58. 7. Cum uideris nudum operi eum, et carnem tuam non despexeris

S. significatio accipitur interdum caro pro imbecillitate, fragilitate, corruptione, siue pro re fragili, caduca, corruptibili, atq; adeo imbecilla, ac nullius roboris in Dei conspectu. Isai. 31. 2. Aegyptus, homo, et non Deus, et equi eorum caro, et non spiritus. ubi homo, et caro quasi synonyma, pro imbecillitate, et fragilitate ponuntur, ut Deus, et spiritus pro robore, et fortitudine. Heb. 5. 7. qui in diebus carnis suae, i. mortalitatis, seu uitae mortalis, sic etiam potest intelligi Philip. 1. 22. quod si uiuere in carne, i. in uita mortali. Isai. 40. 6. Omnis caro faenum, et omnis gloria eius quasi flos agri. hoc est, homo ex carne peccato infecta constans, licet maximus sit, et gloriosus in conspectu hominum, fragilis est, ac morti subiectus. uide Hieronymum super hunc locum, humanam fragilitatem egregie ponderantem, et exaggerantem. In hac significatione dicitur 2. Paralip. 32. 8. Brachium carneum. 2. Cor. 10. 4. Arma militiq; nostrae non sunt carnalia, sed potentia Deo. carnis arma imbecilla satis sunt, sonores, voluptates, potentia seculi, item scientiq; artes, uationes humane, facundia, adulatio, iactantia, simulationes, affectata grauitas, et cetera, quibus mundi assectatores, Politiciq; utuntur. Arma uero Christiani una crux Christi, et eius imitatio. Hec arma spiritus potentissima.

C. Præterea caro significare solet id quod extrinsecus apparet, et sensibus solum percipitur. Ioan. 8. 15. uos secundum carnem iudicatis. in eodem sensu dictum est Job. 10. 4. Nunc quid oculi carni tibi sunt? explicat se addens, et sicut uidet homo, et tu uidas? Nimirum, quae exterius diu taxat cernuntur, sic explicant nonnulli. 2. Cor. 5. 16. quod et sequenti numero 7. aliter explicatur, Neminem nouimus secundum carnem, et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus. et Galat. 6. 12. qui cumq; uolunt placere in carne.

7. Significatio Caro corticem exteriorem, siue litterę sensum in scriptis sacris, ut Galat. 3. 3. cum spiritu cepentis, nunc carne consummamini, i. ad carnaliter ceremonias, ritumq; circumcisionis tandem peruenistis. Heb. 7. 16. Mandatum carnale, quod carnalibus ceremonijs, ac promissis concluditur, secundum litteram sumptum. Heb. 9. 10. solummodo in cibis, et potibus, et varijs baptismatibus, et iustitijs carnis, quę scilicet exterius mī dabant carnem, secundum litteram usurpata. Col. 2. 15. Frustra inflatus sensu carnis siue. i. non spiritus diuini, sed carnalis intelligentię, ac secundum corticem litterę. Ita explicat Hieronymus illud 2. Cor. 5. 16. de quo nūmero precedenti: Neminem nouimus secundum carnem, i. approbamus secundum obseruantiam carnalium ceremoniarum uiuentem. et si cognouimus secundum carnem Christum. aliquando scilicet seruantem legalia et.

8. Caro et frequentius carnes pro esca mortuorum animalium ponitur in scriptura sacra. sic dicitur caro suilla. Isai. 66. Porcina. 2. Macch. 6. Buba la. 2. Reg. 2. Item caro elixa, cruda, assa, cocta. 1. Reg. 2. Exod. 16. 8. et alibi Ps. 77. 27. Pluit super eos sicut puluerem, carnes, per occupationem appellat carnes, ad huc uiuentes coturnices. Gen. 9. 4. Carnem cum sanguine non comedetis, i. suffocari animalis carnem non comedetis. Ezech. 11. 4. Sax est lebes, nos autem carnes. Apoc. 19. 18. ut manducetis carnes regum et interfectorum scilicet in prelio.

9. Caro significat hominem carnalem, i. concupiscentię seruientem. Ioan. 3. 6. quod natum est ex carne, caro est. Maldonatus ibi, carnem, dicit pro ni pro homine carnali peccatore cum originali nempe culpa genito. Ioan. 1. 14. qui non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. q. d. non ex homine carnali, et peccatore, sed ex spiritu Dei nati sunt credentes. 1. Cor. 11. 30. Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, neq; corruptio incorruptionem possidebit. ubi posterior pars priorem explicat. Eccl. 17. 30. quid nequius quam quod excogitauit caro, et sanguis? i. homo infectus peccato. Matt. 16. 17. Caro et sanguis non rebelauit tibi, i. doctrina humana, et carnalis Phariseorum. litterę corticem sequentium, non spiritus medullam. Galat. 2. 16. Non acquieui carni et sanguini, i. opinioni Iudeorum, qui Messia regnum solum carnale spectant.

24. 10. Deniq; caro ponitur pro parte animę rationalis sensitua, quę pars inferior dicitur, siue sensualitas, aut appetitus sensitius. exempla siuis acceptationis passim occurrunt in epistolis Apostolicis, præsertim in hac, et in ea, quę scripta est ad Rom. illud est egregium testimonium Rom. 8. 12. 13. Debitores sumus non carni ut secundum carnem uiuamus, si enim secundum carnem uixeritis, moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Tolletus Cardinalis sic explicat, carnem semper sic accipit pro parte inferiori hominis, quę sensum, et appetitum complectitur, et distinguitur à mente, spiritu, seu rationali parte. caro ergo, et spiritus in hac sententia duas hominis partes significant sensualem, et rationalem, quando autem sensualis

obedit rationali, et spiritali, totus homo dicitur vivere secundum spiritum, etiam si operationes sint sensus, ac corporis; quando vero, contra, rationalis pars obedit sensuali, totus homo secundum carnem, et sensum vivere dicitur, quia eius opera, et actiones sunt partis superioris. Est itaque sensus; Debitores sumus, non carni, ut secundum carnem vivamus, eius nimirum desideria, et sensuales appetitus sequentes; subijcetes rationem sensui, et arbitrium voluntatis Libidini sensualitatis. sed debitores sumus spiritui, ut secundum spiritum vivamus, frenando carnem, coercendo appetitum sensualem, efficiendoque spiritui obedientem. Pars haec opposita supplenda est ad integrum sensum, quae per Eclipsim fuerat praetermissa. Adit rationem, si enim secundum carnem vixeritis, moriemini, eterna scilicet morte damnati; si autem spiritu (vivente per gratiam Christi, quae nos iustificavit) facta carnis mortificaveritis, i. insultus, motus, passiones, et appetitus carnis, ne contra rationem prorumpant ad exteriora opera, vel eam ad consensum pertrahant, impediendo eos ibueritis; vivetis, vita scilicet immortalis, et eterna. Volui hunc locum ita explanatum sic proponere, quoniam eius declaratio lucem affert maximam huc versus, quem per manibus habemus. Sed est accuratè notandum, non solum partem sensitivam, prout res quaedam est, ac pars animae, quae sensum sequitur, appellari carnem; sed etiam, et multo frequentius, quatenus per fomitem peccati a deo corrupta est, et ab ordine recto deflecta, ac devia, ut quasi equus indomitus fractis repagulis, liberè, atque licenter sese effundat in omnia, quae sunt homini prohibita, et contraria bonis moribus, rectèque institutè rationi adversantia.

Digressio 2. quid sit fomes peccati.

Ut verò ~~quod~~ quod dicere intendimus manifestius innotescat, quid per fomitem peccati intelligant nostri Theologi breviter exponendum. Pater Valentia sic tradidit; Fomes dicitur potentia quaedam proxima, seu proclivitas per modum habitus in sensualitate ad obiecta sensibilia, continud rectae rationi, ^{ve} resistens, ex privatione iustitiæ originalis, quae sensualitatem reddebat prorsus rationi conformem, vel certè alicuius gratiæ singularis aequivalentis illi dono iustitiæ originalis. Est itaque ipsa sensualitas illo dono destituta; vel dicitur etiam esse facultas expedita, et prompta ad obiecta sensibilia etiam contraria rationi; quae proxima facultas per gratiam abundantem, qualem habuit Beata Virgo Maria, impeditur, et quasi ligatur, ne in actum exeat. Ligari autem fomitem, aut consopiri dicimus per extrinsecam Dei protectionem; impediri vero, ac tolli per uberem gratiam componentem, et ordinantem sensitivum appetitum cum ratione. Utrumque obtinuisse credimus Dei matrem immaculatam, et gratiam, et protectionem. Hactenus Valentia. Qua originali culpa immunis fuit, fomitem non habuit omnino.

Pater Franciscus Xuares sic explicat, Fomes dupliciter potest considerari, scilicet in actu secundo, et in actu primo, in actu secundo est actualis motio, seu vitalis, et sensibilis affectio ipsius appetitus ad obiecta sensibilia

† quem ligari oportet. 26.

ratiōi contraria ipsam ratiōem preueniens, et ad peccatum trahens. In actu autem primo dicit naturalem inclinationem appetitus, neq[ue] solam omnino, neq[ue] morbide qualitati subiectam, sed ut coniunctam priuationi illius rectitudinis, ac debiti ordinis, et subiectionis, quam per originale iustitiam in statu innocentie habebat ad ratiōem superiorem. unde fomes significat ipsum appetitum expeditum, et quasi proxime dispositum, ut preuenire possit ratiōem, et contra illam moueri. sic Quares.

27.

Pater Gabriel Vasquez aliter docet. Fomes (inquit) dicitur esse motus immoderatus appetitus inclinans ad aliquod contra rectam ratiōem, ita dicitur, quia facile inflammat, et fouet ignem libidinis, et peccatorum, sicut stipula, siccaue alia materia fomentum est ignis, dici que potest torris, qui accensus obuia omnia incendit, ardereq[ue] facit. Non ergo est, inquit, Vasquez, ipsa natiua inclinatio appetitus secundum se excitans ad peccandum, sed immoderata appetentia illius, ac motus contra ratiōem. Nec tamen quiuis motus appetitus (aut ille) preueniens ratiōem appellari debet fomes, sed ille, qui tendit ad malum, ut libidinis motus turpis. Dico ad malum esse, nam ex accidenti, qualis esset tristitia, et fuga mortis, quando urget preceptum moriendi profide. V.g. qui actus potest inducere voluntatem ad peccatum mortale. Cur fomes lex peccati dicitur? vide supra numero. 12.

Vasquez
Fomes in
dictus.

Torris ignis
omnia vastat

V. N. 28
Cicerone

Digressio 3. Quotupliciter opponantur
Caro, et spiritus.

28.

Quæret quispiam quot modis opponantur caro, et spiritus. Respondet, multipliciter, l. cum sumuntur proprie caro pro corpore, spiritus pro anima, quæ sunt partes hominis. Iacob. 2. 26. Corpus sine spiritu mortuum est. 2. Cum sumuntur per translationem, et caro significat litteram, siue sensum litteralem, et spiritus modullam, siue spiritualem intellectum. 2. Cor. 3. 6. Littera enim occidit, spiritus autem viuificat. potuit enim ibi poni caro pro littera. Galat. 3. 3. Cum spiritu caperitis, nunc carne consuminamini. 3. Cum per synecdochen caro significat hominem carnalem, seu ingenio, et natura carnalem; spiritus autem hominem spirituales, seu ingenio spirituali præditum. Matt. 16. 17. Caro et sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in celis est. 4. Cum caro per metonymiam significat sensualitatem, et spiritus gratia donum. Galat. 5. 8. qui seminatur in carne, de carne metet corruptionem, qui autem seminatur in spiritu de spiritu metet vitam æternam. 5. Cum caro significat humanitatem, et spiritus diuinitatem. Ioan. 6. 63. Spiritus est, qui viuificat, caro non prodest quidquam. Vide Maldonatum ibi. 6. Cum caro etiam metaphoricè significat rem incillam, fragilem, caducam. Ier. 17. 6. Omnis caro fœnum, verbum autem Domini manet in æternum. 7. Cum caro significat id quod exterius apparet, spiritus verò, quod interius est, nec oculis cernitur carnis. Rom. 8. 5. qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt, qui autem secundum spiritum sunt, quæ sunt spiritus, sentiunt. 8. d. Homines carnalis exteriora querunt, et cognoscunt, spirituales verò interiora.

Iacob. 2. 26

2. Cor. 3. 6

Matt. 16. 17

Galat. 5. 8

Ioan. 6. 63

Maldonatum

Ier. 17. 6

Rom. 8. 5

Digressio 3

Digressio 4. De varijs appellationibus Carnis, et spiritus.

Duos appetitus, seu concupiscendi rationes in Somine (vt Sactenus vidimus), supponit in hoc versu, et explicat. s. Apostolus: alterum tribuit carni, spiritui alterum: Verum utrumq; pertinere ad eundem Sominem, seu animam eandem dubium non est. Homo enim per animam, anima vero per appetitum dicitur concupiscere. Attamen illud animaduertere oportet ex his duobus appetitibus vnum appellari rationalem, quia ad rationalem siue superiorem partem animae pertinet, et sic appellatur ab Apostolo spiritus, quia spiritualia spectat, et cupit; alterum appellari sensituum, quod ad sensitivam, seu inferiorem animae partem attineat, quem vocat Apostolus Carnem, quia carnalia intendit, et concupiscit; siue quod carnalibus membris, ac sensibus utitur ad concupiscendum, nec sine motione carnis concupiscere solet, ipsaq; concupiscentia in carne sentiatur. Significantur autem tam pars spiritualis, quam carnalis multis distinctisq; nominibus, quae sic subscribere opera precium duco; vt facilius res percipiatur, sed ex his nominibus quaedam sunt, quae in bonam partem, aut malam sumi possunt, alia quae plerumq; corruptionem sonant, et in deterio rem partem accipiuntur, collocabimus itaq; per duas series, vt quae quibus opponantur ex contrario situ constet.

29.

Homo dicitur.	} Exterior, qui sensibilia tantum curat	} Idem Homo dicitur	} Interior qui intus mouentem Deum audit.		
				Vetus, qui peccatum imitatur Adami	Nouus, qui Christum induit.
Carnalis, qui carnis se tradit deo	} riji. vide supra numero 4.	} Inferior	} Spiritualis, qui spiritum sanctum ducere soletur.		
				Sensibilis, s. sensitiva	
Anima pars altera dicitur.	} 2	} 3	} Superior		
				Sensus quincuplex exterior.	Rationalis.
				quadruplex interior.	Mens seu ratio.
Eadem dicitur etiam	} 1	} 2	} 3		
				Sensualitas	Natio
				Appetitus	Voluntas
} 3	} 1	} 2	} 3		
				Appetitus sensitivus	Appetitus rationalis
				Caro, seu corpus, et membra	Spiritus, seu anima.
} 2	} 1	} 2	} 3		
				Concupiscentia, s. Fomes peccati	Lex Dei, siue Mentis.
} 1	} 2	} 3	} 4		
				Lex membrorum, s. peccati.	Antistitia sunt.

Mala libido, s. cupido, prava cupiditas. Desiderium, Appetentia, inclinatio, Cogitatio, Voluntas, Delectatio mala. Ex Tullio. Motus animi nimius rationi non obtemperans. Ex Augustino. Rebellio carnis, et inobedientia. Ex Ambrosio, Motus prauus. Ex Hieronymo, Incentiuum viciorum, et carnis aculeus. Ex alijs Passio, s. Affectio, s. Perturbatio inordinata, seu Languor, Morbus, Infirmitas animi. Ex his appellationibus quaedam propria, quaedam tropica sunt; et nonnulla potentiam, seu habitum, alia actum praesferunt. quae docto philosopho discernenda reliquimus. vide supra Theoria 2. Doctorum explanationes.

Textus V. 18.

quod si spiritu ducimini non estis sub lege.

Scholia.

1. 20

Secundum Augustinum occurritur. Sic desideria carnalium hominum, qui ex dictis putare possent sibi laxari Sabenas ad peccandum propter pugnam carnis et concupiscentie vim. Secundum vero Angelicum Doctorem promittitur maius beneficium, i. non solum a concupiscentijs, sed a legis servitute liberatum in eos, qui ducuntur spiritu, ab eorum diriguntur, et gubernantur. Vazquez sic connectit: quoties spiritus gratia ductum sequimini, lex non tenebit vos reos, et constrictos penis suis, quia sic adiuti gratia prestabitis opera legis, et penam illius fugietis; sic enim libertatem veram consequemini ad quam vocati estis; nec illa abutemini ad vitæ licentiam. Egregia conclusio superioris disputationis.

2.

Mihi sanè non est ambiguum, hanc esse conclusionem intentam. Spiritu ambulantes liberos esse a desiderijs, et concupiscentijs carnis. Hoc enim consequitur, qui sinit se duci, et regi per spiritum, ut non succumbat carni, et peccato, atq; adeo minime veniat sub iugum, ac penam legis. id enim significat, non esse sub lege, quod non esse reum legis, nec legem penis subiicere, ut Lombardus ex Hieronymo confirmat. Videtur itaq; esse tropus, qui dicitur Metalepsis, nam ex alio in aliud itur, qui sub lege est, sub iugo est, reus est, prouariator est, carnalis est, concupiscentie seruus, et carnis mancipium, atq; adeo supplicio, penaq; damnandus. ergo qui non vult in duello carnis, et spiritus dare manus hosti, et a suis cupiditatibus conculari, incidereq; in penas a lege, siue naturali, siue diuina, siue positiua, Ecclesiastica aut ciuili subibitas: qui non vult, inquam, incurrere in peccatum, ac mortem, teneat se fortiter ex parte spiritus, eumq; ducem, et imperatorem sequatur, ad eius prescripto, ac mandatis minime declinet, et facile victor erit, triumphans de carne, mundo, demone, deq; legibus ipsis reportabit. scriptum est enim Ps. 142. 10. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

3.

Flaminii, et Campensis: Per eam viam, quæ recta ducit ad te. Enchyridion spiritus tuus benignus deducet me in terram innocentie. Genebrardus, In solum planum, per viam planam, et aquam, in qua non impingam, in viam preceptorum tuorum, quæ ducit ad te. Chrysostomus, in viam virtutis, in consilia, et actiones tibi placitas, vel in celum, in Ecclesiam precipue triumphantem, et celestem. Nichil congruentius afferri potuit, nisi forte illud Rom. 8. 1. Nichil ergo nunc damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu (i. spiritu ducuntur) qui non secundum carnem ambulant.

Theoria 1.

4.

De quo spiritu intelligendus sit Apostolus hoc loco. Planum est ex contextu de eodem spiritu sic esse sermonem, qui aduersus carnem pugnat. Sic ductor, sic gubernator est hominis, sic vincit, atq; triumphat: sed non sine spiritu sancto, cuius gratia, et auxilijs ornatur, prouenitur, iuuatur in omni actione, et ita intelligo Doctores, qui spiritu

Augustinus

Thomas

Vazquez

Conclusio

tenta

Spiritus, qui sequitur, non est a peccato

Lombardus

Hieronymus

Metalepsis

Ps. 142.

Flaminii

Campensis

Enchyridion

Genebrardus

Chrysostomus

Rom. 8. 1.

Spiritus, qui sequitur, non est a peccato

Solus, sed spiritus sanctus, qui iuuat

Sanctum

Sanctum sic interpretantur, ut Hieronymus, Thomas, Lyra, Legionensis. Sic etiam intelligi putarim versiculum citatum Ps. 142. Est enim spiritus sanctus, qui hominem gubernat, sed per gratiam spiritui nostro communicatam tam habitualem, quam actuale. de quibus supra cap. 1. v. 9. Et enim spiritus noster quasi freno ducitur à spiritu sancto per gratiam; tamen homo spiritu suo ducitur, non suae naturae relicto nudo, et inermi, atque imbecillo, sed armis communito, roborato, videnterque (ut sic dicam) animato, et illuminato per gratiam, et dona spiritus increati, itaque non de spiritu, quo vivimus nudo, sed de spiritu, quo secundum Deum vivimus, qui est participatio, vel non sine participatione spiritus sancti, sic, et similes loci exponendi sunt.

Theoria. 2.

De qua lege dictum sit, non estis sub lege
de scripturae. an de alia?

1. S. Ambrosius de lege peccati intellexit. sic enim ait post verba, quae supra retulimus. Divina enim lex premit et fugat legem peccati consulens homini, ut vigorem naturae suae custodiat, ne capiatur illecebris; illa (lex peccati) è contra in insidijs agens lacessit hominem blanditijs, ut spernet præceptum legis divinae, (et paucis interiectis) ideoque (inquit) legis spiritus præcepta servanda sunt; et carnalia (i. legis peccati dictamina) fugienda. ipsa enim conscientia se accusat, si ei consentiat (legi) sciens sorrori esse, quae suggerit lex peccati. et mox addit; quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. Non est obscurum, quia qui ducem habet spiritum sanctum non errat. Lex enim errantibus dominatur, sicut alio loco dicit: iusto non est lex posita. Hactenus sanctus doctor, quem de lege peccati sume verum 18. interpretari Pater Quares assensit (sicut non sequatur) De leg. li. 1. c. 19.

2. Sanctus Chrysostomus tam de lege decalogi, quam Moysaica interpretatur, quem sequitur Caietanus, imo et sanctus Thomas, Salmeron, et Justinianus. 3. Alij ab omni lege liberum dicunt istum, et consequenter sic interpretantur, non esse sub lege, nullius legis onere premi, cogive timore, cum enim siue spiritus sanctus, siue spiritus noster, spiritus sancti gratia illustratus, ab eoque actus, nihil nisi rectum præseribat, aut sequatur, neque is ullo modo possit errare, qui eius ductum tenuerit, secutusque fuerit. Siue nulla quidem alia opus est lege. Haec enim errantibus dominatur, iniustus ponitur, et non subditus. Ut enim scriptum est. 1. Timoth. 1. 9. iusto. i. Dei filio, Lex non est posita, nam lex non loquitur ad eos, qui ea non indigent; neque eos terret, aut premit; sed eos constringit, et quasi iugalibus vincit nodis, qui illa opus habent, ut vel bona, quae non curabant, præstant, vel mala, quae admittebant, effugiant. V. g. Lex precium taxans frumenti, non terret, aut tangit eos, qui quod vendant, non habent, nec habere possunt, atque adeo isti sub lege illa non sunt, nec illam timeant, nec sorrent. quocirca loquendo de lege in uniuersum, ut omnes

comprehendit leges, alijs spiritualis, liber, atq; immunis est, est nimirum iam
 vir effectus, et pedagogo non indiget; ingenuus est, et penis subtractas servorum
 est filius, et alacri, promptoq; animo, patris exequitur voluntatem. Doctor
 est, minoribus disciplinis vale dixit, ferule manum subduxit, didascalo re
 nunciavit. sapiens est, et errare non timet, facem, prorsertim, suis lucentem
 gressibus proferens spiritus sancti; atq; adeo nec lege obstringitur, nec
 eius premitur imperio; nec minas timet, aut supplicij terretur.

6.

Primasius breviter, ac scite in hanc rem; si vos totus, inquit, spirituali
 bus occupetis, non est opus lex, quae carnalibus data est. idem putatus scie
 nonymus. addit Primasius, in quantum quisq; spiritu ducitur, non est sub
 lege; quia quantum condelectatur lege Dei, non est sub legis timore; qui ti
 mor tormentum habet, non delectationem. Chrysostomus, qui per spiri
 tum, inquit, primas concupiscentias extinxit, non eget legis auxilio, sed mul
 to factus est preceptis sublimior. Augustinus, iustus, inquit, non est sub le
 ge, quia in lege Domini est voluntas eius, qui enim in lege est secundum
 legem agit; qui sub lege est, secundum legem agitur, ille ergo liber est, iste
 servus.

7.

De lege Moraiica etiam quoad ritus, et ceremonias, dum illae vigeant,
 sic verificatur, ut qui spiritum in ea latentem secutus sit, identidem à libere
 mortuae impletione fuerit quoq; solutus; certum verò est, illam legem, sal
 tem quoad iudicia, et ceremonias in Christi obitu cessasse, nec post adven
 tum spiritus sancti diutius obligasse. quod si tantis per dum funera synago
 ga, et parentalia cum honore soluerentur; nonnulli ceremonias legales
 servabant: non tamen absolute erant sub lege; in qua nullam collocabant
 spem, et à qua ne vera iam liberi erant. De lege carnis per Moraiicam sig
 nificata aptius explicus, qui enim spiritu ducitur, liber est à carne; Socie
 tatem inexcabitur eius illecebris, superior erit, et saguis, et insidijs, nec
 oblectamentis capietur, aut fraudibus. vide Ambrosium supra numero 5.

Legionensis scite, et eleganter. si carnis, inquit, desi derijs, spiritu duce,
 propugnatis, soluti legibus proculdubio estis. Hoc est, non solum estis à Mo
 saica lege liberi, sed etiam à conditione legali; non solum caeremoniarum
 praescripta Moraiica, vos non obligant, à quibus semper fuistis soluti vinco
 lis, sed à servitendi illa legitima ratione, quae metu animos constringit, et
 ad honesta sequenda, formidine penae incitat, estis liberati; nam in ijs
 quos spiritus ducit, deus est amor.

8.

Secundum Doctorum eiusmodi intelligentiam significavit Apostolus
 spirituales viros, quales esse oportet Christi fideles, solutos esse à legis Mo
 saicae obligatione, atq; carnis concupiscentijs, propter quas coercendas po
 sita erat. cesset enim lex oportet, cum causa, finisq; legis cessavit. Et hunc
 sensum intenteum fuisse ab Apostolo verò simile est. Cum hoc sit instate
 tum Sicut epistolae primarium. Hoc loco Caietanus. Libertas, inquit, à
 lege Mosaiica explicatur (de qua millies supra) et vim servitutis propositio sub
 indicat.

indiat. à qua soluti sunt, qui ex charitate implent legem, ut supra patet. V. 14. 15.
Suius capitis. Legionensis; Nemo, inquit, in eo seruit, quod cupide, et alacriter
facit; itaq; iusti et si tenentur lege, tamen sub lege non sunt, Lex enim non
premit, neq; in seruitutem redigit, quod in ipsis efficit spiritus Christi, quo
ducuntur. sed hæc doctrina ad quamlibet legem pertinet

Sanctus Thomas de lege decalogi verificari posse sententiam Apostoli osten-
dit. quicum dico primum, Lex iustos non cogit, sed obligari tamen tenentur
enim seruare, sed sponte, et non metu adacti seruant. sic illud intelligendum
2. Cor. 3. 17. ubi spiritus domini, ibi libertas. deinde aio, ipsam gratiam, qua
spiritualis vir illuminatur, et corroboratur meliorem esse, fortioremq; du-
cem, quam legem, quam obrem superior fit iustus, sanctus, atq; spiritualis
lege ipsa: (ut dixit Chrysostomus supra) quam et si seruandam sibi proponit,
ac reuerenter suspicit: tamen si nusquam Lex fuisset, is planè ea, quæ lege
precipiuntur, seruaret, exactissimèq; faceret, nullo cogente, aut premen-
te metu; sed dumtaxat amore, et charitatis feruore incitatus, et actus.
Hæc est vis spiritus supra omnem legem. Libertini Secretici negabant iustos
lege teneri, nec decalogo obligatos, sed errabant. Lex enim tria habet, obli-
gat, dirigit, cœrcet. illa duo iustos tangunt, tertium tantum iniustos. Hæc
de lege naturali, et diuina intelligenda sunt, nam ea, quæ supra dicta
sunt, vera sunt.

911

10.

21

Claudius ita decernit, iusti non sunt sub lege, quasi illa indigeant, qua
si monitrice, et directrice. Alij, non sunt sub lege accusante, et damnante,
siue premente, cogente, in seruitutemq; redigente, sed exactius quid sit
sub lege esse, mox alia Theoria explicabimus. quod verò ad presentem ver-
siculum pertinet, non est melior commentarius quam ille locus ex Epist. ad
Rom. cap. 8. 1. 2. 3. Nihil ergo, inquit, Apostolus, damnationis est ijs, qui sunt
in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, Lex enim spiritus vitæ
in Christo Iesu liberauit me à lege peccati, et mortis. Idem sic expla-
nat, Lex vitæ, quæ mentis est, et Dei, me liberauit per Christi gratiam
à lege peccati, quæ mortis est, et in membris residet. Liberatus autem nõ
tam tra. sar à lege carnis, mens enim iustificationem adeptus, facultatem
habet, et vires ad legem implendam, et carnis concupiscentias superandas,
ergo spiritus gratia perditus, palamq; ferens liberat hominem à per-
uicatione, atq; ardeo à reatu, et pena legis, quibus damnis obnoxii sunt,
quicumq; secundum carnem ambulant, et eius concupiscentijs obsequun-
tur; qui pretereuntes Dei legem sub ipsius dominatione, minis, et erroribus, sup-
plicijq; sunt constricti, colligati, ac compediti. Hoc itaq; significatur
Sic verbis; si spiritu ducimini non estis sub lege. de cuius imperio per Chris-
ti gratiam subducti estis, sponte, et amanter quæ Lex spiritus docet, ob-
seruantes, adimplentisq;. In eam dem sententiam explicat Vasquies
eundem locum Rom. 8. 1. 2. 3. Sic verbis; qui ergo iam per Christum ius-
tificati sunt, et eius dem gratia non consentiunt prauis motibus exterioris
hominis, et corporis obnoxij peccato, non sunt sub potestate, et tyrannide

peccati. Lex enim, et præceptum spirituale, et bonum, et consequenter vite per Christi gratiam liberavit eos à potestate, et iure servitutis peccati, ac mortis.

Theoria. 3.

Utrum semper idem significarit Apostolus cum dicit: Non esse, vel esse sub lege.

11.

Respondedo, variè explicari hanc phrasim ab interpretibus. I. esse sub lege dicunt idem valere, atq; subditum esse legi, aut lege obstringi, et obligari. *Legi obstringi, atq; subditum esse legi, aut lege obstringi, et obligari.* quomodo intelligendum illud Galat. 4. 21. Dicite mihi, qui sub lege vultis esse. Galat. 4. 21. *Legi obstringi, atq; subditum esse legi, aut lege obstringi, et obligari.* Lexe constringi, etq; subditus fieri. Hic sensus confirmatur ex cap. 5. 1. ubi ad hortans eosdem Galatas, ut immunitatem, et libertatem conseruent, ait; State et nolite iterum iugo servitutis contineri. Sicut, lege servorum obligari. Hæc modo posse explicari Sicut versum 18. De lege scilicet scripta, prout scripta V. 18. *De lege scripta, prout scripta.* opinantur nonnulli, et contextus epistolæ, consequenti atq; dictorum videtur confirmare. De lege enim scripta totus sermo Apostoli est; quam ad salutem necessariam post Christi acceptam fidem negat: quod enim illa præstaret, spiritus sancti ductu melius efficitur. Spiritus enim gratia rebellis carnis vincitur, eius demq; spiritus illuminatione carnalia opera manifesta fiunt, eiusdem auxilio, et ope, et vicia fugantur, et virtutes comparantur, peccata vitantur, actiones bonæ, et laudabiles perficiuntur. Quare iam præsentis spiritus superuacua est Lex illa Mosaiica in tabulis exarata, quæ occasione ignorantia, et imbecillitatis hominum illius veteris sæculi posita est; cum per Christum iam spiritus sanctus datus sit; qui illustrat mentem, ac roborat, ut legem cordibus insculptam, et intelligant, et opere exequantur. Vbi itaq; diuina, ac naturalis viget, nihilq; Lex, non iam scripta in tabulis necessaria est, quæ ut illius obliuionem, aut insecitiam suppleret pro illo tempore data est. Hanc interpretationem Sicut versus 18. habet Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Primasius, Salmeron, Quares, et manifestè probant, et confirmant ea, quæ supra retulimus Theoriae 2. dicto 3. Illa quippe rationes legem Mosaicam omnino excludunt, secundum sensum, quem sic explicauimus. *Spi sancti ductu que carnalia opera manifesta fiunt, non fiunt? Spi præsentis Lex Mosaiica non danda.*

12.

Galat. 4. 4. dicitur, Christus factus sub lege, non quoad obligationem, sed quoad observationem, quam libenter, ac nemine cogente, sed sua voluntate complexus est; superior enim Lex erat, ac legis dominus, ut ibidem exposuimus. Similiter dicitur Paulus non fuisse sub lege, quæ eum obligaret, quam vis ipse volens lucrari eos, qui sub lege erant, eaq; obligabantur, ita se gereret, quasi sub lege ipse etiam esset; ei nempe subiectus, aut obstrictus. 1. Cor. 9. 20. 21. ubi sub lege esse opponit, sine lege esse tamquam contrarium, certum est autem sine lege dici eum; cui Lex non est imposita, atq; a leò ea non imponit obligationem, aut debitum. In hac significatione non possunt Patres veteris testamenti Aaron, Isaias, et ceteri dici non fuisse sub lege; quippe qui ea tenerentur, deberentq; obseruare. Possunt tamen alio modo (quem mox explicabo) dici non fuisse sub lege, nimirum cogente, premente, aut damnante; siquidem illi adempta gratia per fidem Christi, qui venturus erat, non coactè, sed spontaneo, ac libenti animo legem obseruabant. Verum *Galat. 4. 4. Christus quomodo factus sub lege fuerit? Paulus non sub lege fuit? 1. Cor. 9. 20. Patres veteris testamenti tam an cogente possint non fuisse sub lege? De his*

de his non loquutus est Apostolus Soc versu 18. sed duntaxat de fidelibus Christianis, quos à lege Moisaica voluit liberos ostendere.

2. Esse sub lege potest significare sub timore legis esse, vel sub comminatione, premi scilicet terrore, quem lex inculcit, dum non observanti, seu prouarianti supplicium proponit, et comminatur. Hoc modo explicauit S. Thomas et alij (ut vidimus Theoria precedenti) eos non esse sub lege, qui spiritu ducuntur, ut continetur Soc versu 18. Sane fuisse sententiam Augustini patet loco supra recitato ex Ps. 1. eadem est sententia Legionensis ibidem relati. Pater Quares dicit valde esse probabilem, pro qua citat Bedam, Anselmum, Adamum, Caietanum, imo etiam Chrysostomum, et Theophylactum, licet putet et alio spectasse, ut constat ex priori explanatione, de lege enim veteri locuti sunt, sed Soc explanatio non ad veterem legem coarctatur, sed ad omnem legem extenditur: supponit verò lege obligari, non tamen terri eos, qui spiritu, et charitate ducuntur, atq; adeò illam seruant, et implent.

3. Esse sub lege videtur significare sub maledicto legis esse, ut supra c. 3. 10. Soc est, reum ~~esse~~ legis esse, per legem damnari, tanquam prouariatorem, qui eam non observauit, sub pena, inquam, legis teneri. Hispanè dicitur, auerle caido la lei encima. Hoc 3. modo videtur intellexisse Sunc versum 18. Augustinus epist. 19. ad Hieronymum, cum ait; Hos ergo damnabiliter dicit esse sub lege, quos reos facit lex non implentes legem. Adamus hanc expositionem secundo loco probat, non esse, inquit, sub lege accusante, et damnante, quos spiritus sanctus ducit, et adiuuat, ut prestent legem; et sic sensus confirmari videtur V. 23. infra, cum numerus fructibus spiritus adiungitur: Aduersus Suiusmodi non est lex. q. d. Si nulla Lex se opponit, contrariaue est, qui eos possidet fructus non est sub lege, quæ eum condemnet.

Hæc expositio quo ad versum 18. non probatur Patri Quares, et quia ad intentionem Pauli nisi videtur referre, cum sit ea, quam indicauimus primo dicto; et quia non creditur diciturus Apostolus, qui spiritu sancto ducitur, non esse sub lege naturali, et euangelica, sed bona venia ^{fanti} Doctoris Soc posterius non videtur vllum Sabere absurdum; qui enim seruat has leges, non est sub eis, quasi reus, aut damnatus; licet sit sub eis tanquam subditus, et earum observatione, non tam inuitus, quam volens, ac libens obligatus; ut præcedenti Theoria cum Sancto Thoma diximus. Illud autem prius non ita intelligit noster Magister Gabriel Vasquez, qui hanc tertiam explanationem cum Adamo, et Anselmo, imo cum Beda, et Augustino constantè tenuit (ut supra vidimus) in Soc loco, et etiam 1. 2. Dissp. 168. quo loco secundam expositionem nuper à nobis 2. dicto allatam, ipse adeo non censet probantiam, quia non semper verum sit, iustos, qui scilicet spiritum sanctum in se Sabent, non esse sub lege, quasi cogente, et terrente; nam qui minus perfecti sunt, sæpe timore peccatorum inducuntur ad legem seruandam, qui quidem timor bonus est (et si magis seruorum proprius) de numq; Dei esse timorem æterna pœnæ spet venie coniunctum definit Conc. Triad. Sess. 14. c. 4. et secundum se etiam communis scholasticorum Doctorum tradit opinatio, repeririq; in iustis, cogit agi, atq; ad legem Dei seruandam

iustos moueri certum est. De mente vero, et intentione Pauli non discedit Sac inter-
pretatio, ut patet supra, ubi uerba ex paraphrasi Vasquez descripta sunt. Dispu-
tatione etiam citata iterum demonstrat.

16.

4. Esse sub lege significat sub statu legis antiquae, Mosaycae, nempe, uiuere, in quo
propter imperfectionem illius status, Lex solum imperio suo grauabat, non tamen
uires, auxiliumue ad exequenda opera praescripta sufficiebat. sic intelligendum
illud Rom. 6. 14. Peccatum enim uobis non dominabitur, non enim sub lege es-
tis, sed sub gratia. Rationem reddit Apostolus, quia propter non debeant
Christiani tyrannidem, ac dominium peccati, quasi inuicibile, pertimescere,
quod scilicet non sint in illo statu, cum Lex Moisi uigebat, in quo, qui illi
legi erant subiecti, ex ipsa lege nullas uires habebant ad illius iussa imple-
nda. iubebat quippe Lex non concupiscere, sed uoluntati non suggerere
roborem, ut resisteret concupiscentiae. Verum in statu gratiae, et si legem habe-
mus non concupiscendi, tamen habemus per Christum gratiam, quae inte-
rius mouet, et exterius roborat animum ad uitandum peccatum. Ideo nunc
per gratiam cauere possumus peccatum, ne regnet, ac dominetur in nobis,
quod sub legis statu non poteramus. Hanc expositionem planam et certam
dicit Quares illo c. 19. lib. 1. De Leg.

Vini in statu
Mosaycae
grauius non
inuabat
Rom. 6. 14.
Explicatio
Vasquez
Molina
Lex non habet
uires.
Gratia per
mouet, et roborat
In statu gratiae
cauere peccatum
potest, non ac
sicut in lege
Quares.

17.

quam sic expressit Theodoretus, Non amplius (inquit Apostolus) na-
tura sola luctatur, sed opem ferentem habet gratiam spiritus. Ante gratiam
Lex solum docebat, quid esset agendum, sijs autem, quibus ipsa imponebatur, nul-
lum penitus auxilium afferebat. Gratia autem praeter legis impositionem, pra-
ebet ^{etiam} auxilium, et propterea Lex est perfectior, quae fit a gratia legis ratio,
ut pote cum auxilium soluat difficultatem. Chrysostomus per Theophylac-
tum in summam reductus. Corpus, inquit, nostrum, ante Christi aduentum
facile a peccato expugnari potuit, neque enim spiritus aderat, qui succurre-
ret, nec baptisma, quod mortificare posset; Lex erat iubens tantum, nihil
tamen auxilij afferebat. Gratia uero et priora peccata remittit, et ad
cauenda futura nos munit. Addit ipse Chrysostomus; Lex quidem coronas
post impensas labores promittebat; gratia uero primum coronauit, et tunc
denum in certamen traxit. Mihi sane uidetur non de omni credentis uita
sic agi, sed magis baptismatis, ac legis collationem fieri, quam quidem
et alibi significat, cum dicit, littera quidem occidit, spiritus autem uiuifi-
cat. Transgressionem quidem Lex arguit, gratia uero soluit. quem admo-
dum igitur peccatum adiuuat Lex arguens, ita sub peccato esse non permit-
tit gratia ignoscens; ut iam duplici uia peccati sis tyrannide liberatus. Pri-
mum quod exemptus es a lege, deinde quod gratia potiri concessum est. Chrysos-
tomum etiam sequitur Occamenius.

Theodoretus
Lex et gratia
statum diffi-
rentia
Theophylactus
Chrysostomus
Lex iubet
non tamen in-
uabat.
Lex, et gratia
mihi dicitur

18.

Augustinus eandem expressit sententiam. Non sumus, inquit, sub lege
bonum quidem iubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quae id,
quod Lex iubet (quoad moralia scilicet) faciens nos amare, potest libe-
ris imperare. et alibi; Non enim, inquit, estis sub lege, sed sub gratia, non
quia Lex mala sit, sed quia sub illa sunt, quos reos facit iubendo, non ad
uiuando; gratia quippe adiuuat, ut Lex quisque sit factor, siue qua gra-
tia sub lege positus tantum erat legis auditor. Eandem

Occamenius
Augustinus
De Cantu
De gratia
arbitrio
Sine gratia
positus non
sed audire
inter

interpretationem secuti sunt Anselmus, qui insistit vestigijs, et verbis Augustini, item Lombardus, atq; Adamus, qui adberet Acumenio; Caietanus, quem eleganter explicat Perezira; Toletus, qui addit non dici fideles Christi esse sub lege, quamuis teneantur Legem moralem seruare in euangelico statu; qui est gratie status, quoniam per viuam fidem vires Sabent contra peccatum; quod potest quidem esse, sed non dominabitur: quia presto est gratia, qua, si volunt, vincatur, et expellatur.

Primasius, Peccatum enim vobis non dominabitur, id est, Non vos vincat peccatum; non estis paruuli, sed perfecti; quasi pedagogus dicat puero; Noli facere vitium sermonis; nam enim audis grammaticam, sed oratoriam, imperatiue loquitur. Axias Mont. Peccatum enim (postquam Christi virtute, et efficacia in vobis mortuum fuerit) vobis non dominabitur. Non Sabebit iam illam vim dominandi, quam Sabebat, cum illud vigeret, et vos nondum accepissetis Spiritum adoptionis, sed adhuc essetis (sub lege) subiecti spiritui seruitutis in timore, et metu; qualis conditio adhuc sub lege Sominis manebat, qua peccatum indicabat, in vobis, quas illa tamen gratia non donabat, vt possetis mori peccato, et viuere Deo. iam estis (sub gratia) sub alia conditione gratie Dei, qua indicat, et docet, quid velit Deus, addit etiam virtutem, et communicat spiritum, quo suauiter, alacriterq; Dei precepta obseruentur; atq; adeo iugum illud grauissimum legis, in leua mutat euangelij; loquitur enunciatiue, ac promissiue. quod videtur magis consentaneum contextui; cum enim imperando intulisset; Non ergo regnet peccatum. etc. rationem adiunxit, qua metum eriperet, et animi adderet; Non enim dominabitur peccatum. etc. Titelmanus etiam de lege veteri, infirma, et inualida intellexit.

19.

Perezira post varia Patrum testimonia tandem concludit in hunc modum, Nos igitur explanationi Patrum insistentes dicimus, quid sit, Non esse sub lege, facile intelligi ex contrario, quod est esse sub lege. Hoc autem est, Sominem gratia Dei carentem, sibiq; derelictum, debitorem quidem esse implendi legem, sed esse tamen prorsus impotentem, nec legem demonstrando, et iubendo quid agendum, et fugiendum est, adiumento ei esse, sed quodammodo magis esse detrimento. Per occasionem enim legis (tanta est Sumani animi prauitas, et ad malum procliuitas) peiores fiunt Somines, plura videlicet, et grauiora facientes peccata. Contra vero esse sub gratia est, Sominem a peccata liberatum, Deiq; gratia donatum, et sub eius presidio, ac protectione mouentem et velle, et posse vniuersam legem implere, atq; in posterum peccata cauere.

20.

Sotus eadem sententia inquirens statum legis veteris, qua cassa et inuenta Sabebat, et totius erat experti gratia, ac criminum per occasionem effectrix, cum statu gratia, ubi Christus redemptor operi effudit vniuersas suae benignitatis, et misericordiae fusiis, et explicatiuis comparat. Ambrosij vero expositionem, et si laudat, vt veram, mortamari sequitur, vti contextus Suius loci minis propriam, legem enim pro inimicitia, gratiam pro beneuolentia videtur accepisse.

21.

Ait itaq; Ambrosius, si non peccemus, neq; sub lege sumus, sed sub gratia, qui facit peccatum, seruus est peccati, et necesse est quod sit sub lege, quando remissa non accipit, peccatum enim auctoritate legis neum facit peccatorem, ac per hoc, cui data remissio est, et custodisse, ne de cetero peccet, neq; peccatum ei dominabitur.

neq; sub lege est; cessat enim circa eum auctoritas legis, qui liberatus est à peccato, quos enim reos tenet lex, traditi sunt ei à peccato; qui autem peccatis exutus est, non potest esse sub lege. videtur sic S. Doctor opponere gratiam offensa, siue amicitiam inimicitia. Itaq; pro eodem sumere esse sub peccato, et esse sub lege, quasi reum, et perquarcatorem legis; quare vniuersaliter legem intelligit, sub qua, qui reus est, sub damnatione est; atq; in Soc. sensu non differt haec expositio ab ea, quam supra 3. puncto explicauimus, ubi esse sub lege diximus idem, atq; esse sub damnatione legis, vel sub maledicto, quomodo etiam intelligitur illud capitis 4. s. ut eos, qui sub lege erant, redimeret. ut ibidem explicauimus.

22.

Vasquez in Sunc locum sic ait; Aliqui sic exponunt; Peccatum enim vobis non dominabitur, non enim sub lege estis, sed sub gratia; Soc est, non estis in statu legis Moysis, ubi peccatum dominabatur, sed in statu gratia (ait Gagn) per Christum iam peccati victa tyranide, sed mihi (inguit Vasquez) Soc expositio non placet; quia etiam in statu legis Moysis auferabatur peccatum per gratiam Christi, sed inquam, o P. Magister non ex vi legis, sed ex viua fide, et deuotione in Christum singulari, quasi priuilegio credentium eotempore. Alij dicunt (pergit Vasquez) non esse sub lege, idem esse, quod non habere solum legis notitiam, sed adiutorium gratia; sed neq; mihi haec interpretatio placet; quia sic Paulus non loquitur de lege precepti, (atq; a lea nec de Moysaica) sed de lege Domini; et principatus, ut constat ex sequenti cap. 7. in quo Soc ipsum prosequitur, et ita reliquum Suius capitis ad hoc tendit, ut iustificati amplius non peccent, quia non sunt sub dominio peccati (Soc est, sub lege). iure igitur optimo ab ijs petitur, ut non peccent, qui iam non sunt sub lege, et dominio peccati, et fomitibus. Ergo ex sententia Suius Doctoris, esse sub lege, est esse sub peccato, sub fomitibus dominatu, et tyranide. quomodo Ambrosius supra explicauit v. 18. quod si spiritu ducimur non estis sub lege, carnis scilicet, et peccati. Haec expositio si eadem non est, atq; illa, quam paulo ante ex eodem Ambrosio retulimus, certe est simillima in re, licet verbis, et rationis modo discrepet; nam sub peccato esse, et sub lege pro eodem videtur accipere. At in cal ligas non idem semper significari ab Apostolo per Soc verba esse, vel non esse sub lege, quod quassitum est.

Theoria 4. circa locum Pauli. 1. Tim. 1. 9.

23.

quo plenius constet doctrina tradita operis precium duco superioribus adiungere explicationem loci illius saepe citati, 1. Timoth. 1. 9. 10. quia lex iusto non est posita, sed iniustus, et non subditis, impijs, et peccatoribus, sceleratis, et contaminatis, parricidis, et matricidis, homicidis, fornicarijs, masculorum concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, et peruarijs, et si quid aliud sanae doctrinae aduersatur. 1. Est communis expositio legem non esse iusto positam quoad vim coactiuam, sed solum quoad directiuam. obligat enim Lex iustos, sed non cogit terrendo, aut vim faciendo, non enim haec indigent coactione, qui amore ducuntur ad id, quod lex iubet, obseruandum; citantur pro hac expositio ne O. Thom. Caiet. Sotus, Vega in Trid. Salim. Bellarm. apud Quares de Leg. li. 1. c. 19.

2.

2. Alij sic interpretantur, et lex non sit iusto posita, ita ut ei sit nocumentum allatura reatus, ac pœnis; Sane, ut contextui magis consonam, probat, sequiturq; P. Via 3. que, tribuiturq; Augustino, Anselmo, Thoma, ut superior; Utraq; verò in Soc. conuenit, quod vim coactiuam iusto de facto aufert; qui enim sua sponte, seu amore ductus virtutis opus bonum præstat, quod lex præscribit, nec minis grauatur, nec pœnis plectitur.

3. Placet maximè, quod docet doctissimus Quares. ibi de lege scripta sermo nem esse, nec consi. d'rasse Apostolum, an lex timorem incutiat, pœnamue infligat iniustis, non verò iustis, quod cum omni legi sit commune, non videbatur necessarium edicere. quid ergo? solum iudicare intendit legem scriptam, datamq; iudicis fuisse, ex se, Soc. est, ex propria natura illius, siue ex intentione dantis propter iniustos, impios, sceleratos etc. non verò propter iustos. Nam si omnes iusti es sent, quid necesse erat illis legem ponere? Hoc mihi magis videtur insinuas se Augustinus de spirit. et litt. cap. 10. si verba expendantur, quæ pro prima interpretatione non tam aptè referuntur. Iniustus, inquit, legitima lege utatur, ut iustus fiat, quod cum factum fuerit, ea iam non utatur, tamquam vehiculo, cum eò peruenierit, vel potius, ut pedagogo, cum eruditus fuerit. Idem iudicat Epi p'ianus lib. 2. Ser. 66. quoniam anticipauit iustus ~~per~~ perficere ea quæ sunt legis, non est lex contra iustum, qui fecit legem; verum posita est contra eos, qui deliquerunt iudicans iniquos; sic igitur et testamentum; iubet enim homicidas occidi etc. idem innuitur Galat. 3. 19. cum dicitur; Lex propter transgressiones posita, siue coercendas siue manifestandas; ut ibi dem fusius explicauimus. Et certè quod de lege Moysaica dictum est, ceteris etiam legibus conuenit. Plerumq; enim ob vicia coercenda statuuntur. vnde rectè S. Thomas Lect. 3. cap. 1. Suius. 1. ad Timot. si omnes, inquit, essent iusti, nulla necessitas dandi leges; quia omnes essent sibi lex.

24.

quod si homini in statu innocentie lex posita est, etiam cum pœnæ seuerissimæ comminatione, non obstat dictis; neq; enim de ratione legis est, ut semper contra iniustos ponatur, sed frequentius ita fit. Potest enim iustis poni ad virtutum exercitationem; ut rectè Augustinus in Gen. de præcepto pro parenti dato; oportebat, inquit, ut homo ab aliquo præberetur, ut esset ei virtus merendi obedientia. Comminatio autem non ideo intenta est, quod status perfectio illa indigeret; sed ob alias causas, ut scilicet ex pœna colligeretur grauitas criminis, et utilitas maxima præcepti; ex quo totius naturæ humanæ conueniendebat; itemq; ut consideretur arbitrij mobilitas, quæ totam illam perfectionem deserere posset, ut fecit.

25.

Illud etiam animaduertendum, cum dicitur, iusto legem non imponi, intellegi debere de lege externæ, et scriptæ, quæ ideo fertur, ut renouet legem, quæ in cordibus scripta est, sed obliuione obruta, atq; obliterata propter hominum sceleratorum viuendi rationem; quod Ambrosius (ut aduertit Bellarminus Cardinalis) indicat in Ps. 36. 31. super illud; Lex Dei eius in corde ipsius, in corde, inquit, iusti Lex Dei est. quæ lex non scripta, sed naturalis,

26.

iusto enim Lex non est posita, sed iniusto. idem significavit Augustinus super illud Ps. 12. *Sed in lege domini voluntas eius.* Aliud, inquit, est Lex, quae scribitur, et imponitur servituti; aliud est Lex, quae mente conspiciatur ab eo, qui non indiget litteris. Cum ergo Lex non ponitur ad renouandam naturalem, siue internam, nihil vetat, quin ponatur alijs vlla occasione peccati, et aequae pro iustis, atq; iniustis, qualis fuit posita primis parentibus.

Augustinus
Ps. 12.
Iusto non imponitur Lex externa sed interna. et de eius inculca est, scilicet natura.

Appendix.

27.

Colligitur ergo ex dictis his duabus Theorijs nullum esse apud D. Paulum locum per quem homines quantumvis iusti excipiantur vniuersim ab omni legum obligatione; cum de natura legis sit obligare, nec nisi ab eo feratur, qui auctoritate valet ad obligandum, et cui iuste imperanti obtemperare, tamquam subditi teneantur, libertatem autem spiritus, de qua scriptum est, 2. Cor. 3. 17. *Vbi spiritus domini, ibi libertas.* et si posimus declarare immunitatem à peccato, à timore, à maledicto, seu poena legis, tum etiam à lege Moysaica; tamen de immunitate à cecitate mentis, et duritia cordis, quo quasi velamine seruitus animi Iudeorum tenebantur, quo minus veritatem euangelicam, et spiritum inclusum in littera veteris testamenti percipere, ac intelligere valerent, qui illi pertinaciter inherebant, de libertate, inquam, ab hoc velamine declarare oportet secundum capituli contextum, et D. Pauli mentem. Illa enim grauis admodum seruitus est cecum esse in re ad salutem aeternam necessaria; et, vt semel dicam, Libertas christiana ea est quam gratia christi donat; per quam qui retinent filiorum adoptiuum nacti, et hereditatis aeternae ius consequuti, liberi sunt, et non serui, vt veri Dei filij: quorum in corda misit Deus Pater spiritum filij sui, vt qui acceperit, iam non seruus, sed filius sit. Galat. 4. 6. 7. Hanc itaq; Libertatem insinuat sanctus Iacobus epist. sua cap. 1. 25. cum legem appellat perfectam libertatis, quam legem deinde cap. 2. 3. regalem appellat, tamquam à christo rege regum traditam. Ceterae leges sub timore constituebant, haec vna in perfecta libertate constituit, quia gratiam coniunctam habet, qua facillime, spontaneèq; obseruetur.

Natura legis per se dicitur à legitime nomine.

2. Cor. 3. 17. Explicatur.

Libertas christiana.

Galat. 4. 6. 7. et 2. 8.

Lex regalis, et perfecta libertatis charitas.

2. Colligitur quam caeci, ac recordes sint Lutherani, et Caluinista, alijsq; Secretici Suius aevi, qui ex his locis, et similibus noui testamenti voluerunt confirmare suum errorem; quo ab omni legis obligatione voluerunt iustos eximere; cum ipsodem fere locis, certè pluribus eorum conuincantur omnes homines, etiam iustos legibus esse subiectos. quid enim est illud Galat. 5. 13. 14. *Vos in libertatem vocati estis fratres, tantum ne lib. in de. car. de. sed per caritatem spiritus ser. inuicem.* omnis enim Lex in vno sermone imp. *Diliget proximum etc.* similiter Iacob. versu illo 25. *qui autem perpexerit in lege perfectae libertatis, et permanserit in ea, non auditor obliuiscus factus, sed factor operis, sic beatus in factosuo erit.* et iterum cap. 2. versu 8. *si tamen legem perficitis regalem, Diliget proximum etc.* Sed erroris Suius sectatores damnati sunt ab ecclesia, vt vultur esse in Concilio Tridentino sessione 6. Canone 49. 20. 21.

Viciorum reuocorum.

Galat. 5. 13.

Iacob. 2. 25.

Iacob. 2. 8. Diliget proximum etc. Concilio Tridentino.

V. 19. M.

TEXTUS.

- V. 19. Manifesta sunt autem opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia. Luxuria.
- V. 20. Idolorum seruitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, emulationes, ira, rixa, Dissensiones, sectae.
- V. 21. Inuidia, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia, quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

- 19. Manifesta autem sunt opera carnis, quae sunt adulterium, fornicatio, impuritas, proteruita.
- 20. Idololatria, Veneficium, inimicitiae, contentiones, emulationes, ira, rixa, Dissensiones, sectae.
- 21. Inuidia, Homicidia, ebrietates, comessationes, quae dico vobis, sicut praedixi, quoniam talia agentes regnum Dei non hereditabunt.
- 19. Nota sunt enim opera carnis, quae sunt scortatio, immundities, proteruita.

- 20. Cultus Idolorum, veneficia, inimicitia, iurgium, amulatio, ira, concertatio, Dissidia, sectae.
- 21. Inuidia, Homicidium, temulentia, lasciuia cantio (Commessatio) omniaque huius similia, quae qui faciunt, ut iam praedixi vobis, et nunc dico, regni Dei hereditatem non sunt adepturi.

- 19. Porro manifesta sunt opera carnis, quae sunt haec adulterium, scortatio, immunditia, lasciuia.
- 20. Simulachrorum cultus, veneficium, inimicitiae, lis, emulationes, ira, concertationes, seditioes, sectae.
- 21. Inuidia, caedes, ebrietates, comessationes, et his similia, de quibus praedico vobis, quem admodum, et praedixi, quia ~~qui~~ qui talia agunt regni Dei heredes non erunt.

Scholium. quis scopus Apostoli?

1.

Carnis opera prius, post vero spiritus fructus enumerantur, ut ex ijs certis indiis discat homo, quando carne, quando ue spiritu duci se sinat. (ita August.) Atque ex collatione horum effectuum, seu affectuum diuersorum, conflictionem praedictam carnis, spiritusque facilius, meliusque diiudicet. (ita Seripandus) Unde etiam patebit exactius, quis sub lege sit, quis ue sub gratia; quod secundum Cassianum docere vult Apostolus. Illud vero animaduertendum est, quod Theophylactus, Oecumenius, et alij Doctores annotarunt super 2. Corinth. 2. 10. moris esse nostri Apostoli, quae minus aperte, minus ue explicite dixit, mox subiecta expositione magis exprimere, et enucleatius declarare, ne quis in dubio haereat, aliter ue intelligendum opinetur. sic in presenti contentionem, quam inter carnis, et spiritus desideria proposuit, summamque perstrinxit, iam exactius intelligendam dat commemoratis vnus cuiusque partis effectibus. q. d. ut cognoscatis

Sane, quam indicavi pugnam, rixamque carnis, et spiritus, videte, et notate quid pariat utriusque concupiscentia, quos effectus exerat, quae opera, qualesque fructus promittat, et afferat. Neque id sane cognitum difficile erit, quod et promptum est, et manifestissime appareret. quod si arbor ex fructu dignoscitur, utrum bona sit, an mala, malitiam carnis, ex subiunctis iam operibus, recognoscite quae nulli non manifesta sunt. Hec est, quod sequitur.

2. Manifesta sunt autem opera carnis. Hec scilicet homo à spiritu dei vacuus, et nudus, tamquam incultus, ac derelictus ager, sua sponte proferre consuevit. quae passim occurrunt, et sese ostendunt; sicut enim fumus ab igne, occulto, et se prodit, et ignem, à quo proficiscitur, ita opera, viciosaque carnis peccato infecta, atque corrupta et se, et originem produnt, à qua emanat, infestum, atque corruptam. Manifesta sunt autem, quia plerumque sensibus obijciuntur, exteriusque patecunt, dum actiones sunt corporis, ac per carnis membra exercentur; vel si interiora sint, et cogitatione, atque affectu animi perficiantur, tamen remorsus accusantis, stimulantisque conscientiae, non sinit ea ignota esse, vel latere diutius, praesertim in ijs, qui fidem Christi retinent, nec ita peccando insensibilitatem contraxerint; ut tanquam cauterisatam habeant conscientiam; quod indicavit Apostolus. 1. Timothi. 4. 2. His consentaneè Hieronymus, omnibus, inquit, haec nota esse demonstrat, quia per se pateant mala esse, et fugienda, in tantum ut hi etiam, qui ea faciunt, cupiant occultare, quod faciunt, vel certè his tantum manifesta, quia in Christum crediderint. Plurimi quippe gentium in suis ignominijs gloriantur, et putant, si expleverint voluptatem, quamdam sator pitulidinum victoriam consequutos.

3. Opera carnis, viciosa nempe, et contra Dei legem, rationisque rectam praescriptionem patrata. Nam opera naturalia, ac necessaria partis vegetativae, et alia, quae corporalibus perficiuntur organis, iuxta rationis, et spiritus leges, non sunt damnata, ut nec viciosa. Opera igitur carnis, i. carnalis hominis intelliguntur. ille enim in sacra scriptura caro appellatur, ut supra dictum est. Atque hac ratione quodvis peccatum siue exterius sit, et carnale, siue interius, et spirituale, i. animo dumtaxat admissum, carnis opus nuncupatur, ut patet in subiunctis exemplis, ubi vides non solum fornicationem, atque immunditiam, sed inimicitias, hereses, invidias inter opera carnis nominata. quare Lombardus credere, inquit, omnia mala accidere animae ex carne (id est, ex corpore) error est. non enim omnia vicia vitae inique tribuenda sunt carni, ne ab his omnibus mundemus diabolum, qui carnem non habet, sed carnis nomine totum hominem significavit, qui vivendo secundum se, i. secundum carnem in hoc cadit. non enim habendo carnem, sed vivendo secundum se, i. secundum hominem factus est homo similis diabolo, quia et ille secundum se vivere voluit, quia deo in veritate non stetit. ne quis ergo, ut annotavit Angelicus Doctor nomine carnis addito deciperetur, operum praecipuum fuit, ut distinctius, ac per partes singulas operum carnis explicarentur. Cum itaque V. 13. ne libertatem à lege Moisaica in occasionem carnis acciperent, precepisset, deinde V. 16. ne desideria carnis perficerent monuisset Apostolus, gradatim progressus. Sic accessit, ubi opera carnis sigillatim enumerat, ut cautius evitentur.

cll

que sunt fornicatio .i. cælestis viri cum soluta femina congressus, Græcè πορνεία
 apud Ethnicos latius patebat generale nimirum nomen erat ad quemvis luxuriz coi-
 tum. Fornicor. .i. meretricor. (Græcè πορνέω) dictum à fornicibus in quibus me-
 retrices prostabant. Immunditia dicitur, quæ ex in naturali est progressa libidine
 species luxuriz, siue Somo ipse se polluat solus (per molliorem. 1. Corinth. 6. 10. Neq[ue]
 molles, neq[ue] masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.) siue cum femi-
 na vel sua, vel aliena (per monstrositatem) unam ipsam veneris delectatio-
 nem intentans, nequid præterea, siue etiam ad bestiam accesserit (per bestia-
 litatem); siue ad virum alterum aggrediatur, siue item femina secum, aut
 cum altera sui sexus coniuncta id operata fuerit, unde maneat immunda, seu
 polluta (quod peccatum dicitur sodomia, Regia Rom. 1. 26. 27. Propter quod
 tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contume-
 lijs afficiant corpora sua in semet ipsis.) Crimina ista sunt contra naturam,
 quibus sic veneris actus exercetur, ut obstetur fini eius. .i. Sumant gene-
 rationi, quamquam magis proprie qui se ipsos polluit, vitæam delecta-
 tionem intendens, immunditiz crimen dicitur incurrisse. Gr. ἀκαθαρσία. Im-
 puritas, (aut Hieronymus) extra ordinarias libidines comprehendere arde-
 tur (vide infra) additq[ue] (Eps. 5. 4) Nisi philosophus quidam Cynicus exti-
 tisset, qui doceret omnem titillationem carnis, et fluxum seminis ex quali-
 cumq[ue] attritu, tactuq[ue] venientem in tempore non vitandum, et nonnulli sa-
 pientes sæculi in hanc turpem, et erubescendam Serosim consensissent, numquam S.
 Apostolus ad fornicationem omnem etiam immunditiam copulasset ad Ephesios
 scribens, Eps. 5. 4, et ad immunditiam iunxisset auaritiam, non sane, quia pecuniâ
 cupimus congregare, sed illam de qua supra diximus, ne supergrediatur et auarus
 fraudet in negotio fratrem suum, quod scilicet insatiabilis, et inexpletus per omnia
 turpitudinum genera, Lasciuizq[ue] discurret.

Impudicitia. Hæc in aspectu, osculis, tactu cernitur, cum lingue procauitate et
 gestus petulantia, ex animo q[ue] impuro nascitur, atq[ue] ad explendam libidinem
 prompto. In coniugiis potest contingere, cum inuitatos modos usurpant volup-
 tatis causa, præsertim à recta exorbitantes ratione, licet generandis liberis non
 repugnantes. Luxuria generis nomen apposuit, ut ceteras species cunctas uno
 verbo comprehenderet. Neq[ue] enim aut oris casti pudor, dicere, aut aures modes-
 te audire absq[ue] rubore queunt singulorum enumerationem partium, quæ ad lu-
 xuriam pertinent. Græcè ἀσέλγεια .i. Lasciuia, quæ in rebus veneris tantum
 dicitur nam Luxuria apud Latinos latius patet, cultumq[ue] et sumptus nimios sig-
 nificat. Hispanè tamen lasciuos, et luxuriosos synonymicas dicimus, veneri ni-
 mis addictos, idq[ue] cum petulantia, et procauitate ostentantes.

Varietas Sectionis, et translationis.

Theophylactus. Fornicatio. Adulterium, impuritas. Petulantia, et duo. Hæc pos-
 teriora turpes, inquit, modos notant, quos ne nominare quidem sustinuit Apo-
 tolus proprio videlicet vocabulis. Pro πορνεία, quæ Græcè primo loco ponitur,
 transfertur adulterium in complutensi, Regia, Erasmiq[ue] versione, Syriaca

omittit, et pro fornicatione ponit (ut alijs Erasmus) scortationem, et pro luxuria proteruiam, sicut et Arias: cum Erasmus ponat fasciviam: Clarius vero in judicium habet quarto loco, tertio immunditiam, sicut Arias impuritatem. Hieronymi textus etiam pratermittit adulterium, atq; impudicitiam: que loco illius videtur supposita in vulgata editione. Imo inferius etiam praterit homicidia. quare dumtaxat enumerat operum carnis quindecim nomina, et quorundam maliciam exaggerat ex numero; ait enim septimum locum contentio possidet quodam quasi sacramento, et eminenti inter vicia numero collocata. Sed cum non fuerit Apostoli animus omnia persequi, sed quaedam exempli gratia proponere, non magni refert, que sint numerata vocabula, que omisa, aut variata, modo constet sententia, et vera notitia eorum, que sunt proposita. Augustinus tredecim enumerat, omittit enim impudicitiam, luxuriam, et ante emulationes ponit animositates, tacet vero iras, et rixas atq; homicidia. Porro 2. Corinth. 12. 20. Gr. ὀχλοί animositates interpretate sunt à Vulgato, sic vero ira. Praterea ibi ἡριγένεια hic autem rixa ab eodem conuerse sunt.

Translatio
Campitani
Erasmii, Arg.
vij.
Scortatio
Protervia
Hieronymus

Numeri
cura Apusti

Augustinus

2. Corinth.

7.

Nec ordinis, aut numeri puto curam multam Apostolo incubuisse, et si nō puto Hieronymi maximi Doctoris despicendam ponderationem. qui scit manifesta, inquit, in exordio posuit, ne de medijs ambigamus; unde primo loco ponitur fornicatio. In eo autem fornicator maioris est criminis, quōd tollit membra Christi, et facit membra meretricis. Erunt quippe duo in carne vna, qui non est fidelis, nec credit in Christo, sua membra facit membra meretricis, qui credit, et fornicatur Christi membra facit membra meretricis. E contrario infidelis in fornicatione sua, utram violat, an edificet templum idoli, nescio. Per vicia quippe, vel maxime demones, coluntur. Hoc vnum scio, quōd qui post fidem Christi fornicatur, violat templum Dei, secundum opus carnis immunditia nuncupatur, et comes luxurie sequitur. quomodo enim in veteri lege de nepestandis criminibus, que in occulto fiunt, et ea nominare turpissimum est, generaliter scriptura complexa est, dicens: verecundos, vel reuerentes facite filios israel ab omni immunditia; sic in hoc loco ceteras extraordinarias voluptates, ipsarum quęq; opera nuptiarum, si non verecundia et cum bonestate, quasi sub oculis Dei, fiant, ut tantum liberi seruiatur, immunditiam, et luxuriam nominavit. Sęc omnia Hieronymus.

Ordinis, ac
ri, insit
Hieronymus

Crimen fornicationis exaggeratur, et expiatur.

8.

1. Cor. 6. 4. Fornicatio autem, et omnis immunditie, aut auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Non ergo sanctus potest appellari (ut ibi ait Hiero) quicumq; extra fornicationem in aliqua immunditia, et auaritia voluptatum, que se delectauerint, inuenitur. Auaritiam pro adulterio positam dixit supra Hieronymus, similiter in illo 1. Cor. 4. 19. qui desperantes semetipsos se tradiderunt impudicitie in operationem immunditie omnis, in auaritate. Erasmus verit cum auaritate. 1. Cor. 5. 5. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus non habet hereditatem in regno Christi, et Dei. Hic ad tria opera carnis videtur allatum, que sunt illa, que commemorat Hieronymus, sed pro luxuriose positus est auarus. Gręcè πλεονέχτης à verbo πλεονέχτω, id est possideo plus, seu circumuenio; quo verbo vsus est Apostolus. 1. Thes. 4. 6. Ne quis super

1. Cor. 6. 4.
Sanctus appellari
nequit immundus
deus.
Hieronymus

1. Cor. 4. 19.
Hieronymus

Carnis
opera.

1. Thes. 4. 6.
super

prediatur, neq[ue] circumueniat. (Hieronym. i. auarus defraudat. Græci πλεονέξην) in
negocio (i. in re uxoria) fratrem suum. Refertur ergo Soc verbum ad luxuriam in
his locis. vnde πλεονέξια i. auaritia non tam pecuniarum, tunc, quam voluptatum
superabundans cupiditas, quam quis non contentus suis, ac licitis metas supergredi
tur rationis, ac legum, alienis indians voluptatibus, hęc dicitur idolorum seruitus
propter Serasim Simonis, et eius scholam, qui suam ~~in~~ libidinem in honorem Dei uni
uersorum Patri offerebant. Proh scelus infandum!

Theoria s. De iisdem carnis quatuor operibus,
ijsq[ue] adiunctis vicijs, siue speciebus Luxuria.

Luxuria inter capitalia numeratur vicia, quippe quę caput sit, et origo multorum
peccatorum propter vehementem vim venereę voluptatis, ex illa proceduntium,
ac presertim horum octo, quę sequuntur. Cęcitas mentis, Inconsideratio, Pręcipita
tio, Inconstantia, Amor sui, Odium Dei, Affectus presentis sæculi, Horror, seu Des
peratio futuri. quę tradit D. Gregorius Moral. lib. 31. c. 31. et D. Thomas explicat
22. q. 154. art. 5.

Luxuria species primaria sex numerantur à Gratiano 36. quest. 1. cap. Sex illa
et S. Thomas 22. q. 154. art. 1. sunt verò Fornicatio simplex, Adulterium, Incestus, Stu
prum, Raptus, Vicium contra naturam. Ad has reduci possunt alię Luxuria etiam
species, ut sacrilegium, ad adulterium. Nam cum persona Deo sacra, ut pote voto
obstricta castitatis, violatur, adulterium spirituale committitur. similiter si in loco
sacro turpiter libi dinis fiat Christo, Ecclesię, atq[ue] animę illius personę ipsi dicatq[ue]
iniuria fit.

Mollities immundicia, impudicitia, Bestialitas, Sodomia, Monstrositas ad vicium
contra naturam reduci queunt. Cum etiam seu virgo, seu vidua dicata Christo ra
pitur, spirituales raptus dici potest.

Fornicatio. non potest dubitari quin sit peccatum mortale, tum ex hoc loco, tum
ex alijs scripturę sacrę. Tob. 4. 13. 1. Corin. 6. 9. 18. Ephe. 5. 3. 5. Heb. 13. 4. Apoc.
2. 8. excludere dicitur à regno celorum. contra Sane fidei conclusionem erravit
Nicolaitę Dammati. Apoc. 2. 15. item Gnostici secundum Epipha. Ser. 26. apud
gentes vulgo putabatur licita simplex fornicatio, quare nominatim damnata est
in Synodo Apostolica Hierosolymis celebrata Act. 15. 20. Non solum positius iura,
quod constat prescriptis testimonijs, sed etiam naturali prohiberi sentiunt cum D.
Thoma Caietano, et Nauarrus, totusq[ue] et alij communiter. Imo ipsa sacra testimo
nia id supponere cernuntur, si penitus considerentur, et sancti Patres sic abominan
dam, ac fugiendam censent, Ambrs. De Cain, et Abel. c. 5. Ideo ait Apostolus, inquit,
Fugite fornicationem, ut vel loci fuga tamquam furiosa Domine declinare se
uitiam, et tetra seruitio exire possimus.

Augustinus super Exodum q. 71. Fornicationem, quam dicit concubitum esse
non legitimum, prohibitam asserit sub illo precepto. Non męcaberis, sicut rapinã
sub illo, non furtum feceris. Si enim furti nomine bene intelligitur omnis illicita usur
patio rei alienę, non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed utiq[ue] q[ui]
tę totum intelligi voluit, quicquid illicitę rerum proximi aufertur, profecto et nomine

Machis omnis illicitus concubitus, atq; illorum membrorum non legitimus usus pro
Sibatur.

14.

Idem Augustinus serm. 16. De verb. Domini pulchro argumenta ostendit suapte
ratione esse illicitam fornicationem, qua scilicet, in corpus suum quis peccat, quod
templum Dei est, 1. Corinth. 6. 18. 19. si eligeres, inquit, in ecclesia facere adulterium
intra istos parietes, quid te esset sceleratius? Modo autem tu es templum Dei, tem
plum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum surgis, vide quid
agas, vide ne offendas templi habitatorem, ne deseras te, et in ruinam vertaris.
S. Isidorus lib. 2. sentent. de sum. bon. cap. 39. inter cetera, inquit, septem vicia. S. Isidorus
fornicatio maximi est sceleris, quia per carnis immundiciam templum Dei violat
1. Corinth. 6. 19. Et tollens membrum Christi, faciam membrum meretricis. 1. Corint.
6. 15. iisdem argumentis usus est Hieronymus, ut retulimus supra, et Chrysostomus
Homil. 18. in 1. Corinth. 6.

Machis omnis
illicitus concubitus
Sensus.

Augustinus
Argumenta
contra concubitus
fornicationem
1. Corinth. 6. 19.

Templum Dei
lat fornicationem

1. Corinth. 6. 15
et 6. 16.

15.

Est itaq; fornicatio luxurie peccatum inter virum, et feminam, qui non sint
matrimonio coniuncti. excedit enim talis luxuria regulam rationis ~~recte~~ recte ex
parte finis actus veneris; non quia omnino impedit proles generationem, sed quoniam
am obstat recte eius educationi, quae scilicet operam requirit patris, ac matris, qui
inter se coniuncti sunt vinculo, ac iure matrimonij perpetuo. ex educatione enim
solum vita, institutio, boni mores, sed interdum aeterna salus pendet. quod circa ip
sa naturalis rationis lux indicat tantae necessitati proles, aliter minimè posse pro
videri, atq; adeò deforme esse, actuspe solutas personas ei rei, id est, generationi ope
ram dare.

Fornicatio
et car illicita

Educatio prole
requirit patris
ac matris
vinculo
coniuncti.

16.

Adulterium. Graece μορξία, committitur à duobus, quorum vel ambo alius, vel
alter conjugem habet. Valla, inrupta, inquit, proprie committitur propter partum
ex altero conceptum. unde dictum adulterium, quasi ad alterum intravit, vel se ad
tulerit, deformitas huius speciei luxuriae ex eo patet, quod fides conjugalis, sancti
tatisq; matrimonij, quae deberet ob stare, ex effrenata libidine violatur. Alieni thori
violatio propter impuram libidinis turpitudinem, iustitiam, quae est virtutum summa
num praecipua, non mediocriter laedit. quin etiam Franciscus Caroli Magni constitu
tio, crimen in adulterio sacrilegij agnoscit, quia scilicet benedictioni sponsalium
et sacramenta videatur iniuria inrogata inter fideles.

Adulterium

Valla
Adulterij et
mon.

Caroli magni
constitutio

17.

Incestus inveniuntiam violat propinquitatis (quae deberet ob stare luxuriae) siue
sunt sine sanguine, siue affinitate propinqua, in ijs videlicet gradibus, qui vel na
tura, vel positio iure sunt prohibiti, ut in materia de matrimonio late disseritur.
Leuit. 18. 7. Mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius, ubi gradus consanguinita
tis à natura prohibitus, seu natura malus damnatus. 1. Corinth. 5. 1. De affinitatis
primo gradu sermo est. Omnino, inquit, Apostolus, auditur inter vos fornicatio, et
talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ut uxorem patris sui aliquis habeat, et

Incestus

Propinquitatis
gradibus
sunt.

Leuit. 18. 7

1. Corinth. 5. 1

18.

Stuprum generalius apud Latinos sumitur siue pro adulterio, siue pro Sodomia
siue pro incestu, siue cuilibet feminae, etiam ancillae ablata vi. unde Cicero Iure.
Stupra dico, et corruptellas, et adulterias, incesta demig. A nostris theologis strictè
ponitur pro certa specie luxuriae, cum in eorum virginis aufertur alicui puellae

Stuprum
lati patet

Cicero

Stupra
dico

extra conjugij licentiam. est enim maximum detrimentum, aut ineptam, aut minus idoneam matrimonio reddidisse virginem feminam. fit non solum ipsi patienti iniuria, sed etiam parentibus, si eorum substat cura. et si verò ipsa sciens, volensq; violari passa sit, et si non est id propriè stuprum, sed potius fornicatio, ut probat Lasius cum Soto, et Nauarro, nihilominus parenti eius, qui de honestate est in filia, Difficilior q; sit ipsius elocatio, satisfieri. necesse est viri prudentis arbitrio, quòd æquum sit. Nam Damnum est id pecunia estimabile, si verò in vita, aut importunis precibus deuicta violata fuit, quòd propriè stuprum est, et grauissima iniuria, tunc et Dotare, et ducere uxorem, alijs q; penis iuris subiicere oportet et virginitatis violatorem; qua de restitutione vide Summistas, aut Theologos. De Sacre Disputantes.

Raptus peculiaris est Luxuriæ species propter violentiam, quæ inferitur personæ, quæ rapitur, et abducitur vel eius parenti, vel utriq; nec refert an raptasit virgo, an corrupta iuxta illud Symacis Papæ 36. quæst. 2. c. Raptores. Raptores, inquit, viduarum, vel virginum ob immanitatem tanti facinoris detestamur. Vide de Luxuria fugienda Digressionem infra Dot. V. 21.

De alijs operibus carnis Scholia in V. 20.

Idolorum seruitus. Erasmus, simulachrorum cultus. Arias, idololatria (Græcorum cabulo retento) propriè autem intelligitur secundum Hieronymum; alij opinantur, intelligendam auaritiã, quæ est simulachrorum seruitus. Col. 3. 5. vbi quæ sic opera, ibi membra appellantur, siue carnis, siue carnalis hominis. Mortificate, inquit, membra vestra, quæ sunt super terram (i. terrena, siue carnalia) Fornicationem, immundiciã, Libidinem, concupiscentiam malam, auaritiã, quæ est simulachrorum seruitus. vbi pro impudicitia libidinem, pro Luxuria concupiscentiam malam, pro idololatria auaritiã, videtur Apostolus posuisse. Ideo fortè S. Thomas Luxuriæ nomine intellexit, et exposuit impuras cogitationes, quòd existimavit Apostolum sic declarasse Luxuriã per concupiscentiam mala. Vtraq; enim quarto loco posita est. et confirmavit ex illo. 1. Timot. 5. 11. Cum Luxuriatq; fuerint in Christo, nubere volunt. quòd dictum conuenit in eas femellas, quæ voto obstrictæ castitatis, postquam impuris cogitationibus expugnatæ sunt, dicunt se velle impetrata voti dispensatione nubere in Christo. id est sine peccato viuant, ut Christi famulæ in sancto matrimonio. Verum Græci κατὰ σαρξ οὐκ ἔστιν ἡ ἀρετή Xριστοῦ aduersum Christum, et fidem illi promissam læsciuierint, quòd putatus Hieronymus tribuit abundantiq; quam habuerunt, ex qua Luxuria sepe generantur. q. d. Apostolus. vbi bene pastæ fuerint, ac saginatæ lasciuunt, et recalcitrant in Christi iniuriam, et repagulis fractis nubere volunt. Alludit ad Deut. 32. 18. Incrassatus est dilectus, et recalcitrauit. Dereliquit Deum etc.

Cur autem addatur Luxuriæ idololatria, causam subdit Hieronymus, quòd qui semel se luxuriæ, voluptatib; permiserit, non respicit creatorem. Alias autem omnis idololatria, festiuitate, gula, ventre, et his, quæ infra ventrem sunt, delectatur. Rom. 1. 24. in supplicium idololatriæ, tradidit Deus sapientes Suius sæculi in desideria cordis eorum (26) in passionem ignominie (28) in reprobum sensum

Soc est, permisit illos voluntati suae carnali, et sensui suo, ac sensualitati, quare hic po-
nitur Idololatria post passiones ignominiae, i. ignominiosas libidines, ut causa earum.
Hoc vitium vetatur. 1. Corinth. 10. 7. Neque idololatriam efficiamini. et Sap. 14. 27. In fan-
dorum enim idolorum cultura, omnis mali causa est, et initium, et finis. totum cap. 14. Sap. 14. 27.
De idololatria disserit.

22.

Veneficia, Graece καρμακία, numero singulari, ut reliqui interpretes Sabent. Fie-
ronimus. Ne forsitan veneficia, et malefica artes non viderentur in nouo prohibi-
te testamento, ipsae quoque inter opera carnis nominantur. Pertinent haec etiam ad
Luxuriam, et ad idolorum seruitutem. Veneficia enim, i. potiones confectae ad inter-
ficiendos, vel insanos reddendos homines Magia artibus, maleficis quoque procurantur,
Sagorum quoque carmina, siue cantiones Demone interueniente, et amari, et amare mise-
ros compellente Coniunctiones. Ergo haec vitia se inuicem nequunt; Luxuria enim
ita excacare solet mentis oculos, ut non vereantur, aliam valde sapientes, et vene-
ficia uti, et Demoni in seruitutem tradi, ut de quodam in vita S. Basilij Magni nar-
natur) et ne contristent suas delicias idolis in censum ponere, et templa edificare, =
quod Salomon fecisse traditum est, 3. Reg. 11. 7. in 1. Corinth. 10. Nolo vos fieri seruos
Demoniurum, et Apocalip. vbi foris canes, et venefici. A veneno veneficium dictu
Theophr. In incantationes reddidit. Seripandus Veneficia, ait, quibus necantur homi-
nes occulte, ex eodem lutulento fonte, quae sequuntur vitia solent deriuari, quae
men Charitati aduertantur maxime. Inter haec primas partem tenent inimicitiae.

23.

Inimicitiae, cui subiectae crimini sequantur, quem Sabent reatum, facile id potest
inducari. Haec tum sequuntur periculo sine, cum latente odio contra se ipsos inuicem exar-
descant animi. De his Hieronymus. quantum in nobis est nullius debemus esse inimi-
ci, sed cum omnibus pacem Sabere. Quod si loquentes veritatem aliquos mereamur
inimicos, non tam nos inimici eorum sumus, quam illi inimici sunt veritatis. Nanguis
et in Gen. 12. 13. dicitur ad Abraham, Inimicus ero inimicis tuis, et aduertabor aduertan-
tibus tibi. sicut dico intelligendum, non tam Abraham illis inimicum fuisse, quam il-
los Abrahae virtutibus, et religioni, per quam calcatis idolis, cognitum venerabatur
Deum. Illud quoque, quod populo praecipitur Israel, ut odio sempiterno, et in posteros
transmissa discordia, inimici sunt Madianis, quasi his dicitur, qui sub praedagogo erant,
et in alio loco merebantur audire, odio Sabebis inimicum tuum. Aut certe non tam
persecutorum, quam morum est facta discentio; ut quomodo Deus veritatem inter serpen-
tem, et mulierem inimicitias posuit, ne amicitiae eorum inutiles essent hominibus,
per quas proiectus est de paradiso. Ita et in Israelitis, et Madianis vita magis dissimi-
lis, quam gens una, damnata est. Inimicitias Lombardus intelligit persecutores.

24.

Contentiones. Erasmus, lis. item Seripandus, et addit de litibus loquitur, de qui-
bus. 1. Corinth. 6. 7. Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habe-
tis inter vos. quare non magis iniuriam accipitis. quare non magis fraudem pra-
timini. Syr. iurgium. Graece εἰς. de numero non est anxie curandum. Pleraque
enim Syriaca verbo ponit in singulari, quae vulgata habet pluraliter. Contentio
vero lis quaedam est, ac iurgium. Hispana Porfia. Tunc mortale peccatum est,
cum suscipitur, aut exercetur, contra veritatem, animo eam impugnandi: saltem

in re graui, et non exigui momenti negocio, vel fidei, ac morum disputatione, et tractatione, habet annexam clamoris confidentiam, vel circumstantiam scandali, quod per se peccatum est graue, cum ex contentione resultat, etiam quando illa alias non esset esse, id est, ob impugnationem veritatis peccatum. Non est autem cum discendi gratia, aut inspicendi ingenium, profectum uel alterius, aut disputando moderati contenditur, ne tamen sine acrimonia, et vocis firmitate, opponitur autem contentio paci, quæ est Charitatis effectus, quia sublata cum proximo dissidemus. Dissidere autem in veritate, quæ maximum bonum est, graue peccatum est, ut patet non solum hoc loco, sed Rom. 1. 29. et 1. Corinth. 11. et Luc. 11. 14. 15. 16. qui locus valde notandus, et ponderare suo expendendus. Quod si zelum, inquit S. Iacobus, amarum habetis, et contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari, et mendaces esse aduersus veritatem; non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica, ubi enim zelus est, et contentio, ibi inconstantia, et omne opus prauum. Est non minus ad rem ille locus 2. Timot. 2. 23. 24. 25. stultas autem et sine disciplina questiones de vita, sciens, quia generant lites, seruum autem domini non oportet litigare (contendere) sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati. et eodem cap. 2. 14. Noli contendere verbis, ad nihil enim utile est, nisi ad subuersionem audientium. qui forte scandalo offenduntur, uel partium studia sequuntur, et factiones alunt. Contendere verbis, Græcè est λογομαχία, unde λογομαχίας. Verborum pugnas. 1. Timot. 6. 4. qui non acquiescit ei, quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens (mentis scilicet) circa questiones, et pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones etc. Rom. 2. 8. ij autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, et indignatio. Vbi Theophylact. Contentio, inquit, id est, altercandi studium, est quidam mentis sine ratione excessus. Contentio, et litigium contradicendi causa fiunt, sed hoc opponitur affabilitati, dum non vereris alterum contristare, illa verò charitati aduersatur, quatenus discordiam gignit, uel gignitur ex discordia. Litigio si sunt discoli, qui facile contradicunt, nulla sabita persone ratione loquentis; contentiosi ex odio, uel defectu amoris contradicunt. sed ut scriptum est Prover. 20. 3. Honor est homini, qui se separat à contentione; omnes autem stulti miscentur contumelijs.

Aemulationes, Græcè ζήλοι. Hispanè Zelos. Ambros. simulationes hic legit. Certè aemulatio eiusdem rei affectatio est, ex alterius imitatione, uelut exorta; cum dolore animi esse solet; imo cum conuicio aliquando pungente competitorum, seu riualem ut Lyra inquit. cum enim duo eandem rem ambiunt, quam unus dumtaxat habere potest, oritur zelus, et aemulatio, seu studium præcipiendi; quod si videas aemulum propinquorem, verbis laceras; si tandem ille euincat, tu doloris egritudinem contrahas. Hieronymus vix quemq; hoc malo carere ait, quod Græco vocabulo notius est. Zelati sunt enim, inquit, et

Patriarcha Iosaphum fratrem suum, et Maria, et Aaron prophetae Dei, et sacerdos
 tali passione recepti sunt, in tantum ut illa de qua scriptura narrauerit, dicens: *Tol-*
lens autem Maria prophetae tympanum, et postea extra castra proiecta se pro vicio
sordidata sit, et penitentiam longiorem septem dierum separatione significarit. =
 Theophylactus emulationis interpretatur *velothypias* cum solas aliquid obtine
 re ardet, alijs minime fauet.

26.

Ira. Graeci *ὀργή*. August. animositates. Per iram iniusta vindicta interdi-
 tur, vel si iusta a deo immoderata, ut dilectio Dei, vel proximi post se beatur. Siue
 opponitur mansuetudo. sex numerantur ira filiae, secundum Gregor. 31. Moral. c.
 31. Indignatio in pectore aduersus indignum, qui te ledere. mentis tumor in vin-
dicta erumpens cogitatum. In ore clamor, seu vociferatio, inde contra Deum blas-
 phemia, contra hominem contumelia, ad extremum Rixa, cum ad manus, armaue
 descendis. De his D. Thom. 2. 2. q. 58. art. 7. Videtur has species indicasse Apostolus
1. Cor. 13. Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur
a vobis cum omni malitia. Describit irascentem S. Gregorius Papa lib. 5. Moral. sic
Ira sua stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se praepedit, facies ig-
nescit, exasperantur oculi, et nequaquam recognoscuntur noti, ore quidem clamori
format, sed sensus quid loquitur ignorat. ὀργή 1. ~~ira~~ animus, siue animi confi-
 dentia, ea pars est animi, quam Plato ponit in precordijs, rationi, quae sit in cerebro, obs-
 tuperentem. Porro non significat absolute iram, sed perturbationem illam, quando san-
 guis circa cor incipit ebullire (*ὀργή* vero est iam magis adulta *ὀργή* quae iam cu-
 pit erumpere in vindictam) ὀργή ἀπὸ τοῦ θυμοῦ, quod aliquando furor significat. Unde
ira furor brevis est, ut dixit Floratius, et iam verum est in Prouerbio. Adhuc
verò, qui nisi parat, imperat. Ira dicta, quia a se it homo, qui irascitur, et furit. In
 de ad se redire dicitur, cum pacatur. Hieronymus Ira, inquit, quae iustitiam Dei
non operatur, et species est furoris. Inter iracundiam, et iram hoc interest, quod ira
 cundus semper irascitur, iratus pro tempore concitatur. et nescio quis possit reg-
 num Dei possidere, cum is, qui irascitur separatur a regno. Seneca, ira, quo dis-
 tet ab iracundia, apparet, quo scilicet ebrius ab ebrioso, timens a timido. Cicero
 de orat. iracundia cupiditas puniendi doloris. et Iuse. 1. est vis cendi libido. Te-
 rent. in Adelpis. Me miserum vix sum compos animi, ita ardeo iracundia. Dona-
 tus; ira de causa est, iracundia de vicio multum irascentis. iram appellat Lom-
 bardus subitam tempestatem animi. Prou. 27. 4. ira non habet misericordiam, neque
erumpens furor; et impetum concitati ferre quis poterit? q. d. Non magis misericor-
 dia capax est, qui iracundia concitatus, et a furor subito correptus: furore exardescit
 in alios, quam repentina grandinis tempestat cum fragore erumpens in nubibus, et
 obuia cuncta sine discrimine populatur.

Irae epitheta de castico comprehensa

Ira effrenis equus, mentis furor, ignis, Erynnis.

Dira, Lupusque rapax, Aper, Basiliscus, Hyerina.

Impatiens Apis, rabidus canis, Hydra renascens.

Bellua atrox, populans fera, scorpius ater.

Immitis Tigris, Draco penniger, orba Leena.
 Versus inhumanus, surda Aspis, Mantichora sœua.
 Humani generis pestis, virus q̄ Tyrannus.
 Bestia mente carens, furibunda insania, Demon.
 Tantillo spargens infernas tempore flammâs.
 Monstrum immane, fev̄ox, Horrendum, durius Omen.

Rixa. Græcè ἐριθία, Erasmus, concertationes. Hieronymus, et autem ἐριθία

27.

ingit, cum quis semper ad contradicendum paratus, stomacho delectatur alie
 no, et muliebri iurgio contendit, et prouocat contendentem. Hæc alio nomine
 apud Græcos φιλονεικία appellatur, Sane interpretatur Lexicon contentionem
 Μαχίη significat rixam, siue pugnam, sed significantius dicta est Soc loco,
 ἐριθία scripandus, verborum concertationem appellat, in quo videtur confor
 mis Hieronymo. Causa rixæ proxima ira ponitur à D. Gregorio 3. Moral. 31.
 et D. Thoma 2. 2. q. 41. Patet ex illo Prou. 17. Vir iracundus prouocat rixas. Cau
 se remota indicantur alijs scripturæ sacræ locis, vel etiam occasionales, vt Jac.
 4. 1. Unde bella, et lites in vobis? nonne ex concupiscentijs, quæ militant in
 membris vobris? Prou. 10. et 28. et 18. et 17. Odium suscitât rixas. Prou. 28. qui se
 iactat, et dilatat, iurgia concitat. Prou. 18. Labia stulti immiscent serixis. —
 Prou. 17. qui meditatur discordias, diligit rixas. Differt Soc vicium à vicio
 contentionis supra descripto, quod non est Soc concertatio contra veritatem, sed
 latius extenditur ad quamlibet pugnam, vel cum armis, vel absq̄ illis manibus,
 aut verbis initam. S. Thom. Rixam (quæ à ringo, quod canum est proprium
 deducitur) contradictionem in factis habere, ait, et ex vindicta inferre malum
 aperte, et sentienti, et repugnanti; in quo differt ab odio, quod vel clam, vel pa
 lam nocumentum infert. fit autem rixa inter paucos, interdum inter unum, et al
 terum. Bellum verò non nisi inter multos, et extraneos, atq̄ ex publica auctoritate.
 Seditio tamen, quæ tumultus pugne prius etiam complectitur, inter partes uni
 us multitudinis esse solet. Hanc nomine Dissensionis videtur Apostolus notasse,
 quam Hieronymus discordiam interpretatur; quæ semper contingit inter domesti
 cos, coniuges, parentes, filios, fratres, conseruos, et interq̄ contubernales, commu
 nitonas siue eiusdem operis artifices. vnde sequitur.

Dissensiones Syr. Dissidia. Erasm. seditiones. Græcè διχογαβία qualem.

28.

1. Corinth. 1. 12. et 9. A. reprehendit Apostolus Imperfectorum dicentium eodem sen
 su, et sententia. ego sum Pauli, et ego Apollô, et ego Cephe, et ego Christi. Seditio
 quasi seorsum itio. Tollit bonum (quod magnum est) ciuitatis, ac populi. 1. Ce
 tus Somnium C. vt diffinit August. De ciuit. Dei lib. 2. c. 21. et lib. 19. c. 21) iuris
 consensu, et utilitatis communionem sociati. Est verò dissensio spiritalis, ex sine
 prouo tumultu, quam appellamus schisma, quando scilicet, fit separatio, vel
 secessio à capite, et membris ecclesie. quæ quidem si eo progredatur, vt noua in
 religione eligat dogmata, quod ideo facit schismaticus, vt causam suo vicio, saltem
 fructatam pretendat, iam tunc ab schismate transit in heresim. vnde subditur. 13.
Seces. Græcè ἀίσθησις, Hereses, quæ ab electione dictæ apud Græcos ἀισθησις siue

ἀγείρω, elige, placeo, sector. quoties quis suam opinionem eligit, ut eam sequatur, fidei verae catholice Romane aspernatus regulas, heresim facit; et licet ab ecclesia non discesserit, quisquis aliter scripturam sacram intelligit, quam spiritus sancti flagitat sensus, à quo inspirata est, hereticus appellatur; peiora quippe eligens carnis sapientiam sequitur, quae inimica est Deo. Rom. 8. 7. Scribandus, seditio aperta est, inquit, multitudinis dissensio, seu turba; secta paucorum est à communi disciplina, et institutione secessio. Apud Græcos Athenis quatuor olim philosophorum ἀρεταί, i. sectæ fuerunt, imprimis nobiles; Academica, Peripatetica, Stoica, Epicurea, ad quas reliquæ omnes à Laërtio commemoratae reduci debent. sed tunc hoc vocabulum non in malam partem sonare solebat, sicut nunc in ecclesia oecumenica sonat.

Scholium in V. 21.

29

Invidia est tristitia, seu dolor de bono proximi, quod estimatur propriam ipsius invidentis gloriam obscurare, aut minuere excellentiam. Talis erat Saulis Regis invidentis Davidi cum arebat 1. Reg. 18. Dederunt David decem milia, mihi autem mille dederunt. Bonum Davidis suum malum estimabat, quasi suam obscurans, minuensque gloriam.

Theoria circa invidia vicium.

Quomodo invidia ab alijs affectibus tristitiæ distinguatur?

29

Tristitia autem de bono alieno, quod estimatur perniciem allaturum non invidia, sed timor est, ut docet Arist. 2. Rhet. 9. De hoc Gregor. Moral. 22. c. 11. venire plerumque solet, ut non amissa charitate, et inimici nosquina latificet, et rursus eius gloria sine invidia culpa contristet: cum et ruente eo, quosdam bene erigi credimus, et proficiente illo plerumque iniuste opprimi formidamus. Item tristitia de bono alterius, quod scilicet mihi illud abest, non dicitur invidia, sed potius zelus, et emulatio. Aristot. ibidem. Scrip. Invidentia, inquit, agritudo est animi de alterius rebus secundis. Emulatio ex eo quod alius re potitur, quam ipse concupieris. que secundum dictam doctrinam accipe. sed id nota, invidiam semper in malo esse. Emulationem interdum in bono, cum nitimur meliora emulari, ut dictum est supra cap. 4. 18. Heronymus, habeat, inquit, socias, cum quibus discat, quibus inuideat (i. emuletur) quarum laudibus mordeatur. Propterea tristitia de bono alterius illo indigni, non invidia, sed nemesis, i. indignatio appellatur, ex eodem Arist. Valentin. August. Sic contra invidia, inquit, dolor animi est, cum indignus videtur aliquid assequi etiam quod tu non appetebas. Ps. 36. v. Noli emulari (i. tritari) in malignantibus, neque zelaueris (i. indignanter tuleris) facientes iniquitatem. Ps. 72. Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns. Prohibetur indignatio contra Dei dispositionem, qui distribuit bona temporalia, que relata ad æterna, sunt nihil.

30.

Sed vero odium non de malo ut proprio, sicut tristitia, sed circa malum absolute est, in quo differt ab invidia, et alijs, quos prescripsi affectibus. quærit ait Plutarchus lib. de differ. Odij, et invidiæ: Nemo misero invidet, odio autem qui habetur, et in extrema calamitate habetur. cum calamitas non faciat

662
88

minus malum. Aristot. 2. Rhet. 9. dicta confirmans; Invidiam, inquit, esse dolo-
rem perturbantem propter res secundas, sed non indigni, verum equalis, atq[ue]
similis. oportet autem ne quid ipsi (invidenti) accidat aliud, sed propter ipsu[m]
proximum & qualiter omnibus inesse. Proximum neutraliter positum, non personam,
sed potius qualitatem indicat, qua putatur ex comparatione minui excellen-
tia propria ex alterius bono, quo vel appropinquat, vel similis, aut equalis, =
vel certe non inferior existat. Ergo. Non oritur invidentia nisi ex ea existi-
matione, quod bonum alterius minuit propriam gloriam, non tantum cum
precedit, sed etiam cum adaequat, vel appropinquat. ex eodem Aristot. Caiet.
et Valentia annuentibus supra 2. 2. Confirmatur ex August. in Gen. ad
lit. lib. 11. cap. 14. Amando quisquam (ait) excellentiam suam, vel paribus
invidet, quod ei coequentur, vel inferioribus ne sibi coequentur, vel superiori-
bus, quod eis non coequetur. Unde Lucanus.

Stimulos dedit amula virtus
Nec quemquam iam ferre potest, Caesarue priorem.
Pomperiusue parem.

In excessu autem alieni boni magis apparet invidie ratio; quod videtur sequi
Ius. 5. Thomas, et S. Gregorius 5. Moral. 39. super illud Job. 5. Parvulum oc-
cidit invidia. Invidere, inquit, non possumus nisi eis, quos nobis in aliqua
meliores putamus. Parvulus ergo est, qui livore occiditur, quia ipse sibi tes-
timonium perhibet, quod eo minor sit, cuius invidia tangetur. Minorem in-
telligit non absolute, sed quatenus eius obscuratur, seu minuitur gloria per gloriam
alterius siue excedat, siue adaequet, siue proprius accedat, ut dixit S. Augustinus supra.
1. Ioan. 3. 12. Propterea, inquit, Cain occidit fratrem suum, quia opera eius maligna
erant, fratris autem eius iusta. S. Gregorius Nisenus in vita Mos. Invidus felicitate
aliorum dolet, calamitatibus gaudet. Similes ergo facit miluis, quos cadaueribus pas-
ci, et preciosis unguentis emori, aiunt. S. Chrysostomus Som. 44. ad Populam Antio-
chenum. Doles, inquit, Somo proximi bonis? Dolere nos oportebat ijs, qui peccantur, ma-
lis, non bonis, in quibus alios probabiles haberi videmus. Propterea omni venia ca-
ret istud peccatum. S. Isidorus 3. de summo bono cap. 25. nulla est virtus, que non da-
beat contrarium invidie malum, sola miseria caret invidia.]

Plutarchus de Differentia inter odium, et Invidiam. Homines, inquit, his ma-
ximè invident, quos ad virtutem rectiore tramite prodeuntes intuentur. quocirca
Themistocles cum adhuc esset adolescens, nihil splendidum à se fieri dicebat: neminem
enim se adhuc invidum habere. etenim quem admodum Cantharides letivioribus frumen-
tis, et viridioribus rasis maximè innascuntur, ita invidia eos precipuè tangit, qui boni
sunt, quiq[ue] ad virtutem gloriamq[ue] grassari valentur. lux ergo maximum virtutis
testimonium invidia existimatur à sapientibus, quippe ea, non nisi virtutem insecta-
tur. contra verò nullius vel exigue virtutis indicium, invidum non habere. quare sci-
te Martialis.

Qui ducis vultus, et non legis ista libenter
Omnibus invidias, invidie, nemotis.

31

32

§. 2. Quibus invidetur, et qui invident.

Aristoteles lib. 2. Rheto. cap. 10. qui proximi, inquit, sunt tempore, loco, et aetate, gloria, ijs invidant; videtur illud dictum est. Propinquitas invidere solet.

(Ovidius. Fertilior seges alieno semper in agro est.
Vicinumq; pecus grandius vber habet.)

Et quibuscumq; de honore contendunt, contemunt, aut quibuscum diximus. Cum ijs, qui ante mille annos fuerunt, et cum mortuis nemo contendit, neq; cum ijs, qui apud colunas Herculis habitant. nempe in finibus terrar; ob hanc causam ait Ovidius.

Ovidius. Scripta placent à morte fere, quia ledere viuos
liuor, et inuiso corpore dente solet.

Iterum. Pascitur in uinis liuor, post fata quiescit.
Iunc suas ex merito quemq; tuetur Senos.

Horatius. Clarus post genitis, quatenus, seu nefas.
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis querimus inuidi.

Non igitur inter eos, qui multum conditione à se distant, existat inuidia, sed inter proximos, et riuales svt ait Arist. cit. supra) et inter eos, qui eadem cupiunt, et intendunt, ut dictum est (inquit) Figulus figulo inuidet, faber fabro. Procliuiores vero ad inuidendum, ceteris paribus, eos ait, qui in aliqua re valde sonderantur, ac maxime in sapientia, et felicitate, et maxima gerentur, et feliciter. cum putent sua ab omnibus auferri. quia si ipsorum sit gloria solum, ac nullus preterea. similiter et pusillanimes facile mouentur inuidia. quoniam eis (inquit Philosophus) magna omnia videntur. cum quo consonat illud Job. 5. 2. Paruum occidit inuidia. Contra vero ut ait Silius Ital. Magnanima inuidia virtus caret. Petrarcha, omnibus ex vicijs nullum pigrius inuidia, altos in animos non ascendit. si ergo inuidus, et pusillanimis sit, oportet. Tandem maliciosi, et senes inuidere solent, quibus scilicet, propter imbecillitatem ea non suppetunt, quae aliquando sabuerunt, quae alijs supersunt abunde. Atq; vniuersaliter, qui ex re aliqua gloriam querunt, de illa sunt inuidi. vide plura apud Aristot. loco citato. De grauitate criminis Suius, deq; remedijs Suius contagij. vide Valenciam tom. 3. Disp. 3. q. 13. p. 2. 3. vide etiam nostram concianem Feria. 6. Post. 9. Passionis.

§. 3. De inuidie peccati grauitate, et perniciosis effectibus

quanta sit grauitas peccati inuidie satis constat ex hoc loco, ubi computatur inter ea, quae hereditate priuant regni caelorum. similiter Rom. 1. 29. annumerantur ijs, quae ex reprobo sensu oriuntur, et hic iterum V. 26. Damnantur inuicem inuidentes. Certè ex genere suo, mortale solet esse, ut iudicat. s. Thomas 2. 2. q. 36. art. 2. et 3. Cyprinus in sermone de zelo, et liuore. quale (inquit) malum est, fratres, quo Angelus cecidit, quo circumueniri, et subuersti alia illa, et preclara sublimitas potuit, quo decipitur est is, qui decipit. Basilus Bom. 11. Fugiamus ergo fratres intolerabile malum: Serpentis vobis, preceptum, diaboli inuentum, inimici saty, punitionis. arripito, preteritis impedimentum, via ad gehennam, regni caelorum priuatio. nam et ipso fatentis ore hoc vicium inuidie, aspectus illis est aridus, et obscurus, genere submissis, supercilium permissum, anima ipso morbo suffusa, prudentiam in dignosconda veritate, ac

33

rebus

rebus agendis minimè Sabens etc. S. Gregorius Magnus lib. 5. Moral. cap. 24. quia
 vis per omne vicium, quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur
 in hac tamen nequitia (inuidiæ) tota sua viscera serpens concutit, et imprimendæ
 malitiæ pestem vomit.

Opponitur enim ex aduerso inuidia charitati virtutum reginæ, et quatenus
 de bono tristatur proximi, de quo gaudet charitas, et quatenus insultat illius mise-
 ria, cuius charitas miseratur. Nec solum ex praua radice, superbia scilicet, et
 inanis gloriæ cupiditate originem ducit (vt ait August. in Gen. ad lit. lib. 11. cap. 14)
 verum ex se viperinam gignit sobolem, odium, susurrationem, detractionem, in-
 sultationem de miseria, amaritudinem de prospero aduentu alterius. Grego-
 rius Nisenus in lib. vita Moysis; Inuidia malorum princeps, mortis mater (sap. 22)
 prima peccati ianua, viciorum radix etc. Chrysost. ad Populum Antiochenum, Ser-
 45. Fugis queso vicij pestem fugiamus, omnium enim viciorum hoc est pernicio-
 sissimum. et addit, sicut vermis de ligno nascens ipsum prius absumit, sic et in-
 uidia illam prius, quæ se peperit, animam corrumpit. Hieronymus hoc loco pulchre
 quidam de Neoteriis Græcum versum transferens elegiaco metro de inuidia luit dicens:

Iustius inuidia nihil est, quæ protinus ipsum
 auctorem rodit, exeruciatque animam.

Augustinus serm. 80. de tempore; sicut erugo (inquit) ferrum, ita inuidia illam ipsam
 animam, in qua est, interimit, et consumit, et sicut aiunt viperas dilacerato, et disrupto
 illo ipso materno utero, in quo conceptæ sunt, nasci, ita et inuidia natura illam ipsam
 animam, à qua concepta est, consumit, et perdit. Qualis hæc animæ tinca est? quæ ca-
 gitationum tabes pectoris celare in somine donum Dei? etc.

§. 4. quam difficile curatur hoc vicium, et de remedijs eius.

De difficultate curationis huius vicij audi Cassianum Coll. 18. c. vlt. cum, quam inuidia
 semel venerit sui peste corrupterit, pene dixerim carere remedio. ipsa namque est lues, de qua
 figuratè dicitur per Prophetam Jerem. 8. 17. ecce ego mittam ad vos serpentes regu-
 los, quibus non est incantatio, et mordebunt vos etc. sicut enim diabolus, qui primus
 eiusdem mali peste corruptus est, nec medelam penitentis, nec fomentum ullius cura-
 tionis admisit, ita et ij, qui ipsidem se percutiendos morsibus tradi desunt opem omnè
 sancti incantatoris excludunt, quia cum utiq; non culpis aliorum qui buslibet, sed pro-
 priate crucientur, erubescunt ipsam prodere veritatem extrinsecus sibi quorundam
 superfluas, et ineptas causas offensionis inquirunt, quare quia omnimodis falsæ sūt
 vana curatio est, cum illud mortiferum virus, quod nolunt prodere, lateat in medul-
 lis. et infra. quæ propter notum quicquid in nobis viuendum est, et quasi vitale, sic
 tæ spiritus vegetatione animatur, mo tanto huius mali morsu basiliscus interimat,
 diuinum, cui nihil impossibile est, iugiter imploremus auxilium. Cyprianus serm. de
 zelo, et timore; calamitas, inquit, sine remedio est adesse felicem; sed nihil Deo impas-
 sibile.

Tria considerari possunt, quæ huius veneno presentissimo medicinam afferre pos-
 sunt. 1° quam perniciosa, et exitialis sit hæc perturbatio suo auctori, quam minimum
 noceat alijs. Vipera est, quæ pariendo rumpitur. Perniciosa intus incussa est, solatia

nulla subueniunt. Cyprianus cit. supra. 2. quam inania sunt omnia, quae in hoc mundo gloriosi homines ambiunt, quam peritura omnis seculi gloria, quamque inestimabilis illa, quae expectatur in caelo. quid itaque pro inani gloria mutabis immortalem, immarcescibilem, et sempiternam gloriam? Ah Demens, et ignominia dignius sempiterna. Praclare Magnus Gregorius s. lib. Moral. c. 34. qui lucris peste plene carere desiderat, illam hereditatem diligit, quam coheredum numerus non angustat, quae et omnibus una est, et singulis tota; quae tanto largior esse ostenditur, quanto ad sanos percipientium multitudo dilatatur. Haec attenta contemplatio magnanimum reddebat, ut minimè tamquam paruulum occidat inuidia. lib. 5. c. 2. ubi idem Gregorius ait; Magnus est, qui eterna, et magna concupiscit, paruulus autem, qui terrena, cum ea omnia sint exigua. et Basilii ubi supra; qui ita fuerit animatus, ut nihil humanum admiretur, huic proculdubio dominari inuidia nullo modo poterit.

Praclare Gregorius.

Gregorius c. 2.

lib. 5. c. 2. Gregorius.

Basilii.

37.

Homicidia. quam graue crimen sit homicidium vix paucis explicari potest, pens, quibus subiectus est homicida, aliqua ex parte indicant, de quibus alias. Sic Dissensiones, inquit, cum incipiunt parua, cum firmatae sunt, sectae, in animo inuidiae, in facto homicidia. Graece φόνος Frasmus, Cædes. ex supra dictis omnibus cum acrius exardescunt, oriuntur.

Homicidia φόνος

Frasmus.

38.

Ebrietates, s. vini immodicus potus, quo rationis usus impeditur. cui enim sciens volensque se inebriat, periculo multorum, magnorumque se exponit scelerum. excusabitur verò à peccato in ebrietate patrato, cum ab ipso culpa ebrius factus fuerit, ut Noe qui vim ignorabat temari; et fortè Lotus cum à filiabus inebriatus est. Tota autem malitia, grauitasque flagitij accidentis in ebrietate ex ipsa ebrietatis culpa expendenda est. vide s. Thom. 2. 2. q. 150. Graece ΜΕΘΗ, Syr. temulantia. De hoc vicio sic Hieronymus; vino hominis sensus evertitur, pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur. vnde Apostolus clamat, et vinum in quo est luxuria, et Dominus Luc. 21. 34. Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula, et ebrietate. Ose 4. 11. Fornicatio, et vinum, et ebrietas auferunt cor. Eccl. 19. 1. Operarius ebriosus non locupletabitur. iterum Hieronymus, ebrietas tam ex vino, quam ex ceteris bibendi generibus, quae vario modo conficiuntur, potest accidere. ex quo et de sancto dicitur Ioanne; vinum, et siceram non bibet. sicera interpretatur ebrietas, et nequis vinum non bibens, aliud sibi putaret bibendum, exclusa causatio est, cum omne quod inebriare potest, cum vino pariter auferatur. Haecenus s. Doctor. qui etiam illud obiter, et licet me, quidam in eo libro, quem de seruanda virginitate scripsi, reprehendendum putant, quod docuerim adolescentulas, ita vinum debere fugere, ut venenum, non me sententia peccet. opus enim magis vini, quam Dei à nobis creatura damnata est. et licentiam tulimus virgini proprio etatis calore feruenti, ne sub occasione parum bibendi, plus biberet, et periret. Pulchrè de ebrio dictum ab oratore non ignobili; nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat.

Ebrietates Μεθη.

Noe Loti.

s. Thomas.

Hieronymus.

Luc. 21. 34.

Ose 4. 11.

Eccl. 19. 1.

s. Ioanne.

Luc. 1. 1.

Virgini ad d. ad h. c.

scitè p.

39.

Comessationes, quae excessum in cibis capiendis continent, tunc mortalis induit criminis rationem, cum propter esum diuina, seu ecclesiasticae praecepta violantur, contemnuntur ue. id autem quinq; modis praecipue contingit, si nempe

cibus

cibos capias cum subiectis circumstantijs. Præproperè, Lautè, nimis ardentè, studiosè. quas explicat D. Thomas 2. 2. q. 148. art. 4. secundum doctrinam Sanctorum Grego-
rij 32. Moral. 27. Isidori q. solent hæc speciem fere variare ratione substantiæ, qua-
litatis, quantitatis, modi, et temporis, ut si quis tempore quadragesimali comedat car-
nes, aut pisces humanis carnibus saginatos (ut Avotus quidam) aut deo multum vo-
ret, ut sibi periculum creet interitus, aut tam voraciter se ingurgitet, ut ægritudinem
certam, ac gravem incurrat, aut ante debitam horam die, quo ieiunium servare tene-
tur. Verum Gula in cibis ex occasione alterius adiuventi criminis accidit, ut sit morta-
le peccatum. Sunt verò quinque vicia, quæ velut ex iniqua parente filij existunt,
iniquiores, ex Gula. 1. Hebetudo sensus, ex nimij cibi fumosis vaporibus adueniens, atq[ue]
intelligentiæ aciem retundens. 2. Inepta lætitia, qua velut rationis supito guber-
naculo post lautam comessionem in appetitu consurgit. 3. Multiloquium in ore.
4. Non in ore solum, sed et in omnibus fere corporis motibus, gestibusq[ue] scurrilitas.
5. minus decens iocandi libertas, siue stulta iocularitas. 6. Deniq[ue] immunditia
in corpore toto, aut in fonte potissimum cæmoso totius impuritatis.

Theoria circa vicium comessionum.

Comessiones, Græcè **ΧΩΜΟΣ**, Syr. *Lasciue cantiones*, quæ scilicet luxuriosi conui-
uij comites esse solent, quale describitur Amos 6. 4. 5. 6. *Libriantium cantiones*, cum
iurgio, et contumelijs decantata, ait Caietanus. Theophylactus **ΧΩΜΟΣ** est, inquit,
temulentorum, ebriorumq[ue] contumeliosa cantilena. Calepinus comessiones inter-
pretatur nocturna conuiuia post cenam, et alia intempestina; Comessa bundus, id est,
ΧΩΜΑΓΗΣ Alexandri Magni exercitus dictus à Curtio, quasi indulgens præter modum
prodigijs opulis. Aristoteles 2. Polit. Comessiones Phiditia nominant Sacedemo-
nij, apud quos unusquisq[ue] conferre sabet, et si sunt pauperrimi. qui verò comessa-
tionum esse participes nequeunt, si ad rei publicæ gubernationem non admittun-
tur. et quidem **ΧΩΜΑΖΕΙΝ** petulanter agere, lasciuæ saltare, et cantare signifi-
cat, et **ΧΩΜΟΣ** Bacchanalium comessatio. Vanquetæ de carnes tollendis, i. *Librie-
tatis, et intemperantiæ festiuitas, libidinis plena, et procacitatis.* Graphice descri-
bit orator *Romane rei publicæ consul in Catilinam.* Eiusmodi delicias conuiuij He-
rodus, opinor, regis tale fuisse in die suo natali, cum precium saltationis lasciuæ
factum est caput sanctissimi præcursoris. Inuehitur Sic religiosus Pater Aloysius
Legionensis in petulantiam Saltatricum. Hincq[ue] arguendas putat lasciuas spec-
taculorum actiones, in theatri præsertim, ubi femina, non impudicis modò verbis,
sed gestu petulantiore, et motu procacitate, aspectusq[ue] intemperantis veneno, pu-
ros inficiunt animos, et sensim ducunt, imo violenter rapiunt imbelles, et non repug-
nantes ad interitum. Quæ sanè spectacula, non graues, religiosiq[ue] viri (qui in
eius modi patrocinij, nec graues, nec religiosi esse possunt, imo nec viri dicendi)
sed leues oculi, ignariq[ue] iuuenuli, dum non sine iniuria Christianæ rei publicæ
suo patrocinio tuentur, atq[ue] defendunt, Dei regni hereditate, et iure mulctandi.
Non dissimilem comessionem puto illam in deserto, ut narratur Exod. 32. 6. *Cum
populus sedit manducare, et bibere, et surrexerunt ludere, i. impudicè saltare,
et canere ante vitulum, quem ita colerent, similem etiam crede conuiuium illud*

40.

Num. 25. 2. 3. Cum filii Moab vocauerunt Israelitas ad sacrificia sua, at illi comēderunt, et adorauerunt Deos earum, initiatus est Iridel Beelphegor quod immane scelus, atq; enorme flagitium non modo principum, sed promiscue multitudinis ad viginti quatuor millia, suspendio, et eade vindicatum est. Sic conuuls apte apponitur, quod Sic addit Hieronymus, semper ebrietati iuncta est luxuria.

41.

quamquam s. Hieronymus asserat solum fuisse quindecim vicia hęc nominata ab Apostolo, de quibus ipse disseruerit, tamen fatetur in Latinis codicibus Adulterium quoq; et impudicitiam, et homicidia referri, de quibus non disseruit. At s. Thomas septemdecim enumerans ita ordinat, disponitq; quatuor priora, quę ad luxuriam spectant, admittit Somo. contra seipsum; duo proxima contra Deum; nouem consequentia contra proximum; extrema duo circa vitę necessaria.

Inter ea, quę contra proximum militant vicia, primum locum tenent inimicitie postremum Homicidia. ex ijs enim inijs ad tantum precipitium per quosdam quous deuoluitur, deturbatur, ac detruditur Somo carnalis, Inimicitia ardet in corde odij flamma vorans medullas. Contentio in verbis inflammatis, ὄλην ἀρεγγοῦ id est, atram vilem amentibus; ex contentione manat, Remulatio amantie referta, atq; exuberans; dum tu vis, ac velis, remisq; conaris, prior, quod alter affectabat, assequi, ac solus potiri; quod si obstaculo sit, tibi quispiam, illum aduersus pullulat intra cor iracundia, cuius faces incensa nisi ante solis occubitum extinctę fuerint, quod iure optimo preceptum est ab Apostolo Ep. 4. 26. Sol, in quiens, non occidat super iracundiam vestram, furor interior prorumpit in irixam.

districtis gladijs alter alterum quatit, percutit, vulnerat; ex hac iniuria oriuntur inrebus humanis saue dispersiones, in diuina sectę, seu Sereses. 2 Petr. 2. 10. audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere, blasphemantes, ex quibus omnibus inuidia viscera exedens inimico superueniens viperarum partum educit, Soces, Homicidium, et cordis, et operis, dicente Christi dilecto. 1. Ioan. 3. 15. qui odit fratrem suum Homicida est. Apoc. 22. 15. Foris ca. et ve. et impudici, et Homicida. ex inuidia autem oriuntur Homicidia testatur sapiens sap. 14. 24. Alius alium per inuidiam occidit, aut aduultans contristat. Notat Erasimus paronomasiam, in Gręco textu φθόνος, φόνος, i. inuidie Cades. Theophylactus Cades ex inuidia, comessatio ex temulentia prouenit. quare priore loco generantia, posteriori ab ijs nata posuit. Est oratio temulentiorum.

42.

Et Sic similia. Hieronymus, longum, inquit, erat, vniuersa carnis opera replicare, et catalogum facere viciorum. Uno ergo omnia sermone conclusit dicens, et his similia. quę utinam tam facile vitare possemus, quam facile intelligimus. Multa igitur a se pretermissa significauit Apostolus, vel numerandi tempore fessus, vel ne etiam prolixiore sermone lassaret auditorem, Lectoremue. At quis vicia, vel peccata queat certo numero comprehendere? similia autem si aues legere poteris facile Rom. 1. 29. 30. 31. et 1. Corinth. 5. 11. et Ep. 4. 31. et 2. Petr. 2. 10. 14. Iuda 15. 16. Apoc. 21. 8. et 2. Corinth. 12. 20. Sap. 14. 25. 26. 1. Timot. 1. 9. 10.

43.

quę predicō vobis, nempe ante iudicium, dum locus est penitendi. ita

Lym

Syræ, et Lombardus, vel antequam labamini in eius modi baratrum (ne dica-
tis non predictum) oportuneque caueatis. similis locutio 2 Corinth. 13. 2. Predi-
xi, et predicabo, ut presens, et nunc absens. Arias, Syr. qd non predicabo, sed di-
co absq; prepositione reddunt Græcè $\omega\gamma\omega\lambda\epsilon\gamma\omega$, cum preposiōe legitur,
ut deterreret ab carnis operibus, Soc subiecit, Lombardus, sicut predicti for-
tè paulo ante v. 18. Hieronymo placet predictum. Rom. 6. 12. Cum dictum
est, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis
concupiscentiis vestris. Peccati enim species sunt omnes sic commemorata.
Augustinus, ubi prædixit, in hac epistola non inuenitur. Ergo aut presens
cum esset, Soc prædixit, (ut cum oratione, qua usus apud eos fuerat, congrue-
ret epistola, scrip.) aut cognouerat, quod peruenerat ad eos missa ad Co-
rinthios prima, ubi cap. 6. 9. sic ait, Negs fornicarij, negs idolis seruientes,
negs adulteri, negs molles, negs masculorum concubitores, negs rapaces
regnum Dei possidebunt.

Quoniam qui talia agunt, vel Soc prædixit, vel ob hanc causam præ-
dixit, August. agunt autem Soc, qui cupiditatibus carnalibus consentien-
tes facienda esse decernunt, etsi ad implendum facultas non datur. Cete-
rum qui tanguntur huiusmodi motibus, et in maiori charitate consistunt, =
non solum non eis exhibentes membra corporis ad malè operandum, sed
negs nutu consensiois ad exhibendum consentientes, non Soc agunt; et
ideo regnum Dei possidebunt. Regnum Dei. quod cum regno peccati sta-
re nequit. 2 Corinth. 6. 14. Quis enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut
quis societas luci ad tenebras? quis autem conuentio Christi ad Belial? aut
quis pars fidelium cum infidelibus? non consequentur. Græcè $\delta\epsilon\iota\ \chi\lambda\eta\sigma\omicron\nu\omicron\mu\omicron\sigma\omicron\iota\upsilon\iota\upsilon$
Arias, non hereditabunt. Frasm. regni Dei heredes non erunt. Syr. Regni
Dei hereditatem non sunt adepturi. idem dictum ad Eps. 4. 59. Hoc autem
scitote. Intel. quoniam omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod
est idolorum seruitus non habet hereditatem in regno Christi, et Dei. Ex-
cident quidem ab hereditate regni celorum, cuius præco. Ioannes Baptista,
et omnes quotquot ab eo usq; ad nos fuerunt viri Apostolici. Excident, inquit,
carnales homines à regno Christi, Soc est, à regno Dei, quod prænouciat Ia-
ias 52. 7. quam pulchri super montes, pedes annun. et præd. pa. annun.
bo. præd. salu. dicentis regnabit Deus tuus. quod iussit predicare Christus
Luc. 10. 9. Inquamcumq; ciuitatem intraueritis etc. dicite illis, Appro-
pinquauit in vos regnum Dei, et qui futuri fuerant filij regni, ejicien-
tur in tenebras exteriores. Matt. 8. 12.

44.

Nec defert (ait Hieronymus) vno, vel pluribus excludatis à regno, cum
omnia excludant pariter. Hoc enim illud ~~hac~~ 2. 10. quis deliquit in vno,
factus est omnium reus. q. d. ita damnabitur cuius criminis Sorum reus, ac
si mille admisisset criminum reatus. Grauis quidem, ac dura, ne dicam
crua, sed satis digna meritis poena. scitum est. Prouerbum Hispanicum
quien tal hace que tal pague. seruo inertit talentum aufertur. Matt. 25. 28.

45.

Ignavi, ac desidiosi serui manducantis, et bibentis cum ebriosis pars ponitur cum hypocritis, ubi fletus, et stridor dentium. Matt. 24. 51. qui cum profano Esau lentis edulio primogenituram à se alienarit, benedictionis paternae, atq[ue] eterna gratia deiectus peribit. Gen. 25. 33. et 27. 38. Heeb. 12. 16. qui ins tar Ruben non exhorruit patris sui maculare cubile, dignitate pulsus primo genij, velut aqua effusus interibit. qui emulatus Ismaelem à Deo viuo ad idola transterit animum, domo exactus paterna perpetuo exulabit. Caro enim, et sanguis. i. Carnis opera regnum Dei possidere non possunt, neq[ue] corruptio in corruptionem. 1. Corinth. 15. 50. Melior est sapientia (spiritus nempe) quam arma bellica (carnis scilicet) et qui in vno peccauerit, multa (abiq[ue] numero) bona perdet. Eccl. 9. 18. Nacolum qui vel semel tantum in graui deprehensus est scelere; sed qui ab vno descieuit necessario. Luc. 10. 42. Imo omnia huius mundi bona non pluri estimanda, quã si vcl vna esset minima fornicarum; omnes quippe damnati vnus nomine comprehensib; cuius videlicet figura, qui ob vestis nuptialis defectum eiectus è conuiuio fuit. Matt. 22. 13. Deus autem vnus cum sit, omne bonum est. Deut. 6. 4. Exod. 33. 19.

Matt. 24. 51.
Esau vni
primogeni
Gen. 25. 33.
27. 38.
Heeb. 12.
Ruben de
quens.
Ismael.
1. Corinth.
Eccl. 9. 18.
Luc. 10. 42.

46.

Hæc appellauit Rom. 13. 12. 13. opera tenebrarum, atq[ue] ad sex capita reduxit. Non in comessationibus, et ebrietatibus. Ecce duo hæc extrema, non in cubilibus et impudicijs. Hæc sunt pro quatuor, quæ sic prima exposuit, quibus omnem luxuriæ ratione comprehendit. Non in contentione, et emulatione, sub his intelliguntur contentiones, emulationes, ira, rixæ, et reliquæ usq[ue] ad homicidia. De idololatria eadem epistola ad Rom. 1. 23. ait; Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium.

Nuptialis
Matt. 22. 13.
Deut. 6. 4.
Exod. 33. 19.
Rom. 13. 12. 13.
Operate
tenebrarum.

Digressio in U. 19.

De Luxuria vicio, eiusq[ue] partibus, et incentiuis fugiendis.

47.

Eph. 5. 1. sic Diuinus Paulus effatur; Estote imitatores Dei sicut filij charissimi. Dulchrum exordium inuitantis ad munditiem castitatis. addit deinde U. 3. 4. 5. Fornicatio autem, et omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis sicut decet sanctos, aut turpitude, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi, et Dei. Hæc Apostolus, pluribus fortasse verbis, sed necessarijs ad rem de qua agit declarandam, et commendandam. Exaggerat enim, ut prudentes intelligant, et simplices non ignorent, quanti referat abesse à luxuria, fugere fornicationem, quod alias monuit. qui filij sunt, eos decet appetere hereditatem paternam, ab hac immundi excluduntur. Noitur ab impuritate necesse est eos abstinere. Imitatores Christi sese offerunt Deo hostiam (ut dictum est U. 2) in odorem suauitatis. cuius ergo ferat in hoc sacrificio fetorem immunditatis cordis. qualis est sermo turpis, scurrilis, stultitiæ, et lasciuie plenus. quare qui ad optionem Dei magni facit, hereditatemq[ue] expectat regni celorum, tam longe debet à luxuria et turpitudine abesse, ut ne nominari coram se vlllo modo patiatur. Templum Dei non profanis visibus polluendum; in sacro altari, siue ara nihil, quod sacrum non sit, reponendum; sacrificium ipsum, atq[ue] hostia impu-

Eph. 5. 1. 2. 3.
A. 9.
Nationes
tandy luxu

nitatis nihil admittit, quid est igitur corpus hominis, nisi templum, altare, et hostia vivens
 in Dei rationabile obsequium oblata. Absesse procul ergo debet ab omni specie impuri-
 tatis. Calix quo alter bibit, reputatur immundus, nec offertur amico, nisi prius infusa
 ablueris aqua. quid inquinaret? Num labiorum exiguus attactus? Quid itaque miraris,
 ab Apostolo dictum labiorum motu corpus inquinari, nominando scilicet turpitudinis
 vicium? Fornicatio, inquit, nec nominetur in vobis sicut decet sanctos. Quippe cum
 sanctitas, vel nomine ipso, ne dum re immunda inquinetur. Vae nobis, qui tam sumus
 in hac parte miseri, ut quam portam debuissimus maxime clausam, obseratamque te-
 nere, ea sit, que facilius pateat irruptionibus hostis teterrimi, et iniquissimi, qui quod
 corpus nostrum servare mundum, ac sanctum tenebamur, tamquam vere templum
 Deo dicatum; nunc adeo simus molles, ac debiles, adeo frigidi ac fragiles ad repugna-
 dum, et obsistendum tentationibus, et immundis incursionibus libidinum, ut non iam
 Dei templum, sed immundissimum ~~et~~ rum spirituum hara, Demonumque sentina
 potius debeat nuncupari.

Vultis proprijs lineamentis, atque coloribus vobis ante oculos proponam Luxuriam
 vicium, eiusque ferocissimi vultus feritatem, atque immanitatem. Revocte quæso in
 memoriam, et paulisper cogitatione comprehensum retinete illud monstrum, seu
 Bestiam de mari ascendentem (que ostensa est B. Joanni Apo. 13) Sabentem capita
 septem, et cornua decem, et super cornua eius decem diademata, et super capita eius
 nomina blasphemiarum. Hæc mi fallor Luxuria est. Nam et Venus ex maris spuma nata,
 que propterea, Græcis dicitur AMPHITRITES. Amphitrites. ex corde enim carnalis
 hominis ebullit libido, quæ instar Euripi in Tuba continuo fluxu, refluxuque iactatur.
 Unde et Sacer Isaias Evangelicus propheta, impium mari feruenti comparat, quod qui
 escere non potest, et redundant fluctus eius in conculcationem, et lutum. Salax cor sem-
 per inquietum, semper feruens, et furens præ voluptatis insania, vix dici queat, quæ-
 tum ex se proferat proteruitatis, quot, quantasque ejiciat, et spargat impuritatis,
 spumas libidinis continuo iactans, Lutumque immunditæ intus retinens, forisque pro-
 pellens. Septem capita totidem esse reor Luxuriæ species præcipuas, ac notiores, que
 in sacramentali confessione singulatim numerandæ, et explicandæ seorsum. sunt ve-
 rò Fornicatio simplex, Adulterium, Incestus, Stuprum, Sacrilegium, Nuptus, Vicium
 contra naturam. quod extremum rursus varios continet modos, seu species impuri-
 tatis, nimirum Mollitiem, Immundiciam, Impudicitiam, Monstrositatem, Sodomiam,
 Bestialitatem. de quibus iam supra. Ab his omnibus ut fugiamus, sub uno no-
 mine Fornicationis hortatur Apostolus: sub quo nomine sextum etiam Decalogi
 præceptum propositum est. Fugite, inquit, fornicationem, que scilicet sexto prohi-
 bita est loco inter diuina naturaliaque mandata. Non dixit vincite, sed fugite. quo-
 niam in hoc conflictu fuga victoria est. Quippe cum hæc libidinis bellua non pug-
 nando vincatur, sed fugiendo frustretur eius conatus, et impetus retundatur, sed quo-
 nam fugiet miser somuntio? ut liber euadat ab huius Bestiæ moribus; que in omnes
 partes exerit, extenditque capita; ut non solum obuios, et incautos, sed fugientes etiam
 apprehendat, deuoret, obliguriat. Proditam est antiquis fabulis Herculem illi
 monstrorum Domitorem cum Hydra periculosum habuisse certamen, ac tandem

terribilem istum serpentem occidisse, ac debellasse; verum post nimium laborem, et
 saepius vitæ discrimine hausto, ac superato. quæ autem causa tanti laboris, ac diffi-
 cultatis? capitum nempe multitudo. Nam vno iam semel succiso, alterum de
 novo vivum apparebat, quasi renascentia nova semper capita pullularent. =
 Non dissimile bellum, nec minus periculorum plenum, de quo in præsentia dis-
 serimus, sed quot inveniamus Herculi similes, qui sibi victoriam pollicentur,
 et ex Scuris discrimine pugnae audeant palmam expectare? ubi renascentium,
 ac demum pullulantium capitum finis non apparet. Nam septem pro innumera
 bibibus, seu infinitis etiam poni certum est.

49.

De pugnantis cum Sæc. Luxuriæ bellua iuvenis mali cauti atq; imprudentis
 exemplar obijciendum, ut ex alieno capite periculum faciamus, et nostræ vivæq;
 ex alterius casibus tempestivè providamus, ac consulamus. Incidit hic fortè ociosus di-
 ambulat per vias Sæc, illuc discurrens, incidit, ~~in~~ in socium non bene moratum, qui
 valde Libidini debitum, suadetur, incitatur, impellitur, ^{introducitur} tandem vel inuitus
 in domum illam, publicam officinam petulantis, protervæ, atq; lascivæ, ubi im-
 mundi spiritus assecta sub vultu, Sabitungs femineo meretriciam exercent. Unde nemo
 redit, nisi Erebi fumo obiectus, flammis ustulatus, ac pene exustus. Reversus domum,
 refrigerato calore revertitur etiam ad cor suum, agnoscit se proquaricatore, ~~et~~
 dolet, ~~et~~ lugetq; vicem suam. Penitet peccasse. quid mihi, inquit, accidit? Eheu, ani-
 ma mea super carbonem denigrata, quin et Deo, et gratiæ ipsius mortua est. Præterit ^{Pom. 22.}
 cito voluptas, dolor, luctusq; permansit. verè comperi, quod sapiens prævidit; Præciū
 scorti vix esse unius panis, quo tantū per sedatur appetentia cibi, max ardentius redit ^{rebu. fuit}
 ra. Mulier autem vini preciosam animam capit, ut pote quæ Dei imaginem deri-
 grat, conspurcat, ac fidam ad eum facit, ut indignam hereditate celesti.

50.

Cum autem hic penitentia expiatus meliorem vitam proposuisset, decrevissetq;
 domi, et in officio se continere. En illi minimè talia cogitanti muliercula occurrit, quæ
 meretricula petulantior, licet maritata, tamen maritum eludi posse confidebat.
 Adhæret iuveni tamquam hedera, constringit brachijs, serpit alius, usq; ad ora, et lu-
 mina oculorum, laudat, allicit, illectat, molestissimè vexat, velut Valida quondam
 sansonem. quid faciat homo fragilis? dabit ne manus? An adulterij crimen detas-
 tatus, abigat a se turpem feminam, obiectisq; in faciem portis sese intra privatus
 parietes recipiat? Numquid hoc satis, ut tutus sit? cum foris non aduenerint, pu-
 tarne domi offendicula defutura? Nonne vides quam procaz sit Sæc vicium? Ad do-
 mesticis item accerset periculum, et sub sinceræ benevolentis specie à consanguinea
 et cognata, et matertera, et socra bellum exorietur. Nam ex nimia familiaritate
 et frequenti conuiuentium consortio atq; commortio eò deuentum est, ut parum
 attenti adolecentis animus incipiat in amorem minus licitum exardescere, et pau-
 latim abiecto timore, et pudore deposito, ita se sentiat sollicitari, et molestis cogitatio-
 nibus exagitari, ut iam nec verecundie freno, nec timoris Sabenis retrahatur ad
 incepta, tam aperta, et manifesto, ut cum minus cogitabat sese agnouerit, et pecca-
 ti vinculis irretitum, et lubrico mancipatum Tulliano. unde pro magno estimet, si
 contingat in penam atrocis flagitij mittatur ad tyremes, ubi astrictus graui remo,

verberandus frequenter ictus, ac dilaceratus, in pane, et aqua, nudus vel in sago serio pe-
nitentiam agat.

Sed o miserum Somnium! Nec tibi quiescere cum sinet bestia maris, imo peius
ut patet, quae in suo regna est, infestabit, ac persequetur, et cui adulterum esse non li-
cuit in terra, is in mari, o cecitas deploranda: nefariam committet turpitudinem, quae
naturae leges transgredi non erubuit, ruborem flammae cogatur experiri. Cum denique,
quam flagella dura non corripuerunt, rogos ignis durior absumet. quo ergo in loco
liber esse queat mortalis à Libidinis impetu? si nec domi, nec foris, neque in ocio, neque
in negotio, nec inter feminas, nec inter viros ab Sac. contagione tutus manet? quid
de eo fiet? quo eijciatur? Deus abeat, terat saltus, incolat montes, cum bestiis, ut
Dex ille superbissimus vitam degat. Et putatis in hoc statu innocuum fore? se secum
cum portat, ubi caruerit Somnium convictu cum bestiis sylvae conuertabitur, et
quasi expertus rationis cum irrationabilibus immiscebitur. Imo solitarius inter nudos
scopulos, et desertas rupes, belluarum etiam exori aspectus adversus semetipsam
armatam aduocabit. Libidinem; et tot immunditijs maculabitur, conspurcabi-
tur, ac polluetur, ut sus videatur in luti volutabro foetissimè conspersa, ac pra-
uis fetoribus contaminata. Nonne animadvertitis quot enata fuerint huic
monstro capita? quis ergo cum illo praelia inire? quis expugnare se posse speret?
Fortasse ille qui uxorem duxit sacramenti virtute protectus, quasi scuto for-
ti, ab eius ictibus erit immunis. Utinam vniuersi conjugatis Sane Deus men-
tem inieciisset, ut delictijs contenti permissis nihil amplius auerent, aut auarè
exquirerent interdictas. sed contingit, ut in sua apotheca incautus velit, velut
olim Noë suo se temeto inebriare. necesse est ergo sobrietatem amare, modumque
etiam in concessis tenere voluptatibus, moderatè, ac temperanter legibus ser-
uire coniugij, et sacramentum matrimonij reuerentia Sac. exhibita venera-
ri. Alio qui propter animi Leuitatem, et incontinentiam passim occurrent inter
conjuges variae monstrositates, et mortalia admittentur, committenturue flagi-
tia, ut minimè dici valeat eorum thorus immaculatus.

51.

Hoc itaque interst inter alia vicia, et luxuriae peccatum, quod valde opus est
Sabere perspectum. Aduersus omne vicium, licet quidem arma capere, in arenam descen-
dere, pugnam inire, oppugnare, expugnare, vincere, triumphum agere: immundam verò
lasciuiae capitisibusque exundantem Bestiam, non, nisi fugiendo superare unquam poteris.
Vngula equi opus est, talariibusque Mercurij pennis, ut insons euadas, ac sine vulnere, imo
dicente Apostolo (ut supra tulit) fugite fornicationem; non sic turpis fuga, non, etiam
veteranorum militi ignominiosa; imo tantis per herere de honestat, valde famam que de-
turpat. tantillo magis immerari, temeritatis argumentum, atque insanie initium repu-
tatur. Huc videtur sapiens spectasse cum ait; Numquid potest Somo abscondere ignem
in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant, aut ambulare super prunas, ut non com-
burantur plantae eius. De hoc vicio protulit S. Asbus, Ignis est visus ad perditionem deu-
rans, et omnia eradicans genimina. Fuga celeri ignis euaditur. quare de Sac. Bestia
dicunt merito cauti, atque prudentes, quis similis Bestia? et quis poterit pugnare cum
illa. quod alio sensu dicunt, qui ei succumbentes, eam adorant. Nec fortitudo Sansonis

52.

nec sanctimonia Davidis, nec sapientia Salomonis in occasione valuit contra illam constanter, ac firmiter stare, sed vix oppugnati actuum pedibus eius conculcandi ceciderunt. Nec diuitijs potentes, nec egestate confecti, nec magni principes, nec tenuiores plebei, nec regum thronus, nec imperatorum diademata securitatem sibi pollicentur, nec victoriam sperant, nisi alati effugiant Euro ipso velocius. Quapropter diademata decem gestat in cornibus, ut ostendat de regibus, ac de imperatoribus triumphum saepius retulisse, eorumque sibi coronas proliando vindicasse. Quocirca tanta elatione ob victorias de proceribus viris partas superbit, ac intumescit, ut non contenta ora impuro, et proteruo aduersus Dei maiestatem, et nomen blasphemare, ipsas etiam blasphemias fronti, et cornibus insculptas circumferat, ut non iniuriam illam videatur propheta sanctus pronunxiasse; Frons meretricis facta est tibi noluisti erubescere. quid vasa perfricta significat frons, nisi inuerecundiam, petulantiam, procacitatem? Plus ad hoc indicant insculptae blasphemiae, quae Dei numen videntur abnegare. Fo videlicet lasciuia mortales perducit, ut dici de ipsis illud queat; Quorum ~~cor~~ Dens venter est, et gloria in confusione ipsorum etc.

53.

Osim mulieris perditae, quae mererant scilicet corpore, aperta pallio expectabant in agris; quomodo Socerum ludam Nurus Thamar Decepit. Gen. 38. Quare et meretrices aperta vocabantur. Docet nimirum ipsa natura operire, occultare que peccatum. sed o tempora, o mores (libet exclamare cum eloquentis principe) cum ad miseria deuentum est, ut pudor omnino exulasse videatur à feminis, quae iam non vello aperta, sed nudo etiam capillitio, intortis erectis, cincinnatis crinibus momum referentibus, vel requirementibus sese ostentant, et venditant in oculis omnium exposita. imo quod omnem petulantiam superexcedit, tam procaci sunt ore, tam elingui procacitate, ut turpitudinum blasphemias, quas effatiunt, et liberrime garrulantes promunt, nec auris castae addere sine rubore, nec vulgus Sominum, qui rationem lent, valeat aut sine stomacho auscultare, aut ferre patienter. Na istud graue scelus est, penitus multandum seuerioribus: at multo magis tremendum, innumerabili Sominum cateruam cernere, quasi oblitam diuini numinis, sacris legibus posthabitis, seientem quidem, et videntem suis Bestiae insidere Satanam, satanicoque eam spiritu in omnes partes grassari, et debacchari crudeliter; tamen illi subditam, eius potestatem admirari, obstupescere, ac suppliciter adorare.

54.

Sicut aliquando taurum fenum cornu gerentem in arena dolo fallere, si pro cubas in medio cursu et quasi mortuus spiritum contineas intra nasum, vel cludere obiecto super oculos pallio. Verum contra immanitatem luxuriae, technasque et insidias marinae belluae, nihil valere doli, nihil artes profuere. et si tamquam examinis, ac sine spiritu iaceas terrae serens, odoratus vi, quam habet stupendam, te deprehendet, et volentem, nolentem in sua retia trahet. quis crederet philosophum tam iudicum, tam circumspectum, ut consessum iuxta se mulieris fiduciam detretaret, ac repelleret, postmodum eius illecebris victum tam perditae fuisse eius amore exaurum, ut precio aucto licitatus, nequis proter ipsum ferret contentione, et pugnis extorsent. Ergo si nec simulando mortem, fallere, nec obiecto pallio eludere, atque euitare tantam violentissima bestiae potentiam licet; nam quicquid tuum apud eam reperitum fuerit, Soc

Philosophi
rancidit
luxuriam

quasi

quasi visco tenebit; unicum remedium video esse reliquum, ut ab eius cornibus terra, ma-
nig, procul abis. Inter feminam, et virum, castitatis candida murus intersit. Murus,
inquam, spaciosus, et mille stadijs latus, longus, et altus. Sals et enim, ut vides, cornua mul-
ta, ac fortia, quibus impetit, et debellat oscitantes, impavidos, improvidos, imo etiam ip-
sos, qui se existimant oculatos, vigilas, et sapientes deiecit nonnunquam de statu men-
tis, et subigit. Decem illi appingit cornua Apocalypses emblemata: quippe cum sint de-
cem propinquiores occasiones libidinis, et visitatiora tentamenta, quibus se insinuat
et sensualis appetitus virus in corda diffundit, et male affecta tendit in mortis eter-
na baratrum profundissimum.

quam potero brevissimè enarrabo. Attendite qui castimoniam amatis. Primum
cornu, luxuriaq; primatentatio inest in oculis, et aspectu, si videndi cupidus libentis
appexisti, obtutumq; fixisti, ubi non decebat, statim ingressa est mors per fenestras =
quid impulit Davidem in adulterium? Appexit Berabetham, et concupivit. quid se-
nes populi iudices in concupiscentiam Susanna, allexit? Femine pulchritudinem curio-
sè sunt intuti. quid Dinam duodecim patriarcharum sororem perdidit? Nonne ex-
peditas videndi? Verè quidem Poëta cecinit. Vitæq; videndo Damina. et Gen. 6. 2.
causa diluuij innuitur sic verbis: Videntis filij Dei filias hominum quod essent pulchre
acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. Sancti Somnes ex Seth progeni-
ti contra præceptum patris duxerunt in matrimonium filias Cain delictijs mundi de-
citas, quas nisi vidissent, non concupissent.

55.

2. Causa, siue occasio esse solet auditus, quæ dum minus timetur, minus etiam caue-
tur, sed timentis Sinenarum cantus, et sibila viperarum Turpicula verba, et si cum
nisu prolata venenum inhalant. Audientes rerum turpium casus, etiam effecta fa-
cinora, comedias profanas, quæ vix à turpitudine vacua exhibentur, sepe defæce-
runt ab amore pudicitie. Estimanda valde illa sententia Prou. 14. 22. Fovea pro-
fundæ os alienæ. Heb. alienarum. Mariana interprete, sermo scortorum. Cui iratus
est Dominus incidet in eam. Hieronymus ibi. qui verba, vel oscula meretricis libe-
ter amplectitur, quasi ianuam iam sibi pulsat abyssi.

3. Sunt adorna menta, quibus femina mirificè gaudet, et oblectatur, quibusq; ve-
lut illicio vtuntur ad retinendos amatores: sed in viro odores effeminati animi sicut
iudicia, ut sciti quidam lausit: Posthume non bene olet, qui bene semper olet.

4. Occasio affinis est secunde, atq; utraq; se mutuo iuuat. Hæc nimirum ab ore pro-
cedens per auditum sese insinuat, donec periuadat ad cor, id illigatum capiet, captiuum
teneat, ad nutum agat, quoque verius placuerit. Sic pertinent sermones blandi,
compti, disertis, dulcibus colloquia, facunda lingua, verba mellitica, facetiæ, sales,
diceria, acutæ sententiæ, vocabula culta, confabulationes secretæ, priuatim ac
seorum inuita consilia, promissa, pacta, consurationes, amatorie etiam illecebræ,
suspiria, lachrymæ, querellæ, et cetera, quæ ignem excutiant interim, ex si licet cor-
de, et siccam incenduat voluntatem. Hæc florculos mundus appellat, sunt tamè
rubi, spinosi, et cuspidat cupidinis, qui sub mille latentis amari pungunt, sed sunt
floras ut tu vis, sed nododaphnos, venenati illi quidem, licet aspectu rubicundi. Si
lares, goati corpori, at animæ ingratisissimi, tristes, mortiferi, in quibus nificat cancer,

56.

qui suavi moru mortem inducit amarissimam.

5. Occasio inest in sectione librorum, et epistolarum vltro citroq; missarum. quatenus ne magna morum strages facta est in re publica. sunt libri profani de rebus, et materia Amorum scripti, quos oportebat ut valde nocuos, et iuuentuti perniciosos exuri. oblectantur adolentes legendis comedijs, vanis historijs, et profanis nouitatum mendacijs refertis simis. Sunt eiusmodi libri Amarij continui, quibus cum omnibus Senis intrapide conuiuij conuersari sine pauore; sed tanto periculosius, quo liberius, licentiusq; loquentur, vel audiuntur in angulo, quia nefas fuisset in publico audiri. Epistolae vero quibus metuo uicis, vel accipiendis iuniores oblectantur faminae, dici possunt lenones inuere unde quippe qui ab eis vllorubore enunciant, quod modesta lingua minimè cogere tur pronunciar. In his igitur carthis tinea corrodens corda gignitur; de gemis saquei conditi sunt. Hic Samus, et esca ^{SATAN} ~~Satan~~. Sic retia tartari inclusa latitant. Deus sancte! quot feminarum sonestas deturpata, denigrata fama, virtus suffocata eius flammae fumo, cui materiam isti sufficiunt papirau fascis?

57.

6. sequitur occasio, quam praebent minuscula varia inuicem data ad amorem conciliandum, Sinteola bissina, sudariola odorem exhalantia, annuli, catena, lapilli preciosi, Chyrotrocha odorata, fasciculi varij generis flosculorum, ac rasarum, quae et rosarium precatorium, quae ex eo leguntur rosa, faxit Deus, ut bene olentis sint. Ille alius seruat ex amasia capite crinem quasi amuletum iuxta praecordia. Nec considerat misellus, et si ille sit tenuissimus, vim tamen habere rudentis, quo trahendus sit ad animae suspendium, et aeternae mortis abyssum. ~~Satan~~

7. Non minus potens tentatio, ornatus exterior, tunica trabeatae, Calantica tenuiores, vestimenta preciosa, auro geminisq; apprimè contexta opere phrygieno. quae ad superbiam, et ostentationem, potius quam ad necessitatem conparantur. Maxime vero dolendum illud ad turpitudinis signum iam esse commutatum per abusum; quod ad turpitudinis tegumentum, et sonestatis causa fuerat inuentum, et imitatum. His accedunt pigmentatae facies, gena coloribus emptis incrustata, oculorum collyria, aurium aureae in aures, succinctoria clauiculae, cum pendente pugione, galeri, palliola, instar virorum videndi cupidissime femine. Et quidem naturae uicia, dum existimant se posse contegere, (quod si scirent, minimè uellent) fiunt quasi comediarum pertone pictoris arte efficta, quae non se, sed meretriculam aliquam representant. Cui facus et si ut cumq; in femina praesertim nubile, aut nupta permittatur; at in viro quis ferat? quis patiat? quis non abominandum putet frontis capillaturam, temporum circinatorum enormem aspectum?

58

8. occasio saepe in mortem animam ducit. Numerata est ab Apostolo inter genera carnis impudicitia; nemo ergo doctus à mortali peccato eximit impudicos tactus, libidinosos amplexus, et oscula. quamquam uero amicitiae, et beneuolentiae causa liceat complecti sanguine coniunctos, aut affinitate propinquos. Charitatis enim indicia ab impuritate vindicanda, tamen res est plena periculi, et periculum est, ut dicitur, in mora. Nam facilis fit transitus ab una specie in alteram, et quod cepit per beneuolentiam, potest in libidinem conuerti. Mirabile exemplum s. Ludouici episcopi rennensis maritus ~~osculum~~, et soris amplexum. leges in eius vita.

§

9. Dicitur

Occasio plus habet laboris, quam deliciarum. quocirca et pena est, et peccatum. Hec tangit iuuenes quosdam, qui caci ludibrium amoris facti, noctu onusti ferro, in luce diei circinnati, omnia circumueunt, centius ad eandem pertranseunt domum, eas per fores, easdem perlustrant fenestras; si forte videant suam lunam, solemue micantem. Huc spectat inquietas sollicitudo, frequentes sollicitationes, cantiones, vespertinae, et matutini musicorum concetus, itus, redditus, ductus, intuitus, pollicitationes, minae, lenocinationes, nuncia, mandata, Neli, timores, tristitia, amulationes, procorum rixae, riuualium contentiones, inuidia, mendacia, doli, quae amia Veneri grata, ingrata celo. Sic solent habere locum Farypae, siue striges ministri tartareae, omnis mali conciliatrices et sequestra, Lena, inquam, quae sub Sordiboda bitu, pulla veste, candidis velaminibus, et oblongis celant malignitatem; senili, ut apparet foris, modestiae, et pietati, quam praeseferunt, non ostia clausa, non sera obducta, non clauis vlla obstant; quominus ad intima conclauia admittantur, in matrum filiarumque assideant puluinarum. Vbi Circa pocula non sentientibus instillant virginibus. sed credite, nisi resipiscant, futurum tandem aliquando, ut oblonga velamenta candidis lini in papiracea didemata conuertantur; quibus super caput impositis, voce praconis omnibus, quae quales illi fuerint, inotescat.

10. Vestat occasio, quae radix prima peccati; imo ab ipsa illa reliquae non essent mortiferae. Hec est mentis praua cogitatio; quae varijs modis animam iniquitate consuevit. Nam vel opera libidinis desiderantur quasi futura; vel iam praeterita recoluntur, regustantur, aut lactanter rememorantur; vel etiam quae nec futura vult, nec unquam contingere. secum tamen homo machinatur, expendit, trutinat, et hac obsequia cogitatione oblectatur; seu prudens, vidensque retinet; nec a se procul abigit. Hec à Theologis morosa delectatio appellatur, et inter mortifera numeratur flagitia. Et si enim non bibat vinum, tamen odore libens inebriatur. Ut autem timoratis conscientiae scrupulus eximatur. sciant ij, qui constantiter resistunt eiusmodi cogitationibus, constantiae premium non de futurum. Nec pauore nimio despondeant animum; non enim sensus, actus illatio, qui primus motus est; sed consensus, qui secundus motus dicitur, peccati reum facit.

Hae decem tentationes, seu occasiones impellentes ad Luxuriae crimina, quae cornibus bestiae maris significari diximus, 2. Reg. 18. 14. prefiguratae sunt per decem armigeros Boab, qui Absalonem impudicum sui patris proditorem, dum penderet à quercu, tandem occiderunt, et profunda iniectum fuisse lapidibus obruerunt. Hic finis adulteros, et impudicos expectat, Sic manet exitus. Ut tandem breui peroratione institutum sermonem absolvamus, Soc fixum, firmum, ratumque esto. quicumque exoptat ex septem capitibus maris bestiae, Soc est, speciebus luxuria incolumis euadere, caueat serio, circumspiciat diligenter, ne villo impetatur, tangaturue ex cornibus decem; quibus illa tantas victorias retulit, tot celebrauit triumphos, tam insignia erexit trophaea. Occasiones ergo effugiat libidinis, aduersus omnes tentationes semper bene munitus incedat, sensus ab illicitis coarceat voluptatibus, licitis cautè utatur, as

pectum contineat, nec velit curiosus aspicere, quod non licet optare; à conuictu
distedat periculoso, socios vitet parum honestatis amicos, sermones lasciuos nò
auscultet; verba oderit procalia, turpia cantica detestetur; libros à se aman-
det noxios; nec interdum ~~circumueat~~ sine negotio utili, et honesto vias
terat; nec noctu, cum non sit excustodibus, circumueat ciuitatem; in taberna ne
merces audacter euoluat aliena; coreis saltatorum, musicorumq; profanis, parumq;
decoris comedijs nunquam ^{doleat} ~~abfuisse~~ abfuisse; neq; unquam praua cogitatione men-
tem inquinasse penitebit, aut lugebit.

V.22. Fructus autem Spiritus est Charitas
 Gaudium, Pax, Patientia, Benignitas, Bo-
 V.23. nitas, Longanimitas. * Mansuetudo, Fides,
 Modestia, Continentia, Castitas. * Adversus
 huiusmodi non est lex.

V.22. ^{Gr.} Ὁ δὲ καρπὸς τῆς πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη. Πάσα
 εἰρήνη. Μακροθυμία, Χρηστότης ἀγαθοσύνη πίστις,
 Πραΐτης ἀγαθοσύνη ἐγκράτεια καὶ τῶν τοιούτων ἄλλοι
 ὅτι.

Λα.

V.22. At fructus Spiritus est Charitas, Gaudium, Pax, Lon-
 ganimitas, Benignitas, Bonitas, Fides * Man-
 V.23. suetudo, Continentia. Adversus huiusmodi non est
 Lex.

Syr

V.22. Fructus autem spūs sunt Charitas, gaudium, pax
 V.23. longanimitas, Benignitas, gratia, fides, man-
 suetudo, patientia. Adversus huiusmodi lex
 positā non est.

Fr.

V.22. Contra Fructus Spiritus est Charitas, Gaudium
 V.23. Pax, lenitas, Benignitas, Bonitas, Fides. * Mansuetu-
 do. Temperantia. Adversus huiusmodi non est lex

schol

Contusionis
ratio.

Operibus carnis, quibus varij hominis sensualis
 affectus perficiuntur, unum, ac singularem. s. r. fructum
 Charitatem opponit. cum quo, & alia quaedam coniu-
 git salutaria bona, quae inveniri non possunt, nisi ubi divina

et admirabilis spiritus sancti vis cum hoc suo prima
 rio fructu inuenitur. Scribandus. Hinc via spiritus qua scribandus
 ambulandum nobis est, facile a propitius carnis digno-
 ctur. Si per proprios virtutis effectus diuicium pateat eorum iuge,
 ac perpetuum; nam ex contentione mutua, et rei proca an-
 titesei illustrius fit, ac notius discrimen. Illud (inquit Hieronymus
 Hiron) quod a saluatore dicitur Mat. 5. 7. Non potest ar- Math. 7. 13.
bor bona mali fructus facere, nec arbor mala boni; non Caro et spiritus
 tam de somniis, qz de fructibus carnis, et spiritus quomodo dif-
 arbitri pronuntiatum. Quia nec spiritus vnqz potest ferant.
 ea vicia, que in carnis operibus numerata sunt, fac-
 re; nec caro eos fructus, qui oriuntur ex spiritu, reddere.
 Potest quidem fieri, vt spiritus, qui versatur in somine,
 per negligentiam possidentis, fructus non habeat suos; et
 e contrario, Caro suis operibus mortificatis, peccare desinat.
 Non tamen illuc vsqz procedet, vt neglecta arbor spiritus,
 opera carnis afferat, et arbor carnis exulta fructus gem-
 minet spiritualis. Hec s. Doctra

2.

Spiritus, an de spiritu sancto intelligatur questio
 est, vt videri inuenire s. Hiero. et alij DD. sed iam
 superius explicatum est a nobis sermo nemesse, vel de gratia Spiritus
 sancti in nobis, que radix est caritatis, et reli-
 quarum virtutum, vel de spiritu sominis gratia dicitur in-
 tructo; aut si maius de somine secundum deum viuente
 interiori, spuali, ac in iustitia, et sanctitate veritatis re-
 nouato. Nam per synecdochen, qua a parte totum in-
 telligitur, (vt ait Aug. et ex orige. constat super ad Rom. 13. referent
 Saluatore Proleg. 12.) interdum per car-
 nem, interdum per animam, interdum etiam per spiritum
 homo intelligitur. Nam quando homo spiritualis intelli-
 gendus est, a parte nobilitati spiritus nominatur; qui ab inferiori
 Spiritus quo modo hic?
 Homo spiritalis
 Synecdoche
 Augustinus
 Origenes
 saluatore
 Spiritus

vocatur anima, quasi animalis Somo; quando vero a de-
 teriore, quasi peccator, Caeromuncupatur sed haec iam supra plu-
 ribus.

Theoria I

Cuius spiritus fructus, Carnis vero opera

dicta sunt

Fructus autem Spiritus. Paulo difficilius questio est,
 Cuius carnis dicantur opera, spiritus vero dicantur fructus;
 Cur etiam illa numero multitudinis, hii vero unius tan-
 tum numero indicatur? Caietanus ad posteriora partem
 respondet, malum ex quovis defectu exiire, sed bonum
 ex integra causa, hoc singulari numero, illud plurali signi-
 ficatum fuisse. Itaq; vicia, ac peccata plerumq; vix adveni-
 re, virtutum nisi in unum omnia concurrant, nec vlla debita
 absit circumsstantia, minime existere. significatum ergo unius
 fructus, quasi una virtus genere, quae in multas deinde spe-
 cies dividitur, sicut. Bo. vel Charitas una oramus continet.
 ut indicavit scrip. supra, et glauet Estis. Ad priorum ve-
 ro aut fructus dicitur expectatus, opera non expectata; haec namq;
 nempe praeter intentionem auctoris naturae, tamq; ex neces-
 sitate materiae proveniunt; sed fructus, tamquam ex bona arbo-
 re, ex spirituali Sominne secundum intentionem divinam pro-
 ficiunt - sic ex are dum limatur, varienta praeter intentionem
 decidunt. Utilitas vero, sive vni limati instrumenti fructus
 est inventus. ¶ Adde ex s. Bo. 1. 2. q. 90. a. 4. 1. ^m Carnis opera
 cum sint contra rationem, et minime conaturalia homini,
 similia esse illis, quae contra ipsius naturam ex arbore pullulant,
 et oriuntur; quae vicia sunt, non fructus. Sunt etiam ve-
 luti Libania, quae non ex imminato tritico exorta creverunt,
 quae igni reservanda iubeantur. fructus vero sunt secundum
 naturam arboris, et veluti tritium, quod semini in naturali

3.

4.

ialto a domino responde. Actiones igitur virtutis merito
fructus sunt dicta, ut pote semini gratia respondentes, et
arboris natura consentanea, i. Somini rationi congruentes.

3
opa carnis
quia spu
vtilis

Est itaq; anima Somini similis terra, qua culta, ac
proclari nouata fructum profert ex romine optatum; in
cultura vero et sperta spinas producit, et tris bulbos. Haec ope
ra sunt terra, sed inutilia, aut noxia; Suiusmodi sunt
anima, sibi relicta, i. Carnalis opera; sed cum Spiritus
sancti gratia innouata est, ac proclari exulta fructum
dat gratissimum, et prestantissimum. Hinc D. Paulus
quasi insultans carnalibus, ac terrenis Somini bus.

Anima terra
in quo simili

Rom. 6. Quom fructum Saburis, inquit, tuu in Sa,
inquit huc nunc eraberis! q. d. ex isto isto Saburis
Carnis vestis, siue ex arboris ista syluestri, et inculta sen
sualis anima, ex suis devisa cupidinibus, nullum fru-
tum colligistis; sed ea potius vicia, aut mastra naturae,
qua vos et rubore suffundunt, et confundunt maxi-
me.

Locus Pauli
illustrat
Rom. 6. 21.

Caro spu
ly terra
Arbor syl
uestri

6. Preterea, illud fructus proprium est, ut cum dulca-
dine, et suauitate illo fruatis, eo oblecteris non solum
obiter, sed etiam permanenter. at vero ^{carnis} opera instabilia sunt
cum motu pretereunt, nec permanere queunt, praerente enim
figura huius mundi. haec profert Caro opera, que minime sa-
tisfaciunt, que nihil nisi amaritiam habent. Nam tam
facile euanescit, ut omnis eorum dulcedo, si quam afferunt,
sua breuitate acerbitate plus relinquat. Nec unquam sa-
turatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Eccl. 9. 8.

4
Fructus dulces
bilibi, et poma
non opaca
caduca et amara

1. Cor. 7. 31.

Eccl. 9. 8.

Lucretius
Horatius

conuiuio similem dixerunt hanc vitam mundi sapientes,
ex quo nemo satius unquam discedit. illa vero certissima
causa, quam red dit. dilectus. 1. Ioa. 3. 17. quod mundus tra-
sit, et concupiscentia eius. Et Ps. 1. ult. iter impiorum peri-
bit. Et Ps. 111. Desiderium peccatorum peribit; et carni cum
amaritudine, et rabie irasuntium, fremuntium, et tabescentium,
ut

1. Ioa. 3. 17.

Ps. 1. ult.

Ps. 111. ult.

ut ibi predicat regius pater - Ergo desideria, et opera carnis
transcuntia, caduca, peritura. Verum fructus spiritus no
stram manent, et ad caelumq; comitantur. Apud opera enim
illorum reguntur illor. et 1. Joa. 2. 15. qui facit voluntatem dei
manet in eternum. Et enim fructibus spiritus immortalitatem
consequitur, et regni caelo rum hereditatem nanciscitur. Vbi
et thesaurum suum reponit. Mar. 6. 20. et Luc. 12. 33.

Ex s. Cyrill. et s. Tho. Primum dico fructum spiritus
dictum esse, ut insinuetur semon, ac radix, unde actiones
studiosa ortum habent. scilicet ex gratia, quo ex semine
novus exiit homo, secundum illud 1. Jo. 3. 9. omnis qui na-
tus est ex deo non peccat; quoniam ^{facit} ~~facit~~ ^{semon} spiritus in ^{ipso} ~~ipso~~

ipso manet. q. d. fieri non potest, ut bona non sit in bono in
caritate radicata, ac q. adio non deficiat, tamquam agra, et vi-
ciosa, sed fructum ferat tempore suo. Ps. 1. 3. Quare preclara
nostrae actiones, non tam nobis, quam spiritus sancti gratia
referenda sunt; si nequa esse non possunt, et qua propria ge-
runt, et cooperante fiunt, illi fructus spiritus nominantur.
sed prava, et viciosa, ut pote à nobis iniuriis orta, et cum
labore facta, non fructus quasi delectabiles, sed opera appella-
tur, quasi opera, et gratia. sic etiam Hieron. qui tam in
eo, quod ait, à nobis dari semon, siue propositum; ut verò fruc-
tus crearet, et nascatur in deo situm esse, non admittitur, quia
sapi Pelagianorum reliquias, ut alibi diximus.

S. Amb. aliam rationem affert, ut videlicet peccata,
quod de foris, i. a parte carnis oriuntur, sintq; mundana,
et subiecta relictis, non absurde opera carnis nuncupata;
sed interiora, quibus regni caelorum hereditas queritur, quae
supra mundana est, et sensuum supergreditur, nec, apte
fructus nuncupari; ut pote quos lex spiritus, i. mens spiritus sancti duc-
tu gubernata, et acta fructificat, non, sicut illa lex peccati
1. caru, peccato corrupta, scaturiat. Ergo opera quasi extranea

et carnalia, fructus quasi interiores, et spirituales existimat non cupari. Consonat hoc illi doctrinae Cypriani, cum veritatis magister aueruit, in sanguinare hominem, quod exit ab ore, nempe adulteria, homicidia, pravae cogitationes &c. opera carnis, quae ibi relata sunt. similiter appellari videmus à D. Paulo hominem carnalem, qui externis, ac sensibilibus sit obnoxius, interiorum vero eum, qui interna et intelligibilia sequatur, uno quam tumuli cogitationis pravae peccatum intus perficiatur, et contra motus bonitatis, Gaudij, Pacis in exterioribus opus exeat, tamen illud à carne et visibili obiecto, hoc ab Spiritu et spirituali obiecto profectum; atq; aliis retinet utrumq; suum nomen, ut illud opus carnis, hic fructus Spiritus dicatur. Igitur opera carnis exterioribus adveniunt, in exteriora tendunt, et extra sese consumantur, verum fructus spiritus, qui perficiunt animum siue mensum, nec carne egent, nec aliquo extrinsecus adveniunt, ut perfecta virtutis absolutiorum, integramq; rationem sortiantur.

Matth. 19.

Homo carnalis & exterior

Opus carnis etiam in cogitatione. Fructus spiritus etiam exterioribus apparent. Fructus spiritus mensum. Carnis opera extrinsecus adveniunt.

Ad huc tamen inquire, si quidem aliter non licet frui, sed deo, qui finis ultimus noster est, quem aliter ipsis, tamq; medijs, assequimur, et promeremur, qua ratione isti aliter nostri fructus valeant nominari? Respondeo breviter hos aliter esse, et flores et fructus, secundum Eccl. 24. Flores mei fructus bonitatis et sonitatis. Flores nempe dicuntur, qui beatitudinem, quasi latorem continent, eiq; spem homini pollicentur; fructus vero tamq; qui et ex spiritu, ut arbore bona producantur, et ultimus sint qui percipiuntur, ac cum delectatione gustantur. Unde Rom. 6. Haberi fructum in sanctificatione. i. in bonis actionibus. Et Cant. 2. Fructus eius dulcis gutturi meo. Ergo haec actiones haec possunt fructus producti; sed Beatitudo dicitur fructus acquisitus per hos

Et cum dicitur fructus, quae media sunt. Ascendit.

Eccl. 24. 23. Fructus dicitur aliter virtutis & ducti in idem aliter. Flores sunt ut saepe dicitur in ultimis. Fructus dicitur. Et dicitur in Rom. 6. 22. Cant. 2. 7.

+ Bonori enim labori gloriosus est fructus

has actiones, sap. 3. is. Ista. 4. 36 qui meriti, mercedem accipi, que
 appetenda quidem, (ut finis ultimus) non sunt, sed (ut media
 in illum) eligenda, & desideranda, sunt vero media delectabilia,
 quia sunt operationes naturae & liberi congruentes, atq; ad id iucunda, & grata; Ideo appetenda, non ut ultimi
 finis, sed ut finis medius, (sic intelligendus Lombardus) atq; sicut medicina dulcis, que propter se & propter salutem
 exercitur; cum tamen amara, propter salutem sanitate, appetatur. Unde ait Dionysius. Caritas non solum actus
 delectabilis, sed ipsa delectationis actum dicitur fructus spiritus, que doctrina est. s. Thome, sed ut facilius remem-
 brare principis au di. Fructus dupliciter consideratur, vel respectu arboris producentis, vel respectu hominis adipiscen-
 tis. Prout modo si dicatur fructus spiritus sancti: s. hominis spiritu sancto acti atq; innouati. Posteriori modo s. ultimus finis hominis fructus dicitur; sunt igitur actiones hominis, ut ipsi convenientes, delectabiles; Non ut finis, sed ut media ad finem. vide. s. Th. 1. 2. q. 70. a. 1.

10.

Est vero nota differentia fructuum, ac Beatitudinum. Illorum actus dicuntur delectabiles; ha vero perficientis; quare diuersa ratio numeratur; praestantiores tamen actus sunt Beatitudinis, quam fructus; sicut & dona, quibus illa respondent, praecellunt virtutibus, unde fructus produuntur. Virtutes quidem perficiunt potentias, sed dona virtutes perficiuntur. Ideo & dona potentiora, & excellentiora eorum actus; hoc est Beatitudines. Aug. Sic, cum commemoratis multis operibus carnis, ad libidinem, & si similia, rati ostendit se ista non examinatione numero collocare, sed libere se permogerosuisse. Hoc etiam de spiritualibus fructibus fecit. Non enim ait, a diuersis haec non est lex, sed aduenit

+ ne, unus actus, puta mansuetudinis, & fructus, & beatitudinibus an

51

1559

Cap. 9. ver. 22. de fructibus spiritibus.

huiusmodi, hoc est, siue ista, siue cetera huiusmodi, sed hoc futuris sequenti theoria.

Theoria. 2^a
De numero fructuum

11.

Sunt autem plures, quam qui sic exponuntur, fructus spiritus, sed exempli gratia hi tumtaxat numerati sunt, uti prestantiores, ut constaret quantum excelleret spiritus carni, et bona arbor, ac bene culta agrestia, arbor, inculta & labrusca. Nescimus autem, aut virtutum, conficit, aut videtur; sed oratio mea prout occurrat, enumerat Apostolus, quae potissimum ad rem faciunt, pro utilitate eorum, ad quos scribit. Quare visum mirandum, si numerus apud Latinos in Greco textu dispersum cum illi: novum, nobis autem duobus propositi sunt fructus Spiritus. ~~et~~ Ut maior lux huius disputationi accrescat, adverte, Fructus quidem Spiritus sancti censeri quosvis actus virtutum; quatenus sunt effectus quidam hominis, tum ultimi, tum per se delibitantes; et aliqua ratione etiam a gratia spiritus sancti, tamquam a quodam semine profecti; secundum illud supra est. 1. Joa. 3. 9.

Fructus
ac esse per
quam num
si hoc loco

Fructus sunt
actus virtutum
& sumuntur
tra s. d. d. d.
oratio
delectabilis, ut la
Sancti. Beati
dine sunt unio
fructus virtutum
velatus dicitur
in act. id est
ratione ad
seg. s. d. d.
num
1. Joa. 3. 9.

Beatitudines vero dici actus quosdam prestantiores, qui non solum a virtutibus, verum etiam a Spiritu sancti donis proficiuntur. Et eatenus vocari Beatitudines, quatenus per eorum quodam ratione conducent ad adipiscendam illam Beatitudinemque continentem primum, y³ actibus respondentibus, ut scriptum est apud Evangelistam Mat. c. 5. 3. Reddere enim hominem beatum censetur isti actus, per quem, quam corroborat, secundum illum loquendi modum, Sp. salvi facti sumus. & qua doctrina, ut breviter colligit D. Valer. to. 2. d. 5. g. 9. ex s. Ro. 12. g. 69 ar. 2. firma est, siue cum Augustino (l. 1. de ser. dom. 122 mon. c. 9.) intelligantur illa praeconia, ad sanam vitam spectantia,

Matth. 5. 3. 3.
Beatus in se

Rom. 8. 2A.

Valentin.
Augustinus

sive

01

12.

sive cum Amb. ad futuram pertinere, sive cum Crisost. (hom. 6. ex var. lo. in Mat. to. 2.) Utramque contingere secundum varias partes. Verum D. Tho. de aeterna et de presenti vita egregie explicat. Vide, si vacat: interim autem hoc scilicet, fuisse atq. esse viros ea perfectione praeditos, ut animi gaudio, pace, et alijs eummodi virtutibus, ac domi imitari viderantur habitum atq. statum mentium beatorum; qui beati in hac ad huc vita dici possent, non solum spe, quam ex paupertate, mansuetudine &c. percipiunt; sed quodam modo re ipsa per invocationem, et precordia, quae iam sine experiuntur celestium bonorum, ac premiorum.

Illud non est omittendum, omnes quidem beatitudinis diuinae fructus, quatenus sunt quidam ultimi effectus delectabiles a gratia Spiritus sancti profecti: sed non e contrario omnes fructus dici beatitudines. quippe cum haec praestanti quadam ratione conducant ad beatitudinem, utque ad huc emanantes quae virtutibus maxime antecellunt.

Theoria. 3.

Cur duodecim ponantur fructus spiritus s.

Et si, ut nuper dicebam, exempli gratia. haec fructuum nomina proposita fuerint, atq. adeo Graecopauca sint, Latine plura; imo si quot quot esse possunt referantur, plurima in super queant numerari; si quidem plurimae sunt virtutes, quarum si dicantur ad huc; cum ex gratia Spiritus sancti, velut ex semine diuino proueniant; nihilominus duodecim numero, tametsi raro, et mystico iure optimo comprehensi, atq. expositi sunt; ut respondeant Thomae spiritualis actionis laudabiles duodecim illis fructibus arboris vite; quam Iohannes sibi demonstratam testatur. Apo. 22. 1. 2. Et ostendit mihi fluvium aquae vitae splendidum, tamquam flumen

13.

41

procedentem de sede Dei & Agni. In medio platee cui
 et ex utraq; parte fluminis lignum vite affertur fructus
 duo decim, per menses singulos reddens fructum suum
 limpidissimo, vitales & aqua, quibus arbor vite irrigatur,
 quod migrationem significat. Spiritus sancti. (ut Richardus
 do Victorino, Laschimo etiam Abbati placuit, sic etiam meo
 Spiritum sanctum! ut Rupertus interpretatus est. Quippe, Rupertus.
 cum Spiritus sanctus a D. Filioq; procedat, qui in Deo, Spiritus sanctus
 & Agno significatur. Quorum idem est maiestatis esse
 nus, eadem sedes omnipotentia, sapientia, ac bonitatis.
 Arbor autem, quae tam prestantes fructus facit, ut exi-
 timat Andreas Cretensis, cui liberis subscribit noster, Andreas Cretensis
 Nigra, hominem representat a Spiritu sancto intus instruc-
 tum, ornatum, & illuminatum vi & virtute caelesti. Arbor significat
 hominem justum
 Quamvis autem de statu Beatitudinis communis sit
 Suius viriis expositio; tamen nihil obstat de statu hu-
 ius vite etiam exponere; siquidem eadem (ut supra la-
 te disputavimus, ac probavimus) eadem est lecteria, eadem
 Christi sponsa, quae in terra peregrinatur, et in caeli regnat,
 idem etiam Spiritus sanctus, qui utrosq; & viatoris &
 beatorum sanctificat, & pro ratione sui status beat. et saltem
 per spem certam, et quamdam inchoationem gloriosos
 efficit. Quare & Lyra et. S. Tho. hoc, quod refert. Lyran. Thom.
 S. Paulus, illos eosdem esse, quos indicavit. S. Thomas,
 quasi indubitatum ponit, et interpretantur. Quinimo mi-
 nus difficultatis habet, si in via ponamus arborem
 pro viro iusto, q; in patria, hoc omnes actiones reperiri
 in beatis numero. Quod denario; quod tamen in Lyra ipse
 efficere nixus est. Apoc. 22. Haec dicit praeterea huius nota
 tre sententia. Ille alter, qui Ezech. 47. Haec dicit dicit dicit
 et fluvius viginti, quem scimus vidit, simillimus; qui non
 de statu beatorum in caelo, sed viatorum in terra intelli-
 gendus, atq; explicandus est. ut noster ostendit Ri-
 bera. sic habetur Ezech. 47. 12. et super torrentem dicit. Ezech. 47. 12
 tur in ripis eius ex utraq; parte omne lignum pomiferum &

14.

Denig

70.1.3.

Denique bonum Dei. iuxta hunc ipsum fluvium spiritus
 constitutum Beatum virum, non tamen patria, quam in
 via, ut manifeste patet, adsignificat. Igitur aurei ibi
 12. fructus ornamento sunt hominis interioris, non aut spi-
 ritualis; quibus tam secundis, quam aduersis in rebus testis
 egregie muniter ministris, et magnifice cultus, in via progredimur.
 que dicitur a Gregorio. Nimirum hinc tamquam stellis duo
 decim coronata mens, et in se fulget, et in obse splendet, et
 supra se emicat, et infra se collucet. Ex enim vir sanctus tunc
 erit absolute perfectus in se, cum obtinuerit Charitatem, quo
 Deo actualiter adheret; Gaudium, quo nunquam non ex-
 ultet in Deo; ac pacem, qua in eodem Deo cor quiescat, ab
 omni exteriori a diuina perturbatione liber, desiderijs
 q. vniuersis sedatis; Patientiam simul, qua malum immi-
 nens sufferat, atq. longanimitatem, qua dilatum nimis
 bonum expectet. Deinde iuxta se, ut proximiis presto
 sit, cum sortitus fuerit involuntate Bonitatem, in opere
 benignitatem, in sui letione mansuetudinem, in commertijs
 fidem. Præterea supra se cum fidem exercuerit diuinam.
 1. inuincibilem certitudinem, per quam Deo subiectum ha-
 beat intellectum. Denique infra se, cum seruauerit in dictis
 factis q. modestiam, in desiderijs impugnationem. continentiam,
 atq. in libidinum tranquillam, et omnino dauidicam Casti-
 tatem. sic constat quam apte ha. virtutis actiones vni-
 q. circumstant, corroborant q. pium animum, atq. ad ager-
 dum quam sufficienter instruunt, armant, et exornant.
 Hæc nos fere ex s. Thoma (2. 2. q. 70. a. 3.) sumpsimus,
 quod si ob studium breuitatis minus fortasse enuclea-
 ta videantur, ex his quæ de singulis subiciemus
 maior intelligentia lex accedet.

15.

Beatrix de
Charitate primo fructu
Spiritus.

16.

Charitas principatum inter fructus Spiritus Sancti: imo absque
 illa nullus erit fructus: nisi laude dignum ab hominibus potest
 expellari. Charitas. Ita quod non modo finis, ac forma, sed et
 mater est, ac generatrix virtutum omnium, ipsiusque vita
 anime rationis participis. Omnis namque virtus, ut finem
 proprium, qui ultimus est, indispicatur, non invita, sed
 libens ancillatur Charitati. Charitas ex desiderio ultimi
 finis utero concipit, et tanquam ex viro mater famulig-
 nit optatum; cuius causa eterne ius hereditatis conservat.
 Per reliquas nempe virtutes, quibus propriis motus im-
 perat Charitas, et debellat, quae obstant, vicia; et acqui-
 rit merita, quae aditum expediunt, ut suo ipsa fine, i.
 Deo in eternum potitur. Cumque nulla virtus absolute,
 ac simpliciter perfecta sit, aut consequatur, nisi quae recte ad
 Deum suum cursum referat. dirigatque, quod non habet
 absque Charitatis imperio; propria a Charitate dicitur
 formam, perfectionemque non citi. Unde fit, ut Charitas
 iure optimo appellatur, virtutum forma, perfectio-
 nis Vinculum, Charismatum optima, viarum dei
 excellentissima, meritum radix, bonorum denique
 operum fundamentum; quae sicut anima corpus in-
 format, ac vivificat, ita ipsa animam Spirituali
 forma donatam in vita supernaturali conservat, atque
 ad omnem deducit, ac promovet perfectionem. Charitas
 ergo, primus est Spiritus sancti fructus, quod et
 similitudo quaedam eius est, pene ad vivum expressa
 et per ipsum in corde diffusa. Rom. 5. 5. Quod dum Deum
 Complectitur, tenetque mirum in modum sum animum,
 in qua est, mentem illustrat, atque ad omne bonum
 habilem

elogium
charitatis

v. 5. v. 14.
17.

Charitas forma
perfectior
habere omnium

imago 54

Rom. 5. 5.

habilem propensam & reddit, imo quasi uberrimum solum diuino
facundat semine. Unde ceteri fructus, suo quique tempore
falsi & ter orientur. Quomodo enim inter sensibiles affec-
tiones, siue passionis Amor, sic inter spirituales fructus cha-
ritas. s. diuinus Amor, & primus est, & radix ceterorum.

Lombardus ex Hieronymo. Que alia inter fru-
tus spiritus debuit tenere primatum, nisi Caritas, sine qua vir-
tutes ceterę non reputabuntur esse virtutes, & ex qua nascuntur
vniuersa bona. Ex hoc veluti capite reliqui fructus, quasi mem-
bra sunt orta, et ita religata, ut sine ea prodesse non possint. Non
vni boni gaudet (ait Aug. in Ioa.) qui non diligit bonum, un-
de gaudet; non habet pacem veram cum aliquo, nisi cum dili-
gat; non est longanimis peruenienter expectando, nisi fe-
ueat diligendo; non est benignus, nisi diligat, cui optula-
tas; non est bonus, nisi diligenda; non est fidelis salu-
titer, nisi ea fide, que per dilectionem operatur; non est man-
suetus, cui dilatio non moderatur; non continet se quis ab
eo, unde turpatur, nisi diligit, unde sonestatur. Merito igitur
Caritatem sic saepe commendat, quasi sola sit precipi-
enda, quæ non potest haberi sine ceteris, quibus homo effi-
citur bonus. [Hoc ex Augustino.]

17.

91

Theoria. s.

De Gaudio. 2. fructu spūs.

Exoritur actuum pulcherrimus, ac necessarius
affectus Caritatis, Gaudium. Nequit enim amantium
representia, & complexus, absq; amicum gaudio, quin
Etiam & extrinsecum sensum de Caritate, persistere, ac
durare: fit autem presenti Deo per Caritatem, & he-
ret mentis complexibus; quod testatur dilectus, quos
experiuntia doctus. qui manet, ac in Caritate in Deo

18.

Charitas & fructus
spiritus s. cetero-
rum radix.

Lombardus
Hieronymus.

Augustinus.
in Ioa.

causa
complexus a-
mationis mu-
tuę.

Complexus Dei
in Ioa. 4. 18.

manu & Deus in eo. Rex vero Propetia similiter
Ps. 72. 28. Ps. 72. 28. 476. A. 423. 4.
Ps. 72. 28. Ps. 72. 28. 476. A. 423. 4.
Caro mea exultaverunt in Deum vivum. Sponsa etiam Cant. Cant. 1. 4.

71

1. A. exultabimus & letabimur in te, memores verbum
tuorum super vinum. quibus in locis plerumq[ue] iungitur ex-
teriora hilaritas interiori gaudio, quasi ex eo resultans.

19.

Dionysius Cartusianus, hanc affert descriptio-
nem Gaudij. Est, inquit, diffusio animi in conceptione
boni & boni, quod innobis efficit Spiritus sanctus, ut
inquit Apostolus Rom. 14. 17. cum ait. Regnum Dei non
est esca, & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in spiritu
sancto. qd. non facit nos participes regni caelorum, i. Chris-
tianos, aut Dei filios, esca & potus, aut alia tempora-
lia & caduca, sed per Spiritum sanctum instigatus gae-
tus spirituales habere, quales sunt caritas, pax, gaudium,
et. Gaudium j. in iis bonis est, quorum autem s. s. oppo-
niturq[ue] simulationi, atq[ue] in iis invidijs imo cum his
tribulatis mundi. Jac. 16. 20. Tribulatio vestra conuex-
titur in gaudium. Joan. 16. 20.

Gaudij
criptio
Dionysio Carth.

20.

Est autem duplex Gaudium ex caritate
promanans. Nam vel gaudemus de bono durno in se
spectato: de quo gaudio videtur locutus D. Paulus. Phil. 4. 4.
Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete. et sap. 8. 16. Sap. 8. 16.
dicitur. Non habet amaritudinem conversatio illius: vel
gaudemus de bono ^{in se} durno in se spectato. De quo gaudio
videtur locutus D. Paulus ad nos relato, quatenus scilicet
eius, aut in hoc exilio, aut in patria aeterna participes esse
valeremus. De quo gaudio potest intelligi illud Prov. 15.
15. Secura manus quasi iuge convivium. et illud Ps. 83. Ps. 83. 3.
Concupivit, et deside anima mea in atria domini, cor
mentis, et caro mea exultavit in Deum vivum. Tum illud Isa. 61. Isa. 61. 10.
10. Gaudens gaudebo in domino &c. quia induit me vestimenta
salu

Gaudium
duplex

Phil. 4. 4.

Sap. 8. 16.

Prov. 15. 15.

Ps. 83. 3.

Isa. 61. 10.

A

sed differt hoc gaudium à gaudio. Nam prius et proprium est caritati, sed perpetuum: neq. ullam admittit secum tristitiae admixtionem; cum neq. in deo sit, aut esse queat mali aliquid, quod summum bonum est. Posteriori vero gaudij genus, quod non ex sola caritate, sed expe etiam solet oriri, multis modis habet tristitiam admixtam. Cum in hoc saeculo, velut in malorum iactantur oceano,

+ Item illud. Luc. 10. 17. Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes. Domine charissime. Tribuamur tibi in nomine tuo. quod a gaudio bonum fuisse ac sine magna gloria, & sine elatione ostendit Maldonatus, & fusiuss delectat Tollet ibidem, sed non tam solidum, quam illud ad quod X^{us} hortatur. cum ait Verum tantumquam maximum sit clorum. In hoc nolui gaudere, quia spiritus sanctus non vult quasi hoc sit maxime expectandum, gaudere autem quia via scripta sit in libro. De Tollet. et.

21. gaudium caritatis. Rom. 12. 15.

Philipp. 1. 23.

Corinth. 12. 5. 22. 23.

16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23.

sepe, et varie. Unde etiam neque est flere cum flentibus sicut et gaudere cum gaudentibus Rom. 12. 15. Decet etiam sanctos viros amare vitam ignorantiam, delicta & lugere.

Decet et tunc patrie exilium cum lacrymis persequi; et cum regio vate interim ingemiscere. Haec mihi, quia incolatus meus prolongatus est, Ps. 119. alias etiam cum apostolo non sine suspirio dicere, Cupio dissolui, et esse cum christo. 1. Philipp. 1. 23.

Haec enim tristitia laudabilis est, et ex caritate etiam nascitur: quippe cum doleamus, impedimenta suboriri, quorum interiecta, vel nos, vel ij, quos amamus, minus valeant aeterni boni esse participes. Caritas enim ex felicitate gaudet, et ex miseria tristatur illius, quem amat. Unde est illud, Caritas non gaudet super iniquitate, contra gaudet autem veritati. 1. Cor. 13.

Non in flore vanitatis, sed in spe aeternitatis, et.

sed Oribat etiam non modicum gaudium à letitia. Illud enim debet esse cum ratione, et modo, solum inest sapientis. Quod innuit. s. Paulus. Ps. 4. s. cum postquam hortatus est gaudere in domino, subdit: modestia vestra notabit omnibus hominibus.

quasi cavens ne gaudium degeneraret in letitiam, aut effusam voluptatem. At hoc effusio in amictu, effrenatio, sine moritura, et ad exteriora progrediens, de re indigna ac vitiosa animam effrens. cui affinis est voluptas (non illa sobria, quae sensu trillat) sed quae sine moderatione, ac decore in risum, et cacineras, et xilium conuenit. Haec in stultos maxime cadit, quo signo facile internoscas, et à sapientum cotu distinguas. De laudabili voluptate, et gaudio proxima. s. Cyr. li. de discipuli.

+ Propensiores autem ad fletum & lacrymas in hac valle lacrymarum oportet nos esse, cum diuinum habeamus luc. 6. 21. Beati qui nunc flebit. Si enim quod christum domini suspirio fleuisse, visisse deo nescimus. Qui tamen iustis exultare disceptat, atq. gaudere quod eorum minima scripta essent in celis, non autem quod damnationis ipsi subiecta viderent. Luc. 10. 20. ipse vero exultauit spiritu math. 10. 21. de collata gratia à patre discipulis, tantum parum. vigeo etiam sec. 1. exultauit spiritu. contra facimus saeculi letitiam.

semper tamen siue in secundis siue in aduersis gaudendum est. illud Rom. 12. 12. spe gaudentes. et Jacobi. 1. omne gaudium existimate fratres cum in variis tentationibus incidetis. Refert Pallad. in caurica. s. 52. Abbatr Apollon Magni discipulos in casolitu line et vite eximia austeritate adeo exultantes, vitam trācere gisse, vt nullum eorum modi exultant in terra videre liceat, ne letitiam corpoream. Neq. im fuisse inter eos quemquam mortuum, aut in tom. s. Bonauer lura in specul. discip. ad Nouit. c. 2. Maximum, inq. inhabitant hī gratiae signum spiritibus = letitia. s. Anthonij apud

Athanasium. Una inq. est ratio vincendi inimicum letitia spirituali, & anima dominum semper cogitantis iugis recordatio: quae demoni ludet, quasi fures exspolians, persequetur aduersario, potius, qz timebit. He sancti non mire letitia pro gaudio vā sunt.

et bono pudic. ita loquitur. Et voluptatem vixit voluptas
 est maxima. Neque enim vlla maior est victoria, quam
 que à cupiditatibus refertur. [Dicitur nominatim sobrietas
 vel effrenem, deinde sobrietatem voluptatem. De illatione
 Erius. hom. 13. in Ad. Ep. sic ait. Impura voluptas si
 melis est voluptati scabiosa, cum se scalpit. cui cum
 brevis sit, succedit longior dolor, ac molestia.]. Huius con-
 gruit Job. 20. Gaudium Hypocrite instar puncti. et Jon.
 16. 20. Mundus gaudet, non vero contritus tibi, sed his-
 ritia vestra vertetur in gaudium. ^{Job. 20. 5.} ^{Jon. 16. 20.}
 Ver. 22. sed ut
 gaudium sit constans et perfectum, opus est, ut ei adiuncta sit
 Pax.

Theoria 6.
 De Pace et fructu spūs. 3.

24.

Pax tunc est cum sominis omnia omnino desideria sedata
 sunt, et in uno Deo ita conquiescunt, ut ne feris, ne intus
 vlla timeatur cordis perturbatio. Dicitur autem a paltio-
 ne pax. ut pote quæ inter somines prius dis cordis certis
 appositis conditionibus sanctorum consuevit. Pax autem Chris-
 tiana, atq; spiritalis Dei lege sanctorum est. ^{Pax Ps. 118. 161.}
 nulla diligentibus legem tuam, et non est illi scandalum.
 Supponit vero in diuersis sominibus voluntatum concor-
 diam; in eodem somine appetitionum consonantiam, vni-
 tatemq; requirit. Quare breuiter et eleganter ab Augus-
 tino, tranquillitas ordinis, diffinita est. ^{Augustinus Pax quæ}
 pax rerum om-
 nium. Etenim, si vnaquæq; res in suo ordine, pro ut
 natura recte constituta exigit, imperturbata, immotaq;
 constaret, ac conquiesceret, nulla procul dubio lites, nulla
 rixæ, nullæ dissensiones exsurgerent, bella nulla essent,
 nec sectæ, nec seditiones, nec seditioes vlla orirentur;
 contentiones, emulationes, inuidiæ, inimicitia, odia atq;
 hominidâ omnino cessarent; summa vero et sominorum
 inter

inter ipsos; et eisdem hominibus secum; omniumque cum Deo pax
 sine ulla, aut turbatione, aut controversia, aut inobedientia
 ret. Verum enim vero, cum tot soleant esse sententiae quor
 capita, quae sententiarum, totidem etiam voluntatum, animi-
 rumque discrimina: immo unius plerumque hominis varia, ac re-
 contraria, sibi quae invicem repugnantia desideria, via pacem
 abieci in terra reperias: ut amen omnia licet bus pacem do-
 esse referas. Der leges quo turquis in violata custodit. Quis
 alienus hominis libenter se se accommodat voluntati?
 quis ultra patet vel legitime imperanti? quis vel suis
 cupiditatibus frenum injicit? etiam contrariis, et secum
 pugnantibus desiderijs quae modum ponit? Haec prima,
 et magna origo bellorum, testante et hoc verbo. 44.
 v. 1. Unde bella, et lites nonne sine concupiscentijs
 vestris, quae militiant in membris vris? vides militum
 mina, et concupiscentiarum catenas, turmatim sese in corde
 velut in arena, et palamenta ad orientiam, et eorum congregatio-
 tia, se invicem oppugnantia et expugnantia, imo tamquam in
 Gygotomachia mutuo confodientia, et internecione sua
 consumpta? sed cessant bella, pax suam statim ad-
 veniet, redimita lauro, myrto, floxibus, ac palmam ges-
 tans manu, sirmis ornata, ac purpureis decorata ornamentis.
 Et tamen bella cessant, operis primum est. Caritas
 regnet in homine, per quam ita Deum toto et a corde
 diligat, ita cunctis suis viribus complectatur, ut in eo
 quasi summo bono, et ultimo fine universa sua deside-
 ria constituat, et collocet: a quo uno satias, et omni-
 no complari queunt; atque una proximum propter Deum
 (sicut seipsum) amet, ut idem cum illo, et velit, et nolet.
 Hinc enim vera et non fucata pax necessario exi-
 tit. At vero dum peregrinamur a Domino, perfectae pacis non
 valeamus illud summum, quod quaerimus, bonum, neque festam

25.

25

26.

quidem ac consummatam numeris omnibus pacem obtine-
 xi requimus. Nam et fons pugnae et inuicem timore saepe 2. Cor. 7. 5.
 sapienter pacem obcurbant. Dum tamen firmiter nostra per-
 severat in Deo. Sabet certe pacem, quam licet pro mensura
 caritatis et modo. Quare expertus dicere queas cum re-
 gro. vate, Ps. 75. 3. in pace factus est locus eius. i. in animis si-
 delium pacificis sedem regni sui. Dominus locatam habet.
 domum scilicet confractis bellis instrumentis, uti muni-
 iam necessarij ad bella; quae nulla iam timeantur. ibi
 confregit potentias arcuum, scutum, gladium et bellum.
 quod etiam futurum vaticinatus est. Isa. 2. 4. Confrahitur
inguis, gladius sude in vomerem, potentia nimirum
 et robore hostium, tam visibilium, q̄ inuisibilium dis-
 sipata ac dispersa. Ecclesia fidelium Hebraice dicitur
 saltem. i. Pax; Rex eius salomon. i. pacificus, filij paci-
 ficus. Mat. 5. 9. Beati pacif. quia filij Dei vocabuntur.
 Tam amantes quidem pacis, ut erga maximis sibi infer-
 rarum eam retineant; diunt enim singuli cum Davide. Ps. 119
 cum sis qui oderunt pacem, eram pacificus & c. Munia ai ma-
 nia regni sui pax ipsa est. Ps. 147. qui posuit fines
et pacem, quare sequitur. frumentum adipe satiat te.
 Pax nempe abundantiam, paritatemq̄ satietatem. Ps. 71. Ps. 71. 47.
et erit in nobis eius. (salomonis regis pacifici) in-
 ditia e. abundantia pacis, videlicet propria.
 Pax auctor Deus, unde sic appellatur frequenter. Deus
 pacis. Vti. 1. Cor. 14. 33. 1. The. 5. 23. Heb. 13. 20. Phil. 4. 9.
 Pax nostra, i. filiorum hereditas. Hanc ipse testamen-
 to legauit, hanc vates regis iubet inquirere et persequi.
 Ps. 33. Hanc iubentur Apostoli toti mundo annun-
 ciare. Luc. 10. 6. Hanc q̄dem Apostoli initio suarum epi-
 stolarum deprecantur. Haec Christi salutatio; haec suorum
 militum tessera. Quid vero pace maius, pulchrius, amabilius,
 dulcius

25

27.

28

1. Cor. 14. 33
 1. The. 5. 23
 Heb. 13. 20
 Phil. 4. 9
 Ps. 33. 15
 Luc. 10. 6
 1. Cor. 14. 33
 Gal. 1. 3
 1. Tim. 2. 14
 1. Tim. 2. 15
 1. Tim. 2. 16
 1. Tim. 2. 17
 1. Tim. 2. 18
 1. Tim. 2. 19
 1. Tim. 2. 20
 1. Tim. 2. 21
 1. Tim. 2. 22
 1. Tim. 2. 23
 1. Tim. 2. 24
 1. Tim. 2. 25
 1. Tim. 2. 26
 1. Tim. 2. 27
 1. Tim. 2. 28
 1. Tim. 2. 29
 1. Tim. 2. 30
 1. Tim. 2. 31
 1. Tim. 2. 32
 1. Tim. 2. 33
 1. Tim. 2. 34
 1. Tim. 2. 35
 1. Tim. 2. 36
 1. Tim. 2. 37
 1. Tim. 2. 38
 1. Tim. 2. 39
 1. Tim. 2. 40
 1. Tim. 2. 41
 1. Tim. 2. 42
 1. Tim. 2. 43
 1. Tim. 2. 44
 1. Tim. 2. 45
 1. Tim. 2. 46
 1. Tim. 2. 47
 1. Tim. 2. 48
 1. Tim. 2. 49
 1. Tim. 2. 50
 1. Tim. 2. 51
 1. Tim. 2. 52
 1. Tim. 2. 53
 1. Tim. 2. 54
 1. Tim. 2. 55
 1. Tim. 2. 56
 1. Tim. 2. 57
 1. Tim. 2. 58
 1. Tim. 2. 59
 1. Tim. 2. 60
 1. Tim. 2. 61
 1. Tim. 2. 62
 1. Tim. 2. 63
 1. Tim. 2. 64
 1. Tim. 2. 65
 1. Tim. 2. 66
 1. Tim. 2. 67
 1. Tim. 2. 68
 1. Tim. 2. 69
 1. Tim. 2. 70
 1. Tim. 2. 71
 1. Tim. 2. 72
 1. Tim. 2. 73
 1. Tim. 2. 74
 1. Tim. 2. 75
 1. Tim. 2. 76
 1. Tim. 2. 77
 1. Tim. 2. 78
 1. Tim. 2. 79
 1. Tim. 2. 80
 1. Tim. 2. 81
 1. Tim. 2. 82
 1. Tim. 2. 83
 1. Tim. 2. 84
 1. Tim. 2. 85
 1. Tim. 2. 86
 1. Tim. 2. 87
 1. Tim. 2. 88
 1. Tim. 2. 89
 1. Tim. 2. 90
 1. Tim. 2. 91
 1. Tim. 2. 92
 1. Tim. 2. 93
 1. Tim. 2. 94
 1. Tim. 2. 95
 1. Tim. 2. 96
 1. Tim. 2. 97
 1. Tim. 2. 98
 1. Tim. 2. 99
 1. Tim. 2. 100

Huius appellatione pacis omni bonum deprecantes se
 inuicem consalutabant. quocirca omnia sic, ut feli-
 citatem experiri, ita et amant pacem, ut supra dixi-
 mus ex Aug. idem ait Dionys. de cat. Hier. et de-
 claras s. Rom. 12. q. 29. a. 2. Propterea etiam Imperato-
 res summi interpretamenta sui nominis. Elogia pacis se au-
 tores praedixi gaudebant, pacem q. insculpi suis numis
 matris praecipiebant. Maxime Belli Deum centum vin-
 ctum catenis, ac super arma sedentem intra Jani Obsecrationum
 forum describit Maro Aeneid. 1. quod magna laudi
 vobis esse vobis Roma, quam ibi uniuersarum Gentium domi-
 nam fuit, totiusq. orbis imperatricem. Verum hoc symbolo
 plus praerogit magnus poeta, quam ipse calluit, pacem
 nempe Ecclesiae Romanae, vere totius orbis, immo noui et
 mundi dominis, et reginae vnicæ. In qua non con-
 tum ~~causam~~ ^{+ ab alijs} sed mille vinculis caritatis ~~vinculis~~ ^{constrigitur}
 Man, omneq. genus dissonantis ac belli consopitum iacet
 non Iano filio, sed deu. von Deo auctore et princi-
 pe pacis. De quo Is. 87. 9. Quoniam loquetur pacem in
 plebem suam, et super sanctos suos, et in eos qui conuer-
 tuntur ad eum. Pax inter beatitudines numeratur, quia
 perfectissimus caritatis fructus est, ac maxime merito-
 rius, fructibus tamen adscribitur, quippe quia sit fina-
 le quoddam bonum spirituale secum dulcedinem pro-
 ferens, sed vultum est supra omnes beatitudines esse
 fructus. An autem pax sit amor actualis, an relatio ex
 eo resultans, non satis conuenit inter scolasticos Doc-
 tores. Valentia utrumq. probabile est, quod nisi non
 displicet. Certe negari non potest, quia sit, ut ait Chri-
 stus, tranquilla cum proximis, et pacifica conuersatio, Ca-
 ritatis legitima filia, et gaudij perfectio. Non potest
 autem non experiri pacem, qui tranquille vult ad beatitudinem

+ vinculis a tenet,

23.

cap. 3. 19.
Thomae

impera
quant
marino

regliu
19. 1.

Roma mun
di domina.

19. 1.

14. 9.

7.

14. 31.

5. 27.

20.

4. 9.

15.

10. 6.

14. 7.

120. 11.

100.

156

penultima omnibus scilicet Facultis delegatis, tam à calum-
nijs hostium, quam à rebellionem concupiscentia produntibus.
sed et pau. plura. c. 1. v. 3. e. c. 6. ver. 6. et. T. 2. par. 2. 5. l. 1. 3. 4.
in concione nra. lege parapsisim. salutarione, atq. etiam
V. 1. 1. 1. Suius epistola. ubi non inuadit de Pace elo-
gia fortasse iudicabit.

5. l. 1. 3. 4.
T. c. 6. 16.

Theoria 7.

De Patientia, et Longanimitate

A. 8. 5. fructu spiritus.

29.

Patientia posita est quarto loco, et postmodum septimo
longanimitas. G. Maxgodomia duntaxat habetur, quod
redditur longanimitas proprie sic Ar. Syr. Verum Eras.
lenitas. Sic in scbol. lenitas amiri, et longanimitas. In
Crisostomo latino falso per Eras. etiam lenitas legitur,
item in Occumenio, in Ambr. hic longanimitas, inferius
pro mansuetudine lenitas habetur, ut appareat non fide-
liter citatum Ambrosium ab Erasmo. Non solum autem
Greci patres, sed Latini, etiam antiquiorum quarto loco habent
pro Maxgodomia longanimitatem. Theodoretus tamen inter
Gaudium, et pacem interposuit Patientiam, sed in margine nota-
tur non esse in Greco, expuncta ergo inde Patientia manet
longanimitas suo loco immediate post Pacem. Crediderim ex
varij's translationibus intertextum vulgare, aut incuria, et os-
citantia, aut Nimir exalta (nolo cum Erasmo dicere super-
titiosa) ex scribentium diligentia irrepisse aliqua ex sic
nominibus, ut patientiam cum longanimitate, cum mansue-
tudine modestiam, continentiam cum castitate. sicutim
Ad fidem Greci testis esset latinus, tria predicta videren-
tur addita nomina. Nunc cum alijs dicere liceat, quod vno Gre-
co dictum est, non potuisse nisi duobus latinis vocabulis expli-
cari: sed quicquid de nominibus fuerit, siue novum cum
Grecis, siue cum latinis duodecim, res ipsa non immutatur. cum

Varij's
thoms
lathonis.
Arias.
Syrus.
Erasmus.

Chrysostomus
Ambrosius
Occumenius

Theodoretus

+ ut Theophylactus
t ut Augustinus et Hieronymus,

+ legeris,

constet
~~Paulo~~ **Paulo** non eam fuisse mentem, ut omnes exalti
 ad unum numeraret alius virtutum, seu fructus Spiritus, ut
 iam supra diximus, conueniunt vero ad duodenarium re-
 ducti sunt numerum, secundum numerum fructuum arbo-
 ris vite, quem admodum exponit. s. Bo. Lyt. & alij
 recentiores vulgata correcte fidem numerum & sequentes.
 Et si non misil varietur ordo, quod parui refert. Inter
 exponenda tamen, pleriq; patientia subiungunt longanimitatem,
 mox ante Bonitatem, & Sane Benignitati proponunt, ut exi-
 git ratio sufficiente supra exposita secundum. s. Thom. Lyrag
 vestigia, quam ordinis rationem secuti sunt posteriores multi
 ut Hieronymus (alias Anselmus) Dion. Cartu Adam. Clau-
 uas. §. 1.

30.

Patientia dicitur, qua equo animo malum patiens tole-
 ramus. patiens vero malum est boni diuturna dilatio, quam lon-
 ganimitas respicit, similiter namque et mala, que urgent, et bo-
 na, que nimis diu & expectantur, solent animam affligere, ut di-
 citur Prou. 13. 12. spes que differunt affligit animam ex quo li-
 quet longanimitatem sub patientia, (cuius est tristitia modum
 statum) quasi in iurisdictione concludi. Verum, que res plura
 magis & perspicua sunt, (cum alijs interpret Maxgodomiar lon-
 ganimitatem verat ut. 2. Cor. 6. 6. & Col. 1. 11. & Jac. 5. 10
& 2. Pet. 2. 15. alias patientiam (ut inferius pateat) hoc tamen
 loco utraq; reddita est. Aug. li. de patientia. c. 2. Patientia
Sommi, inquit, est, quam mala equo animo toleramus, ne ani-
 mo iniquo bonadeseramus, perque ad meliora perueniamus. li.
 83. gg. q. 31. ex eadem vident. eam appellat Perpressionem re-
 rum arduarum, ac difficilium honestatis, aut utilitatis causa.
 Quante laudis haec virtus sit, idem restat eodem libro de Pa-
 tientia c. 1. Virtus, ait, anima, que patientia dicitur, tam
 magnum Dei donum est, ut etiam ignis, qui cum nobis largitur
 patientia predicitur. De hoc dono paulo post sic com. predicat Dei
 patientiam propheta Naum. c. 1. 3. Dominus patient, et magnus

31.

58

fortitudine, pro patiens Gr. Μαροδομιος. Heb. אֵת אֲפַיִם
 עֲרֵקָאִין. i. latis naribus. Chald. propellens longe iram. Item
 Joel. 2. 13. Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia be- Joel. 2. 13.
B. 1027.
 nignus, et misericors est, parvus, et multa miserationis, et pre-
 tabilis super malitia. q. d. adeo promptus est ad benefaciendum
 ut vel ipsa effundat misericordiae viscera; neq. demerita Som-
 nis minus faciunt longanimitatem ad expectandum tempus, quo
 benignitatem ostendat; sed mille tandem Somnium accumu-
 lat beneficijs; quippe qui sua bonitate, misericordia, et pa-
 tienti expectatione omnem vincit malitiam superat, et
 extinguit. Item Apost. Rom. 9. 22. Quod si Deus volens Rom. 9. 22.
ostenderet iram, et notam facere patientiam suam iustinuit
in multa patientia (Gr. εν πολυ Μαροδομια) variare apta
in misericordiam &c. Qui autem tam eximie patiens est in sustinen-
 dis sceleratis, et impijs, pro saluandis misericorditer pjs. ac
 bonis, mirabile est quam sinat se fleb. et exorari eorum
 supplicatione, et lacrymis, qui ipse implorant patientiam.
 Testimonium habet egregium apud Mat. 18. Ad illud unum ve- Matth. 18. 26.
rum, Patientiam habet in me, omne debitum, decem millium
talentorum, illico dimisit pecunia. Verum ex eadem parabola pro-
 tet quam male sit tractandus patientia tam mirabili impudens
 contempta; ut etiam vaticinijs post constare Isai. 42. 14. Tacui, Isa. 42. 14.
(inquit Dominus) semper sibi, patiens fui, quasi parturienti lo-
quor). I. effundam reton datam iram cum clamore, et rigore
 maximo. Apost. etiam, Rom. 2. 4. An diuinita bonitatis eius Rom. 2. 4.
et patientie, et longanimitatis contempnis? &c. sed nullum opus
 maius argumentum afferi potest Sui patientie diuina ma-
 iestatis, quam quod supplicium, quod in extrema impiorum
 sceleratorumq. impudentia a se sumendum comminatur etiam
 iuramento confirmet. Iurare conuenit Deo beneficia que pro-
 mirit ad statium, spemq. firmam clam imbecillitatis Somni-
 num. ut Luc. 27. Iurandum, quod iurauit ad Abraham
enx. Gen. 22. Iurauit Dominus David veritatem. sed cur
in supplicis iure iurando se obligat? Iurat quidem tanquam
 qui

§

qui sua benignitati et patientia concius se, ne sit flexus, et victus, inducatur a mirandum, cum iam tantis, ac tam exorbitanti scelerum malitia, et peccatoris superbia, ut non punire, minime deceat. Exemplum huius rei extat. ex. 17. fine. ubi perhibetur suum dominum iurasse dicitur, ne vitis separatum. Amalec, quod de fatigatum populum qui aggressus impedit cupierit, transitum a d. promissam. Et sanatorum terram. sic i. b. Quia manus solus domini, et bellum domini exit contra malos a generatione in generationem. Ubi dicitur transferre. Quia manus super solium domini. quam asserit esse formam iurandi unam ex eis quae scriptura sacra deo attribuit.

Symbolum Patientiae divinae extat Apo. 6. 9. in quinto sigillo, videlicet in nomine apud nostrum Iulii. Alcab. cuius inguini splendor, et eruditionem, in maximis mysteriis, ac divinis symbolis enucleandi nulla dicitur tibi, nulla temporum obscurabit oblivio. Est vero Patientia una exceptum virtutum quae optimum gubernatorem comitantur, de quibus ille egregie dicitur, quem suadeo leges, non tamen oscitantur.

Hanc itaque patientiam virtutem in bono praestat qui deum debet imitari laudat Doximus in Episcopo episcopo, qui fuit forte Timotheus dilectus Pauli discipulus, sic vero ait Apo. 2. 3. et patientiam habet, et sustinuit propter nomen meum, et non defecit. 7. videtur describere in Ione vix, quo haec est Soc loco, imo et macro Symion, sive longanimitatem, quae non deficit sustinendo, et expectando. q. d. exspectando, i. suffragio sine consorte, ut ait Rupertus, patienter sustinuit laetitia disputationum contra falsa dogmata pseudo apostolorum, ut vero Hieron. de. s. v. dicit. fortiter pertulit persecutiones propter iustitiam, et simul peccatores ad penitentiam, ut venirent, longanimitate expectabat. Est enim veris huius laus unica praesertim, qui dissimulando, et expectando se belles subditos patientia et longanimitate emolliunt, ac veluti leones

32.

ac tygride curante deponere feritatem edocent. Quae de re
 egre d. Guy. Pastor. cur. l. 3. c. 10. ubi e exemplo utitur
 Surgi. qui matritatem expellat vulnere, ut seculi ne
 immaturè. rectum recaudescat, et denuit Sabat. Ita cum
 tempus inquit, subditis ad correctionem queritur, sub ipso
 culpae pondere patientia presubit exerceat. Quia quos co-
 rigere nequit, quasi super impositum omni dorso portat. Quod ps. 128.3.
 ai ps. 128.3. super dorsum meum fabricauerunt peccato-
 re. Hanc etiam patientiam cordati parentes tenent, ut
 non impatune, intempestive, et in casum errantes corripi-
 ant. Liberos ut sub persona Chloremeni docuit Tertullus in
 Andria alt. scilicet. Huc spectat illud. Prou. 14. 23. qui
 patiens est multa quibitatur prudentia, qui autem impatens est
 exaltat Stultitiam suam. Apud. 70. sic Margodimus avig
 wolus. ex Psouuber, o de o dixos uchos i b xv qd s a q s q r. i. Pa-
 tients) siue longanimis, multum in prudentia, ac impatens (siue
 puntanimus) fatior stultus q. d. qui in profundo laborum,
 ac difficultatum oceano patienter agit, experiam sapientiam
 ostendit: cum contra ille, qui prope portum demergitur, inju-
 rum praedicit Stultitiam. Hisp. La cuedad del impaciente
 agironado, queluego se le sube el Sumo alar naves, y lo
 tiene tan estu sas, que se ahoga, es neudad de marca, o de arte
 Mayor. Hebraice. bnuu spiritu, pro impatens habetur, exal-
 tat Stultitiam dictum per allusionem ad signum quod post
 naufragium in eodem loco erigitur, quod continuo Stul-
 titiam ibidem perdere nauis, et nauiteri pereuntis tauti
 clamat, ut alij periculo aliene Stultitia prudentiter
 spiant, et cauant sibi. Similis sententia est Eccl. 7. 10. Me-
 lior est patiens arrogante. Nolle esse velox ad irascendum,
 quia ira in sinu Stulti requiescit. impatens, et arrogans
 est velox ad iram, quam velut in sinu. i. in gremio
 habet. Insignis patientia Romanorum laudatur. i. Maer. i. m. l. 1.
 8. 3. Possederunt, inquit, omnium locum consilio suo, et
 patientia. i. multa aduersa in bello tollerando fortiter et
 dilato

Gregorius

Correptio
cum patientia
fit fiat

Patris
familiae
patientia
comendat

Tertullus
Prou. 14. 23

33.

33

34.

Autem opus perfectum Sabet, ut sitis perfecti, et in-
 fegri, in nullo deficientes. Cui consonat Paulus Rom. 7. 3.
 sed et gloriamur in tribulationibus scientes, quod
 tribulatio patientiam operatur, patientia autem proba-
 tionem, probatio vero spem, spes autem non confundit
 nos. Expende eandem rem nominari a Jacobo proba-
 tionem fidei, et a Paulo tribulationem; nam tri-
 butationis fides, sicut aurum igne exploratur. In hac autem ^{Fides tribu-}
 explicacione apparet, et emittit vir patientia, atque ^{latione ex-}
 adeo doni Dei operatur patientiam, dictum est, qua ^{ploratur.}
 si elucere facit patientiam, que sine tribulatione non
 approbat. Dicitur vero patientia Sabet opus perfectum
 quoniam operatur probationem, i. approbationem, qui
 enim patientia est in examine tribulationis per pa-
 tientiam nascitur, ut iudicetur perfectus, atque adeo ap-
 probetur, ut talis. Probatio ergo sumpta est a Jacobo
 pro inspectione, et examine viaturi: a Paulo vero pro
 approbatione, seu testimonio virtutis. Hinc pro uanitate
 utrag dictum, sicut latine probatio, sed dum se tribulatur
 angit, quia necitur exitus qualis sit futurus; postquam
 facta est, et bono successu exultat, et gaudis afficit.
 Propterea igitur gaudendum, et gloriamdum est, in
 tribulatione, et tentatione. Sicut homo, qui est a deo
 patientia donatus. Gaudet apud homines, qui certus
 est de sua immunitate. Hinc videtur, quia vel ge-
 neris immaculati presentia. Hinc impiorum del-
 tinage, quando fiunt probationum examina; quod
 si non satis certus est, non dubium quin angit debeat et
 afflicti. Verum cum prospere omnia euenire videri,
 maximo per se letatur, gaudet, gloriatur. Hinc licet gradum
 facere ad spiritualia. Gaudemus in tribulationis
 examine, certi ex dono dei de bono successu, sed an-
 gimur ex imbecillitate nostra, verum tandem dei
 donum vincit, et gaudium, et gloriam parit immortalam.

Varis

Varij quidem tribulationibus probantur iusti, sed maxime in colluc-
tatione fidei. unde est illud Apo. 13. 10. Stetit Patientia &

(Gr. ἵερονου) & fides sanctorum: Et enim cetera occa-
siones laborum tolerabiliores sunt; in Martyrio autem stre-

nuissimus quisq. mibi, qualis sit non modo tamq. \div
ad hydium probatur lapidem, sed quasi in camino arden-

ti exploratur, & examinatur. Scitum est illud Eccli
27. 6. Vasa figuli probat fornax, & Somnus iustos

tentatio tribulationis. Nisi enim dissipentur in igne
vasa duriora igne frunt, & usui apta. Quod si vitium

occultent, rursus digito tacta ab emptore probantur,
ac si minus bene decocta, statim somus demonstrat.

Quos Percussit sag. 3. siuunt delicato, ac desidi ac-
comidas. Quid istas (inquit.)

Succinis ambages: tibi luditur, effluis amens,
Contemmine sonat vitium percussa maligne

Respondet viridi perenna fidelia limo.

Edam, & molle lucum ex nunc ^{nunc} properandus et acui
Fingendus sine fine rota.

Quam bene decocta, & durata vas vitia, que ex altissima turba
deiecta, non franguntur, comminuantur, & ^{percutuntur?}

eiusmodi Apostolus xpi fuisse testatur est eorum v-
nus Paulus 2. Cor. 4. 7. Portamus t. seruum istum

in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, et
non ex nobis. Gr. ἡμεῖς οὐκ ἐν ἰσχυρῶσι, sed in super-

eminentia potentie diuinae, tribuatur, non hominibus,
& non vitio, sed igni spiritus sancti, quo decoctum

est, atq. duratum. Sequitur. Tribulationem pa-
timur, sed non angustiatur, aperiuntur, sed non

deserimus, persecutionem patimur, sed non de-
relinquimus, derisimur, sed non perimus. Erv

vasa ex parte deiecta, sed tamen integra, atq. illata

* vas fictile.

po. 13. 10.
autypia
maxime pro
et pacien
m.

Eccli. 27. 6.

Percussit.

2. Cor. 4. 7.

Utriusq. doli
in durans

ut pote bene decolta cōsistat, tribulationis rota elabo-
rata.

38.

Tobiam, Iobumq; vigito probavit Deus: de
posteriori. quia manus dñi tetigit me, de priori. quia
acceptus eras Deo nevisi fuit ut tentatio probaret te.

Jacobum patris Isaacum patrem tangere voluit sum
Pater Isaac, ut probaret an dignus esset benedictione
Gen. 27. 11. Accede ad me, ut tangam te, fili mi, ut
probem, utrum tu sis filius meus Isaac, an non
Eos probat Deus quibus aeternam daturus est benedic-
tionem.

Ommino verum est illud. 2. cor. 12. 9. virtus in
infirmis perficitur. id est per tentationis et tribulationes
ut exponit Augustinus quare inde videtur Apostolus ansam
arripuisse, ut diceret, libenter igitur gloriabor in infirmitati
bus meis, ut insabiet in me virtus xpi. sed cum utroq;
loco & virtus Gr. sua aut sit de potentia Dei videtur in-
telligi oportere, quae ostenditur perfecta in rebus debilibus
infirmisq; instrumentis, cuiusmodi & magis in laboribus, et
afflictionibus, quas sancti patiuntur. tamen non aspor-
tanda prior expositio.

39.

Est autem patientia Sae Christi absteris veluti ferrum,
atq; impetrabilis horax, quo induri Sathum cursor securi
irrumunt, ac fortiter pertranscunt. quod mox verbo et
exemplo. D. Paulus Heb. 12. 1. De patientiam curramus, inquit,
ad propositum nobis certamur. Quod genus armorum Deo re-
fert deceptorum vaser regis. Ps. 17. 40. Invenisti me, ait, vir-
tute ad bellum, et supplantasti insuperantes in me subtus me
q. d. armatus per patientiam, stadium sum ingressus patientiam,
in medio vero cursum tumens periculis disculsi, ne conse-
quenter, supplantatum, summi q; diestum palma frustrarent.

Notandum ex Greg. Niv.: In stadio quidem patientiam
currentes, tribulationes persequi, non tamen assequi.

Persecutio autem velocissimum indicat Motum quae currerit
tis, quam toto impetu persequens nunquam assequitur. Quo
circa inaeptum dicuntur Beati, qui per persecutionem imperantem

§

De Bonitate

42.

Bonitas Gr. αγαθο βωη, Prima ex his quibus so-
 mo perficitur erga alios. Est vero secundum s. Tho. re-
 fudo et dulcedo animi, qua bonam efficit voluntatem, ut mi-
 mirum recte utatur omnibus alijs potentij. Hilarius Per
 felba, inquit, bonitas in recti cordis affectu consistit. unde
 Ps. 124. Bonis et rectis corda, ubi et ponitur expositio. Ab
 hac homo denominatur bonus. qui autem eiusmodi est, om-
 nibus prodesse cupit, nocet nemini. Tull. 2. Off. Vir bonus
 inquit, innumerabilibus officijs, et laudibus continetur.

Verum in voluntate duplex creditur bonitas
 una, qua perficitur voluntas a natura, sicut alia res
 in propria perfectione; altera que industria acquiritur, sicut
 deo largiente obtinetur. Huius autem posterioris alij
 dicitur fructus spiritus. In quo ergo hac reperitur boni-
 tas dignus est (ut ait Tull. 3. Off.) qui cum intone
 bus miser. Hinc et somone de fiax q. aesaras potest
 comelugaria parat inony.

43.

Huius bonitati, qua dulcedinem pra se fert, et amo-
 rem erga omnes, contraria est amaritudo quaedam, et ma-
 ior animi, quo et inuiso habemus alios, et ipse eis inuisi
 sumus. Bonitas quippe omnes allicit: quos in alitias
 et asperitas motum propellit et fugat.

Sumitur aliquando bonitas pro simplicitate,
 ut pote quae similibus caret suspicionibus, omnia in partem
 accipit meliorem. sap. 1. 1. Sentite de dominis in bonitate
 et in simplicitate cordis querite illorum. ibi Clarus. Bene
 sentiendum, ut minime credatur iniustitia fauor, unde
 et integro queratur corde. Ester. 16. 2. Multi bonitate
 principum, et somae, qui in eos collatus est, abusi sunt in
 superbiom.

Bonitas, ait. s. Tho. 2. 2. q. 119. a. 2. 1. non
 est virtus ab alijs distincta, sed in omnibus reperitur,
 tamq. genus omnium. Immo latius patet, et ad alia transferri
 potest.

Dicitur Bonitas ingenij, quae excellentia intelligendi, vel morum suavitate fit.

44.

Differet bonus à beneficus, quod ille paratus sit benefacere, hic reipso benefaciat; et omnia bonitas alius interior, et quod ex stois. refertur (Heron) fons utilitatum, semper ad benefaciendum expositus: Beneficentia autem ex bono, et in alterum cum effectu pertransiunt. Cic. de nat. Deor. quid est, inquit, melius, aut pretiosius bonitate, aut beneficentia? quasi ex utroque unum opus exibat ex interno scilicet et externo. Quapropter bonitas pro beneficentia et e contra, usurpantur solent. Eodem Cicero Tuam optimum, .i. beneficentissimum inur pretatur. Ps. 118. 65. Bonitatem fecisti cum seruo tuo. Et Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doceme. .i. Doc me beneficum, et de omnibus bonum mereri. Ut te imitari queam, qui tam beneficus in me fuisti. sic Genes. Sed forte de bonitate stricto aliquis explicet: si autem versum, qui paulo post sequitur. Bonus es tu, et in bonitate tua dabo me iustificationem tuam, et Ep. 5. 9. fructus tuus est in omni bonitate, et iustitia et veritate. .i. cordis. 2. operis. 3. oris est, secundum S. Tho. Theop. omne, inquit, bonitatem dicit, quod in omni confertur, neq. in benevolentia modo, sed vel in hospitio, et nobis in ferre. Quapropter haec bonitas symbolo oris elegantius exprimitur in sacris litteris. Haec enim spoliata spoliarentem verber, et occisa occidentem alit. Hinc aliam differentiam infero idem Theop. quod scilicet Bonitas sit q. beneficentia vulgarior.

Theoria . 9. De Benignitate

45.

S. Thomas a bono igne, amoris scilicet, benignitatem derivat. Quasi Benignitas sit bona igneitas, quae solum flammam faciat ad nutritionem aliorum subministrando. Facit quippe absterget haec virtus pedibus, ut velociter currant ad nos odia, ad carceres ad futura pauperum: ardentem tecto manibus adiungit, ut subito aperiantur egressi, calorum

dat labijs, ac lingua, ut prompta sint docendis ignotis, conso-
 landis maestis, sublevandis afflictis; cordi ignem prebet, ut
 miseretur, oculis ne claudantur misericordiam ostendendi,
 auribus ne obturentur elemosinam petenti. De Benignitate
 te Eulmerodaci regis Babilonia erga Iosadinum re-
 gem Iudae. vide. 4. Reg. 25. 27. sunt qui a benignitate
 benignum deducunt. Utrique vero deductio nominis
 indicat ad benignitatem pertinere, ut non parca, et illibera-
 liter, sed abundantior, magnifica, facile, ac liberaliter donetur.
 Itaque nec terra benignior, nec ager feracior esse debet, quam
 homo, in quo benignitas reoratur, modo suppetat facultas, nec
 fundus largitionis exsauriatur, sap. 1. Benignus est enim
spiritus sapientiae, et non liberabit maledictionem a labijs suis. sap. 1. 6.

Gr. φιλανθρωπία pro bono, (ut vi-
 des) amantem hominum ponitur, et σοφία, i. sapientia, in nomina-
 tivo casu est. Jansenius tamen opinatur vulgatum Interpretem
 σοφία legitur in patris casu. Inducit itaque spiritus sapientiae
 ad dilectionem hominum, i. ad esse benigne fovendum, nec
 deseret hominum, quales classis homini sunt, seu maledicti, nec
 relinquit impunitos.

46.

Benignitas. Gr. χρηστότης. i. lenitas, facilitas. Asten-
 dit κίριος blanda, et tractabilis, et omnium bonorum op-
 ta consortio. inducens ad familiaritatem, dulcis alloquio,
 et moribus temperata, quemadmodum et bonitas ex cunctan-
 tia Stoicorum ad benefaciendum exposita, sed addit Sila-
 ritatem, et suavitatem maiorem, qua cum tota dulcedine
 inuitat. Nam et tristior, et seucior bonitas esse potest.

Addit insuper exteriorum largitionum: sine his enim bo-
 nitas constat. Videtur autem benignitas et bonitatem
 et beneficentiam includere; imo et liberalitatem, et
 misericordiam, seu potius dicam misericordiam abun-
 dam, ac misericordiam. De misericordia Tull. Tullius
 offic. 2. aut opera benigni fieri indigentibus, aut pecunia.]

1559
686

de liberalitate et beneficentia. Terent. in Eunuch. Nonne plerumque
 meam benignitatem sensisti in Claudio. Vbi Donatus Be-
 nignitas, inquit, est in quantitate rerum, aut in facilitate
 (et hilaritate) prestantis. Nam plerumque ingrati sunt,
 in quibus facilitas non apparet. Merito ergo (vt Ciceron.
 1. Cor. 9.) Hilarem datorem diligit Deus. Pulchre sermo. 2
 de Benef. Beneficentum, inquit, morose datum, simile est
 poni lagidoso: quam esurientem accipere, visum est, esse
 accidum. Qui enim cito, bis dat, sed qui differt doni gra-
 tiam perdit. Prover. 9. Non prosi bene benefacere eum,
qui potest: si valis et ipse bene fac. Ne dicas amico tuo vade
 et revertere, et cras dabo tibi, cum statim possis dare.
 Adversus haec divina precepta illos facere patiam est, qui
 suam, ut conegant aliorum exemplo avaritiam, quos
 vident ad beneficentiam pro obsequio fucata spei pruden-
 tia, ita deterrunt a benefacendo, ut omnia pietatis opera
 eludant, quam cumq; possunt benignitatis occasionem
 praecedente, falsis victorum nominibus, virtutis nomi-
 na commutantes; pauperes appellant derisus, religiosus
 in nexte domos sacras, loquaces, nec opere precium ullum
 esse illis quicq; largiri eleemosynarum ergo; se vero
 nobiles esse, honestati familiae suae dedecori futurum, si
 ad mendicitatem deumiant; se uariis operibus ea, quae dei
 beneficio obtinent, ne cogantur ipsi ob nimias eleemosy-
 narum effusiones in aliens, sibi suisq; hostiatim stipem
 corrugare. Eiusmodi sunt artes avaritiae, non quidem
 admodum tecta eis, qui perspicaces habent oculos, et
 viscera misericordiae reatibus sunt: qualia in obsequio
 Ataribae Apostolus, cum toto animi conatu precabatur. Col. 3.
Induite vos ergo, sicut electi Dei, sancti, et dilecti, viscera
miseri cordiae. Benignitatem est. ex misericordia vero benigni-
 tatem profundi indicat illud Cic. de nat. Deor. 2.

47.

Ne Similes quidem, nisi in bonis effores fuerim benig-
nos, et beneficos fuisse. Enim propterea indigentia reg-
natio misericordiam excitat, misericordia pariter gignit be-
nignitatem.

48.

Ambr. qui hoc loco benignitatem Sabes pro benignitate. ff. 1. Ambros.
affectu beneficentiam appellat, etiam liberalitatem, ac
benignitatem. S. Tho. etiam largitatem vocavit. 2. 2. q. 17. sed Thom.
bicit. Saepe nomina vulgaris confundat, tanquam aliquid inter se
Sabent discriminis, ut ex dictis constare potest. Benefi-
cus ille dicitur, qui beneficium exhibet, liberalis, qui liberi a
cupiditate pecunie, eam libenter dat in usus, vel commo-
dos, vel necessarios. Quare secundum S. Tho. a libero, seu Thom. Isidorus
Liberalis
ethymon.
com. s. triel. a liberi deducitur. Potest autem fieri, ut
quis sit beneficus, qui tamen non sit liberalis, ut qui Beneficius
in liberali
qui dicitur.
beneficium dat cum oportet, sed velle, si liceret, recitare quod
dedit. Nilominus ex perfecta caritate dat, et cum laude,
si quidem se cupiditate vitis nonstruit, quominus beneficiat.
Largitas se extendit in dando; qua propterea non est sine affu-
entia. Misericordia dat indigenti. Benignitas tandem
ut ex dictis iam patet, longiore ambitu omnes has virtutes
complectitur, vel certe benignitas reliquarum virtutum
comes est, a caritate promanans. vidi. 1. Cor. 13. Caritas

49.

Benigna est. Benignitas praeterea eam virtutem complecti vi-
detur, quam amicitiam seu affabilitatem appellat, quae
in communi vivendi ratione, necesse est, ut nos exhibeamus
omnibus, uti docet in dictis, factisq. nemini tribuitiam, sed om-
nibus sitaram vultum, quatenus debeat prore, prima, loco se-
pore ostendentes, placidi excipientes, benigni dimittentes. Eccl. 4. 7. 8. 9. 10. 11. congregacioni pauperum affabilemte
fuerit, et presbitero humilia animam tuam, et magnate su-
milia caput tuum, et responde illi pacifica in mansuetu-
dine. Libera eum, qui iniuriam patitur de manu superbi, et Eccl. 4. 7. 9. 10. 11.
non

1381
687

non adde factis in animata. In iudicando, eto, pupillis
 misericors, ut pater, et pro viro matris illorum, et existit
 velut filius utrimque. Et miseratur tu, ma-
 gis quam mater. Ecce quod, quantis q virtutibus sit sti-
 gata benignitas, nimirum affabilitate erga pauperes,
 humilitate adversus omnes, hilaritate in audiendo,
 mansuetudine in respondendo, benignitate in propul-
 sando iniuriam a patiente, et simul bonitate, miseri-
 cordia benigna in pupilla, ac videtur, quae omnia sub
 amicitia, affabilitate, seu benignitate continentur.

Benignitas solet poni pro bonitate et contra bonitatem
 pro benignitate. ut supra diximus de beneficentia et bo-
 nitate. Rom. 2. 4. Audientia bonitatis Gr. χρηστό-
 τητος. i. benignitatis. Et Rom. 11. 23. ponitur ter boni-
 tas cum Gr. χρηστότης. i. benignitas. At vero. Ps. 51.
Dilexisti malitiam super benignitatem. Gr. ἠγάπη-
 σεν τὴν κακίαν ἐπὶ τὴν ἀγαπῆν. i. bonitatem. Heb. 10.
Voluit bonum. Ut red-
 dit Hieronymus non solum in Soc. Ps. 51. 1. sed et in
 Ps. 64. 11. et 84. 12. et saepe alibi. cum tamen ab alijs
 316. Voluit bonitatem, ac benignitas reddantur. Nam
 Ps. 64. 11. sic Voluit bonitatem. Benedicere coronam anni om-
 ni bonitatis tue. Spald. Corona bis annuum bo-
 nitate benedictionis tue. Hieron. Voluit bonitatem
in bonitate tua. Jansen. Coronam anni interpreta-
 tur circulum anni. Genes. ornamentum anni, quae
 scilicet ornatur annus, quasi insigni corona verba-
 rum, florum, fructuum, ut Hieronymi corona pro
fructibus ponatur. et si autem hic locus sonet tempo-
 ralem affluentiam divina bonitatis, ac benignitatis,
 tamen spiritualiter de amicitia, et redemptionis su-
 mma et melius intelligitur. Is enim vere est annus
 benignitatis, liberalitatis, misericordiae, et bonorum
 omnium, annus tamq̄ iubilij et gratiarum similiter

50.

1482

et dicitur 12. et unum Dominus dedit benignitatem
et terram dedit fructum suum; ut sonat littera: 1
Dei Summano generi benigne faciet, et terra, ut ut steri-
lis omnia abunde profert. sed presertim intelligen-
tia de Christi ortu ex virgine hoc loco Gr. 1590
INTA. et benignitatem - Heb 210 Tob Benitatem
seu bonum.

51.

Bonitatem esse interiorum aliam, at benignita-
tem exteriorum, sicut paulo ante dicitur de Bene-
ficentia, aperte constat ex Ps. 50. Benigne fac Domi-
ne, enatum ex bonum, in bona voluntate tua doro.
En etiam incantum. Consonat dictis. s. Anselmus sic
enim habet: Bonitas est dulcedo animi, et affec-
tio pia, perquam bona quae possumus etiam illis qui
qui nos tribulant, impediunt, quae ne sit
nisi ei coniungitur cognata, et consimilis virtus benig-
nitas. quae et ipsa est bona affectio animi gratissima
tribuentis, et silenter propter dum, quicquid potest
largientis, secundum Sani doctrinam explicat
Iud. Tit. 3.4. Apparet benignitas et Summa-
tas. Hanc pro bonitate sumens sicut esse, affectum
ipsum misericordiae Dei Patris, illam vero largita-
tem exhibitionis misericordiae. De externa largi-
tione etiam loquitur Tull. Off. 2. cum praecipit, Ne
maior benignitas sit, quam faulter.

Ps. 50. 20.

Anselmus

Bonitas 9
Benignitas
capitulum
v. 5. n. 44

Tit. 3. 4.

Tullius

~~...~~

1523
688

V. 23. De mansuetudine. *fructu spūs s.*

52.

Mansuetudinem, & clementiam comitatur Be-
nignitas, que virtutes in eo habent affinitatem cum
charitate, q̄ alteri malum subtrahant: qua propter
acceptos gratosq̄ homines, & Deo & alijs hominibz
effluunt.

42

Mansuetudo in se, sed clementia vincte modum po-
nit. Mansuetudini contraria est iracundia, at cle-
mentia aduersatur crudelitas. Nam ira & feritas
& ira eue sunt, que propriam exuit humanitatem. Man-
suetudo erga vniversos exercetur, Clementia vero tan-
tum erga inferiores, dum poenas temperat, & intra cer-
tos terminos coercendas iubet. Est enim clementia
interpret seueritatis, velut epicheia iudicium legum
interpretando ad equitatem reduit.

Mansuetudinem vocat Speusippus consuetudinem animę ad-
uersus ira imperium immobilem. Sed ex S. Thom. man-
suetudo cernitur in sustinendis iniurijs, absque animō
vindictę.

53.

Mansuetus sic isid. quasi manus assuetus, comitus
sumpta similitudine a feris, que clauditis curantur &
mansuesunt; dum ad manum presto sunt cibum porigen-
lis. Unde mansuetarius qui feras mansuefacit. Lamprid.
in Deleg. Habuit leones, et leo pardos, quos edoctos
per mansuetarios, subito ad secundam mensam iube-
bat acumbere. Plinius lib. 8. Matheseos, Septembri
Oriente nati erunt mansuetarij ferarum. Su. 3. De Pau-
latim tractando, permulcendo que mansuefecerunt ple-
gem: Leones etiam manu tractare ausi homines man-
suetos ostenderunt. Mitis ex eodem ind. quasi ad
sustinendam iniuriam mitis, atq. adeo lenis, & cedens
improbitat. Hinc oratio mitis, i. quæta, & pacata, lenis

2584

52

Non aspera, crudelis, & ^{scilicet} in moremque procellosi ma-
 nis ^{verbis} ~~horrida~~ ac immanis, decet maxime hominem xpi-
 num. Satis est habita ad David per Abigailem. ^{Abigailis} ^{Oratio} ^{1. Reg. 25. 24.}
 mum feminam, quae illius incensam ira animum mitigavit
 1. Reg. 25. 24. Contraria huic Junonis habita ad Holern ^{Junonis ora}
 Ventus principem ac regem An. 1. ^{Aeneidos. 1.}

54.

Mansuetudinis encomium tribuitur Mosi. Legislatori sa-
 pientissimo. Num. 12. 3. erat enim Moyses vir mitis-
 simus super omnes homines, qui morabantur in terra.

propterea eius causam Deus suscepit, quod indicat par-
 ticula enim. Proxima laus Davidi Regi data est
 unde ps. 131. 1. Memento, inquit, domine David ^{Davidis man-}
 & omnis mansuetudinis eius. multa nempe reliquit ^{suetudo.}
 suae virtutis insignia documenta. Sauli ad necera-
 quidissime querenti, persequenti que pepercit, semel,
 & iterum ac sepius, cum liberi posset interimere, et
 in regnum promissum a Deo succedere. Semeio, contu-
 melias, & probris, immo, & pulverem, & lapides in
 regem, iactanti, privato homini, non solum indulget
 vitam, sed in honore conservandam curavit. Absalomem
 Absalomem ingratum filium, atque degenerem a dver-
 sus semetipsum rebellantem, atque cum innumerabili
 multitudine de regno depellere, ac de vita liber-
 tare molientem, non modo servandum curavit inter-
 vivos, verum in bello occisum, quem susceperat con-
 tra patrem, lachrymis & lamentis maximis pro-
 sequitur ut.

55.

Verum uterque xpi Domini ac servatoris nostri ^{Moses & David}
 pro figurabat mansuetudinem: qui ad crucem due-
 tus, & mortem, tanquam ovis non aperivit os suum,
 & quasi agnus qui portatur ad victimam, se ob-
 tulit; quam virtutem non a lunde, sed ex suis ^{Christi lae-}
 ipius ^{de imitatu}

dicitur preclarissima exempli xuli non emulari. Et in
 nobis ipsam ipsius expressam attendere. quare ait, et non
 sine clamore iubet. Mat. 11. 29. Miserere tunc quia
mitis sum, et humilis corde, et invenietis requiem
animabus vestris. Tantum videlicet exemplum, ac
 tam exactum exemplar, mansuetudo adhibebat. quod
virtus sane regia dominos facit orbis terrarum, sicut scrip-
 tum est, et ab ipso Domino Jesu pronunciatum, non
 tantum citato loco super, reddebam et Mat. 5. 5. Beati
miser quoniam ipsi possidebunt terram. Glossa. Tripli-
cem, inquit, quam tenent, gerunt, gustant. Quasi dicit
 erunt Domini ac possessores Sominum, ob modum suavit-
atam, sui, ob requiem internam, coelestem, propter
meritorum similitudinem. Maldo sic, terram meliorem
seve ditabunt et viventium. Ps. 26. 13. et 141. 6. sic
Orig. Basi. Ex. Nis. Hiero. apud eundem Maldo.
ἡσυχία καὶ ἡσυχία. 1. seve ditabunt, quod sabbas reddidit
possidebunt. Similiter Mat. 10. 29. 30. promittuntur
domus, agri etc. sed non terreni, manu facti, ac corrupti-
biles, sed coelestes, et eterni. Terram non germi-
navit mihi spinas, aut alia novimenta. Terre dominum
esse mitem attende. cur non mitem potius, si ira-
cundum, (optio si datur) in regem delegat. -
Eccl. 10. 7. sedes alicuius superbiorum destruxit
Deus, et sedere fecit miter pro eis. sui animi Do-
minum esse mitem ex eo collige. Nam mitem animam
similem dicit Chrysostomus solitudini tranquille
montis amari, iratam vero fore inquieto, et humil-
itatis vige. Apud Hebreos eodem nomine 137
ἡσυχία miter, et humilis. uno uno juncto variata,
137 ἡσυχία, Pauper significatur. Prov. 3. 34
Mansuetus dabit gratiam. 70. Similibus, quomodo

56.

citatur 1. Cor. 4. 6. & 1. Pet. 5. 5. Resistit quidem Deus 1. Cor. 4. 6.
Robur super eos, qui mansueti insistant. 1. Pet. 5. 5.

Coniungit itaq; Christus mitis, & humilis, vel Mitis & hu-
quia ydolum sunt, vel quia non est alter sine mili auti-
altero. Commendat mansuetudinem Ap. Rom. den au com-
res in dividu.

12. 19. Non vos defendentes charissimi, sed Rom. 12. 19.
date locum irae, id molli animus prestat, qui velut simi h. modo
mollicule lang. acervus tangenti, & acriter etiam
percutienti cedit, facile q; movetur loco, quem oc-
cupat. aduersatrix ira.

Mansueti exemplum exhibet sponsa Cant. 5. Cant. 5. 7.
7. que male tractata ac spoliata, ac metuosa
vulnerata, nec conuenitur, nec desinit suum di-
lectum sollicitè querere. Aduerso vos flag. Ieru-
salem, si inueneritis dilectum, ut nunciatis ei
quia amore languesco. vulnera accepta pro dilecto
amore interpretatur.

Christus, mansueti missus est euangelizare. Isa. 61. 1.
ad annuntiandum mansueti misit me. Luc. 4. 18. Luc. 4. 13.
ad euangelizandum pauperibus misit me. cy.

Et Matt. 11. Pauperes euangelizantur. 1. afflicti M. 11. 5.
& mansueti ut legit vox hebraea, ut rupes dicit.
afflicto autem, & paupertas mansuetudinem so-
lent accersere, si cum humilitate tolerantur.

Mortatur suos Christus Dominus, ut se intueantur,
ut doctorem atq; magistrum Matt. 5. 11. Dixite, Matth. 11. 23.
inquit ame, quia mitis sum, & humilis corde
Aug. de verbis Dni serm. 16. sic exaggerat Augustinus.
Dixite ame non mundum fabricare, non cuncta
uisibilia, & inuisibilia creare, non in ipso mundo
mirabilia facere, & mortuos suscitare, sed
quoniam mitis sum & humilis corde. Verum
 si

Matth. 26. 63.

Matth. 27.
12. 13. 14.

Chrysostomus

Chrysostomus

Gal. 3. 12.

1. Petrus man.

Verum si miracula placent, quod maius miraculum
quam in medijs iniurijs mutum existeret, id est
mutum esse, ut s. diximus. Matth. 26. surgente
Principi sacerdotum, & interrogante. Nihil res-
ponderet adeoque illi aduersum se testificatur. ^{Jesus}
tamen tacebat. & Cap. 27. Accusantibus eum.

Principibus sacerdotum, & senioribus coram Pilato
nihil respondit, ita quidem mutus erat, ut miraretur
praeses vehementer. Nonne miraculum est esse
mutum? Hoc g. miraculum ut imitemur, hortatur,
hoc maius est quam mortuus suscitare. Ita exaggerauit
Chrysostomus silentium Christi in cruce, dum ab
vniuersis altatibus, & praeter euntibus irriderebatur,
& blasphemis impeteretur; ipse vero tacitus, nihil
ac nihil omnia sustineret. Illam, inquit Chry-
stomus, miraculum, opinor, impetibilem contume-
lytiam hominem tacere, quam transfixum tenentem
cor da mucronem, non tamen cadere.

Gal. 3. 12. induite g. vos s. electi, sancti, atque
delecti viscera misericordiae, benignitatem, Sum-
mitatem, modestiam. Epist. 13 ad Roma. 2. man-
suetudinem, patientiam, supportantes inuicem
& donantes vobis metipsis, si quis aduersus ali-
quem habet querellam, super omnia aut cha-
ritatem habete quae est vinculum perfectionis &
pax Dei exultet in cordibus vris. Pulchra

vestis ex visceribus contexta misericordiae, qua-
tuoque decorata, distinctaque coloribus, benignitate,
Summitate, mansuetudine, patientia. quae vir-
tutes, in condonandis iniurijs ex Christi imita-
tione concurrunt; sed charitas, quae aurea fascia,
mirum immo dum ipsam vestem exornat, preciosiorem

at potentissimum aggredi; quid inquam innume-
rabiler ex erit. aduersus mitem, & Similem
in casum arma rument.

61.

David for-
tissimus
mansuetus
sine vi
sine leni.

Meminerit Davidis cuius singularem mansuetu-
dinem, exhorruit Saul; nec unquam collectis co-
pisi potuit debellare. At qua nam ratione pug-
nabat David? fugiendo scilicet? At qui-
dem non cum metu propellebat in fugam;
non pusillus aius in speluncas. quid timere? qui
Gigante non exhorruit? qui viros, leones qd
aggressor, lacerabat? Non timidas, aut pusil-
lanimitas locum in eo habuit, qui libere potuit, et
absq; vlllo discrimine, iterum, atq; iterum suum
persequitorem occidere potuisset, si libitum esset;

sed ita sibi persuaserat. magis esse ac laudabilis
se ipsum vivere, quam inimicum interimere. quod

et agnouit, et confusus est ipse Saul. 1. reg. 26. 24.

illis verbis Benedictus tu fili mi es. q. d. qui
tam preclarum gessit opus, et cum posset inter-

ficere, reperit inimico, absq; dubio regium nomen
obtinere. Hoc mansuetudinis exemplum intue

mini, o mundi fortes, et inelyti, atque hinc edochi,
non gladijs, non hastis, aut acuminatis mucronibus;

Sed mansuetudinis scuto victoriam honestissimam
querate, et horribus ^{incautissimis} ~~incautissimis~~ Vindictam

qui appetit ille debilis, ille timidus, et pusilla-
nimitas, oauite, et dolore vlcere suas iniurias ni-

phiter, quia palam non audeat. quare ipse suo se
facto capitali pena dignum exhibet; non potest
non misere perire: mille est reptus horribus.

Comminatus est mortem fratri Jacobo ob benedic-
tionem preptam Esau. Gen. 27. Audist Rebecca

62.

mater minas. ^{Cur vnaq; orbabor} Heu me miseram ^{uno die, duo} Gen. 27. 45.
^{filio} ~~Sat filio orbabor.~~ ^{im. vno die} quid non me videt. Erant
 minime. Nam qui ferro occidit ipse occidetur. Pena in
 terfactoris
 Opinata est mater non de futurum, qui occisorem
 occideret. Numquam enim defuit Caino, alter
 a quo occideretur, neq; Lamecho de futurum
 videbatur, cum, ait, occidi virum in iuvenem
meum qd. q. d. me ipsum viderem, alterum
interimens; siquidem meo me facto diiudicavi,
 ac damnavi Ps. 34. Viri sanguinem, & dolosi, non Ps. 59. 24.
dimidiabunt dies suos

THEORIA II.

DE FIDE fructu spir. 9.

63.

Hec vox fides varie ac multipliciter usurpari Fidei acceptio
 p. 10.
 solet, tam a profanis, quam a sacris scripturis.
 1. significatur nomine fidei virtus quedam, non
 intellectus, sed voluntatis; per quam dicta,
 promissa qd complentur; que etiam nominari solet
 fidelitas, seu veritas; sic eam diffinisse videtur
 Tull. off. 1. cum fidem appellat dictorū Tullius
 conventorū qd constantiam, ac veritatem. Lealitas
 postea credamus inquit, quia fiat, qd dictum fidelitas
 est appellatam fidem. Aug. etiam epist. 19.
 ad Hiero. tractans illud. 1. cor. 13. 1. cor. 13. Hic iam
 queritur inter dispensatores, ut fidei quis inue-
 niatur. Fides inquit, in Latino sermone, ab eo
 dicitur appellata, quia fit qd dicitur. ubi autem
 fit qd dicitur, ubi non est locus. sic apud
 Deum reperitur, ut Rom. 3. Quid incredulitas Rom. 3.
illoz

illorum fidem Deo equavit. Abiit est autem Deus
Verax etc. Ps. 32. Omnia opera eius in fide.

fidelia sine furo ac fraude; sincere operatur fide-
liter prestat. Item apud Somnes Piso in fide
manit, fugit fide Gabinius. Cic. Pro dom. Hinc fidei
haus opponitur ut ait Castro; Heret. V. fides.
Pugnat hinc fides, illinc fraudatio Cic. in Catil.

2. Fides accipitur pro ipsa promissione, que
implenda est. sic En. 8. Accipe atq; fidem. Cic.
4. Lent. Pompei fides quam y mollesari dederat.

Idem off. 2. De Athio Regulo; ad supplicium
redire maluit, quam fidem hostibus tam fallere.

Pro rex Peri. qui fidem violat oppugnat oium com-
mune presidium. Tert. in Eunuch. Do fidem ita futurum.

Salust. in Catil. qui Romanam fide publica venerat.
idem etiam interposita fide publica Romanam duceret.

1. nixum promissione Reip. que fallere requit, recur-
dum Gentium ius sanctum, & inuolabile. barbari
dicunt sub salvo conducto. 1. Dico. 5. 12. Habentes
damnationem quia primam fidem irritam fecerunt.

Volunt. Et promissionem non reddiderunt, sicutus,
Et est communis expositio. Hinc fidei opponitur men-

clatorem eodem Castro afferente

3. Fides nominari consuevit auctoritas, seu existi-
matio que habetur de eo qui promissit. Eccl. 27. qui
denudat arcana amico fidem perdit. Leu. 6. Ani-
ma que negauerit amico suo depositum, quod deus
fidei creditum fuerat, reddet omnia. etc. Mart.

accepit fabula puerica fidem. Cetero credito yaucto
videt. sic dicitur homo bonus. I. magis fides.

64.

65.

Et iuris periti lib. 2. Digest. tit. 4. Et l. 2. decret. Digest.
tit. 22. mirribant de fide instrumentor. fuit. decret.
Suetonius

Augustus populo congruarum promissum reposcenti
bonae fidei esse respondit. Sic p. Arch. Adest. Ciuro.
vir summa auctoritate et religione et fide.

Lucullus, q. se non opinari, sed scire, n. auduisse, sed
viciisse, non interfuisse, sed egisse dicit. fupia con

66.

4. Fides appellatur fiducia quae dam, seu firma
obses

spes, quae futurum credimus, atque speramus in quod
promissum est. Jacobi. 1. Postulet autem in fide nihil
hesitans. Et Matthaei. 14. Modicus fidei quare du

Citasti? De ea nimirum fiducia intelligendus est
Dnus ad q. Petrum alioq. apostolos hortans dixerat.

Habete fiduciam, ego sum, nolite timere. Terent.
in Heant. At mihi fides apud hunc est, nihil
me istius facturum.

67.

5. Fides accommodata accipitur pro assensione qua
credimus implendum esse quod promittitur: vel quae crendum
verum esse, quod dicitur, nobis persuademus propter
auctoritatem eius, qui dicit; atq. etiam p. quocumq. assensu
veritati. Eccl. 29. Vir bonus fidem facit proximo suo.

1. ut sibi credat persuadet. Matt. 9. Dominus sic
ait. Creditis, quia hoc possum facere vobis. Dicunt
ei. v. h. Domine. Tunc tetigit oculos eorum dicens se-

cundum fidem vestram fiat vobis. Quo loco fides as-

sensum significat, quo crediderunt caeci posse sibi visum
restitui. Nam fiducia non de potentia faciendi
est proprie; sed de effectu futuro. Aug. de spu, c. 31

Aliter dicimus, inquit, non mihi habuit fidem, aliter
aut non mihi servavit fidem. Nam illud est, Non

(credidit,

credidit, qd dicit, sed non fecit qd dicit. bonem itaque hoc fecit. I. I. accepti dicit. Et. Sicut. S. Virg. Aeneid. Credo, equidem, non vana fides, genuerunt Deorum. De deo ^{rit. Deo.} infantum vni fides non est adhibenda.

De fidei significatio satis veritata est apud auctores Profanos, ut patet ex testimonij supra relatis, ut mirandum sit auctores atrogum, verator vni Summorum litteris, ut Budgum, Vallam, Melanethonem, id insuatos fuisse. Equidem in subiectis exemplis fidem assensionem significare non dubito.

Argumentatio est ratiobis fidei fuit. licet. Et fidem facere non potest veritas sine verisimilitudine. Item. Dege ratiobis fides in audiente est, et assentiente.

6. Fides dicitur notitia, quam quisque suam verum, et consilium habet, quae est conscientia.

Rom. 14. 23. Omne quod non est ex fide peccatum est.

Fidem ibi conscientiam bonam significare interpretatur Theophyl. inter c. Et alij. Innocent. 3. Decret.

I. 2. de Prescript. c. ult. decernit, ut nulla prescriptio valeat absq. bona fide. i. conscientia. Cui. de nat. Deorum. Iudicia de fide mala, et iudicium de dolo malo.

7. Fides vocatur a Theologis habitus, quidam intellectus, quo firmiter, et sine formidine assentimur ijs omnibus, quae tamquam a Deo reuelata proponuntur credenda in ecclesia. sic accepit Paulus. Heb. 11. cum definit esse fidem sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium. Nam, ut sit substantia. i. basis et fundamentum spei, necesse est, ut sit quid

68.

69.

8959

Cap. 5. Ver. 22. De fruct. spir.

permanens, ac durabile, atq. a deo habetur. De hac
 dicitur Eph. 2. 8. esse Dei donum. De hac loquuntur
 Conc. Vien. & Trid. cum definiunt Insuper in iustificatione
 in iustificatione. Fides vero miraculorum, quam memora-
 memoraunt, hec ipsa est adiuncta quadam fiducia
 circa miraculorum eventum. ut asserit Valen. Maldonatus
 D. 1. p. 1. & Mald. Matth. 9. 2.

8. Fidei nomen rebus ipsis tribuitur, quae per fidem
 creduntur. Apo. 2. 12. Non negasti fidem meam. Athan. Fecit
 in symbo. Fides est fides catholica, sic Rom. 3. 27. Per legem
 fidei. Fides etiam dicitur ipse assensus. Sicut fides, quae
 divina auctoritate tribuitur. Sic fides accipitur quae
 iustificationis accipitur adscribitur. fidei viue, scilicet
 charitatem operanti, ut Rom. 3. 22. 25. Gal. 5. 6. &
 C. 15. et alibi passim.

10. Fides appellatur tota summa Xanq. religio-
 nis. ut Gal. 3. 25. At, ubi venit fides.

70.

Ex his 10. Fidei significationibus, siue acceptio-
 nibus quatuor propterea id est 7. 8. 9. 10. per-
 tinent ad ecclesiasticam, Theologiam, Xpianam,
 q. fidem, ac religionem catholicam. at priores sex,
 quae profanis auctoribus vitatae sunt, magis ad mo-
 rales philosophos spectant. s. acceptio fidei est su-
 marum. 9. vero fidei diuinae; sed si recte inspicias,
 atq. expendas, omnes istae acceptiones fidei magnam
 inter se habent proportionem, & analogiam; & qui
 fidem habuerit diuinam, quam 7. loco exposuimus,
 quasi in fonte, & causa videbitur reliquas acceptiones
 fidei obtinere. ex eo enim habitu fidei perfectae,
 recte, & per charitatem operetur. Somo, Soc. habet,
 ut fidelis

fidelis apud Deum, ab ipso exultat, nec aggreditur
 fraudibus, nec mendacijs decipit, quamquam, vere promit-
 tat, promissis steterit, fidat abentis, cum oportet pro-
 testum diuinis, que fallere nequeunt, unde etiam fit ut
 sibi credatur, ut qui verax, atque fidelis sit. Hinc videt quin
 q̄ priores acceptiones in se velle esse connexas, & affines,
 & cum 7. magnam cognationem habere. 6. & 9. in edy-
 chem sapunt, ubi pars pro toto, vel nomen speciei generi
 tribuitur: relique metonymiam reddunt, per quam effectus
 datur ^{nomen} ~~causa~~ vel contra. Et quidem illud sentio.

fidem unam eandem q̄ intelligendam in prima & secun-
 da tertia sexta significat. quod non obscure indicat.
 Cic. ep. 1. si esset in eis fides, in quibus summa esse de-
 bebant, non laboraremur: idem off. Verum illa res.

vehementius rem publicam continet, quam fides: item &
 saeuola fides boni nomen exultimabat manes & latius,
 idq̄ versum in iudicis, fiducij, mandatis, rebus empir
 venditis, conductis, locatis. Eodem in Catil. Ver cor iam

pridem fides deficere nuper cepit.

Illud querendum, in qua significatione fides sit sic-
 ut 11. Nam varie respondent interpretes. Theoph.
 fidem, inquit, non simplicem quamdam, & benignam s̄
 sed quae montes ardore transiliat, credat, quae nihil am-
 bigue, quae impossibilia hominibus sunt, apud Deum
 fore factu facillima. Nihil eandem sequitur
 sententiam ait. Fides fiducia q̄ excellens quae montes
 transferat.

Hieronymus, inter fructus inquit, spiritus, septimum,
 & rariorum bonum fides possidet, quae etiam alibi

55
52

inter tres ponitur, spes, fides, et caritas. Nec mirum si spes
in hoc catalogo non referatur, cum in fide sit quae speratur, et spes
est ita eam Apertus dicit. Heb. 11. de fide est autem fides. Heb. 11. 1.
subt. ver. arg. n. app. siquidem id quod speramus esse
venturum, et nos dum est in presentia, fide possidemus spe-
rantes nos tenere, quod credimus.

Glossa Interl. & Lomb. Vestigijs Hieronymi in hunc
ter fidem de inviolabilibus certitudinem dicunt. item
S. Thom. cognitionem in intellectu cum certitudine.
S. Augustinus fidem hanc opponit heresibus, per eam
esse nos salubriter fideles.

72

Prima s. Notandum inquit, quoniam, et fides a Deo
datur, quam et Apostolus inter fructus spiritus 7. loca po-
nit, et hoc notandum, quia a Deo est fides vel Deo cre-
dere, vel hominibus promissa complere.

Prima sum scutus est Ansel. cum ait Fides est, quae
veraciter credimus id, quod non possumus videre, cuius
nomen inde appellatur, quod fit, quod dictum est, aut
promissum. Fides enim vocatur ab eo, quod fit illud, quod inter
utroque placitum est. i. inter Deum, et hominem quod homo
facit ope, quod dicit ore, et Deus reddit quod promissum.
Et ideo fides sine operibus non est vera fides, quia non facit,
quod dicit. Propter quod et inter duos homines servatur
fides, quia illud quod dixerunt, et statuerunt inuicem,
custodiunt veraciter, et faciunt. Hac omnia Anselmus.

Putatus Hieronym. cum dividit hanc in duas, scilicet
cum ait, vel debet credere, vel omnibus promissa com-
plere. Quid vero apertus dictum sit omnibus an hominibus
ut videris, certe non solum hominibus, sed Deo etiam,
ut

ut exposuit Anselm. complere promissa debemus.
 Caudus cum probasset Theophrasti sententiam, addidit,
 Prima si expositionem posteriorem explicans, aut fides in
 proximum, cui sumus fideles, tenaces, ac sequantes patrum
 ac promissorum. Caudus videtur probasse Iulianus
 noster, cum ait, fidem superior, aut virtutem moralem
 hoc loco esse, aut ad gratias gratis datas pertinere.
 Lxxa Dionys. Legion. & Verc. alij Primasium vel
 sequuntur vel explicat Adam, i. exponit certam
 credulitatem non apparentium 2. fidem non heresi, sed
 mendacio oppositam. 3. oppositam multis suspicionibus.
 Hanc 3. explanationem indicavit Hieronymus, eam
 solam tenuit scriptor. Card. At 2. etiam solam rebruit Ca-
 tharinus, quem imitatus est noster P. Salmeson, sed
 fidem talem dicit Summanam, qua scilicet inquit, promiss-
 sa servatur, & deposita iura vllam fraudem reddun-
 tur, que fundamentum iustitiz a Cicerone vocatur. 1. dum
 taxat contentus est Bruno. Cath. P. Cornelius omnes
 tres retulit, primam tanq. ex Hieronymo, censet aut n.
 tam esse fructum. Sane fidem, quam spūs, gratie q.
 principum ac radicem. secunda tribuit Anselmo, ap-
 peclatq. fidelitatem, & veracitatem in promissis fraudi
 & mendacio oppositam, atq. adeo fructum spūs sancti,
 qui sap. T. 23. dicitur Stabilis, certus, securus. ^{unde} & fide-
 lis, quare suos sui similes facit fideles, atq. veraces.
 Tertiam quam non putat improbabilem, non nullis dat
 que innoctatus retinquit, dicit q. Sane fidem esse can-
 didam, simplicitatem indicem q. animi Columini, cui
 insideat spūs sanctus, quam videtur indicasse Paul.
 I. cor 13. 7. cum ait Charitas omnia credit. Neminem
 scilicet arbitratur fallere, aut mentiri.

189 f

74.

Quamquam ex his interpretum explanationibus loco
satis factum esse videbatur, tamen in gratiam studii &
iuuentutis, non erit, ut opinor, inutile, aut iniucundum ad
explicationem suorum fructus enucleatis de fide aliquid
hinc adungere. ^{§. 3.} *Verigo illa descriptio fidei*
Apostolica tenenda est, & illustranda. Est autem fides spe-
randarum substantia & rerum argumentum non apparen-

Fides quid
dem. Aposto-
licam. 11. 1.

tium. pro substantia Gr. habetur ὑποστάσις i. substan-
tialium, fulcimentum, seu fundamentum, in quo inniti-
tur, supra quod fundatur, firmiter q. stabiliter per
earum rerum, que nobis a Deo promittuntur in eterna
vita tribuenda. Chrys. ad heb. Hom. 21. *Qua-*
niam enim inquit, ea que sunt in spe sine substantia esse
putantur, fides eis tribuit substantiam. Vide paulo supe-
rius Hieronym. *Magister, per fidem, inquit, subsistunt,*
tam in nobis, res que sperantur: Et ea e quasi basis, substanti-
æ totæ & definitio salutis humanæ. Argumentum Gr. ἐλεγχος. i. ἐλεγχος
convictio, ut reddidit Augustinus, seu convincens proba-
tio, ac demonstratio certa fuerit, que occulta sunt oculis
nec inventibus apparent. Quem admodum manus indicat
exterius in sublustri muro horas horologij, quod intra
terram latens motum coelorum imitans volucitur, &
per certa intervalia diu, ^{notis} ~~notis~~ que tempora dimensa
partitur, aut sicut summarium libri quod dicitur argu-
mentum, seu index, qui & ἑνδοχός nominatur, brevis
compendio, licet obscure, certe indicat, & proponit, que
longiori prolixioriq. volumine amplifiata expressius
clarusq. explicantur, & quasi inventibus sub oculis
exponuntur. ita fides de ijs rebus, que intra coelorum
adyta latent, nec sub mortalium sensus cadunt, &
convincit, certumq. facit intellectum. fides itaq.

ὑποστάσις
στῆ

Chrysostomus

Hieronymus

Si mihi vide-
ab horolo-
gij manu.

Summationem
Argumentum
videtur, ἑνδοχός

veluti

Ubi argumentum est pro veritate pugnant, et convincens
mentem non pravi affectam, eiusque assensum extorquet,
ac firmiter cogit ad hęc proposita veritati; licet, nec
externis sensibus percipiat, nec interiori acie percipiat.
cernat illam. sufficit enim ad credendum dicentis di-
vine authoritas, cui fides innititur. S. Thom. 22.

q. 4. a. 1. ait argumentum hic sumptum pro arg. effectu.

1. pro firma adhesionē, seu persuasionē substantiam vero
pro inchoatione prima speratę beatitudinis, quę ita in
fide latet, sicut scientia in primis principiis virtute con-
finet.

Quoniam autem fides in se ratione includit, et intel-
lectus assensum, et voluntatis ad assensum propul-
sionis imperium, propterea in eius definitione explica-
tur, non solum ordo et respectus ad verum, quod est
obiectum intellectus, sed etiam ad finem, quod est ob-
iectum voluntatis. Potius vero ratio habita est obiecti
spei quam Charitatis, quoniam sic magis apte exprimitur
ratio fidei quę eorum est, quę non videntur, sicut et
spei. Rom. 8. 24. spes aut. quę videntur, non est spes.
quasi dictum sit. quod post longa desideria, diuturnam
quę expectationem oculis subiicitur cernendum, id
non iam amplius speratur, sed tenetur ac possidetur.

Ex subiecta materia patet idem hic esse tenere atque
videre. Per visionem enim quę beata dicitur, Deum
consequimur, ac tunc tenebimus, et possidebimus, cum
videbimus eum sicut est. 1. Ioa. 3. 2.

Cum vero Apostolus oratoris magis stilo, quam dia-
lectico, fidei notionem exposuerit, et si nihil propter
mittens eorum, quę pertinent ad ipsius definitionem,
veram, quin aliquo modo tetigerit, unde fere omnes

omnes, quæ de fide dantur definitiones Sicut Paulus
 explanationes sunt, ut statim patet; tamen si quis velit
 ad formam dialecticam eam reducere, sic offeret cum
 S. Thom. 2. 2. q. 4. art. 1. Fides est habitus mentis, quo
inchoatur vita æterna in nobis facienti intellectum assen-
sire non apparentibus. per assensum firmum distingui-
 tur fides ab opinione, suspicionem, & dubitationem, quæ
 debilitate assentiunt; a scia & intellectu, per hoc q.
 sit non apparentibus creduntur, quæ non videntur; &
 illa Damasceni. fides est non inquisitus consensus; &
 quæ traditur ab alijs in summodum. Fides est cer-
titudo animæ quædam de absentibus sup. opinionem,
 & infra scientiam, quod brevius elegantius quæ dictum
 est ab Apostolo, est argumentum inapp. per illud, quod
 dicitur inchoatio vitæ æternæ, recernitur à fide Summa
 communiter sumpta, quæ non respicit speratam beati-
 tudinem, ut pote Summa; & hanc partem explicat
 Dion. 7. c. de Di. Nom. cum ait fides est manens cre-
dentium fundamentum, collocans eos in veritate, & in
ipsis veritatem ostendens. quod tribus illis verbis
 sperandarum substantia rerum. Apostolus proposuit.

Fidei Def.
ex. 5. 7.

Augustinus

Damasenus

Dionysius

† Et hanc partem explicat
 illa S. Augustini definitio.
 Fides est virtus, qua

77.

Hic super naturalis habitus fidei per charitatem
 habet, ut sit perfectum fundamentum totius ecclesiasticæ
 ædificationis, connexum videlicet cum reliquis spirita-
 libus eius partibus; sed præterea ad hanc fidei subli-
 mioris perfectionem concurrunt tria illa S. S. dona, sap.
 scientia, & intellectus. Illi in res fidei obiectas pene-
 trat, easq. capit, ac probe intelligit; sapientia æternas
 claudat; scientia creatas discernit. Hi ergo donis
 adiuta fides proprium actum certitudinis producit,
 qui etiam fides nominatur, inter q. trius habitus
 consummatur

Fides fun-
damentum
ecclesie que
modo.

Habitus spiri-
talis. actus
certitudinis.

Ambrosius
1. 1. 1. 1.

De
1. 1. 1. 1.

Connumeratur. Amb. Solo fidei enim ex auctoritate
ideo fortasse quod spes ex fide nascatur, cum ea sit
se multa, vel mea includatur; ut dicit Hieronymus pro
dicitur supra. Qui tamen 7. dedit locum fidei, post enu-
merant mansuetudinem, quam prout in omnibus transa-
tionibus (ut patet supra) videmus expressam.

§ 4.

73.

Fides virtus
proprie dicitur
sit fuit.

Primarius

virtus sine
fide non est.

Fides oblati
a non fuit
cur.

Augustino
1. 1. 1. 1.

Cornelius

De fide humana virtute morali acquisita, qualem philosophi
descripserunt, non potest dici esse fructum Spiritus, nisi dice-
retur infusam à Deo saltem per accidens; de infusa autem
per se (ut videtur intellexit Primarius) non licet dubitare
ad fructus suos pertinere (cum à s. s. sit) non minus quàm pa-
tientiam, aut mansuetudinem, aut modestiam. Hanc
Verò virtutem simul cum caritate infundi, sicut et aliis
virtutibus moralibus, inficiabitur nemo; cum tam sit cognata
iustitia, ut hæc absq[ue] illa conditæ nequeat magis quàm sine
fundamento, structa edificatio. Arbitror tamen potius
de Theologica virtute expressam mentionem factam hoc
loco; quoniam sub illa, cum per caritatem operatur, ac
perfecta est, erit etiam et hominibus fidelibus; quod breui-
simè indicavit Aug. s. relatur. imo et Anselmus ma-
gis expressit etiam supra commemoratus; qui quasi una
sit virtus, quam non visa credimus, è qua promissa prest-
tamus. Itade fide loquitur. Ut cum q[ue] verò minus Ansel-
mum Theologica fidei tribuere, sicut ac retulit Cor-
nelius, satis est per spem eius verba perpendenti.

+ hac etiam intelligi valeat.
qui enim Deo fideli est,

1. 502

praesertim cum inferat fidem sine operibus non esse veram fidem, quia non facit quod dicit. quae verba allusionem habent ad illa. Fides sine operibus mortua est. Jac. 2. 17. 20. Et ad illa, credamus quia fiet, quod dictum est. appellatam fidem, quae supra retulimus ex Cicerone et Augustino in 1. fidei significatione.

Jacob. 2. 17. 20. Cicero Augustinus

79.

Eodem modo videtur intellexit Jansenius illud Ceteri actus. Beneplacitum illi (Deo scilicet) fides et mansuetudo] fides ait Jansenius consistit in his quae nobis fideliter, veraciterque sunt Deo et proximi exhibenda: mansuetudo in his quae ab alijs sunt nobis patienter perferenda, et condonanda: vel fides. s. fidelitas pertinet ad justitiam exhibendam, mansuetudo ad misericordiam miseris praestandam: ut mansuetudo accipiat pro Clementia. Ita Jansenius quicquid quae expositione loquor de fide Theologica virtute, non video, de qua alia queat loqui distincta a fide utraque pertinet ad justitiam, de qua secundam tribuit interpretationem.

Jansenius Eccl. 1. 34. 35.

87

Liquet ergo ex una fide Theologica virtute, non video de qua alia queat loqui distincta a fidelitate pertinet ad justitiam de qua secundam tribuit interpretationem.

Fides actus

80.

Liquet ergo ex una fide Theologica varios actus proficisci, nimirum, et credulitatem, quae non vixi avertimus, ac dei promissa speramus; et fidelitatem, per quam non solus Deo, quae promissimus in baptismo, scilicet per vota, redimus, sed etiam promissa, aliaque debita. Sominibus prestamus, imo quam alij fiduciam, admiranda patrandam, non ardentem fidei actum interpretamur, quo montes transferuntur secundum illud Mar. 9. 23. omnia possibilia sunt credenti. et Mar. 5. 17. 20. si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicatis Sui monti transi sine illic et transibit. Et nihil impossibile est vobis. Est vero hyperbolice dictum, sicut Hisp. si naves unapirca de Hypobole f. significat veri tantum, quanta ipse non habere

Fidei actus

Fidelitas

Fiducia

Mar. 9. 23. Mar. 5. 17. 20.

1. 604

autem et continentiam hoc interest, quod modestia in viciis perfectis est, consummataque virtutis, & equi-
 bus saluatorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Modestia et continencia dicitur. Matth. 5.
 et de se ipso. Discite a me, quia mitis sum, et humilis Matth. 11. 29
 et mansuetus corde. Continentia vero in via virtutis
 sed mundum peruenit ad calcem, quia cupiditates ad sue-
 meus, qui se continet, cogitatione nascuntur, et multis
 polluntur principali, licet non superent, nec ad opus
 peccata sunt cogitantem. Non solum autem in desi-
 derijs, & cupiditate continentia necessaria est, sed
 et in reliquis vitibus peccationibus, dicitur, scilicet,
 Genua, et timore.] Hactenus doctus maximus.

Communem cum Hieronymo Theophylactus. Ad Theophylactus.
 omnia, inquit, continentia est adiuuanda; non
 enim ciborum tantum est, verum omne opus grauius
 iuxta respicit.] Assentitur Claudius, qui ait, Modestia, Claudius
continentia, castitas, que non solum ab eris et
 carnis illecebris, sed etiam ab omni nequitia absti-
 nondum esse docent.]

32.

S. Th. hoc loco modestiam ad exterioriores actiones Thomas
 refert, qua quidem modus dictis factis que prescri-
 buntur. Continentiam & castitatem applicat ad
 interioris sensus appetitiones; quos continentia coar-
 cet, ita quidem ut ab eis se vincit non patiatur (quod
 etiam dicit Hieronymus) castitas vero ita compret-
 sas tenet, ut moueri non sinat.] S. Th. consonat

Anselmus inquit Heremus, cuius diuinitas esse illa co-
 montaria. Modestia, inquit, est, quando modestus Anselmus & Heremus
 (et magis insinuauit) in dictis, et factis; continentia
 cum ab illicitis motibus carnis temperatur; castitas
 cum

1. 6. 6.

34.

Quod patet in singulis explicatis, et vna cuiusq; ex-
pendamus sigillatim.

Temperantia igitur, Græca $\tau\epsilon\mu\pi\epsilon\rho\alpha\iota\tau\eta$ sic diffinitur
à Cicero, ut sit rationis in libi dinem, atq; alios non
rectos impetus animi firma de moderata dominatio.

600 φροσύνη
Temperantia
diffinitio.

Verum ex. 1. 7. 50. dupliciter sumitur, vel ample, ut
inveniat temperiem quamdam, et moderationem qua
ratio affectibus, et actionibus humanis imponit, ne
à prescripto ipsius exeant; sic vero non est virtus spe-
cialis, nam quævis moralis virtus id præstat. Suti-
tia retrahit affectum à furis, à rapinis, ab iniquis con-
tractibus, et ceteris eiusmodi. Fortitudo à fuga; Magna-
nimitas à relectandis rebus caducis, et honoribus huma-
nis. De hac intelligit Salomon quam communem dicit
virtutem, hoc loco interpretans $\epsilon\chi\chi\gamma\alpha\tau\epsilon\lambda\alpha\upsilon$ temperantiam.

Temperantia
pro temperie.

Vel ^{Sumitur} $\tau\epsilon\mu\pi\epsilon\rho\alpha\iota\tau\eta$ quatenus refertur appetitum in his, quæ
maxime alliciunt. Et sic est virtus specialis, et vna
Ex quatuor cardinalibus, cuius propria materia sunt
corporales delectationes, non omnes, sed quæ tactu
percipiuntur ex fructibus, et potulentis, atq; ex rebus
venereis. Delectationes vero quæ ad alios sensus
spectant, non perse cadunt in materiam temperantiae,
sed duntaxat cum ad tangendi sensum, vel gustatum
q; media imaginatione referuntur. Imo ne gustatus
quidem ipse delectatur nisi tactu perficeretur, tempe-
rancia materiam præberet. Nec enim saporis percep-
tio fuit $\alpha\chi\omicron\lambda\alpha\sigma\omicron\rho\varsigma$, hoc est, intemperantem, sed $\tau\epsilon\mu\pi\epsilon\rho\alpha\iota\tau\eta$
ac delicatum; unde (ut ait Arist. 3. Met. 10) $\tau\epsilon\mu\pi\epsilon\rho\alpha\iota\tau\eta$ qui-
dam nomine $\phi\iota\lambda\omicron\varsigma$ et $\alpha\chi\omicron\lambda\alpha\sigma\omicron\rho\varsigma$ collum sibi quis optabat.

Temperantia
virtus specia-
lis.
materia eius

$\alpha\chi\omicron\lambda\alpha\sigma\omicron\rho\varsigma$
intemperantem
 $\tau\epsilon\mu\pi\epsilon\rho\alpha\iota\tau\eta$
delicam
Aristotelis
Philoxeni
belluo.

vt

ut contrahat cibi diuturniorem afferret in gustando voluptate.
 Quum igitur illæ voluptates, quæ somni cum vellei communes sūt,
 quæq; vehementissimi rationum oppugnant, et potissimum taliter per-
 cipiantur, et gustu (qui ex Arist. tactui quidam est) alijs vero
 sensibus non ita miri cum istis sentiunt; cum, inq; iste gustus
 tate sine temperantia materia, officium eius quod nam aliud
 erit, nisi tam incensum appetitionibus, q̄ extremi vultu oblecta-
 tionibus frenum iniicere, moderatum q; taliter adhibere, ut
 nihil contrapreexistum rationis sono faciat; sed cui tempus
 compos sit, atq; dominus actionum suarum.

In Sane sententiam audi. D. Aug. de morib. Eccl. c. 19. Tem-
 perantia, inquit, munit. Et in concordiis, sedendis q; cupiditati-
 bus, quibus insidiamus ^{in se} quæ nos auerunt à legibus Dei
 et à fructu bonitatis eius quod est beata vita.]

Audi etiam D. Prosperum fugis ac distinctis idem munus
 huius virtutis explicantem. Temperantia temperantem facit,
 Abstinenciam parcam, sobriam, moderatam, pudicam, tactam, rei-
 um, verecundam. Hæc virtus si in animo habitet, libidines
 frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vi-
 ciosa castigat, omnia intra se confusa ordinat, ordinata
 corroborat, cogitationes pravas remouet, inuicem sanctas, ignem
 libidinose voluptatis exstinguat, animi regem desiderio futuræ
 remunerationis accendit, ^{mentis} placida tranquillitate congo-
 nit, et totam imper. ab omni vitiorum tempestate defendit. ⁶⁰

Quædam ex his functionibus non idem attributa sunt tempe-
 rantia, quod proprij eius aliter sint ab ea immediate elicitis;
 sed quia preparant ad alios Virtutes, et Maxime ad
 contemplationem rerum diuinarum. Inde omnes virtutes attu-
 tur, augentur, et frequenter promanant. sic videmus ^{sanctas}
 viros tantum tribuere abstinenciam, ut per eam ad virtutum cul-
 tum perueniant. Idem in libello de supplicum virtutibus, con-
 tinenciam, inquit primum in animo collocant, deinde ceteras

Alexander. Virtutes superstruunt. V. Memm. des ipsam agerit. Tam. 1. p. 1.

1160.8

virtutum vocat. quasi exia velut ex p^{er}nu extra prominentur virtute.

36.

Est ergo temperantia cardinalis. i. principalis virtus, quia iniquissimam & vehementissimam delectationem appetitum coercendo versatur, atq; alio inter eas virtutes, ad quae moderationem adhibere delectationi, attinet, primam se obtinet laudem. Unde et temperantia nomen xai: § 10. i. per eminentiam sibi vindicavit.

Temperantia Cardinalis Virtus.

Regulam temperantia necessitas vite presentis indicat, ut non magis hinc in viciu delectationum, q; vita conservatio, sanitatis, bonae Sabitudinis ratio, utilitas q; pacatus, secundum cuius facultati servata virtutate, et Sane. Quocirca Aug. li. de mor. eccl. sic ait. Habet vite temperatus in rebus suis vite regulam utroq; testamento firmam, ut nihil eorum diligit, nihil posse appetendum putet, sed ad vite suae, atq; officiorum necessitatem, quantum satis est, utitur, utenti modestia, non amatu affectu. confirmat hoc eccl. 29. 23. 1. Tim. 6. 8. 2. cor. 7. 29. 30. 31. Luc. 10. 42. Pote vnum est ne

Regula temperantia.

Augustinus De Mor. Eccl. c. 21

Eccl. 29. 21. 1. Tim. 6. 8. 2. Cor. 7. 29. 30. 31. Luc. 10. 42. Toly. Mald. multi alij.

§ 3. De Modestia fruct. spir. 10.

37.

Modestia amplexat temperantia, cum qua similitudinem, et affinitatem habet. Nam sicut Temperantia difficultissimum sibi assumit in moderando cupit, ita Modestia, quod minus est, difficile, respicit. Modestia vox aliquando ita uniuersalis est, ut in quauis virtutis materia locum habeat. Vbi modum stat, sustentari necesse est, sic usus patet. 1. Tim. 2. cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati. Verum specialius, et contractius applicatur huius materij, in quibus mediocri labore exercit in reprimendo, et frenando, intra certum modum coercendo motus, sive interni, sive externi cupiditatis. Primo ergo modestia spei, atq; audacia modum ponit, cum suum motus cohibet, ne ad Excellentiam contra rationis preceptos limite extransit.

Modestia rationalis.

2. Tim. 2. 23.

Modestia in aliter.

WV

Unde nominatur Humilitas sive Pecc. 2. Inimicorrupti + quasi spiritus moderatio.
 bilitate quies et modesti. (i. humilis spiritus) Deinde ira
 foenum inuicis, vel inganis discernendis, et appollam de-
 mentia, vel inguicari iniurijs, et nominatur, mansuetudo.
 tudo. praeterea moderationem affert naturali desiderio, mul-
 ta sciendi, et cognoscendi, et Vocatur Audioritas, cui
 opposita curiositas est. sed haec parva modestia ad interio-
 ru motus passivum pertinent. extenditur autz modestia
 ad motus & actiones exteriores, imo etiam ad resig-
 sas, quae actionibus subserviunt. Quare non solum in dictis
 factis q. sive scita sint, sive per ludum, iocumq. effran-
 tur, honestatis, atq. decentia ratio habenda est: Veru
 in externo cultu, et apparatu, prout personis, rebus, locis
 temporis congruat, debita moderatio est tenenda. Aristoteles
Enimpeleiam nominat modestiam in ludis. Macrobius De
curatorum, cum ex rebus exterioribus dumtaxat Vita neusa-
ria queruntur. Andronicus simplicitatem, cum omnis super-
 fluitas, excususq. ablegatur. Illam partem Modestiam quam
 S. I. S. bonam ordinatorem. Cicero. Graec. εὐταξία, se-
 cundum Dei nuncupavit. i. ordinis conseruationem. Eam sic
 definit ut Modestia sit scientia earum rerum, quae agentur
aut dicentur loco suo collocandarum. In qua maxime spe-
 tatur opportunitas idoneorum ad agendum temporum. Tanta
 aut ibidem Iulius vir est, et loci et temporis, ut quisq.
eam causam sit acturus in itinere aut in ambulatione seu
epre meditare, aut si quid aliud attentus cogitet, non repre-
pendatur, at Soc idem, si in conuiuio faciat, in sumanis vile
atuz in scitia temporis. sed ea, quae multum ab Humanitate discepm +

1810

ut si quis in foro canter, aut si qua est alia magna peruer-
 sitas, facile apparet, nec magnopere admonitionum, et precepta
 desiderat, que autem parua videntur esse delicta, nec à multis in-
 obliigi possunt, ab ijs est etiam diligentius declinanda;
 Et in fidi bus, aut in rudijs, quamvis paulum discrepent, tamen
 id à sciente animadverti solet. sic Vivendum est in vita ne
 forte quid dicatur. Itaq; ut in fidi bus musicorum aures, vel
 minima sentiunt. sic nos magna raptè intelligemus ex
 parui, ^{Et oculos} obtutu, ex superciliorum, aut remissione, aut contra-
 ctione, ex modestia, ex Silaritate, ex riu, ex leuitate, ex re-
 ticeitia, ex contumacia, ex submissione, ex esteri similitudine
 facile in di cadimus, quod eorum apte fat, quid ab officio na-
 turag; deroyet.

similitudo apta.

39.

Sed illa non pretereunda videntur iuridem aut Scio. Decori
 illud (quod scilicet modestia officij) in omnibus factis, et dic-
 ti, in corpori domig motu, & statu cernitur. Idq; positum
 est in tribus rebus formositate, ordine, ornatu ad actionem
 apto. que natura occultant, eadem omnes, qui in namore sum,
 remotum ab oculis, ipsi q; neuitati dant operam, ut q;
 occultissimig; appareant, quarum q; partius corporis usus sunt
 necessarij, eos neq; partes, neq; earum usus suis nominibus ap-
 pellant, quod q; facere turpe non est modo occulte, id est
 ceru. ^{obscurum} est. Itaq; neq; aperta, ^{obscurum} illorum petulantia
 vacat, ne ^{Oratio} ~~obscure~~ obscuro. Nos ergo naturam ^{obscure}
~~obscure~~ si deo bene institutam sequamur, et ad omni, quod
 ab ore ab ipsa oculorum, aurium q; approbatione fugiamus. Itaq;
 manus, sensu, accubatio, vultus, oculi, manuum motus teneant illud
 decorum. quibus in rebus duo sunt maxime fugienda, ne quid
 effeminatum, aut molle; aut ne quid durum, aut rusticum sit.
 Cum autem pulchritudinis duo genera sint, quorum in altero

Tullius, decorum

decorum hinc con- stit.

ve

1272

flagitia. Quia dum minus in appetitu inferiori, ubi eius
 sedes, temperantia perfecta est, adest involuntate, firmaque stat
 continentia & continua pugna reluctatur concupiscentia, eius
 motus & impulsus ita continetur, & cohibetur, ut nullo modo contra
 rationem exiliare sinat, aut se ab illis viciis subiici pati-
 tur. Ergo continentia clarissimum canis & prolixia sustinet, tem-
 perantia victoriam curat, et triumphat. Valde conti-
 nens feras ciuitates rumpit, temperans ex omnibus, ac
 manibus habet; quamquam dum in hac vita mortali sumus
 nunquam ita pacata est concupiscentia, quin sit aliqua pugna,
 praesentim si Daemon, vel Sumerus, atque spiritus commouent
 animales, velphantasiam excitent. Sicuti assidue delecta-
 bili, bella est. Et si autem continentia non habitus, sed dis-
 positio sit, et in dumentum quoddam temperantia, tamen
 dicitur virtus esse, prout virtuti nonnulli quibus rei digno
 lauris.

Continentia
Continetur
gra.

Continentia
Classica canis
temperantia
victoriam.

Continentia
dispositio non
habitu.

Virtus di-
citur quia
laudabilis.

91.

solus in cordum continentia nonnulli latius usurari
 et applicari. In rebus, a quibus consentanum sit et lauda-
 bile, se dominem continere, qua ratione diuina oculis ma-
 nus, linguam, iracundiam, gaudium, dolorem, iracundiam,
 impetum militum, & illam in aliquibus. Item animarum
 & spirituum, custodiam, ciuitatem in officio, exercituum, et
 tuis, equos frenis, canes carceris, belluas immanes, & optis
 continentur. Cic. 1. off. valentia, inquit, sustentantur, non terra
 sui corporis, et obremotione carum, recusat, qui esse aut
 prodesse solent, et in omni vultu, omni cultu corporis et
 praesentibus, v. luptatibus. In praesentibus acceptione continen-
 tia diuina absoluit, et quasi animalia, in materia tem-
 perantia, & in inuicem aliarum virtutum. s. in posteris
 re acceptione, non nisi cum addito restringenti diuina
 quia v. g. continens in continens cupiditatis, bono-
 rum, & a Ratio dicitur et maxima difficultas in

Continen-
tia latius
dicitur.

Cicero,

Continen-
tia non
nec.

Continen-
tia cum addi-

re

resistendo, et expugnando vicia intemperantiae, quae ex eo na-
 citur, quod ut iam dictum est voluptati cadit magis sint
 conaturalis, atque adeo vehementius vigent, et audacius se
 offerunt, cum autem inter species temperantiae, eaque
 luxuriae libidinis opposita est, Castitas proximam sit: =
 hinc fit, ut frequentissimi continentiae nomine castitas in-
 telligatur, sic in scriptura sacra, ut apud patres, quin
 etiam et apud alios scriptores, videat. Reg. 21. 5. Job. 6. 18. &
 2. Mac. 5. 14. 32 secundum Graecae expositionem. Tit. 1. 8. Eccl. 1.
 26. 20. ubi insignis laus dicitur virtutis. omnis, inquit,
ponderatio non est signa continentis animae, q. d. Sicut mar-
garita, pro qua si omnia caperentur, tamen ad sui vilem
eam emisse pretio iudicabitur. vide v. 21. 22. 23. consequen-
 tes. Illud sap. 8. 21. et ut sciam quoniam aliter non pos-
sem esse continens nisi deus deus. Communiter exponitur
 de castitate, sed Florentia Canonici Abulensis in lib. quae
 Meritum nominatur, et Janen continentis, et tempera-
 pientia interpretandum esse continentem, sic enim dicitur
 Eccl. 15. 1. Cui continentis est iustitia, ut continere pro cape-
re usurpatur, sicut sap. 1. 7. & 6. 3. & 10. 2. Quae significatio
 magis congruat cum secunda acceptione. Verissima signi-
 ficatione locutus est Cassianus cum ait, Perfectio castita-
tie à laboriosis continentis rudimentis perpetua tran-
quillitate discernitur. In 3. autem doctorum nostrorum, cum
 tres gradus continentiae, id est castitatis distinguunt, virginatis
 et duobus, 3. conjugalis, quibus pro excellentia cuiusq. maiore
 minimum designatur. secundum illud. Mat. 5. 13. 27. de terra bonae,
quae fructum fert, et facit aliud quiddam trigysimum, ali-
ud sexagesimum, aliud centesimum, ut explicuit Ardanarius
 et postea Hiero. super locum Mat. et li. 5. Iovin. 1. et in
 Apotog. ad Zamarium.

De Castitate 12. fructu spiritus.

93.

Castitas à castigatione dicitur, quippe cuius rei maxima causa peccati remissionem castigari et refronari, iuxta pedagogy sicut ait Arist. qui puerum ne peccare feratur, castigando corripit, ac rationis temperantem reddit. Est vero temperantia pars subiectiva quae verum modum statuit, vel omnino ab ea abstinendo, vel certe secundum coniugij legem moderari circa eius usum se habendo. Appellatur inter alios pudicitia à pudore, sine quo verecundia esse non solet. Unde s. Aug. de Civ. Dei. 14. c. 18. ipse etiam inquit, concubitus conjugalis, qui secundum matrimonium praerogata tabularum praestanturum fit causa libertatis, si qd sit licitus, et sanatus et motus ab arbitrio castro cogitur, sed non solum pudicitia dicitur castitate quomodo ad eum, sed cum ea circumstantia, ut etiam igna ipsa venerit coequeat, qualia sunt oscula, tactus, ingloriosus aspectus & licentia.

Castitas in de dicitur.
 Castitas in de dicitur.
 Castitas in de dicitur.
 Temperantia pars castitatis
 Pudicitia unde dicitur Augustinus
 Pudicitia per se castitatem
 Signa vera in oculis tactus, oscula, aspectus.

94.

sed cum castitas totam qd potest maximam, perfectionem exalta ab virginitate nominatur. Ualq. 1. 2. q. 100. ar. 2. eximium quid castitatis punit esse virginitatem servare, si deo non esse illa pceptum, sed consilium. De qua s. d. m. c. 6. virginibus castitas virginalis, inquit, Hexpos conjugio aut integritas. s. Aug. l. de sancta virginitate. c. 17. virginitas, inquit, est in carne corruptibilitate incorruptionis perpetua meditatio. Meditatio propositum firmum ac constanti, neq. alio numq. non iteratum ac confirmatum indicat. ut fit in societate Jesu per bis iteratam votorum renouationem quibus annis ante ultimam professionem. Virginitas ergo in recto propositum, in obliquo, seu connotato, integritatem includit. Virginitas sine illo proposito quidam integritas naturalis est cum proposito ad tempus, seu cum ipse coniugis, non tam virtus q. virginitatis, qd castitatis staty quidam dici debeat. Deriuatur autem à virore virginis, quibus

Virginis perfectissimae
 Virginis pceptum non est.
 Ambrosius Virginis quae
 Augustinus
 Vota bene renouant societate
 Virginis dicitur requiritur.
 Virginis à virore.

1615
704

Hieronymus.

ut virens fructus calore concupiscentia non est adultera. De
 hac Hieron. ep. 22. ad Eustochium de cult. virg. c. 2. sic
 ait, Cave queso, ne quando dete dicat Deus, virgo Israel
cecidit, et non est, qui rursus eam. Audenter loquar cum
 omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam:
 vult quidam liberare deperam, sed non vult coronare corrup-
 tam. Et quidam profanu scite dixit. Nulla reparabilis
arte lesa pudicitia, deperit illa semel. Verum hoc intelligen-
 dum, si voluntarie, vel iniquitas, vel puritas corporis fada-
 ta, aut violata est, quod accidere solet spermatis procurata effu-
 sione, sequuta, vel per debilitate natura in persona apta non
 secuta post sufficientem procuracionem. Quoniam potius
 mavo lapsa venera in hoc sita. et omnia alia sic re-
 feruntur. ut probat D. Tho. declarat q. Caiet. 22. q. 152
 a. 1. Nam quod factum est, nec per diuinam potentiam
 infelam esse queat. sapienter vero D. Aug. 1. de ciui. Dei. c. 13.
 Neq. enim co[n]surgit corpus sanctum, quod eius membra sunt
integra, atq. id quod nullo contatatur actu, cum possint
diuersis casibus etiam vulnerata vniuersis. Et medici aliqua
do saluti optulantes, hoc ibi faciunt, quia sorsus aspectu. Et
 adijcit de quadam virgine, cuius integritatem forte tuit
manu velut explorans, siue mala uolentia, siue inuidia, siue
casu, dum inopi de perdidit. Non opinor, inquit, quodam + quemquam
stulte sapere, ut superius aliquid existimet, etiam
de ipsius corporis sanctitate, quatenus illius integritate iam
perdita. Dicit preterea ibidem. quis rana mane putauit
seperdere pudicitiam, si forte in apprensione, vel oppressa carne
sua, exerceatur, & expleatur libido non sua? etc. 25. si illa in-
 quit, concupiscentialis inobedientia, que ad huc in mem-
bis moribundis habitat, preter nos hanc voluntatis legem,
quasi lege sua moueatur, quanto magis absq. culpa est in
corpore non consentiente, si absq. culpa est in corpore dormientis!

95.

20

Sed et aliorum virtutum virginitatis Deo per votum conse-
 crata. De qua idem s. P. Aug. l. de Sta. Virgini. c. 8
Per virginitatem integritas carnis ipsi creatori anima
et carnis vouetur, consecratur, seruetur. Et c. 11. Nec
nos, inquit, Soc in virginibus predicamus, quod virgines
sunt, sed quod Deo decata pia continentia virgines. Co-
 catus est secundum regulas Theologia Christiana, scun-
 dum quam illae virtutes in praeis habentur, quae in Deum re-
 feruntur, qualis est religiosa castitas, per quam non so-
 lum abstinet quis ab omni venerea voluptate, sed omnino
 etiam sibi admittit ea utendi facultatem, per voti obligati-
 onem. Et per hoc impletur illud xpi consilium Mat. 19. *Matth. 19. 12.*
sunt Cuncti qui se castrauerunt (scilicet casti facti sunt) propter
regnum caelorum. quod praesertim explicat idem P. eodem
 lib. 1. c. 23. 24.

Virginitas
Voto conse-
crata.

Digressio.

In virginitatis commendationem.

96.

Nullares magis commendat, exaltatue suus angelicae virtutis praeconia, aut
 gloriam ostentat, quam Deiparae Virginis in eam amor, et votum, quod illa
 eius verba non insinuant modo, sed euidenter coarguunt, atque demonstrant.
 Luc. 1. 34. quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco. Haec inquam
 verba, (ut optime declarat vnica fax Luangelistarum Maldonatus noster)
 ita intelligenda, ut angelo Dei interprete velit sanctissima virginum ediscere
 quis modus tenendus sit in concipiendo Dei filio seruata virginitate, cuius
 erat astricta voto, id enim est, Virum non cognosco. nec cognoscere mihi fas
est. Fas autem fuisset, ac licitum, nisi votum Deo iam oblatum, et ante id
 temporis nuncupatum prohiberet. Quare optimus eius mentis interpret, et
 eius purissima voluntatis indagator ad optata respondet, non opus in hoc
 conceptu interuentu viri, aut opera; cum non viri, sed spiritus sancti opus
 futurum sit; atque adeo integra, atque illibata virginitate futurum. Sed illud
 solet in controuersiam adduci, quando nam votum istud emissum. Varie autem

Luc. 1. 34.

Maldonatus
laudat

Virgo
conceptura
spiritum

Sentiunt

Handwritten mark

Decorative flourish

161
705

sentiant Hebræi doctores. Verum is, qui affirmant ante desponsationem Josephi, non opinor, contradicent, si asseramus, vel cum in templo collocata est, et Deo dicata, ut idem Maldo natus videtur fuisse, vel ab instanti sua conceptionis im-
maculata, ut alijs placet, sese ipsam Deo, et per petuam simul virginitatem
deduisse. quid enim obstarat, si extunc rationis usu prædicta agnouisse Deum,
et se totam Deo dicasse dicitur. Cur non simul præciosissimam gemmam suæ
pudicitia, quam summæ Trinitati gratissimam Spiritu sancto docente in-
telligebat non vel optimo, vel perfectissimo, quo posset, modo dedicaret, ac
peroueret?

12.

Verum illud animaduersione dignissimum, quod virginitatis laudem ma-
xime effert, et præconia superat. Hebræi certe semina, et quæcumque
in illo populo israhelico sciebant ex eo genere nasciturum regem, quem
Liberatorem expectabant, ingenti affectu, et desiderio animi aspirabant
ad nuptias, si forte possent tanti boni participes fieri, ut vel ipsis, vel ex pos-
teris ipsarum expectatus Christus nasceretur. Atque desiderium aliis à
natura ingitum hoc prætextu aut augebant, aut minus indecorum sibi per-
suadebant. At Summitatis magistra mater unica pudicitia primum se
tanta felicitate indignam iudicauit, ut Dei genitrix, vel imbraticæ esset;
Deinde in virginalem pudicitiam, cuiusque amorem mirum in modum
exarsit in flammatæ que est. qua propter non solum nuptias non exopta-
uit, aut appetiuit, verum quantum potuit effugit, nuncupato etiam voto,
(ut dictum est) perpetua virginitatis. Quotamen non obstat ante nec re-
tractato collatens Josepho propinquo suo ex genere Davidico despon-
sata est. Ex diuina pro missione certa, et ex vii sancti simili voto etiam
præuia Dei reuelatione secum sui voti semper seruandi. sciebat enim
virum illum potius ad custodiam, quam ad coniugium firmitus dactam.
sed ecce Dei consilium mirabile. Maria inter omnes mundi feminas
à Deo eligitur, que Christi mater esset. que gratia impleta dominum
conciperet, interque mulieres hanc singularem benedictionem sorti-
retur. Nempe dictum verum. Honores fugiunt ambientes, perse-
quantur fugientes. Omnes que desiderio flagrabant regali partus,
relicta sunt; una, que tanto se honore reputabat indignam, in thronum
sublata est. qua nuptias optabant, repulsam tulerunt, qua non appe-
tebat, sola meruit eo peruenire. qua via fugit, ea peruenit. Nam,
quia Sumilis, exaltata; quia virgo, in matrem Dei electa. Unde est illud
Bernardi non minus graue, quam acutum. Humilitate placuit, Vir-
ginitate concepit. Discite sine Virgines castitatem amare, discite
femina Sumilitatis virtutem donulari, discite optare, quod melius,
modo quod optimum est, ut eo perueniatis, quod cupitis, et vobis fe-
licitas est. Hæc nos obiter atq; aduè breviter de re qua longior
fuit disputationem requirit. Legat qui vult eruditissimam qua
Stonem V. B. Virgo omnium prima Virginitatis voto se obstin-
terit: apud nos hæc societatis eruditissimi virum francis
cum de Mendoch Insitanti in Viridario sacra et profana eruditi-
nis, De floribus sacris Problemate 6. libri 2. Vbi qua hæc desiderium
si possit, abunde cumlata & eleganter exposita reperiet. Huius digress-
sionis occasione, de Virginitate pœma Versibus ludens herodis impo-
sui, quod seorsim Deo auspicio excusari debet.

Aduersus huiusmodi non est lex. Conclusio intenta, id enim probandum suscepit Apostolus. sub lege non esse, qui spiritu ducuntur. At quomodo probauit? Primum ex discrimine carnis, et spiritus, deinde ex effectibus utriusque, quibus explicans. Quis hactenus immoratus, tandem infert legem quidem non contra spiritum, aut eius fructum, sed contra carnem potius, atque eius opera militare, et pugnare. Caro enim legem indiget frenante, et coercente prauos mores, et rebelles impetus à rationeque dissidentes cupiditates, non verò spiritus, qui velut generosus equus abagis vinga sine calcaneibus seorsum pareret. Unde Chrysostomus, quid enim ait, illi precipias, qui omnia in se habeat etiam perfectam philosophiam magistram charitatem. quemadmodum enim equi freno morigeri non opus habent scutica, sic et anima, que impulsu spiritus recta facit, non eget admonitrice lege.

Similitudo equi obsequentis se Chrysostomus Charitas philosophia magis

Huiusmodi fructus scilicet, ut intelligunt Lomb. Dionys. Clar. et plerique alij. Sed Cathar. Salm. Claud. Valsg. Somines intelligunt, in quibus spiritica est locutio, et in fructibus, et operibus auctores per metonymiam significatur. His itaque non est lex grauis, aut inimica, sed potius familiaris, facilis, et beneuola, et quidem consonum est, si aduersus spiritus actiones lex non pugnat, neque suas minas intentat: si has nec arguit, nec condemnat, ut aduersus eos, qui spiritum ducem sequuntur, nullam vim, nullam potestatem obtineat; si namque mala facta derunt, que lex prohibet, imò radicem crucifixerunt malefactorum, ut statim dicetur Versu 24. quare eis non videtur esse lex posita. Nam 1. Timoth. 1. 9. Lex iusto non est posita, sed iniustus, et non subaltis, impijs, et peccatoribus, sceleratis et contaminatis, parricidis, et matricidis, homicidis, fornicarijs, maculorum concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, per iuris, et siquid aliud sana doctrina aduertatur, quod est secundum euangelium glorijs beati Dei, quod creditum est mihi.

Lombardus Dionysius Clarus, et alij Catharicus Salm. et non Claudius Valsg. Metonymia

1. Timoth. 1. 9.

Caietanus sic hunc locum interpretatur. Cur non estis sub lege, qui spiritu ducimini, quia aduersus spiritum non est lex. exemptio enim operum spiritus à pena legis exempti spiritus fructos à seruitute legis. et addit. Sic intellige nullam legem precipere aduersus virtutis actus, atque ad eod. nec principem etiam ecclesie posse precipere. Prima scilicet, non est lex, id est, non ista prohibuit, et qui nouum implet, non est veteris testamenti. Hec ille. unde patet de Moray ea lege sic sermonem esse, quod ego non dubito, saltem ex primaria intentione Apostoli, et si omni legi possit accommodari, ut supra Versu 18. 10. pluribus explicatum est.

Caietanus Nulla lex, nec summi principis ecclesie potestatis potest virtutibus actus De lege et alij sic hunc est

Estius agnouit extenuationem in hoc dicto, plus enim tacetur, quam explicatur. sic enim amplificandum. Aduersus huiusmodi spiritus fructus, siue spirituales viros cuiusmodi fructus proferentes, non est lex minas intentans, qui taliter operantur, regnum Dei se egregia merita possidebunt. Verum aduersus praua opera carnis, aduersus vitia, et viciosos homines, qui suis subditi sunt concupiscentijs, lex stabilita est, que minatur semper, penas inducat, reos facit, mulctat, et sub maledicti censura, quasi sub hasta, aut gladio oppressos tenet.

Estius Extenuatio

Constat igitur obquatuor rationes, aduersus huiusmodi non esse legem. 1. quia, si ex hanc virtutum prescripto vita ducatur, opus lege non est. 2. quia, in hoc lex non animaduertit, ob id neque legi seruiunt, neque legem eius minas metuent. 3. quia proueniunt ipsam legem, dum iustis legis iussa exequuntur. 4. quia, que his aduersetur, nulla potest lex consuetudini. sic Lepionensis.

Rationes suis dicitur. Legio Lepionensis.

163
1618
1789

97.

97.

98.

99.

100.

V. 24.

TEXTUS

796

V. 24. Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt
cum vitijs, et concupiscentijs.
V. 25. Si spiritu viuimus, spiritu et ambulemus
V. 26. Non efficiamur inanis gloriae cupidi, inuicem prouocantes,
inuicem inuidentes.

Ar.

V. 24. Qui autem Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus, et con-
cupiscentijs.
V. 25. Si uiuimus spiritu, spiritu et ambulemus
V. 26. Non efficiamur inanis gloriae ^{cupidi}, alij alios prouocantes, alij alijs
inuidentes.

Syr.

V. 24. Qui uero sunt Meschicho, carnem suam crucifixerunt cum
omnibus perpeccionibus eius, eiusq; desiderijs.
V. 25. Vitaamus ergo spiritu, et spiritu perficiamur.
V. 26. Ne efficiamur inanis gloriae alter alterius parui pendentes, et
alter alteri inuidentes.

Era

V. 24. Qui uero sunt Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus,
et concupiscentijs
V. 25. Si uiuimus spiritu, spiritu et ambulemus
V. 26. Ne efficiamur inanis gloriae cupidi, inuicem nos prouocantes,
inuicem inuidentes.

Theoria 1. in V. 24.

De conhaerentia Suius versus cum precedentibus.

Quidam referunt ad versum decimum tertium superiorem idem sic iterum ad mone
ri Galatas, ne existiment se licentiam habere per cupiditatum liberos, latosq; campos
euagandi, quod per dona spiritus a lege sint exempti Mosaiica; potius intelligant
arctius constrictos per spiritum, ut pote cum Christo crucifixos. Ita Legion, a quo
non valde secernitur Salmeron noster, dum ait, explicari hoc versu aduersus quos
non sit lex; nimirum aduersus eos, qui crucifixerunt carnem. etc. Caietanus ait
sic exponi quo modo se debeant haberi a lege per spiritum exempti, circa ea, que
sunt carnis, ut ea scilicet cruce affigant, si quidem sunt Christi perfecti imitatores.

1.

Primasius Sine probari ait legem necessariam non esse. si enim, inquit, simul vicia crucifixa sunt, et caro quasi pendens nihil concupiscit, ad quid nobis Lex, = que data est ad vicia coercenda. S. Thom. declarari asserit his tribus versibus, s. quomodo dixerat, spiritum habentes non esse sub lege. Et autem ex parte Spiritus, deinde ex parte carnis declarari. Cornelius sic ordinat, ut subintelligatur complexio superioris antithesis, ac belli inter carnem, et spiritum, q. d. Hi milites hae acies, facit opera carnis, et spiritus, et sequatur qui vero sunt Christi milites, eius spiritu aguntur, viuunt, militant, hi carnem crucifixerunt. quam connexionem s. Anselmus indicauit. sunt, inquit, qui aciem complectuntur virtutum, qui contra viciarum reluctantur exercitum, nempe qui sunt Christi possessio, ac membra, atque eius vestigia passione sequentes, cruciauerunt carnem suam, siue corpus cum exteriori operatione, interiorisq; consensu.

2 Et si sententia istae sint verae, tamen mihi videtur menti Apostolicae maxime conuenienter dici, declarari hoc versu primam radicem, causamq; veram, = ob qua legis antiquae dominati sunt exempti, atq; immunes, qui spirituales sunt, spiritumq; ducem suarum actionum sequuntur. Non est vero alia causa, nisi pristinae vitae in nouam commutatio, quae in Christo, siue per a mortuis resurreximus. sic Augustinus, et Clemens in lib. informat. = qui sic ait. quid vero singulas virtutum species recenset, sunt enim, qui crucifixerunt. etc.

Scholia in V. 24.

3 qui autem sunt Christi. id est, qui ad Christum pertinent, scrip. qui ex parte sunt Christi, eius ue possessio, aut membra, Ansel. qui vere tendunt ad Christum Deum. Christiani perfecti, et consummati. Caietanus. Christi discipuli, et eius crucis imitatores, alij, qui habent Spiritum Christi. S. Thom. ex illo Rom. 8. 9. Siquis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius.

4 Singulariter Ambrosius, qui sumit in nominatiuo numeri multitudinis, = Christi, quasi perfecti Christiani, quidam Christi sint, per imitationem, siue quia Christum induerunt, et representant; verum repugnant Graeca, quae sic habent οι δε το Χριστ, quae recte vulgatus interpret reddidit. qui autem sunt Christi, in casu patrio. P. Salmeron refert quosdam reddidisse autem; et hanc coniunctionem havelton fecisse, id est, redundantem. Sed lectio nostra aptior est, quam fere omnes retinent translationes. Origines referente Erasmus mutauit sententiam ita legens, qui Chricarnem crucifixerunt, ommissa coniunctione; carnem vero Christi, nostram, qui Christi membra, et caro sumus, interpretatur Hieronymus cum Augustino, Carnem suam, id est, quicquid viciarum

in ipsis et corruptum à natura est, scrip. radicem morbi s. Thom. hoc est, fami-
 lē, seu sensualitatem, vel corpus, vel naturam viciatam, seu concupiscenti-
 am, quæ in anima existens per carnem excitat ad malum. Cornelius item vete-
 rem hominem. Rom. 6. 6. Ep̄. 4. 22. Colos. 3. 9. Mundum, Ambrosius
 infra referendus.

Crucifixerunt, id est, mortificauerunt. s. Thom. cruciauerunt, s. Ansel. Ci-
 ximus supra c. 2. circa V. 19. De varijs modis crucifigendi secum Christo.
 Possunt omnes huic loco convenire, sed communis expositio pertinet ad
 Christi imitationem per mortificationem continuam, et vitam austeritatem.

Mortificauerunt (inquit) Hugo Card. in se per prudentiam vicia, et mala
 desideria, id est, quasi præciderunt opera peccatorum, tamquam malas ser-
 bas, atque hoc modo poterunt hos bonos fructus portare. Crucifixerunt, in-
 quit, ut sic non moueantur ad mala opera, vel desideria, sed viuant spiri-
 tualiter. Unde s. Thom. quare, inquit, non dixit, vitant peccata, et concupis-
 centias? quia uti peritus medicus, causam inquirens morbi, illi applicet
 medicamina, caro autem radix viciarum est. Hanc oportet mortificare.

Quoniam verò mortificatio hæc per deuotionem Christi, et crucis assumitur,
 ideo crucis nomine appellatur; et crucifigere carnem est illam mortificare.

Sed quia ut ait Apostolus; Nemo carnem suam odio habet, addit, cum vi-
 cijs, et concupiscentijs, id est, cum peccatis, et passionibus. Nemo enim bene
 crucifigit carnem, qui etiam passionibus locum non aufert. Sacerus s. Tho.
 vicia exteriora, concupiscentias interiores explicat. Carthus. similiter vicia
 ad operas, concupiscentias, ad desideria refert, Lomb. ar. Hugo Card. An-
 selm. Verum Græce prior loco παθήματα, id est, passionibus, per passionibus,
affectionibus, scilicet vicijs; posteriori ἐπιθυμίας, id est, concupiscentijs, de-
siderijs, cupiditatibus. Prius nomen indicat potentiam, seu dispositionem,
 propensionem, habitum, consuetudinem deteriore; quod sonat etiam
 vicijs; posterius ad actum, seu actionem refertur, vel interiora, vel ex-
 terius etiam apparentem quare recte Caiet. exponit passiones animi, et
motus carnales. sic enim ait. Incipiunt quandoque ab anima, quandoque
à carne, Sed quæ domanda sunt simul cum carne, ideo addidit, passio-
nes animi, et motus carnales. quia non sufficit cruciatus carnis aboque
cruciatu passionum, et motuum carnalium.

Theoria 2.
 De spiritali cruce christiani propria.

Christiani ab ea vunctione, quæ fit in Baptismo, quæ Græce Χρῖσμα vocati
 sunt, ut testatur author sermone de vunctione chrisimatis, apud Cyprianum,
 quem citat Valsq. in 3. p. to. 2. Disp. 166. c. 6. ubi etiam refert subscripta
 testimonia. 1. Austini Martyris, qui ait, Nos in baptismo ungi oleo, ut
vincti, et Christi dicamur. 2. Damasceni affirmantis per vunctionem olei
 in baptumate nos fieri christos, et Dei misericordiam nobis annunciar;

Christi patibula. Non minus aptè dices, Religiosum virum, qui perfectionis proficitur
 statum, tribus clavis aureis quidem esse cruce confixum. Hi sunt tria vota, quibus
 se Deo consecrauit, paupertatis, castitatis, obedientie. Contraque vota, siquid facit, pro
 culdubio clauum excutit, vt liberè operetur, siquid tamquam proprium possidet, dat,
 accipit, aliterve disponit, paupertatis clauum eruit, et sinistram manum, non liberam,
 sed cum labore plurimo pendentem, relinquit, si delicijs corporis, et carnalibus oblecta
 tionibus vacat, castitatis clauum extrahit, et manum dextram cum periculo maiori
 à cruce remouet. si liberè, ac sine presulis facultate contra prescriptas ordinationes
 aliquid agit. clauum obedientie eximit, pedes, dum libertate donat, ad præcipitium
 impellit. Itaque cum putat se fore liberum à Christi cruce, in suspendium incidit dia
 bolicum, vt possit, licet diuerso quam Iobus dicere sensu, suspendium elegit anima
mea. Omiserime, quiste furor obcaecauit tanta infusa caligine, vt dum clauos au
 reos, atq; salutare refugis, ferreos admitteras, et crudelissimos. etenim durius genus
 crucis est, cum diabolo, aut cum latrone blasphemio, quam cum Christo esse crucifi
 xum. Criminosos verò, ac sceleratos homines cum diabolo esse affixos diro ligno, supra
 dictum iam est ex Hugonis Cardinalis sententia. vide c. 2. ad V. 19. §. 3. concruci
figitur. Præterea non inuenies, inquit, qui se ipsum in cruce positus occiderit. qua
re qui se nimis affligendo occidit, cunctis est peior crucifixoribus. quam animam
 versionem etiam hic S. Thom. Sabet. Docemur, inquit, in eo carni repugnandum, in
quo victorum causa est; mortificanda ergo, non mactanda, domanda, non abo
lenda; dixerat autem, quod supra nota uimus. Non bene crucifigere carnem, qui
 passionibus locum non aufert. quod repetit Caietanus cum ait. Non sufficit cruciatus
carnis absque cruciatus passionum, et motuum carnalium. Non piget hæc sepius
 iterare, quod videam à paucis obseruari. Utinam ad eos hæc doctrina perueniat,
 quibus appropinquè est necessaria. Faxit Deus, vt audiant, et intelligant, qui penitentia
 et mortificandi corporis zelo feruntur, tamen quibusdam contenti exercitationibus
 corporis macerandi duntaxat exterioribus, interiores autem passiones cohibendi nu
 lla cura tanguntur, odium, tristitiam, iracundiam, inuidiam, vindictæ cupiditatem in
 tra pectus occidunt, imo et foras sepe erumpentia, minime, vt par est, coercent, ac
 premant, imo corpus verberare, cilicio, inedia, vigilijs, alijsq; penis libenter assump
 tis, affligunt, extenuant, et pene enecant; sed animam, quicquid libitauerit, agere,
 aut concupiscere absque ullo scrupulo, aut conscientia remorsu permittunt. Hi pro
 fecto, et si volunt, dantq; sepe operam, et ex corde proponunt à criminibus absti
 nere lethalibus, tamen nec ab his omnino se extricant, atq; eximunt, et veni
 alibus defectibus, qui ad maiora, et grauiora crimina viam aperiunt, scatent, atq;
 redundant. quibus illud Apostolicum aptari facile potest, exercitatio corporalis ad
modicum utilis est. sed de Sacre plura supra dicta sunt c. 2. ad V. 19. Vbi quot modis
 cum Christo cruce affixi dicamur, expositum est.

13.

Theoria 4.

De duplici mortificatione

14

Est verò duplex mortificatio, quam cruceem diximus spiritualem, seu mysticam,

alora

Theor. 4. De duplici mortificatione

altera, quam nos ipsi nobis paramus, sponte tollimus, et haud iruiti subimus. Haec continet
carnia, vigilias, verbera, saccum, cinerem, aliosq; labores ex virtute assumptos coercenda
carnis, et cohibendi appetitus gratia; altera, quam alij nobis erigunt, sed etiam nos, et si
hostili paratam odio, laet tamen, et alacres suscipimus, et ascendimus. Haec illa est, quam
per contumelias, iniurias, probrâ, cruciatus, carceres, ferrum, et ignem tyranni in christi mor
tyres intentarunt. quae si priori grauior est, prior tamen ad hanc posteriorem facilius sustinen
dam viam exsternit. De priori intelligitur hic locus, et si nihil vobis, quin applicetur etiam
posteriori. De priori mortificationis ratione, qua sponte se homines pii affligunt, interpre
tati sunt Sicut ver. sum. 24. Anselmus, et Hugo Card. ut patet ex subiectis inferius eorum
sententijs.

De posteriori ille locus propriè accipiendus. 2. Cor. 4. 8. 9. 10. in omnibus tribulationem
patimur, sed non angustiamur, aperiurur. (id est, egemus, vel perplexi sumus ad
inopiam redacti consilij, aut victus, opem diuinam speramus) sed non destituitur, per
secutionem patimur, sed non derelinquimur, dericimus, sed non perimus, semper mor
tificationem Iesu circumferentes in corpore nostro, ut, et vita Iesu manifestetur in corpo
ribus nostris. Semper enim nos, qui viuimus in mortem tradimur propter Iesum, ut, et
vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali. In Hispanorum gratiam sic verba. En
todo Sallamos tribulacion, mas no nos abogamos, aprietan nos los cordales Sasta mas no
poder, pero no desfallecemos, persecucion padecemos, mas no somos desamparados, des
perian nos mas no perecemos. Siempre por donde quiera que vamos lleuando conosco
nos la mortificacion, esto es la cruz del Iesu christo para que la vida de Iesu se manifieste
en nuestros cuerpos. Porque siempre nosotros que como veyes estamos viuos, somos en
tregados ala muerte por causa y respecto de Iesu para que en nuestra carne mortal
se descubra la vida de Iesu. Quæritur quam ratione vita Iesu manifestetur. 1. si
cut in speculo apparebat in afflictis corporibus discipulorum, et passio, et vita Christi
Domini ad cuius imitationem illi, et vitam suam exigebant, et continuo patiebantur. 2.
quemadmodum Christus per virtutem diuinitatis in ipso latentem, etiam mortuus in se
pulchro, potens erat, et se ipsum suscitare, ita in medijs mortibus Apostoli, per Christi
virtutem intra ipsos latentem, viuis apparebant. 3. qui videbant Christi predicatores
tam sepe cum morte collectantes tamen adhuc viuentes, quasi à morte suscitatos, non
poterant non inde sumere argumentum Christi resurrectionis, et vitæ immortalis, cu
ius et virtutem, et imaginem in mortalibus discipulorum corporibus intuebantur. 4.
Hæc eadem virtus Christi viuentis in suis membris, hoc est in fidelibus, Apostolis
spem certam faciebat, eos post mortem extremam resurrecturos cum Christo, id est,
ad similitudinem Christi, ut vitam viuerent immortalem. Hoc est illud Rom. 6. 8.
Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quod viuemus cum Christo. et Rom. 8. 17.
Si autem compatimur, ut et conglorificemur. 2. Timots. 2. 11. Nam si cum mortui su
mus, et conuiuemus, si sustinebimus, et conregnabimus. Hoc igitur affirmat Sic idem
Apostolus, mortificationem circumferimus, id est, in mortem tradimur, ut vita Iesu
immortalis in futura resurrectione manifesta fiat, in nostris corporibus, seu in nos
tra carne, quæ nunc mortalis est, tunc immortalitate donabitur. Ergo vita Iesu
vel est conuersatio eius ad huc viuentis inter homines, vel resurrectio eius, seu =

resurrectionis indicium, vel virtus illius, que conseruabat suos, que argumentum erat vite eius immortalis in celo, vel similitudo eius vite immortalis.

Similis locus est ille Rom. 8. 35. quis nos separabit à charitate Christi tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius. Septenarius hic numerus vniuersitatis rerum omnium aduersarum symbolum est: in quo continentur fere expressa iisdem vocabulis quatuor antitheta loci modo explicati ex epistola ad Corin. 1. 4. quare alter alterius vice commentarij esse potest, ut patet in ijs, que sequuntur, sicut scriptum est Ps. 43. quoniam propter te mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis, sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. sed nota quam aptè si duos loci sibi respondent, Mortificamur tota die respondet semper mortificationem Iesu in corporibus circumferentes. Aestimati sumus sicut oves occisionis, id est, semper in morte tradimur propter te, id est, propter Iesum superamus, id est, non angustiamur, non destituimur, non perimus propter eum, qui dilexit nos, id est, Iesum, cuius vita per gratiam tribuit, vincenti virtutem in omnibus, quia in omnibus tribulamur et Lege si libet Ps. 43. recognosce descriptas diuinitus Martyrum tribulationes, et persecutiones, ut explicat Cardinalis Belarminus appositè.

De priori mortificationis ratione, qua sponte se homines pij affligunt interpretati sunt Sicut versus 24. Anselmus, et Hugo card. ut patet ex subiectis eorum sententijs. Anselmus post illa superius posita; Potest, inquit, et de his, qui intentione remunerationis supernæ carnem ieiunij affligunt, sic sententia specialiter intelligi, cum vicijs quippe, et cum concupiscentijs carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus, ut iam mundi gloria nihil queramus. Nam qui corpus macerat, sed sonorus anhelat, crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam perus viuuit. Latronum crura fracta, sunt, ut citius morerentur, quoniam in cruce inuenti sunt ad suum viuere. Ioan. 19. et nos debemus cibi, et potus adminicula, quibus sustentatur vetus homo noster, subtrahere, ut citius moriatur sibi, et viuat Deo. Hugo Card. sunt, qui carnem crucifigunt, sed non ut dicit Apostolus, quidam inedia affligunt, ne aprotent; quidam paupertatem patiuntur, ne sint pauperes, ut avari. Hugo idem, filij carnis, id est, desideria sunt cruci subfigenda. 2. Reg. 21. 6. Ventur nobis septem filij Saul ut crucifigamus eos domino. Saul, id est, abutens. l. petitio significat carnem, cuius filij desideria sunt carnalia, qui se vicijs crucifigunt, non verò concupiscentijs, manus solas crucifigunt, non pedes, qui verè amant Christum, et pedes, et manus affixas clauis habent, uti seraphini, Isa. 6. 2. qui crucifixi representatur. et pedes, id est, affectus, et caput, id est, sensus, seu operationes velant, quasi ad vnum non habeant. vide supra c. 2. V. 19. Veramque mortificationem continet ille versus Ps. 72. 14. Secundum varias interpretum versiones, seu expositiones, et sui flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis. sic vulgata versio, qua insinuat proprijs manibus assumpta mortificatio. Nè dissentit Enchiridion, frustra totum diem vapulo, et totam noctem castigor. sed Paraphrasis Campanensis alienam manum indicat, si inquit, flagellabar enim assidue ab impijs, et increpatio mei summo mane capit. Hunc versus 24. Carpere eos, qui solam fidem sufficere arbitrantur ait Primum.

V. 25. Si Spiritu viuimus, spiritu et ambulemus

scholia.

Si Spiritu viuimus. supponit eos, qui crucifixerunt carnem, et quoad exteriorem hominem mortui cum Christo fuerunt, simul cum illo resurrexisse, et quoad interiorem hominem viuere, nimirum Spiritu, seu vita spirituali. quod sic explicat:

Anselmus. qui cum vicis carne mortificati sumus, iam virtutibus Spiritu viuimus.

quo supposito concludit, et infert, quod supra V. 16. proposuerat, spiritu ambulandum.

Ait itaque, si spiritu viuimus, spiritu et ambulemus. Caiet. siquidem intra

spiritualiter viuimus, simul igitur extra spiritualiter ambulemus, exteriora opera respondeant interiori vitæ spiritus.

Hugo Card. Spiritu ambulemus, id est, secundum doctrinam spiritus sancti; vita deprehendatur in animali ex motu, et

sensu, id est, si mouearis operando bona, et sentias audiendo vera. Chrysostomus.

Nos intra Euangelij cancellos contineamus, nec sequamur legis deuia, ac præcipitia.

Primasius, cui satis est Christi gratia, cum vult illi legem adijcere, is certè præcipitium quærit.

Occumenius, gratia, non lege saluari quæramus. s. Thomas, cum ab eodem principio sit vita, et motus, qui spiritu viuunt, spiritu etiam moueri debet.

Alioqui simile monstrificerit, si non sequatur anima ductum spiritus, à quo viuunt

per gratiam, sicut sequitur animæ ductum corpus, quod per eam secundum naturam viuunt.

Actiones igitur vitam sequantur. Bonæ operationes signa sunt, quod viuimus spiritualiter, et quod spiritus sanctus viuunt in nobis, sicut motus exterior

signum est, quod adhuc sit anima in corpore; e contrario (Greg. ait) motus exterior indicat, quod interior nulla stabilitate subsistit.

Habet autem maiorem vim oratio per adhortationem enunciata, quam simpliciter collecta conclusio habuisset.

Persona autem prima usus est, ut suo exemplum

tior esset, efficaciorq; adhortatio, vel (ut ait Caiet.) ut ostendat se doctoribus loqui, quos sic describere fuit animus Apostoli, ut ex moribus cognoscerentur, qui non

essent boni doctores, et cauerent ab eis Galata. Vide V. seq. 26. 1.

Ambulemus. Græce ἑκτάμω, id est, composito gradu, seu ordine seruato procedamus, veluti milites ad sonum tympanorum gradiuntur; et qui sacra ferunt

certo procedunt ordine. Absurdum quippe fuerit, quorum sit spiritualis vita, eorum carnalia esse opera.

Amb. 1. off. Cauemus, inquit, ne dum relaxare animum volumus, soluiamus omnem armoniam, et quasi concentum bonorum

operum. Incessus personam indicat. Cant. 7. 1. quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis.

Aeneidos 1. et vera incessu patuit dea. =

Scilicet igitur carne suffixa cruci, et necata viuamus necesse est per spiritum Dei, qui idem et Christi est.

Unde efficitur, ut quemadmodum vita, sic etiam opera nostra referant Christum.

quocirca uti periti, et strenui saltatores ad riuum motus dirigamus intra chorum saltantes, attentis animis arrectis auribus ad concentum spiritus.

Occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

Austen. Duplicatione ait, occum. si ad voluntatem spiritus viuimus cruci figamus carnem, id est, spiritu ambulemus.

1.

2.

3.

Anselmus quod v. precedenti 24. communiter dixerat, nunc ad eos retorquet, ad quos scribit, eis vero se cannumerat, ut intelligant sibi etiam velle id, quod sortatur. Nos etiam, inquit, Christi sumus, ideo spiritu quo capimus ad maiora promoueamur semper ad ulteriora currentes, quia nemo tam sanctus in hac vita, qui non passim adhuc quotidie proficere. Cum de spiritu sancto hic, et alij doctores sunt esse sermone dicunt, intelligendi sunt, ut supra iam diximus de gratia spiritus sancti. Hec enim est initium, et caput vite nostre spiritualis. Est vero efficax argumentum si per spiritum gratia vitam adepti sumus, et non per legem, que mortem minatur, et affert, nonne aequius est, imo necessarium, ut omissa lege mortis operum nostrorum gratia spiritum ducem sequamur, quo vitam conseruemus? Huc pertinent expositiones supra relatae Primasij, Eumenij, Chrysostomi. Atque sic verus sensus v. 25. completus. Nec enim solum ad mores bonos adhortatur, ut vult Varg. Sed a legalibus nitibus auocare conatur.

V. er. 26. Non efficiamur etc.

Scholia

1

V. 26. Non efficiamur etc. q. d. ne extra chorum saltemus, ne ab spiritus decline mus ducti, ad opera q's carnis dilabamur. Tangit vero triplex carnis opus, inanem gloriam, prouocationem, inuidiam; quoniam ijs potissimum vicijs laborabant eotempore Galatae. sensim enim eo deduxit orationis filium Apostolus, ut videntes, atque agnoscentes suum illi morbum erubescerent, et oportuni medicamentum adhiberent. Est vero satis credibile eos, qui in populo Galatarum eminebant, aut eminere nitentur, gloria ardore contentiones excitasse, inuicem prouocasse, ingenium, aut sapientiam ostentare cupientes; quorum nonnulli superati inuidia rumperentur, et litis exirent, indeque in diuentiones, et hereses miserabarentur, pertinaciter falsas dependentes opinionones, et placita singularia, aut noua, ne causa cecidisse viderentur, et gloria, quam perditam amabant, iacturam fecisse. Chrysostomus hoc refert ad eos, qui conati fuerant deducere Galatas ad legem, et circumcisionem. Cathar. et ad Iudaeos, et ad gentes referendum arbitratur. Caiet. etiam de pseudo Apostolis haec vicia intelligenda asserit. His nempe duobus versibus 25. et 26. describit dicit doctorum mores ex quinque circumstantijs, due ad bonos pertinent ut scilicet uiuant, et ambulent secundum spiritum; tres ad malos spectant, inanis gloria, prouocatio, et inuidia, dum vero adhortando, ut haec fugiant vicia, illas retineant virtutes, quales debeant esse doctores insinuat; id intendit, ut Galatae ex prauiis moribus agnoscant falsos doctores, et si non ex euangelica veritate, saltem ob deprauatam vitam eos detestentur, et ab eis iam notis prudenter caueant.

2

Non Graece μη. Ar. uti vulgata reddidit Syr. nec, ut copuletur superiori bus. Eras. Ne ut sit prohibitiua, quod magis pertinet ad exhortandum; et posset per seuma cum tribus sequentibus intelligi, ne cupidij, ne prouocantes, ne inuidentes efficiamur vel simus, sed mirius illud quasi non arguendo, sed prouocando loquutus sit, tamquam velit labantes retinere, ne cadant, vel ex nonnullis indicijs, aut actibus suboluerit habitum viciosum; vel timuerit ne subreperent clanculum perniciosa minus q's cognita vicia.

Diogen

711

Dionysius, quia exhortatus est, inquit, ut in exteriori conversatione ambularent secundum spiritum, nunc prevenit, ne id faciant, ut gloriam ab hominibus aucupentur. Ansel. quia nonnulli, cum in virtutum curriculo paulo magis progressi sunt, incipiunt velle laudari, quasi sanctiores, apte subiungit, ut vanam gloriam transitoria laudis ne captare velint, nesint cum fatuis virginibus numerandi, que quia oleum in vasis recondere noluerunt, lucentes foris earum lampades ad adventum sponsi defecerunt.

S. Thomas posito 3. beneficio spiritus sancti, qui dat vitam spiritualem. V. 25. hoc V. 26. excludit spiritum mundi. De quo I. Corint. 2. 12. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus. Ad hunc vero tria Sec pertinent, inanis gloria, Isai. 25. 4. Spiritus robustorum, quasi turbo impellens parietem: Iracundia. Prou. 27. 4. Impetum concitati (spiritus) ferre quis poterit: Invidia. Prou. 17. 22. Spiritus tristis excavat ossa. Hi spiritus sunt affectus voluntatis, vel impetus animi, de quibus dictum est S. V. 16. acceptione 11. 12.

Mancant vero hi spiritus, qui dominantur huius seculi filiis ex superbia viciorum regina, cui perniciosissimo vicio, qui locum dat, superbus est. Is vero, quo putas cibo alitur, quo nutritur pastus, quo pascitur alimento? non alio nisi inanis glorie pabulo vivit. Camaleontis in morem vento pascitur tentationis. Hi onagris similes, de quibus Hierem. 14. Onagri steterunt in rupibus traxerunt ventum amoris sui. Hugo Card. Onager quando non habet sociam suam, ascendit in rupem, et vertit se ex parte, ex qua ipsa est, ipsa ventum. Orans sociat se ei; ita vento pascitur mundana glorie cupidus. qua propter indignè ferens quicquid huius cupido aduersatur, mox in iracundia motus prorumpit, ad certamen provocat, contentiones excitat, litas commouet, tragedias, imo bellaciet, si quando vincere nequit, aut victus evadit, tabescit invidia. Prou. 14. 30. Putredo ossium invidia. Cum autem (ut ait Chrysost.) inanis glorie studium pariat invidiam, invidia innumerabilium sit origo malorum. Si vana gloria (inquit Ansel.) locum in corde dederimus, fit in nobis tanta subversio: ut qui putabamur ceteris meliores, effecti simus alijs peiores.

Animadvertit autem S. Thom. cupiditatem quidem glorie inanis ab Apostolo prohiberi, non receptionem. quoniam secularis, et humana gloria sequitur aliquando fugientes, qua re haberi potest, sed non amari. Caiet. addit non hic dicit, ne sustineamus inane gloriam sed ne cupidi efficiamur, quia hoc in nostra potestate est, non autem illud. Inanis vero gloria (ait idem Caiet) in opinione hominum consistit, que valde vacua est a fructu interno. S. Thom. exactius gloria inanis (quam mundi, ac secularem nominat). ideo vana est, quia nec solide firmatur, cum sit caduca instar feni. Isai. 40. 6. Omnis caro fenum et omnis gloria eius quasi flos et nec veritate fulcitur, cum sit falsa. unde Mathias. I. Macca. 2. 62. Gloria eius (hominis peccatoris) stercus, inquit, et vermis est, nec utiliter amatur, cum ita sit inutilis, ut minime valeat ad consequendum finem, quem consequimur ex testimonio Dei. unde I. Corint. 1. 31. Cui gloriatur in domino, gloriatur, non enim qui se ipsum commendat, sed quem deus commendat, ille probatus est. Vera autem gloria, quam sancti habent in bonis hominibus est proprijs, et spe cialibus. unde ait Apostolus. 2 Cor. 1. 12. Gloria nostra Sec est testimonium conscientie nostre, etc.

Est itaque gloria Sec inanis quasi nux nucleo cassa, que nec solidum pondus habet, nec utilis edendo cibum est, et fallaci apparentia decipit. Preterea est veluti arundo arua si ne pondere, sine firmitate, et si ea in vitariis, fracta manum ledit, ac cruentat, imo totum

3

A

S.

Somnem Sumi sternit. Interim etiam (quemadmodum stercorarius pulvis) terram Sumani corporis ad copiosam ferendam vermium segetem fecundat. Etenim, et peccata saepe auget, et conscientie remorsus ingenerat. Quare qui se per mundi gloriam ad immortalitatem peruenire putabant, tandem se in casum laborum perpendunt, sero tamen. Quare in aeternis iacentes in eborarum ergastulis, et continuo conscientia remorsu excruciat, quibus delusi sunt, fallaces, inutilisq; Suis perituri mundi, et inanissima gloria cupiditates, frustra deplorant miseri, atque sine ullo emolumento lamentantur.

Theoria I.

De inanis gloriae cupiditate.

6.

1. Thomas haec de inani gloria asserit digna, quae perpendantur. **I.** Nullis peccando meretur vitam aeternam. unde opus virtutum amittit vim merendi vitam aeternam.

si propter inanem gloriam fiat; etiam si illa inanis gloria non sit peccatum mortale, sed quando aliquis amittit aeternam mercedem propter inanem gloriam, et non solum quantum ad unum actum, tunc inanis gloria est peccatum mortale. et sic intelligitur locus Matt. 6. 1. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, Alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in caelis est.

2. si amor humanae gloriae, quanuis sit inanis non tamen repugnat caritati, neque quantum ad id, de quo est gloria, neque quantum ad intentionem gloriam querentis, non est peccatum mortale, sed veniale.

7.

3. si vero reuerentia, siue vana gloriae cupiditas, Dei reuerentiae, et honori contraponatur erit graue peccatum. Vg. cum quis usurparet diuinitatem, ut Esai. 28. 1. Rex Syri, cui dicitur, eleuatum est cor tuum, et dixisti, Deus ego sum. Idem crimen tribuitur

Caii imperatori, et alijs; Fuit istud scelus Luciferi, cur applicantur à Theologis omnia que de principe Syri in Soc. c. 28. vaticinata sunt ab Eschiele, vel cum Somotri sicut sibi dona Dei, quod reprehendit 1. Cor. 4. 7. quid habes, quod non accepisti; si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti; vel sua plura facit, et aestimat, quam

Ciuium, quod prohibetur Hier. 9. Non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitijs suis, sed in Soc gloriatur qui gloriatur, scire, et nosse me. quasi dicat, cognitio Dei, id est, fides, et cultus, non propria vires liberabunt in calamitate à morte sapientem, fortem, diuitem. Illa ergo praehis aestimanda, non contra, vel cum testimonium humanum praefertur diuino; sic enim plus certitudinis, quam par est, Somini tribuitur; quicamen ex se ipso mendax est. Ps. 115. Hoc vituperatum est, Ioan. 12. 43. Dillexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei.

Loquitur de quibusdam principibus, qui cum credidissent in Christum non tamen palam confitebantur ne eijcerentur e synagoga per phariseos. His addit cum quis de suo se scelere iactat. quod fecisse videntur illi, de quibus Prou. 2. 14. qui letantur, cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis. et his annumerari debet potentissimus pastorum Saul Doeg. cui dicitur Ps. 51. quid gloriaris in malicia tua.

Hoc membrum ait, Caiet. à S. Bo. ut valde manifestum, non fuisse ex plicitum inter modos peccandi per inanem gloriam ex parte materiae, Soc est eius rei de qua annuntiat occasio inaniter gloriandi.

Non solum ex parte materiae circa quam veretur gloriae cupiditas, sed etiam ex parte subiecti, Soc est Sominis gloriae cupientis, vel affectantis potest esse peccatum

De inanis gloria fuga

mortale, scilicet, cum reputat gloriam humanam pro ultimo fine; ad quam refert opera virtutis; nihilq; pensi habet, ut eam consequatur, quamvis contra Dei legem faciat. quod videtur fuisse scelus Romanorum, qui omnia sua refer ebant ad hanc gloriam adipiscendam; pro qua, et vitam profundero non dubitabant, et filijs proprijs non pepercerunt, ut late disserit S. Aug. Decisitate Dei lib. 5. cuius illa verba sunt ex c. 14, quae adducit S. Thom. et vno verbo videntur omnia dicta complecti, sic verò ait; Tam enim est hoc vitium inimicum pie fidei, si maior in corde sit cupiditas gloriae, quam Dei timor, vel amor, ut Dominus dixerit; quomodo potestis credere gloriam ab inuicem expectantes, et gloriam, quae à solo Deo est, non quærentes.

4. Inanis gloria dicitur periculosum peccatum, non tantum propter gravitatem sui, sed etiam propterea quod sit dispositio ad gravia peccata, quatenus per inanem gloriam redditur quis presumptuosus, et nimis de se ipso confidens, ac paulatim eo devenit, ut priuetur interioribus bonis. quod confirmatur ex illo Aug. quod refert Glossa super illud 1. Ioh. 2. 4. Deo, qui probat corda nostra. quas vires, inquit Aug., nocendi habeat humane gloriae amor, non sentit, nisi, qui ei bellum indixerit. quia et si cuique facile est, laudem non cupere, dum negatur difficile tamen est ea non delectari, cum offertur. Item illud Chrysostomi Matts. 6. Inanis gloria occultè ingreditur, et omnia, quae intus sunt, insensibiliter aufert.

9. 51

Huc spectat, quod de hoc vicio (quod unum est ex capitalibus) ait S. Greg. Mag. Moral. in Job lib. 31. c. 21. septem nimirum ex se viciarum propagines satis venenatas, tamquam ex radice virulenta, producere. Sunt autem Lactantia, Presumptio novitatum, Hypocrisis, Pertinacia, Discordia, Contentio, Inobedientia. Hæc enim proprie excellentiæ propalanda, in quo inanis gloria sita est, Deserviunt. Nam Lactantia verbis, presumptio factis, admirationem presentibus, Hypocrisis falsa representatione virtutis, directè ostentant Sominis claritatem, et gloriam. Reliqua idem efficiunt indirectè, et veluti via longiore, dum id homo intendit, ne minor alijs esse videatur, quod prestat pertinacia, dum sententiæ suæ mordicus seret; Discordia, dum voluntati aliena minimè acquiescit, Contentio, clamoribus ne victus appareat, Inobedientia superiorum, mandata non exequens, Pertinacia est in intellectus, Discordia, Voluntatis, Contentio Verborum, Inobedientia factorum, Ambicio et si distinctum sit vitium, servit tamen ex inani gloriae; quippe sonores, quos ambiendo consequitur, eo pertinent, ut magis, magis que Sominem præclarum, et in oculis omnium gloriosum efficiant. Hæc ex Sancto Doctore.

10.

Ex Caietano aduerto quamquam inanis gloria superbiæ ministrat, ut Dux militum regina uniuersi, regni viciarum, dum eius excellentiam manifestat. Superbia enim non est satis contenta sua excellentia, nisi in aliorum notitiam perueniat. Igitur superbia est causa inanis gloriae, quia hæc medium cupit, illa finem, per illud medium consequendum

11.

at inanis gloria est, quasi passio ex subiecto, nata ex superbia. Dico clarius. Inanis gloria cupiditas seruit excellentie cupiditati; quia ex gloria, id est, ex notitia clara alicuius excellentie prouenit, ut maiores illi honores, dignitates, ac principatus conferantur; unde augeatur illius excellentia; rursus hi honores, dignitates, principatus, maiorem cognitionem parant excellentie, atque adeo maiorem gloriam afferunt. se igitur vicium iuuant, et inferunt superbia, s. amor excellentie; et inanis gloria, s. clara cum laude notitia. Excellentia cupit cognosci, et cognitio auget excellentiam. Similiter ambitio, et inanis gloria, altera alteram crescere facit; siquidem honores, quos ambitio consequitur, glorie seruiunt, et ipsa gloria honoribus augetur.

12.

Magnanimitas cum ponat modum honori, etiam ponit glorie, que honoris affectus est. Quare inanis gloria opposita est magnitudini animi; quicquid enim inanis gloria appetit, contemptibile est magnanimo, qui parui facit honores hominum, potentatus, diuitias, Imo nec ei cura est, ut laudetur, nec magni estimat hominum iudicia; plurimum habet veritatem, quam opinionem. Itaque inanis gloria deficit a magnanimitate, quatenus paruis contenta est. Imo etiam excedit terminos estimans se pluris, dum ad ea tendit, que super suam sunt dignitatem, que ipse reputat magna.

13.

Glorificari, idem est quod clarificari ex Aug. in Ioan. Gloria igitur, si cut claritas, manifestationem importat eius, quod apud homines decorum videtur, siue corporale sit, siue spirituale bonum. Proprie autem gloria ex multorum notitia, et approbatione existit. Idem enim est clarum, quod multis, et longe distantibus apparet, et cernitur. Unde Salustius in Catilin. gloriarum dixit non esse ad unum. et Cicero pro Marcello sic ait; Gloria est illustris, et peruagata multorum, et magnorum vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorum. Igitur si peruagata non ad unum, si illustris non intra priuatos pariter obtenebrata. Verum improprie glorie nomen potest dici de cognitione paucorum, vel unius, etiam sui ipsius. Cum quis considerauerit bonum suum ut dignum laude, cum autem peccato careat cognitio sui boni, aut approbatio, ut patet 1. Cor. 2. 12. Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum, qui ex deo est, ut sciamus, que a deo data sunt nobis. caret etiam peccato, quod quis velit sua bona ab alijs cognosci, et approbari. Unde Matt. 5. 16. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona. etc. Ex quo constat cupiditatem glorie esse non esse quid viciorum.

14.

Potest igitur homo laudabiliter gloriam suam appetere propter aliorum utilitatem secundum illud Matt. 5. ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, etc. in quo deum imitabitur, qui querit gloriam suam propter nostram utilitatem, cognosci enim deum magis utile est nobis, quam ~~se~~ ipsi. Unde Christus se notum fecit Apostolis.

De inanis gloria fuga

Ioan. 12. 13. Vos vocatis me magister etc. Vbi Aug. Periculis sum, inquit, est sibi placere, cui cauendum est superbiere. Ille autem, qui super omnia est, quam tum cumque se laudet, non extollit se. Proportio autem gloria non vana, sed vera scilicet apud Deum, bonis operibus. unde Rom. 2. 7. His quidem, qui sunt secundum patientiam boni operis, gloriam, et honorem etc. et 2 Cor. 10. 17. qui gloriatur in Domino gloriatur etc. Licet autem gloria humana quibusdam sit calcis ad virtutem colendam, sicut alia bona terrestria inter quae gloria excellit, tamen non potest illa virtus esse vera, quae profine gloriam habet humanam, ut probat Aug. De ciuitate Dei libro 5.

Ex Iul. ad Hieron. Gloria est frequens de aliquo fama cum laude, ex Amb. est quasi clara cum laude notitia. Haec autem cum non pertineat ad hominis perfectionem, cui necesse est cognoscere, non autem cognosci, ideo non debet per se, vel ut finis appeti, potest autem sine peccato appeti, ut utilis, atque ut medium, nempe ut Deus glorificetur ab hominibus. Matt. 5. 16. Deinde ut alij homines ex cognitione eius boni proficiant, atque ipse ex aliorum laude in bono perseueret, atque ex approbatione animum capiat ad meliora, et maiora exequenda, et secundum hoc intelligendum illud Eccl. 4. 15. curam habe de bono nomine, et illud Rom. 12. 17. Prouidentes bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Notat Caiet. Nullum peccatum esse appetere gloriam, ut virtuti debitam verè, et si in eo debita sistat appetitus, tamen, quia virtus ex sua natura ad Deum ordinatur in eo casu mediati etiam ordinari illum appetitum in Deum.

In Cap. 5. Paraphrasi

His itaque non est lex gravis, aut iniqua, sed potius familiaris, facilis, et bene-
uola, et quidem conueniens est, si aduersus spiritus actiones lex non pugnat, nec
suas minas intendat: si has nec arguit, nec condemnat, ut aduersus eos, qui spi-
ritum ducem sequuntur, nullam vim, nullam potestatem obtineat, ipsamque
mala facta oderunt, quae lex prohibet, imo radicem crucifixerunt malefacto-
rum, ut seculum dicitur V. 24. quare eis non videtur esse lex posita. Nam I. Ti-
m. 1. 9. Lex iusto non est posita, sed iniustus, et non subtilis, impijs, et peccato-
ribus, sceleratis, et contaminatis, homicidis et matricidis, homicidis, fornicarijs
masculorum concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, perjuris, et siquid aliud
sanae doctrinae aduersatur, quae est secundum euangelium gloriae beati
Dei, quod creditum est mihi.

Caut. sic sunt locum interpretatur. Cur non estis sub lege, qui spiritu
ducimini, quia aduersus spiritum non est lex. exemptio enim operum spiri-
tus a pena legis exempti spiritum ducunt a seruitute legis. et addit. Hinc intellige
nullam legem precipere aduersus virtutis actus, atque adeo, nec principem
etiam ecclesiae posse precipere. Prim. ita, non est lex, id est, non ista pro-
hibuit, et qui nouum implet, non est in veteri testamento. Hec ille. Unde pa-
tet de Mosaiica lege sic sermonem esse, quod ego non dubito, saltem ex prima
intentione Apostoli, et si in illi legi possit accommodari ut supra V. 18. 10. plu-
ribus, explicatum est.

Estius agnouit extenuationem in hoc dicto, plus enim tacetur, quam explicatur. Estius
tur. sic enim amplificandum. Aduersus huiusmodi spiritus fructus eius
rituales viros huiusmodi fructus uoluerunt.

Caeterum
Nulla lex
nec sermo
principij
sicut
na
pluribus
Deus
si
me
Extenuatio
ars
um
uis
mas
6
sem
2.
nisi
ipsi
itali

In Caput Quintum
PARAPHRASIS

Si ego, O Galatae non committente, sed Natura, et serena oculorum acie cececit, quem in statu iam fortunatissimum, ac beatissimum, ex qua in abiecta fortuna, et infirma conditione Vitae Christi Iesu Redemptoris mundi benignitate, et gratia, sublatus fuisset, quomodo in sublimi loco dignitatis per ipsius divina merita constitutus estis, haud ambigere valeo, vos in suscepto beneficio vitam toto contradicente, et repugnante mundo, perseueraturus. Quapropter Muc' semel, atq' iterum hortari vos, atq' admonere non desinam, ut equo animo, atq' attenta mente pensetis, agnoscaturq', a quo sitis tam immortalibus donis affecti, et tam salutariibus beneficiis obligati: quo auctore, et medico, vobis ingenuitatem consequuti liberorum; adoptionem filiorum adepti; nominis Christiani nobilissimum, et sanctissimum deus nati; ad felicissimam hereditatis sortem vocati; tunc quidem arbitrabor non vos indignissimo liberatori vestro ingratos, quin potius gratos, et memores praestantissima beneficentia in vestram utilitatem exhibita semper futuros. Igitur si haec per Christum accepta beneficia maxima, ut pax est, et gloriosissima ducitis; si quam exiguum met partem libertatem possidetis summo in precio habendam estimatis; Cavete ne unquam desidia, aut incuria vestra, malitia ve, aut fraude quorundam impostorum illam amissam aliquando cum merore, et dolore lugeatis. Vigilate diligentissimè ne forte decepti eorum furore atq' astutibus de evangelice libertatis, in qua estis, statu felicissimo deturbemini, atq' in servitutis baratrum, miserissime ruatis, Idololatrisq' superstitione religioni aliquando servitis, Daemonum cultui, Simulachrorum inanium turpi venerationi mancipati atq' addicti fueritis; Apollinis, Dianae, Iovis, Junonis, Martis, Minervae, Mercurii, Serapis, Saturni, Vestae, Neptuni, Thetidis, Plutonis, Proserpinae, emoritate, et false umbrae diuinitatis sacra sepe feceritis, et penae infinitis alijs, monstris Deorum nomine fallentibus, et perdentibus animas hominum, ignari, acceti famulatum dicitur praebueritis. O miserum statum rationis participis cececatum? O sortem infelicissimam filiorum Adam. Hanc exitiale felicitate tam periculosam conditionem iam evasistis, ac penae ex Orci faucibus erecti ad lucem clarissimam evangelicae legis traducti estis. Quid igitur nunc decernitis? vultis ne de luce ad tenebras, de dignitate ad ignominiam, de imperio ad ergastulum; de felicitate ad miseriam, de statu gloriae ad turpitudinis precipitium, aut redire, aut transmigrare? Cui, inquam, quero vos de infelicissima tenebrosi ergastuli exceptus custodia (qualem aliquando pater et Vates divinus, ubi hostium inhumanam crudelitatem egre, ac duriter perferbat) atq' de sui liberatoris magnificentia in altissimam ingenus nobilitatis partem, vultis, hanc relicta beata sorte, sese iterum sponte sua, quas in manus dediderit effectorum inimicorum, nisi aut tenebrae caecat, aut emota mente sicut? At video quid respondere possitis. Non vos sane quas deseruistis, odiosasq' habetis

V. 1. State: et nolite iterum Iugo servitutis Contineri.

et abominabilis gentium superstitiones, vel idolorum cultus, ac diabolica sacra
 meditari, ac velle repetere, sed divinam legem per Moysen à Deo haurientibus
 datam minime contemnendam iudicare, eamque amplecti velle, cumq[ue] euan-
 gelica lege componere. Itaq[ue] circumcisionis ritum tanquam divinitus paranti
 omnium fidelium Abrahamo imperatum, à Christo etiam susceptum, et sue
 observationis exemplo commendatum, et confirmatum desiderare. Nihil pro-
 reza. Quid hoc? O Galate, si sapitis, dicite. Hoc plane aliud non est, nisi
 à Christo deficere ad Moysen; à gratia ad legem declinare, ne dicam deli-
 rare; à libertate ad servitutem devolveri. Iugum depulsum à cervicibus vasis
 cervicibus imponere. Nihil hoc aliud est, nisi proditionem medicari; sum-
 mam à Xpo Veridici libertatis injuriam facere, gratie Dei insidias moliri,
 quæcumq[ue] legis debitum apertum bellum gerit. Matris ingenus vberibus ad-
 moti quorum hactenus lac suxistis, quo aliti, atq[ue] nutriti imperfectos viros ce-
 pitibus adolere, quid nunc venit in mentem, ut ancillam repetatis matrem, vel
 potius nutricem, cuius arentia vbera iam diu lactis dulcedinem, atq[ue] influxu
 amiserunt. Denique O fratres dilectissimi ab hac iniqua, et inana cogita-
 tione desinite iam amplius in fide suscepta vacillare, ac veluti in procelloso
 et turbulento pelago fluctuare, ac iactari. Contrarijs ventis doctrinae huius
 impellentibus agitati, pseudo doctrinarum technas, ac periculosa monita caute
 et aufugite. Recordamini quam turpe Iugum, quam dedecorosum sexui viri gen-
 tis, cum Sauli nutu, falsorumq[ue] ac fallacium Deorum, vel potius demonum
 requisitorum simulachris delusi servistis. Nolite iterum cervicibus tabentibus
 ydem vinculis contrahendas dare, Iugo intolerando, rursus colla submit-
 tere, similesq[ue] columnas, atq[ue] labores domus experiri nolite; carceres evasibus
 acerbissimos, custodiae custoditissimam, ex duri immanissimam tyrannum, dura
 ac tetra captivitate liberati estis; si sanamente valetis, attendite, et videte
 ne iterum eisdem compedibus arctemini, iugalibus vinculis contineamini,
 catenis inrodemini; superstitionem gentilicam eximitis, Idolo latrice facibus
 purgati atq[ue] abluti estis; pondus horrendum Iugis diabolici ab humeris dejectis,
 Videte ne rursus eorumdem scelerum rei agamini; agamini vero ab his dubis
 O Galate si circumcisioni Iudaicae inhiamini, si antiquae legis Moysae supersti-
 tionis vacastis, Madaq[ue] onus vix, aut re vix quidem, ijs quibus demandatum fuit,
 tolerabile, imbecillibus humanis attollere conamini. State igitur firmi, atq[ue] sta-
 biles in Christiana libertate; leti et alacros in fidei proposito, et veritate euan-
 gelij permanete, constanti animo, et erecto spiritu, prompta voluntate, sinceritate
 acceptae gratie retinete: in Christiana virtute statum, quem admodum à Xpo no-
 bis traditum est, persistite: filiorum Dei decus, et nomen indemne ac purum
 conserveate; et qui semel a demonum Iugalibus nodis exoluti estis; similibus
 non est cura, accepta circumcissione, ita inrodemini; ut eis, exiitica si nunquam valeatis.
 Quod omnino (caedite vestras Apostoli fratres) evenit ijs, qui Moysaei observanti-
 nibus, ritibus, ceremonijs, tanquam nexuiceis Sansonem à Dalida funibus,
 Sc

Galate
 esse in
 Optare
 genit
 re a
 Legit de
 cum gratia
 bledum gen
 Vbera legi
 arida
 vacillans
 fidei in
 pelagibus
 Cavendi falsi
 doctores
 servitibus
 larum q
 lucum de
 bolum
 randa
 Dep ian
 superstiti
 in

Textus

simpliciter, advenit, illaqueum patitur. Quod utiq; Capitulum minus fuisse in
alia enim aduersione vindicandum, in vos, autem, qui experti ponderis gra-
uitatem, sexuile Jugum, inexticabiles laqueos iterato nullis compedi, non
mihi grauiissima ac seuerissima vindicta animaduertendum erit.

Ad hoc precor animis, et quis, qualis, quantus ve sit, qui vobiscum loqui
vra animaduertite, itaq; haec monita, et consilia mea quam fauere debeatis,
attente considerate. Nam si mea imius auctoritas, Apostolicaq; doctrina dig-
nitas, et diuinitus accepta doctrina, certe ut iam dixi, Christi Iesu reue-
lacione tradita, longe praestat pseudo Apostolorum erroribus; quid est,
quod vos, aut moeatur, aut teneat: quin eorum post habita, et abiecta haeretur
nitiosa, ad quam trahi coepistis; fidei veritatis, qui primitias a Xpi vero ministro
et Apostola accepistis; firmitez constanterq; eodem comonefaciente, et stimularite,
heretate. At tu ego auer, hinc oculo mentis aduertite, non quasi absentem, sed
tamquam presentem intuerini, atq; in actu vestro verba facientem audire vos
pitate, quaten non supine, sed diligenter, avidiq; de Xpi causa dicentem percipere
arid, ac maturo iudicio suscipere oportet. Me me, inquam, dicentem attendite,
Paulum, inquam, rō coelo nomen meum, audacter profero, nihil mali vereor
neminem aduersionem pertrahere, non nimide, aut temere, sed fortiter, et exulto
animo non clam, sed palam, non ut metuentius, sua ve, sed ut proprius, et bono
pater, oibus Christi consulem cupiens, rem ago. Quis inquam, vestri amantior,
quis saluti vestre cupidior, quis procerus spiritus studiosior? Ego, idem, qui semper
fui, Paulus, quem primum ad vos venientem, velut de coelo missum Angelum
excepistis; deinde apud vos praedicanter Christum, doctrinae fidei semina spargen-
tem, incredibili benevolentia complexi fuistis; et tandem fundata Galatia,
et moribus imbuta Christianis, multumta Regibus euangelicis, discedentem non
abiq; mactore, et lacrimis abire permittistis. Ego itaq; Paulus, cuius auctoritas
iam diu perspecta, satiq; vobis cognita, cuius Apostolatus dignitas, ut pote di-
uina, et immediati a Xpo Domino in me derivata, maxime apud vos habita,
cuius doctrinae sincera veritas revelante eodem Domino Ieruchusto a me hausta,
et vobis tradita est, uno verbo, quid sentiam, hac controuersia Mosarice Legi, vo-
bis notum facio, atq; ut (quemadmodum pax est) credatis, pneurnate afflatus
propheterico, pronuntio: si circumcisionis ritum, ut salutare atq; necessarium
admittitis, spem, quam collocastis in Xpi euangelio, irritam proorsus inaneq;
futuram. Suscepistis Xpium omnibus gentibus expectatum, auctorem fidei,
eversionem peccati, liberatorem vindicem, gratiae salutisq; parentem agnovistis;
quid ergo amplius expectatis a lege; (dicant quid quid velint) quidquid
somniauerunt illi defensores Moysi, fallaces Prophete, aduentitij praecones Iu-
daicae perfidiae, Ego, ego, inquam, Paulus hoc clara voce, atq; conterua, ut nemo
non intelligat, dico iterum, iterumq; pronuntio legem Moysi iam antiquatam

V. 2. Ecce ego
Paulus dico vobis,
quoniam si circum-
cidamini, Xpus
vobis nihil prode-
rit.

Textus

causam nihil omnino prodesse, imo nimis deesse. Quibus fidelibus si cum fi-
 de in iura deprecanda quaeratur; Iudaei sunt, qui iudis janni p[er]lagulam fructum
 de terris ac seruis velli affuit, non illam instaurat, sed perdit, qui etiam viny
 novum ac fortiter fonsens in veteres infundit vires, non ille quidem vinum
 conservat, sed cura ut tribus una disperdit; sic sane qui vel unum, minimum ve-
 ritum legalem, vel circumcisionem, vel quemvis alium ad fidem evangelicam
 adiungit, et apponit; totam fidem, totum evangelium evertit; Xpi merita
 cassa efficit, eius vitam, doctrinam, miracula, opera omnia, passionem denique
 mortem, ac resurrectionem: irrita facit: preciumq[ue] sanguinis Xpi inaniter
 exegerit; totum deniq[ue] Xpium, spemq[ue] in ipso reconditam dissipat, ac de medio
 tollit. Ah miseris si ita vos falli iuvit. Nihil emolumentum, nihil fructus, dein-
 ceq[ue] in vos redundabit, neq[ue] ex effusione preciosissimi sanguinis, neq[ue] ex passi-
 onis sanctissimi meritis, neq[ue] ex mortis acerbissima voluntarie susceptae efficaciam,
 neq[ue] ex exemplari forma admirabilis resurrectionis, neq[ue] ex singularibus vice
 praedae, atq[ue] innumeras exemplis. Frustra ergo spiritus puritatem sacratis-
 mum caput, frustra verberibus concitum divinum corpus, frustra ignominiose
 tractatus Rex gloriae, frustra deniq[ue] sustulit lignum salviferum crucis; in eoq[ue]
 frustra clavis transfixus pependit: siquidem pro una circumcisionis inutili ce-
 remonia totam redemptionis beneficium commutatum, funditus perdidisti.

V. 3. Festificor
 autem rursus om-
 ni homini circumci-
 denti se, quoniam
 debitor est uniuersae
 legis faciendae.

3. Quod si illud quidem dumtaxat realium necessarium, et ineluctabile 3.
 ex circumcisione non necessaria sequeretur, satis efficax, et sufficiens ratio vobis
 videri debuisset, ut illam non modo obliuione consequuta relineretis, sed
 etiam odio perpetuo damnandam crederetis; Verum tamen aliud magis in
 stat, et viget vehementius: quod ab ore vos nimis aduertere, aut plane
 non habere perfectum et exploratum. Non enim perdidisti omnia aera
 legis, quae grauisima sunt, una cum circumcisione assumenda. Ergo non vo-
 bis tantum, sed omnibus, qui circumcisionem tanquam salutem, vel operantem,
 vel necessariam desiderant, aperte notum facio, et palam denuncio, atq[ue]
 huius literis testatum, et confirmatum esse volo; omnem V. ium, siue Gentilem,
 siue Iudaeum, siue Graecam, siue Barbarum, si semel circumcidi voluerit,
 ipsa professione signi Iudaici siue legis obligatum manere legis uniuersae
 vinculis. Ita ut sub maledicti poena, morisque comminatione, tenea-
 tur omnia praeccepta, Iudicia, mandataque ad vnguem custodire
 et obseruare.

Videte

videte igitur fratres quid oneris vestris humeris imponere velitis. Considerate an tantum pondus tot tamque molestis preceptorum sarcinis cumulatum tollere valeatis. gemunt quidem Gigantes sub aquis, et vos cum Cyclope monoculo Aetnam montem imminentem capiti non perhorrescitis? Verum hoc et sitanum est, non tan-
ti facio.

Attamen illud, quod ceperam dicere omnia vincit incommoda, universa que superat mala. Nam qui ex circumcisionis iam antiquo sacramento iustitiam petit, et absque eo haberi non posse arbitrat, ad versus xpum dominum, et auctorem iustitiae arma capessit, de possessione propria deturbat, a se ipso expellit, atque exterminat; nec solum xpm e corde eiecitum perdit, sed a diuinae gratiae culmine in praecipitium ruit. Quam sit inmensum hominis damnum Christo carere, eiusque spiritu, et benedictione destitui, merito an penitus calleatis. Is profecto apud Deum gratiam habere nequaquam valet, qui xpm non habet. Porro Christum, qui non dominum per fidem agnouit, cum circumcisionem adiungere fidei mixtus est, et fidem, et xpm a se exulare coeuit. Itaque dum iustitiam non necessariam via quaerit, et iustitiae acquirenda spe frustratur, et si forte ad gratiam pervenerat, ab eius felici cadit statu, et animae salutis gratiam facit. Qua sorte quid miserabilius? ea ne vobis eveniat, nos audite, et imitamini.

Nos enim spiritualibus subsidijs, non carnalibus cogemur, per Christi fidem, non per Moisaicae Legis opera, ad iustitiam aditum invenimus, et criminum sordem eluimus, gratiae divinae participes facti sumus. Sic vero xpm invenit, divinitatisque eius consortium nacti, spiritumque filiorum Dei a Deo patre accipientes, in spem aeternae beatitudinis erigimur, quod est premium, et corona iustitiae, quam ob bene facta retribuendam expectamus. Hanc rectam viam, et salutis, et iustificationis consequenda, si in xpo

Textus

V. 4. Evacuati estis a christo, qui in lege iustificamini: a gratia excidistis.

V. 5.

Nos enim spiritu ex fide, spem iustitiae expectamus.

Textus.

V. 6. Nam in xpo Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque praputium: sed fides, que per charitatem operatur.

vultus, ^{int} eius laceris membra, permanere, in eundam vobis, nec abra di verticula querenda, pro certo salutare.

6. Item apud Christum Jesum auctorem fidei, et summum, atque in eius ecclesia, cuius quasi corporis mystici caput est, nec in precio sunt, nec momentum habent, aut circumcisio, aut praputium, ut eorum causa iustificatio se beat cuiquam concedi, et conferri. Verum una fides respicitur, non mortua illa quidem, sed vivens, non occisa, sed actiosa; non dicit, vel incens, sed efficitur in opusq; progressa; non sola, sed charitate munita, et ornata; non denique nuda, ac expers operandi vi, sed formam induta charitatis; cuius et imperio in opera exit, et laudem, premiumq; nanciscitur. Ergo nec praputia praputium esse debet; nec circumcisio nisi signo fuisse notatum, prodest, solum querenti, et volenti per xpm iustitiam adipisci, et sceleribus eximi, Dei que gratia adornari; cum professio solius fidei perfecta, et explicitum est, et sincere a ritibus, vel inanibus, vel superstitiosis, iustitiam prestare et conservare valeat; et propterea nihil omnino sit estimandum. Ita neque circumcitus putet et sibi deberi iustitiam, neque praputatus ab iustitia desinat. Sed utiq; fidem venam atq; sui numeris absolutam complectatur; et max. credat se apud xpm iustum haberi; et vivo lacerisq; corpori Christi mystico copulatum esse.

V. 7. Currebatis bene, quis vos impediit, veritati non obedire?

7. O quam pulchre in studio fidei versabamini prioribus vestre conversionis temporibus? quam faciles incursum? quam agiles in circumcunda meta? quam veloces in transgrediendo commilitones? quam dextri in eludendo adversarios? quam sapienter edocti; quam eleganter instructi ad curriculum? quam alacres ad premium? quam apti ad palmas, et coronas progrediebamini? Spectaculum enim, et somnibus,

Decorative flourishes and a small 'et' at the bottom right.

Et Angelus speciosus, imo et deo gratissimus. Quis igitur
vos occasio de curia retardavit? Quis hostili animo currenti-
bus obstitit? Quis offendere coegit? Quod saxum oppositum est:
ad quem ve lapidem offendistis, ut sic ab obediencia fidei re-
procedentes laberemini, in cursu q̄ mandatorum Dei vel verita-
tem amitteretis, imo omnino defeceretis, à recta via vaga-
remini.

Num quid vna cogitatio circum cisiois complectenda tan-
to pere depugnavit adversum vos, et de tam perniciissimi curus
alacritate remorata sit? vnius suasionis efficaciam tanta
fuit, ut iter certum pro incertis semitis relinquere, com pule-
rit? et veritate deserta falsas opiniones sequi coegerit?

Hanc viam à me edocti estis? an ab aliquo ex magnis Apo-
stolis didicistis? Planè delusi estis. Hæc enim ista vestra per-
suasio non inspirata vobis fuit à Deo. Non Pater, non
filius, non Spiritus Sanctus vobis hæc inmisit cogitatio-
nem. non hæc in dedit voluntatem, qua ad ritus Judæicos
propensiores. Ceremonias antiquæ Legis amatis, circum cisio-
nis salubris conferendis vim tribuistis. valde reprobant ista
cum fide, ad quam vocati estis, cum gratia ad quam admitti,
cum christi Evangelica doctrina, per quam solum via ad cælum
patet. Si ergo neque à me, neque ab Apostolis dominis, neque
per Spiritus Sancti illustrationem in circumcisiois per-
suasionem devenistis. Quis ergo persuasit, nisi ipse Su-
mani generis inimicus, Satanæ, aut aliquis eius ex Satæ-
llicibus impostor lupinus mores sub pelle ovina contegens?
Quis nisi pseudo Apostolus, aut anti Christus? Talis
nempe, et à talibus duntaxat, tam sinistra, tam fallax,
tam persistens opinatio emanavit. Si ergo animad-
vertitis eam, quam nuper cepistis ingredi viam
multum longè que distare ab ea, quam me docere tenuistis,
quam Spiritu Sancto præmonstrante securo vestigio calcastis,

V. 8. Persuasio
Hæc non est ab eo,
qui vos vocavit.

V. 8. Persuasio
Hæc non est ab eo,
qui vos vocavit.

151
ggg. 128
Textus.

Cap. 5

Paraphrasis.

quam etiam nunc per hanc meam epistolam ipse idem spiritus
Dei quasi digito prolato et intento iugiter indicat; Quid
expectatis? quid moramini? quid adhuc in suscepto per
suasione heretice inerrone manifeste percertitis? Num
quid plana itinere deviantes ad saxa, et precipitia cur
sum dirigetis? circumspicite omnia diligentius; videte quem
audiatis: cui fidatis magistro; Cavete doctrinam non sanam;
suspectas novitates cavete; ne per imprudentiam a gratia
veterum benigne a fide Catholica cadatis. Si saltem error
paucos in facit, necesse est tempestive providere ne manet
satis ipsa contagio.

V. 9. Modicum
fermenti totam
massam corrumpit.

9. Verum cur illud est vulgi prologium, Modicum fermentum totam massam corrumpit. quod si acida pulvis exiguus pugillus tantum prevaleat, tanta intra suam parvitatem continet vim, ut in gentem farinam conspersio nem fermentet, sic et, ad se trahat; suam sive naturam, sive qualitatem inspurgat; acore contaminet, calore rare faciat, intumescens tandem corrumpat, et perdat; quid existimatis, faciet temere concepta contra fidem persuasio? Occulta ne vi accrescere faciet; anima vestros inflabit tumore superbia; et tandem superbia elatos sensim deducet in exitum, et mortem. Si fermenti particula in mixta massa ingentem molem vi quadam latente ita transmutat, atque pervertit, ut nisi opportune providum fuerit, et ob viam tantam corruptioni, omnia totam contaminatam depravet, et destruat. quid arbitrari facere valent pauci in Galatia heresi contaminata? Ipsi pauci instar erunt fermenti, quod multitudini in mixtum procerus a fide depellat, paulatim enim acor se diffundit erroris; sensim mala persuasio impugnetur vni vni populo; et non sentientes conquinat, dormitantes opprimit, atque in interitum perducit, ac penetrat integras civitates, et oppida. cavendum

Natura
In fermenti

Pavula
Occurrit
Anno
sine

507

semper à fermento maliciæ, et maxime Særeticorum, qui fratrum nomine fallunt, atq; in falsas opiniones, et novas Sectas inducunt. quos sui malis artibus deceperunt; Sui sui erroris sordes affricant; illis Sceleratos mores illerunt; alijs novas opiniones instillant; alijs que morbi causas inspergunt; denique pestilenti contagio pessundant; et devios à fide, a veris à salute, præcipites agunt; Sapientia una pecus inficit omne pecus; parva sæpe Scintilla contempta magnum excitavit incendium, Sylvas que, et orbis depopulata est; Circumcisionis Ceremonia una est; sed si suscipiatur, tamquam sine ea Christi fides salvare non valeat; quantam Stragem fecerit in Ecclesia?

Attamen omen avertat Deus. Nam que meliora mihi de V. 10. Ego confido vobis ipsius divina bonitas pollicetur. Multa siquidem de vestra in vobis in domino penitentia, ac resipiscentia spem faciunt. Caritas primum perenna, qua vos diligo; deinde boni mores vestri; quorum specimen clarum semper didistis; præterea præclara indoles cum natura vobis indita, ingenium que facile, et ad virtutem maxime proclive; accedit his, quod non sponte, sed seductorum dolo, fraudeq; decepti, in errorem inducti estis; neque ipse error ad huc aliè infixus sit in animo, profundas veradius egerit; nondum quippe, ut opinor, pseudo Apostoli, vel impostores in suam vos possessionem vindicaverunt. ut neque abis facile illorum commercia deserere; hæc omnia non parum in eam confidentiam de vestra salute corroborant; Verum et si hæc humana sint, conjectura que certitudinem vix superent, sunt utique alia maiora, que in eam spem alant, fiduciam confirmant, expectationem animant, magis que certam efficiant. Et enim una que non potest fallere, omni potentis Dei benignitas, que ad vexillum crucis filij sui Jesu Christi domini nostri, Sancto suo spiritu in corda nostra infuso, vos, et vocavit initio, et nunc etiam vocat; qui neminem vult perire; qui meis precibus totius que Ecclesie orationibus, ac sacrificijs propitius adest; non patietur ferventes

* quod nihil aliud sapietis.

et assiduas deprecationes irritas fieri; nec vos diutius in deceptio-
ne durare. * Quare si a quo animo huiusmodi adhortationibus
annueritis; oburgationibus magistri, et patris parueritis, a
circumcisionis cupidine destiteritis; illam mentem (certo con-
fido) vobis Deus inijcet, ut omni falsitate deposita, ablegato
errore, exterminatis in posterioribus, umbrisque depulsis, unam
fidem Catholicam sinceritatem, veritatemque retineatis; ut
autem hanc colatis in posterum, semperque hanc diligatis,
Spero vos ad salubriora consilia, saniorumque mentem Sac-
rae Epistola redditeuros: nihil praeterea aliud vel sequemini,
vel quae retis: nihil praeterea aliud, inquam, sentire, sapere ve
viderabitis ad religionem Christianamque vivendum, quam
quod et Christus nos docuit, et vos a me accepistis, et Eccl[esi]a

* Qui autem vos conturbat, portabit iudicium, quicumque est ille.

Catholica tenet, et firmiter observat. * Illud non minus
pro certo habetote, eum, qui has inter vos tragadias excitavit,
conturbavitque Ecclesias Galatiae, non quidem impeni-
taturum, sed commissi tanti sceleris gravissimas, luctuosas
penas. Et si enim iudicia hominum in fide tenera potuit de-
cipere, tamen Dei iudicium minime potest fallere, nec effu-
gere. Verum iusta sententia perculsus atque damnatus
pro suo labore aequalis mercedem; pro meritoque suppli-
cium recipiet. Sive ille se pro Apostolo venditet, sive
Pharisaeum se iactet, ac legis doctorem, sive discipulum
Christi se simulet, sive magnorum Apostolorum Doctri-
nam dicat se tradere. Sit obscuro, sit claro loconatus, sit
ille magni apud homines habitus: sit humilis, vel publi-
cis in sua, vel aliorum estimatione; aequalis pro sui
delicti pondere iudicabitur.

An propheta
hic hinc
dicitur
1. Cor. 5.

De personis
recipere
clausa.

V. II. Ego autem fratres sic circumci-
sionem ad huc pre-
dico: quid adhuc per
solutionem patior.
Ergo evacuatum est
scandalum crucis.

II. De mea vero predicandi ratione, varia inter vos dictitant II
mei obsecratores, quos vos, o mihi dilectissimi fratres, debetis
cautius audire, nec facile credere: quippe cum valde sine
a vero dissidentia. Quod sine dubio ipsi, si perspicua essetis,

Contra
falsam
sententiam

in ijs, que facta sunt circa me, que que illi dicunt, considerandis, expendendis
 potestis diiudicare. Non pudet hoc ueritosos homines ea dicere de me, ac
 de alijs etiam Apostolorum, que mendacij et falsitatis nedargui simpli
 ci responsione, ~~aut~~ sine negotio, faulsi ratiocinatione queunt. Aiunt, me,
 si non apud vos, tamen alibi circumcisionem, tanquam saluti necessa
 riam edocuisse; et præsertim Ierosolymis, at que apud Iudæos pas
 sim, sicut et alios magni nominis Apostolos: me que in hac præ dica
 tione varium esse, at que mutabilem; quippe quia aliter Iudæos,
 aliter Gentes erudire consueverim. Sed quis hoc credit? mihi
 Chara pignora, certi non illi, qui uident, et intelligunt, quan
 to me Iudæi odio prosequantur, quam infensi aduersus me sint,
 quam implacabiliter persequantur, et omnibus modis vexent;
 itaque sciant scandentes contra Paulum, ut nihil intenta
 tum relinquunt, si forte ualeant sua malignitate, et indefessa
 cura de me diu tollere: et putabit quisquam sane infectatio
 nem, ac persecutionem hæcenus progressuram fuisse, eorumque
 odia non potius cessatura, imo uerius futuram, ^{fuisset} et essent peni
 tus ~~extincta~~ iam diu extincta? Si eos eis in hæc re morem ges
 sissetem, circumcisioni fauens, eam extollens, et prædicans.
 Cur illis crux Christi offendiculum affert? Cur ad Sæne Sapi
 dem continuo offendunt? Nisi quia in cruce cum Christo mor
 tuam audiunt circumcisionem, in ligno confixos fuisse Le
 gis ritus! Nam si cum xpo simul opera legis uingeremus,
 et eos, qui in Christum credunt, siue Iudæos, siue Gentes, circum
 cidi oportere confiteremur, et doceremus, sublatum omnino
 esset scandalum crucis, neque Iudæi in ea offensusent, nec
 me, nec illum discipulorum Christi, et crucis laudatorem,
 aut inimicis oculis aspicerent, aut iniquo animo perdere
 conarentur. Cum ergo persecutio ad hæc perueneret, et me
 nunquam non toruè aspiciant, et obique maleuolè in secten
 tur: Certissimum est, circumcisionis ritum à me non præ di
 cari, sed potius rejici; et iam antiquatum, et minime necessarium.

Textus.

Cum igitur isti calumniarum nobiles architecti tam impudenti mendacio circumcisionis praedicationem mihi imponunt, id faciunt, ut liberius vobis imponant, ac non sentientibus, nec cogitantibus, xpm eripiant.

V. 12. Utinam et abscindantur, qui vos conturbant.

+ sed etiam radicatus ex secta abscondantur.

O si Deus faxit, ut isti vestri subversores, qui tanto opere amant circumcisionem, et usque eo praedicant, ut nisi circumcisum, nullum fieri saluum velint, (modo absque reatu culpa contingat) non solum, ut cupiunt, circumcidantur. Quid miramini? Non mala improcor, sed bona potius deprecor. vtilia exposco. Non ista exopto: et si non iucunda, sed acerbiora magis, atque amara: ut videlicet proprii doloris sensu edocti, atque suo periculo cautiores redditi desistant, alios sollicitando perturbare; tantumque sororem concupiant, exprobrati abscessionem, ut desinant deinceps illud suadere membris christi fidelibus; quod non modo corpus excruciat, sed animas perdit, et a mystico corpore christi abscondit, et separat. Vel certe hoc, si vultis, optarim; ut si tales praedicatores spadones fiant propter redum calorem; ut inepti, et steriles facti ad procreandos filios perditionis, atque gehennae, in posterum carnalia minime intendant, semina cordibus fidelium superspargere; nec miscentes fides christianae Judaeorum ritus, et cania noxia super electum triticum superseminare conentur; vel saltem, quod aequitas exigit, et illorum scelere consonum est, anat sematis gladio perculti de vestro catu removeantur. Haec et suffragijs, Sacramentorumque usu melitentur; ut sic sentiant se absisos a xpo, luceant qd, ac deplorent malum, quod ceteris inferunt; dum per caeremonias Mosaiicas cogunt a patria exulare caelesti. Ita enim aut per poenitentiam suorum culparum vulnera sanabunt, aut si rebelles fuerint luminis; aequum profecto sit, ut in ipsis met impleatur, quod adumbravit ^{pays} de christi carne per circumcisionem

Berna... Augustinus...

Ex comm... nialibus...

abs...

pag. 133.
720
Textus.
cistrot

deserta; subiectos Judicos pertinaciter in lege antiquata persistentes
de Christi corpore ressecandos, et separandos, tanquam à vite
avertet, atque infructuosos palmites, ut in Aeternum pereant.

Sed omissis perturbationis auctoribus, eorumque iusto suppli-
cio in iudicium, quod manet illos remisso, ad vestra commoda
festinemus, ad ~~non~~ ^{per} ad ~~quos~~ ^{quos} ad vos pertinent, magis
festinabo. Quid à vobis exigat Christiana libertas, quam
potero brevissime ostendam. Ex omnibus, quae Saetenus sive meis
litteris explicata sunt, illud liquidum est, et percipiui constat
vos per Christi fidem, et gratiam à lege ad Evangelium, à timo-
re ad dilectionem, à iugo miserae servitutis ad ingenus, atque
pulcherrimae libertatis statum vocatos, translatosque esse. Itaque
libertissimi fratres, si quidem ex servili statu evasistis, ut non de
beatis ex actoris, hoc est, Legis Moisaicae virgam metueret; et, ve-
luti in familiam domini admissi, atque adscripti, nobilitatem
plurimum adepti estis. * Ne, quae, putatis ex libertate licentiam
carnis orituram, atque Christi fideles posse impune perpetrare
florida, latosque camporum terminos pro libidine, et cupidini-
ne, spaciari, et quasi iugales equos. Sine lapsi pio, sine freno,
sine sessore, et gubernatore qua qua verius licenter discurrere,
ac per vagantur. * Non id sane permittit Spiritus, qui in
gentilitatem contulit, qui adoptionem praestitit; qui dilectio-
nis filios efficit. Sed quod decet legitimos, ac nobiles magni
patris liberos, clares stirpis, natalibus praestantes in vicem
caritate ita colligunt, ut officij in alterutrum certetis,
nemoque se patriatur à fratre aut benevolentia vincit, aut
beneficio superari. quin imo alter alteri serviat, alter alterum onera
ponit, ^{subiectus sit, multamque praestet operam, amicitia eximiat.}

Non enim debetis sane arbitrari servienti rationem,
nem, quae ex speciali amore nascitur, cum libertate pug-
nare, quin potius ipsam veram honestissimam, felicis-
simamque libertatem existimate. Si enim tam estis legis
studiosi, ut non nisi hoc nomine vos adhaerere fuerint

V. 13. Vos enim
in libertatem
vocati estis
fratres.

* Tantum ne liber-
tatem in occasio-
nem detis carnis.

* Sed per cha-
ritatem spiritus
servite invicem.

V. 14. Omnis enim
lex in uno sermo-
ne impletur: Dili-
ges proximum tuum
sicut te ipsum.

pag. 134

Textus

Deceptores, habent eum & caritate, (quae primigenia est Spiritus, omnesque hae ex radice pullulantes, fructus complectitur.)
quae quid desiderio vestro satisfaciat, et pro votis continge-
rit omnia. Omnem quippe legem, siue naturalem, siue
supernaturalem; siue divinam, siue scriptam; siue ver-
bo dumtaxat expressam; una charitas proximi adimplet.
Nec legislatori pluribus opus est verbis, si vult ad unquam
sua omnia observari praecipita, praeter unam sane senten-
tiam, quae paucis sic continetur, Dilige proximum, id est,
fratrem tuum (quemvis nempe hominem) sicut te ipsum.

V. 15. Quod si in
vicem mordetis,
et comeditis, vi-
dete, ne ab in-
vicem consuma-
mini.

Itaque tunc vere impletis legem mensuram, atque ad eos
voluntati Dei, quae legis norma est, atque scopus omnium
bonarum actionum, ut par est, satis facitis; cum ex cha-
ritate proximorum commodis, indigentis, necessita-
tibus quae succurritis; libenter obtemperatis; benignis
servitis. At si contra facitis: et non solum a bonis offi-
cijs abstinetis; sed simul in alios alij maledicta atque
malefacta confertis: si iniurijs afficitis: si deribus au-
ferendo, de fama, et honore detrahendo, manu quae
persequendo, infestatis, atque vexatis; quid speran-
tum est, nisi ut alter alteri perniciem, atque exitium
afferatis? et quem admodum illi, qui Gygantes dicitur
sunt, ex dentibus draconis, quasi ex semivivibus terrae
mandatis, enascentis, armati, invenit semet ipsos
in vicem convertentes arma, omnes ad unum inter-
fecti perierunt. Sic et vos in vicem iniurijs lacessiti
proelia miscetis ad invicem, consumpti intereatis;
aut instar Canum, Leonum, tygridum, aliarumque
ferarum dentibus pugnantes mortuibus; aut
sicut Serpentes, et Colubis moribus contenden-
tes, siue ut rapaces volucres unguibus, vos quoque

15.

Char
Cont

Gygantes
dicitur

bellum
bellum

gagert. B. P.

impetentes, vicissim vulnerati corruiatis, vicissim devo-
rati consumamini.

Textus.
201x0T

Unum igitur illud caput est, et summa sumus meq; ad
monitionis, imo et totius spiritualis doctrinae firma
mentum, ac fundamentum: ut veritas actiones ad
omnium spiritus exigatis. Sic enim licentia carnis
fratrum in gremio, liberioribus eius motibus modum
imponatis, desideria q; immoderata cohibebitis,
ac deniq; sensualis cupiditates intra metas rationis
continebitis, aut saltem ne valde recedant ab
spiritus prescripto facile consequemini.

V. 16. Dico autem
spiritu ambulate,
et desideria car-
nis non perficiatis.

Si rite vos itaque spiritus sancti ducimur magisterio,
in prelli ductu, in inspirationibus agi; quod lumen pre-
sent, illuc precurrentem sectamini, manentem comita-
mini, per vestigia, querite. illius quippe protectione
a periculis tuti, auxilio ad prelia armati, umbra
culo ab insultibus carnalis concupiscentia securi;
et lasciuenti compedes, et exultanti moderatio-
nem, et appetenti nimiam libertatem auferre
tu carni.

Manifesta
sunt autem opera
carnis.

Verum enim vero oportet et maxime nota sapere car-
nis, atque spiritus humani prelia, conditiones que,
et qualitates; siue proprias affectiones utriusq;
percipere; Caro namque (hoc nomine licet exterior
id, quod apparet, corpus plerumque intelliga-
tur; tamen hoc loco pro inferiori parte animi,
que sensa percipere videt, intelligenda est). Hec
inquam, animus pars, que sensualitati, seu con-
cupiscentia; siue appetitui sensitivis, siue etiam fomes

V. 17. Caro enim
concupiscit ad ver-
sus spiritum: spi-
ritus autem ad-
versus carnem.

V. 18. Quod respicit
inter se
non est
legis

§

Textus.

peccati solet nuncupari, pro sua natura, et libertate
 contraria appetit, at que contradicentia d spiritui,
 Soc est, partitatio nali: Spiritus vero i d est ani
 ms superior portio, quae mens siue ratio vocatur,
 in qua existit arbitrium, et voluntas libera, prae
 sertim cum illustrata est, at que instructa diuina
 gratia dono, ex tua propria proensione, et na
 tura, ea cupit at que expetit, quae ad uersa sunt
 et inimica carni, et eius sensibus, siue toti ipsi
 portioni inferiori, et sensuali: Caro enim ex
 sua peruersitate ab in cunabulis fertur ad de
 teriora, et noxia; et pro sua libidine terrena, ac
 sensibus obvia concupiscit sine modo, sine men
 sura, sine ulla rationis pondere, aut honestatis
 arbitrio; Spiritus vero optima quae que optat,
 caelestia expetit, et aeterna desiderat, maxime
 autem diuinis auxilijs, et sacri pneumatis gra
 tia adiutus, at que illuminatus. * Itaque sensus
 et ratio, Soc est sensitivus at que rationalis, duo
 sunt contrarij appetitus, in utro sibi ad uersan
 tes, et sic vicissim se cum contendent, et depug
 nantes, ut vix aut ne vix quidem homini po
 testat sit illa semper exequi, et opere prestare,
 quae velle, facit nimirum saepe quae nolle, saepe
 etiam quae vult, minime facit, carnis cupidi
 tate praevalente, et concupiscentia eius spiri
 tus desiderijs obsistente.

* Haec enim
 sibi invicem ad
 versantur. ut
 non quaecumque
 vultis, illa facia
 tis.

V. 18. quod si spi
 ritu ducimini
 non estis sub
 lege.

Verumtamen quicumque se permittunt spiritus sancti
 lumine duci, et inspirationibus gubernari: rationis quae
 gratia adiutus, et caritate instructus, ceteris quae virtutibus,
 donis quae diuinitus infusus, ornatus iudicium verum sequentur,
 si profecto nec lege indigent, nec eius minas timeant,
 aut incurrunt poenarum reatu. Quippe qui, nec concupiscentijs

aut sensus libidini subiant, et quavis lege superiores existunt. Siquidem ex caritate ad opera inducti, impulsii, atque inflammati, ea in deum referunt, exacte conficiunt, et quanta valent perfectione, complectuntur. Quare idem vobis eveniet, si caritatis, spiritus quo ductum sequimini, recte recte quo officium prestantes, que a vobis Dei numen exigit, opera exequentes, omni lege superiores facti, nec sub fomitis servitute manebitis; nec sub maledicto Judaeis legis gemebundi corruetis; imo nec sub onere preceptorum laborabitis; nec ullo modo subiecti aut carni, aut legi, aut ullius dominationis creati preceptis, sed libera si sari quo voluntate in dei gloriam geratis omnia; Carnis vero petulantiam, atque protentionem domitam sub vestro habebitis dominatu, atque arbitrio; nec sinetis eam calcitantem ad versus rationem, sua cum non potest esse cupidinum.

Veruntamen quo facilius reddifficillima intelligi ~~debet~~ V. 19. Manifesta valeat, ista quo periculosa pugna, et dura conflictio, atque sunt autem opera duorum socium, quasi capitalium, domesticum duellum, carnis. continuaque inimicitiarum contestatio, sic penitus indicatur, ut clare perspiciatur; ut cui parti accedere, favere quo, cui resistere, et contraire debeamus, sine ambiguitate constet. opere precium duco utrius quo factionis milites, Socii, opera, sive actiones tam carnis, quam spiritus, si non ad unquam, tamen rudi, ut aiunt, Minerva) singularim enumerando, et nominando contrahere. Ea igitur, que caro gignit opera, et quasi adultera mater spurias, seu notas filias in lucem edit, non sunt esse cognitu valde difficiles, cum enim sint res plerumque sensibus obvis, sensu etiam, nedum mente, tam presentuntur; quin etiam, tam sunt communis, et familiaris omnibus, ut nemo valeat ignorare. Sunt videlicet aperta crimina, et nisi exigua materia, minus ve

Textus. plena animadversio, aut parum integra deliberatio, aliquando forte queat excutere, sed salia procul dubio erunt. Flagitio

Opera
ni crimin
Lethalia

Fornicatio. quaeque post se reliquas socias. Fornicatio, Socius, Caeli
bis viri soluta, quae a coniugio feminae illicitus congressus.

Immundicia. cui proxima est Immundicia, variae sedans sexum alte
rurum, et exquisitis modis contra naturam ordinem, atque
prescriptum polluens, deturpanusque per libidinem, sive
veros, sive feminas, sive mutuo se incitent, sive se or
sum expleant appetitum sensualem. Huius comitader,

Impudicitia. et quasi ante ambulo impudicitia, cuius feditas, et tur
pitudine in iocis, iocularibusque apparere actionibus, pra
cipue in proccacitate lingua, in oculis, complexibus, tac
tibus, et alijs impudicis, impetulantia oculorum, reli
quorumque sensuum immodesto usu, immoderata ve
ac minus sonesta exercitatione. Praedictis tribus Lu

Luxuria. xuria ^{sub} ~~sub~~ iuncta est, quae lascivios motus, internasque
cogitationes parit, reliquasque lascivia complectitur
species, quas sigillatim volumus nominare, ne cuius
quam pudica aures, offensionem accipiant.

Vt idolorum
seruitus.

20 Non abest a superioribus dijs longe, quae huius 20.
ci idolo Latine seruitus simulacrorum appe
llatur. Oblectantur nempe Demones, qui idolis se inge
runt, cano, et factore Luxuria: quam obrem non fuis
tra immundi spiritus vocitati sunt. Qui similiter
se immiscent, vel vitro, vel ad vocati a magicis vanita
tibus, et imposturis: quod genus flagitij subsequitur,
appellatur veneficium, sive numero multitudine

Immundi
spiritus

Veneficia. Veneficia: non enim uno modo, sed pluribus scata
fraudibus, in sanabilibusque constat psarmacis, seu
venenatis medicamentibus, quibus quasi Circeis

Circeis
vita-

potulis

populis homines, vel in belluas transferuntur, ut turpiter assuecant.
 vel enecantur infelicitate, ne sint obstaculo turpitudini amo-
 ris, et licentie cupidinum. Noceat enim plerumq; hoc vitium
 perditie amantibus, suarq; sequentibus cupiditate absque di-
 vinitimoris repagulis: Subsequuntur deinde inimicitie, que
 odia vel conegunt pectore, vel palam profitentur ductis, et factis,
 cum incredibili detrimento mutui amoris, et fraternae charita-
 ti Sactura: Unde reger pullulat ingeni curmimum, que adiuncta
 deinceps sequuntur contentiones nempe, alio nomine Inurgia, lites
 ve dicte, quibus fere inconditis, et absinis vocibus, clamoribus,
 obstrepentibusq; vociferationibus, veritas, presentim fidei, vel
 securatur scio vel obicitur inique, vel saltem prava impugna-
 tur animo: Emulationes Greco vocabulo Zeli, quibus duo, pluresve
 eandem rem affectant, et ambiunt; quam singuli percipere conan-
 tur: cum omnibus nequeat cum satisfactione communicari, aut
 applicari: Iris seu animositates intus bilem mouentes, fumos na-
 bilis expirantes vix occultari queunt; quim prodant sensum
 indignationis: Rixe, et quasi domesticae pugnae, quibus ad ma-
 nus gladiosq; non raro venitur: Unde et maiora ^{ad} discrimina dam-
 nag; seuiora sepius contingit euadere: Diensiones, que ciues inter
 se diuidunt, et in factiones diuidentesq; partes diuecant, ut etiam
 non semel sanguinem mutuo effundant, et mortem alter alteri
 meditentur, auide, ruerentq; procurant: Secta Greco Idiomate
haereses nuncupate ab electione, et sequella varie doctrine, magi-
 strive. Quare sectarij atq; haeretici illi dicuntur, qui a fidei
 dogmatibus dissitas opiniononis defendunt, placita ve sequun-
 tur a sensu Romane Ecclesie diuersa: Invidie, quibus tri-
 stitia tanta concipitur de aliorum prospera felicitq; fortuna,
 ut cor pae dolore macrescat, tabescatq; bonum, quod alij
 possident, tamquam proprium, et per injuriam ablatum
 impacienter conquecentes, atq; lugentes. Unde est illud

Textus.

Inimicitie

Contentiones

Emulationes

Iris

Rixe

Diensiones

Secta

Invidie

Textus

Invidus alterius maceravit rebus optimis: et illud
 Libor tabificum malis venenum
 Intactis vorat offibus medullas
 Et totum bibit artubus cuorem

Homicidia

Homicidia, cuius sceleris immensis atq. ferini, vitiam
 tot, ac tam passim exempla non fuissent. Nulium esset melius
 honestius, commodiusq. cum humana natura, quæ à suis
 ipsa filijs gravissima, et crudelissima patitur detrimenta;
 plura etiam quam ab suis ipsa hostibus potuisset excimerentur.

Ebrietates

Ebrietates Vini, Sicere, et similitum nimide potationes, quæ
 Iudicium cum auferunt, in omne malum promptos reddunt

Comestiones

hominum animos, et valde sollicitant, faciuntque ad pro-
 priam perniciem, et alienam audaces. Comestiones tan-
 dem extrema (etsi usu prime) adiunguntur, quæ cum
 lascivis cantantibus, impudicis saltationibus, Jocos que
 ac petulantiam forantibus muiicorum modis exercentur.

* Et his similia, quæ præ-
 dico vobis, sicut prædixi:
 quoniam qui talia
 agunt, regnum Dei non
 consequentur

~~His similia, quæ prædico vobis sicut prædixi: quoniam~~
~~qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.~~ * His vero vi-

tijs similia alia sunt innumerabilia. Verum exempli gratia
 exposita hactenus sufficiunt. De quibus et antea presens cum
 essem, vos præmonendos curavi; et nunc absens, iterum præ-
 monitos vobis, cauere, esse subeo. Quippe cum talium crimi-
 num rei, talium scelerum patratoribus, talium flagitiorum
 convictis, atq. damnatis, regni caelorum aditu a seuerissimo
 rege, ab incorrupto Iudice, ab integerrimo Domino
 interdicitum. Quam sententiam, contra ingruisti-
 mos dequisitissime prolatam, ne potentiores quædam
 quidem

quidem effugient terra domitores, dominatores, imperatores: quos
fragilis, fatuus, imbecillus, vias nullas si carnaliter vivit ad expugnandum
Nocent suimus tactemus, et quasi lustravimus copias hostiles,

V. 22. Fructus autem spiritus est Charitas.

Sic est, inferioris portionis anima robustam militum psallem
gem, sensualitatis audacissimam manum, carnalia in
quam, flagitia, que legis Mosarice repagulis, et execratio
nis eterne ultimo supplicio vix, aut ne vix quidem, vincere
non poterunt. Deinceps exponamus oportet, in publicum
lucrum vocemus spiritualium atq; eternorum aciem, exerci
tum, inquam, superioris anime partis, id est, mentis divinis
gratijs subsidijs communitate validiorem, firmiorem, cons
tantiores que manum, Sic est, virtutum supernaturalium
actus perfectissimos, quos fructus nomine commendare
saud im merito possumus ob interni gustus suavitatem,
et dulcedinem spiritualem, quam secum afferunt. Ut
viam iustus instat illius terrissimi ligni, quod planta
tum iuxta liquidissima fluentia gratiarum spiritus sancti
suo tempore, id est, per singulos anni menses fructum dat
saluti ferum, et gratissimum; licet vero duodecim actus
distingquamus, singulari tamen numero fructum, tanquam
vnius arboris, dicimus. Quare hęc omnes, que de virtutum
virtutum actiones sunt, velut vnius charitatis omnes
sunt effectus, quippe cum à charitate non modo impere
tur, sed etiam plerumque, si non universi, eliciantur, à
charitate que ipsa habeat perfectionem, et que dul
cedinem. Primum itaque locum habet vexillifera
spiritus charitas, qua et Deum propter seipsum, et
impense, ac super omnia diligimus; et propter Deum
homines etiam dilectione vera complectimur. Deinde
sequitur Gaudium, quo dilecti boni presentia, aut acqui
sitione, seu possessione, mens exsultatur, exultat que.
Pax, qua mentis desiderium omnino pacatur, et à
desiderando conquiescit. Hinc tribus perfectum vir sanctus

Charitas

Gaudium.

Pax

neque prohibetur quaequam, ubi omnia sunt laudis luce plena. Neque
 ubi nulla lex infringitur, paena legis timorem incutiunt. Igitur
 neque his actionibus spiritualibus, Mosaiica lex contraria est,
 quae ad versus carnis vitia stabilita est, non contra justos pos-
 sita. Libertatem igitur spiritus qui conque sequitur, omnia
 ex charitate dimittitur, et supra legis nulla, omniq[ue] excuso
 timore, optima quaeque praestat, sanctissima quaeque facit.
 Itis quidem ad Deum per gratiam erecti, atque semper in-
 tente mentis fructibus, [†] his, inquam, perfectae virtutis
 actionibus nulla sunt opposita supplicia, non minae,
 non terror, non metus ulli obsunt, nec ulla prorsus
 lex ad versatur, aut obstat: non scita plebis, non iussa
 aut decreta senatus, non iura gentium his contradicunt.
 Mosaiicae leges materiam nullam hic aut occasionem in-
 iurij, ultionis, mortis, maledictive alterius reperire
 queunt: nec alia utique lex ad versus huiusmodi ope-
 ratores actio nem militat, aut impedimentum affert;
 quia potius omnes bonae, atque honestae constitutiones ad-
 mirantur, suscipiunt, laudibus effervunt immortali-
 bus, qui sic vitam ⁱⁿ hinc ^{ac} peregerunt.
 Quae ^{ut} potest qui legibus superiorer existant; et spiritu
 sancto movente, dirigente, cooperante ducantur; sunt
 itaque à lege immunes, à timore liberi; qui cumque
 sic vitam instituant; sic que operantur ex Dei amore,
 ut, (non seculo, ^{fermentis} non carnis libidini, ^{subdit} sed divini nu-
 minus beneplacito suum arbitrium accommodantes, &
 per viam spiritus incedentes) nunquam detinuant
 proos suos, et iucundos fructus producere, uberrimèq[ue],
 et liberaliter dare.

† peccatum nullatenus officit,
 neq[ue] huius lex, aut formae sem-
 piter illi nocent, provalere ali-
 qua ratione possunt;

Textus.

Attamen illi, qui ad Christum pertinent, qui chris V. 24. Qui autem
 et vexilla, et vestigia, subter, alacri que sunt xpi, carnem su-
 mente sectantur; Christiane q[ue] militis armis am crucifixerunt, cum
 preclari succindi, eam non in viti, aut trepidi, vicij, et concupiscentijs.

Textus.

sed animosi, constantes que tacentur, ita fere vivunt, cor-
 poris corruptibilis conditionum, et passionum veluti
 expertes, ac nudi; ut carnem prorsus videantur exui-
 ste, et duntaxat spiritu vivere. Nam cum in bap-
 tismate sacro sua nomina imperatori summo de-
 derunt, non modo se illi, tanquam novi milites, obli-
 garunt, sed etiam similitudinis mortis eiusdem domini
 facti participes, se ipsos et in crucem agi, et sepulchro
 in ferri tanquam mortuos voluerunt: ut deus qua-
 si e sepultura eruti, ad feliciorum vitam resurgant.
 Quod mysterium sic intellige. Vetus homo noster,
 id est, scelere vetustas, que in nobis inerat, cum cor-
 pore Christi Jesu sublata dicitur in patibulum crucis,
 ibi que mortua, et mox sepulta: novus autem homo
 dicitur per gratiam ad formam Christi renovatus;
 nova que ista forma ad Christi imaginem expressa,
 quasi e Sarco phago suscitatus, ad auras prodit. Itaque
 ut homo spiritualiter renovatus novam vitam insti-
 tuat, et sicut fidelis athleta Christiana, et signa,
 et mandata custodiat, Caro inimica virtutis cum
 suis vicijs, id est, operibus vicijs, imo cum eorum
 radicibus, id est, gravijs desiderijs, ad crucem per
 Christi imitationem mactata, et immolata fuit,
 itaque mortificata, et viribus destituta malitiae,
 ac si semper ligno clavis esset affixatrabalibus.
 Spirituales itaque viri, qui mystici corporis Christi
 viva membra sunt, semet (ad salutis, et vite sacrum
 fontem) in patibulum cum Christo agi permise-
 runt, ut, cum ipso ^{mystica} morientes, sepelirentur. Et
 in reliquo tempore quotidie per amorem, et imita-
 tionis desiderium, in crucem tollunt, et carnem, et
 viciosa opera carnis, imo et ipsam in et radicem

Darius profano graho

Vetus

Textus

malitia

malitiae cupiditatem effrenem, eisdem clavis confixam tenent,
 ut iam non Vetus Adam, sed novus, Verusque Christus, non
 seruum terrenum, et mundana affectis, sed coelestibus adducta,
 bona atq; honesta Voluntas, non caro impotens, et inconstans,
 sed Christi Spiritus fortis, et strenuus, per Dei gratiam, in ipsis
 vivat, atq; dominetur

Textus.

Itaque fratres dilectissimi non licet dubitare Sive nove mi-
 litiae Christianae, hoc est, vitae nostrae per Christi fidem spiritua-
 liter institutae, valde equum esse, et maxime consentaneum,
 ut ita suscepti itineris cursum, itaq; honeste, decore, ac sancte
 cunctas actiones, motus, gressus componamus, ut nihil discrepent
 ab eo, quo vivimus spiritu; a quo vitam, ab eodem hauriamus,
 et motum; recteq; vivendi, et bene agendi ab eodem capiamus
 rationem; ab eodem exordium, ab eodem progressum, ab eodem
 exitum operationum ineamus, habeamus, ac definiamus oportet.
 Siquidem vitae forma spiritus est; ad spiritus normam, et desi-
 deria appendamus et opera; interiùs et exteriùs, ad examen
 spiritus conversationem exigamus.

Caveamus ergo à carnis aestu, dolosiq; desiderijs; nec tam sing-
 inerrantiss, ac desideres, ut laudis humanae, mundanae ve gloriae appe-
 titus sensim obrepens, mirius sentientes, primum adoriatur; de-
 inde aude popularis favore aures delinuat; mox ventosq; famae
 dulci sibilo, clamoreque suaviter demulcenti, allicit, ac deum-
 ciat voluntatem; et tandem inani praesumptione claram men-
 tem expugnet, et cordis arcem deturbet, atq; dejiciat, solumq; com-
 planet. Quid enim? Caro Victoria, Vestimus, nolimus nobis
 dominabitur, furorq; insani rapiemur; et nisi mutuis
 vulneribus confossi ceciderimus; saltem livore invidiae tabe-
 scentes, consumptiq; peribimus; ^{nam} emulatione certantes, detra-
 ctionum moribus laceffentes, injurijs, contumelijs que provocan-
 tes alterutrum; indignatione, iracundiaq; mutua, inflammati, ad

V. 25. Si spiritu
 vivimus, spiritu
 et ambulemus.

V. 26. Non effi-
 ciamur inanis glo-
 riae cupidi, invicem
 probantes, Invicem
 invidentes.

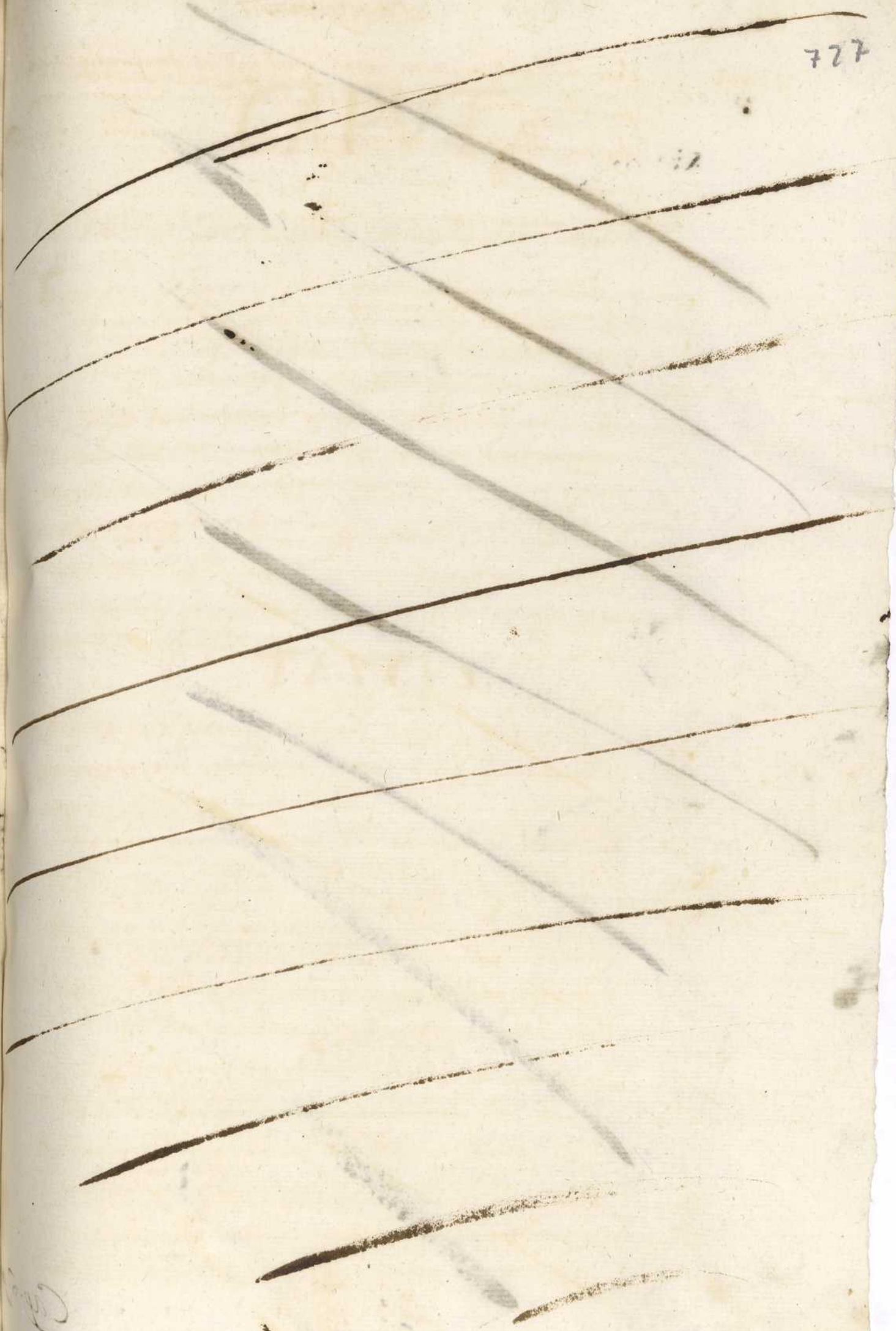
rixas, duella, dissensiones inatati, quod nisi, et temperantia vite
periculum certum, et eterne salutis, salutem nunquam non
deplorandam, aut ignorantem querimus, aut miseriam subimus.

et ambulatione
vires spiritus
vires spiritus

et ambulatione
vires spiritus
vires spiritus

[Faint, mostly illegible handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is written in a cursive script and is largely obscured by diagonal lines.]

727

Cap

555

[Faint, mostly illegible handwriting in a cursive script, possibly representing a list or account entries.]

Cap. 6.

CAPVT. 6.

DISTINCTIO et summa totius huius Capitis. 6.

Tripartitum est caput. 1.º enim Apostolus Superiores instaurit, ut leniter se aduersus inferiores gerant; deinde subditos, ut beneficii, ac liberales sint in suos prelatos, seruo moret. Vtrumque verò quibus versibus absoluit. Tandem ab undecimo ad finem epistolæ apponens epilogum, omnibus id præcipit, quod in primis cupiebat, ne aures deceptoribus præbeant, qui non alio certe, nisi mundi spiritu, ut circumcisionem suadeant, induuntur. Ita fere ex S. Thoma. Interim præcepta morum, quæ superiori Capite inchoarat persequitur Apostolus. Dat itaq; primum de fraternæ correptione; alterum de elemosinis, et anima, et corpori misericordiam doceat. Tertium in cruce Xpi gloriandum: hanc regulam unicam esse perfectioni Christianæ.

TEXTVS

1. Fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, huiusmodi instaurate in spiritu lenitatis, considerans te ipsam, ne et tu tentaris.
2. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Xpi.
3. Nam si quis existimat se aliquid esse, enim nihil sit, ipse se seducit.
4. Opus autem suum probet unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero.
5. Quisquis enim onus suum portabit.

SCHOLIA.

V. 1. Fratres et si præoccupatus fuerit homo etc. Quænam hæc Pauli mens et scopus? D. Ambrosius superbos hæc carpi existimat qui lapios, dum acriter increpant, peiores efficiunt: quippe quos magis irritant, auctoritatem, tamquam inferiores, aduersum eos præcedentes. Correcit enim grauius, et seuerè, vix egregè ferunt se reprehensos: et præ pudore se excusando defendunt, addentes excusationes in peccatis, hæc omnia efficiunt.

Hoc verum, sed illud forte magis ad mentem Pauli, quoniam in exorta
fidei controversia, qui fixiores in ea Galatas, constantiores in fide
permanerant; reliquos, qui lapsi fuerant, vel minus strenue, et con-
stantea depugnauerant; aut (ut inquit Theodoretus) seuerius damnato
castigabant; aut (quod sentit Chrysost.) praeteru correptionis, male de
se merentes, conuicti insectabantur: Et fortassis, ex illorum offensione,
et lapsu sibi gloriam parantes, vehementius, exaggerabant delicta, et dum
increpabant errantes, exagitabant, iridebant; atq; superbi, tamquam in-
sanabiles detestabantur. hos sibi modesti, atq; prudentes commendos
decevit Apostolus. Itaq; legem in corrigendo praescribens, lenitatem pra-

+ et necessitate,

cipue commendat: que primum ex propria cognitione, deinde ex charitate
consurgit; ^{commemorati, peccati} fragilitatem, quam nemo, nisi ^{in corrigendo} ignorare, ^{de.} exarant exaltans
inducit ^{de} uicium uicium uicium de quibus tandem aliquando se
uerissime iudicandum in extremis ^{de}

2.

Frates] Lenitatem, quam commendauimus et exquirunt, instaurat
in spiritu mansuetudinis ipse delinquentes. Praeceptum est prudenti in
monendo, ac suadendo benivolentiae meminisse; hancq; passim uerbaum
mollitudine renouare. quod praestat apposite. Videmus Apostolus, dum
amicis nominat fratres, laudat, ut spirituales, hortatur, ut instaurantur,
tamquam sapientes. Cui etiam si, dato caso, q. d. neminem a se de-
liquisse, de omnibus bene sentio, non exprobo delictum. Et quanta est
cum spectare offensionem auerit, benivolentiam tuctur; opinor, inquit,
vos inuulpatos, sed, quod humanum est, porramus aliquem deliquisse:
lapsu, ut hominem; qua ratione is emendandus sit, hoc dico. ^{Presumptio}
Presumptus, comprehensus, ueluti diaboli laqueis; quibus (ut uidei S. Hieronimus)
totum mundum hosti nequissimi aspergit; ut decepti homines uelut
inscientes anniculas, stupidas bestias, capret. Haec Iusti querella apud
regium praetrem. Psal. 17. 6. praecipuerunt me laquei mortis, mortali
labos me cogitator nos pios quando mentis los temia. Occupat, qui non sen-
tientem, aut imparatum subito opprimat; praecipit uero qui ex insidijs
oseitantem, et nihil tale cogitantem aggreditur. Hugo de S. Vict. non
solum inscientem, sed scientem, infanum tamen ad uilendum praecor
pari dicit, quod uerum Iudicio. Haec Satanae ars psal. 9. 30. sedet in in-
sidijs cum dimittit (mercium spirituum) ut in occulto (scilicet latro-
nis uiciori insidians) interficiat innocentem, imparatum, imprudentem

Scientia

Sicutare est ladron en la venta al lado del río mercader para espulle.
de dixer quando mas seguio le vee aornete y lo assalta.

Quisquid? Homo 1 ex fragili natura compositus, facile succumbens, ac subja- 3
cens pavoreibus, homo inquam, qui mutatur, et recipitur. opus ma-
nuum figuli. Thee. A. 2. Vasibile, quod tamen reparari, atq. emendari
potest. Plasma, sed Dei, a quo etiam infinito precio, id est sanguine
Christi inflamatur, ac renouatur. In aliquo uno, vel altero, non in
multis delictis, per imprudenciam, lapsus per incuriam per omissionem
delinquens, hoc est legem permittens, no ex certa sententia, aduersus eam
et obfirmato animo depugnans, Græc. παρανομία, Lat. Lapsus, cum
qui imprudens, & nolens, impingit. Delictum minus est quam pec-
catum, licet hæc nomina aliquando confundi, debeant, et unum utra-
pari pro altero, quod et annotat Aug. et Hug. de 8. Vit.

Theoria. 1.

Singula verba ad extenuandum comparata sunt, atq. adeo ad 4
lenitatem (quam pretendit) suadendam aptissima. Fratres inquit,
quo minus aliud non occurrat, ut seruata dignitate personarum, eos,
qui patres erant, et doctores Ecclesie nominaret. Particula Est non
ponit, immo suppositum denat delictum. Participium præoccupatus mali-
tiam tollit, ac temeritatem delinquentis, neque enim significat cum
temeritate iuentem, ac sese voluntariè implicantem, et exortentem
sed imprudenciam. Magnam minus cause irretitur: hominem vero appel-
lat imbecillæ nature, non constantis animi vitium. Et in aliquo dicit
quasi remol, non sepius peccantem, neq. grauiori vitio nomine peccati,
facinorosi, aut flagitij, sed delicti, quo non tam malitia, quam impruden-
tia, nec pernicia quidem, sed incauta voluntas significatur. Et auerem per-
tinet hæc extenuatio, ut facilius lenitas commendetur, et misericordia
sensum inuepat, et in audientiam animos influat.

Scholia.

[Vos] Emphasin habet, que explicatur mox, dum subiungitur, qui 5
spirituales estis. Instructores (sicut August.) et valentes ad omni? carna-
liam responderet. Firmiores Rom. 15. 1. non carnales, et paruuli. 1.
Corin. 3. 1. 2. 3. sed iam proeecti et perfecti, non animales. 1. Cor. 2. 14.
animalis homo non percipit ea, que sunt spiritus Dei; spirituales, inquam,
id est, que non secundum hominem videntur, ac iudicantur, sed secundum

155

Deum, terrena callidit, et cetera sectantini, non tyroces, ac prorsus non in
in virtutum schola, sed progressum habentes virtutum aliquem, ut possit
qui duem veterum actionum spiritum venietis, et sequimini. Spi-
ritualis autem iudicat omnia. 1. Cor. 2. 15. quia sensum Xpi habet. 1. Cor.
2. 15.
Ibidem v. 16. salter dicit esse.

Theoria 2.

6. Tales decet esse quos ^{Qui his debent spirituales Viri?} spirituales patres vocamus, et anime, siue spiritu
gubernatores habemus atq. Doctores, instructores, ac firmiores ceteris
non animales, aut carnales, non parvulos, et fluctuantes omni vento do-
ctus Eph. 4. 14. sed qui omnia iudicent, Xpi sensum habeant, alias sapient
et spiritu ducantur. hos appello cum apostolo spirituales. Nomen spi-
ritualis Marrian videtur atque trata de perfectione, tunc exercitio de virtut
y principaliter de oratione y mortificatione que son las alas con que vue-
la en la vida espiritual hasta en cima de la cumbre y alcanza la perfec-
cion. sunt vero gradus in vita spirituali. Prout igitur in quovis gra-
du aliorum, qui minus sunt progressi, magistri sunt, et doctores. Hic loquitur
S. Apostolus. Vos qui spirituales estis etc. Spirituales autem appellamus quos
spiritu vivere, et spiritu ambulare debere supra docuit v. 17. cap. preced.
Huiusmodi y hancinem per insidias demonis deceptum et lapsum in via
spiritu, seu acceptum, et abactum, per domesticos lupos, et qui se pastores
merentur, ab grege sanctorum.

7. Instructio dicitur, viam monstrare interturbis, et lubricis peccati; hanc
curantem faciem profere, manum porrigit. Grae xatagis. Tabanem tenet. Canis.
veluti domum veritate fatiscere, aut Careranus fulcrum sustinet monito Ioan. 5.
nisi ne cadat atq. ei detur aliquid contingat. Ios. 4. Chrysost. et Theod. illa
metaph. corrigite, et regere, velut qui scripta corrigite, suppleti, et apponere, qui
adunt, signa characteres, puncta. Nam Christianus velut Epistola in qua
charibus scriptus legitur 2. Cor. 2. 3. August. 19. de civit. 16. si quis au-
tem in domo per inobedientiam domesticis pavi adversariis, corrigitur, seu
verbo, seu verber, seu alio quolibet genere pene subo atq. licito, quantum so-
cietas humana concedit, pro eius, qui corrigitur utilitate, ut pavi, unde dicit
tuerat coarctat] siquid tenebrati sycothante in calicium, seu delectum in
iuxta, supplendum, addendum, instaurandum; ea tamen ratione, ac lege,
ne dum exalte nimis corrigere tentas, cartham vel radendo perforas, vel
recentiaribus inquinis lituatis, ideo additur in spiritu lenitatis.

Theoria

Theoria 3. ex Augustino excerpta

Qui inservit non evertit, sed inservat, non destruit, sed edificat. Cuius
 forte delucere videatur, id eo consilio facit, ut vetustate abrasa, diutius
 inservatum Edificium conservetur. Destruenda sunt vicia et vitia,
 locus sit, quibus crecat Spiritus. Regula vero, quae inserventem dirigat, ne
 erret, Charitas est. Dilige, et fac ut vales. Dilectio enim terrena ducit,
 nec patitur errare. Inservit autem in patientia, et doctrina. 2. I Tim. 4. 2.
 inregra in omni patientia, et doctrina August. lib. uno super ad Galat.
 cum omni, inquit, longanimitate ad sustinendas indignationes eorum,
 quos destruis, et doctrina ad inservenda eorum studia, quos edificas. Longa
 nimitatem ex Greco ponit pro patientia. quod vero ait destruis ad vicio
 rum vetustatem referendum puto. que necesse sine sensu doloris, atq; adeo
 sine indignatione patientis vix potest. Debet autem medicum lenioribus
 uti medicamentis, priusquam ulcus aperiat, sed cum necesse fuerit, ferro
 utatur, et igne, et si ligatus clamet aegrotus, neq; dolentis vocibus, neq; con
 vicij ab inepto derideat. Utinam tam sanum animum curando alterius
 animo adhiberemus, quam sanis manibus medici corporis, aliena membra
 pertractant. Sicut enim pertractatores in corripientem videremus eos,
 quos curandos suscepimus, postea tamen, et sanos, et sanitatis suae gratiam
 agnoscentes, et parvo animo gratias agentes experiremur. Nihil autem
 magis, si proficere vis corripionem, cavendum, quam lites, et certamina;
 quae una mansuetudo praecidit. Nam enim qui corripitur committit, se tunc
 acinis, quibus iniecitur corripientem, non decet malum pro malo, ac
 maledictum reddere pro maledicto, hoc enim non corrigere, sed ligare
 fuerit, quod cauet Apostolus. Servum, inquit, domini litigare non oportet:
sed mitern esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem
eos, qui resistunt veritati. 2. I Tim. 2. 24. quomodo cum modestia, quomo
 do corripientem, inquit Aug. nisi cum lenitate cordis retineremus, et ali
 quam medicamentum acrimoniam verbo correptionis aspergimus. Pax
 igitur, inquit eodem S. P. et dilectio, et communis periculi cogitatio
 in corde reservetur, modus autem sermonis, sive acris, sive blandis
 proferatur, sicut salus eius, quem corrigis, videtur postulare moderand.
 Et. Nunquam itaq; alieni peccati divurgandi suscipiendum est nego
 cium, nisi cum intente interrogationibus examinantes notam conscien
 tiam liquido nobis coram Deo responderimus, dilectione nos facere.
 Haecenus Aug. super epist. ad Galat.

9 Vita coccinea labiata, et loquium tuum dulce. Cant. 4. 3. Corruptio
 est opus charitatis, et alio labiorum. Hæc igitur labia in corrigendo sapient
 charitatem, sicut quasi vita coccinea, hoc est vinculum perfectionis, quo
 vinciantur animi, non divorcentur; si vero acrimonia correptionis, quia
 sic exigit ratio gravioris peccati, instar acutæ nauaulæ non nunquam
 scilicet debet sanguinem, quæ sit charitas, quæ asseringat veluti vita bra
 chiurn, ac mox laxata mobilitatem minuat. 9. reprehensio aliquid acrimo
 niæ habeat, labia sanguine rubcant, sed verba reprehensionis lenitate
 condiantur, ut sit tandem loquium dulce, non amara diu queat reprehensio.
 huiusmodi extitit illa Nathan propheta in David Regem 2. Reg. 12. 1. 2. Reg.
 et illa xpi. Dni Ioan. 8. in Pharisæos adulteræ mulieris accusatores. Ille Ioan.
 quippe ipsum delinquentem Iudicem fecit valde opportunè sui delicti. X.
 v. Pharisæos Iussit Iudas de peccatrice genas sumere. De uxor. Aug.
 in Ps. 50. 4. ad secundum et sanandam vulnus cordis eius serram fecit de
lingua eius. hinc de sullenqua de ellos nauassa para corat y sanan la
postema encancerada. Pulchre illa, Monitio auribus, deinde asseringit cotinela corat, Cicero de
 Amicitia.

In spiritu lenitatis } per mansuetudinem, quæ fuitas spiritus est super
 cap. 5. 23.

Theoria 4^a de lenitate corrigentis

10 Hic spiritus lenitatis obertus Helia 3. reg. 19. 12. quo doceretur mirum
 agere summo tantum in castigandis hominum erratis severitati rigorem,
 vel deponere, vel remittere. In spiritu enim dicitur tenuis. H. en la blanda
 marca viene Dios y no en el cielo de fuego, ni en los riueros ni en la lampa
 ga, ni en los rayos del fuego, non in spiritu, id est vento, non in commotione
 coeli et tempestate omnia ruante, nigra igne fulgurum, aut fulminum
dominus. Si spiritus Dei 2. corinth. 2. 3. scripta est epistola, eodem spiritu
 corrigenda. hic spiritus lenitatis spiritus principalis. Psal. 50. hoc est dignus
 Principe, et vere ministro Dei. Non autem spiritus vehemens Ps. 48. spiritus
 durus Isai. 27. spiritus Iræ Job. 4. 9. subvertens, conterens, consumens omnia
 Ps. 140. Corripiat me, inquit Iustus in misericordia, quasi severitas in
 Iustitiam sapiat. Proverb. 11. 17. bene facit anima sua via misericors. in
 corrigendo nimirum. Vnde sibi ipsi male facit seruus nequam, cui dictum.
 Nonne te oportuit misereri corruui tui, sicut et ego miseratus sum tuum.
 Math. 18. Cant. 4. mell et lac sub lingua tua, non fel et amaritudo in cor
 regione. Interea, quæ vitæ hominum necessaria dicuntur. Eccl. 39. 31. mell
 et lac numerantur, lac, quo aluntur parvuli innocentiam significat
 conuersationis

conversacionis, meli medicandis vulneribus datur, dulcedinem correptionis.
 ut Hugo Card. non alienè admodum interpretatur. Q^o qui munus cor-
 rigendi debet meminere se rudioribus, ac parvulis lac, agrosantibus mel
 prohibendum. Haec ex eui lingua fluant, si vult rectè suo officio fungi, non
 minas, non tonitrua, non fulmina ei acubetur. 2. Reg. 23. 3. David sedens
in Cathedra quasi tenerissimus ligni vermiculus, qui blando ore perforat
 lignum, et deiecit magnam aedificij molem: sic blanda certe reprehensione
 plus efficias. ¶ Azorius virga floret, quia sacerdos et pater Spiritua-
 lis dum corrigit, flores spargit: non enim contrahat, ut interitum afferat:
 sed ut cum emendatione laetitiam Spiritus revolet. Hic. virgam vi-
gilantem videt Proph^a quae sub amaro cortice, ac duro dulcissimos continet
 fauitus. Exod. 22. 6. qui ignem misit in segetes d^a reddet damnum
 id est, qui iracundis flammis animos exurit, vel simplicium, vel graui-
 xum auditorum. 1. Corin. 4. 21. Spiritui mansuetudinis virga opponitur,
 quae severitatem significat, Ita secundum aliquos virga pro flagello,
 psal. 124. v. 13. neq^{ue} tamen ad preoccupatos, sed magis ad obstinatos, et rebelles
percutit, ut annotat Hieron^{us}. Cum illo quidem, qui se curandum offert
mitis omnino agendum. Contra eum, qui detrectat correptionem, et offi-
 cato animo seret in scelere Spiritus, qui ad vindictam creati sunt. (Cede-
 39. 33) ciendi, et accensendi 2. corin. 10. 6. et in promptu habentes uli-
si omnem inobedientiam. Verum si pastor iracundia concitatus miser-
niculam fute cepit, maledicta detinet, clamoribus incitatua. Si
crassa se arista et gancho, con maledictione, la espanta, con gritos, la
atude. audiet Osee 34. cum auctoritate imperabat^{is} eis. Greg. Pastor. cu.
 p. 2. cap. 20. cum non malitia, inquit, sed sola ignorantia, vel infirmit.
delinquitur, profecto necesse est, ut magno moderamine ipsa delicta corre-
ptio temperetua, cuncti quippe, dum in hac mortali carne subsistimus, cor-
reptionis infirmitatibus subiacemus. Ex se ergo debet unguisq^{ue} colligere
 qualiter aliens hunc oporteat imbecillitati misereri: ne contra infirmitate
 proximi, si ad increpationem vocis feruentius rapiatur, solitus sui esse videa-
 tur. Haecenus S. Doctor, quibus verbis paraphrasin nobis preber huius
 loci. Unde ipse sententiam mutatu est. Rationem enim, quam ipse
 affert, subiungit Agost. statim inquit.

16.

+ qua de re vide 5. Bern.
 serm. 44. in cant.

Scholia.

Considerans te ipsum d^a. Cui argumentum proclare suadens, et alliciens

12

ad lenitatem correptionis. Quod tumitur à comparatis. Par enim ratio tenenda in ijs, que eiusdem naturæ sunt. Si ergo tu homo carnis, à peccandi periculo immunus non es, nunquid non, necesse est, ut in aliorum emendatione raris misericordem et blandam te exhibeas, quam in te cupis alios blandos, et misericordes esse? Nihil enim (aut Aug. hic) ad misericordiam sic inclinatur quam proprii periculi cogitatio. Et S. Thom. hic etiam, nihil tam iniquum, tam infingit hominis severitatem in corrigendo, quam suavis peccati consideratio. Et enim illud omnibus innotuit naturæ præceptum. Quod tibi non vis, alteri ne præstas. Quare hinc verbum 2.º Subiungit argumentum Apost. alter alterius onera portate. q. d. id præstare, et facite, quod vobis ab alijs fieri, et præstari exoptatis. Atq. ut indicaret fontem ~~argumenti~~ argumenti, sic inquit, adimplebitis legem Christi et charitatis, que in principio naturæ à Christo Domino explicata, et commendata Lucæ 6. 31. basim atq. radicem habet. Considerans te ipsum inquit, id est, circumspiciens te undiq. excedentem tuæ naturæ imbecillitatem: attende etiam pependens lubricam hominis vicem, labiles deniq. gressus timens. Qui enim considerat, sedulam, ac perspicacem adhibe animadversionem. q. d. ita opere præcium est in alios animadversas delinquentes, ut pariter animadversas te posse etiam aliquando delinquere. Ergo dum accius vindicæ fratrum errata, cave exemplum, ac præiudicium relinquant severitatis in tua. Dabis itaq. operam, ut tua correctio, quam legem tibi præstitisti in posterum, si lapsus fueris, Lex clementiæ sit non rigoris. Neque enim potest severus esse in iudicando, qui alios in se severos esse iudices non vult. pro lege manibus Cicero.

13. Te ipsum emphasim habet duplicatum pronomem, tuam, inquam, naturam, fragilem conditionem, humanitatis, qua circumdatus es, infirmitatem, prorum ad peccandum animi affectum.

Ne timorem inquit q. d. cave, time, ne incurras in eiusmodi lapsum, ut simili si multa plectendus Math. 7. 2. in quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabitur vobis, et in qua mensura mensi fueritis remetietur vobis.

Ne et Videtur per ecclesiæ subintelligendum, accidat forte ut. Ita ne accidat forte, ut et tu, id est, tu similiter, atq. ille, quem corripis, corruptionis necessitatem, atq. iudicium incurras.

14. Tu cum emphasi dictum. Tu, id est, qui ex tuo, et alto dignitatis loco, velut ex specula sublimiori in arena rari corribus expositum micellum intuearis, pronuncionem. Tu, inquam, qui in portu navigas, qui nunc salvus es, et immunus

a periculo. Tentatus Dicitur Iesus cuncta periculis, ac deturbatus ex gradu quem debi-
 nes gratie seu Substantie. Qui se existimat stare, videat ne cadat. 1. Corinth. 10. 12.
 Apostolus Hieron. Sani infirmos sustinent, mortui sepeliunt viui; quia et ipsi
 et infirmari et mori se credunt posse. Ita qui stat indigere potest alterius
 auxilio. Itaque considera te posse tentari; imo caue ne in tentatione vincaris.
 Vnumq. seruum attingit. Eman. Sa. Puerum videtur tenuisse Hieron. cum
 ait. Notante dictum non cadas, sed tentaris, qui vincere, aut vinci in
 nobis non nunquam potestate est, sed tentari in potestate tentantis. Ex
 difficultate autem victoris dicitur Subu. Compari. Quare Heb. 4. non enim
 habemus Pontificem qui non possit compari, tantum autem rex omnia
 pro similitudinem abiq. peccato. Vbi Hieron. Saluator propterea tentatus
 est iuxta omnia nobis similitudinem abiq. peccato, ut possit compari et condolere
 infirmitatibus nostris suo doctus exemplo; quam difficulte sit in carne victo-
 ria. Hoc ille, quoties verò accidit, ut boni viri, ac Patres Spirituales prius
 tentatione tangantur, mox autem in opinati in eum invidant, qui simili
 tentatione pulsatus est. Vnumq. proueni. Deus sua ineffabili provida
 et bonitate, ut si ipsi discant ex sua infirmitate obiecta egrotanti lenius
 medicinam adhibere. Hoc itaq. innuit Apost. fieri quidem posse, ut qui
 corrigi alium, veniat ipse in tentationem, vel cum suis alterius peccati,
 vel certe inanis glorie, dum se inuicem a peccato Iudicans asperius aliena
 respiciendit. Cogitare q. debet, qui reprehensus accidit, aut aliquando se
 se videri laborasse, sicut periti, aut modo in os esse; aut saltem in posterum
 posse cadere. hoc est periclitari, Et verse entre los cueernos del toro
 y nadie no diga de esta agua ni beber. sed potius; homo sum, humani a-
 me alienum nihil puto, sepius accipiet. Modeste satis, et caute notat
 est, qui in corrigendis aliorum delictis, grauius ipsi ex indignatione pecca-
 bant. Ita intellexit Aug. hic, cum sic interpretatur. Deinde ne sibi quisq.
 videatur instruere, etiam cum proreue exigit, invidetq. peccantem, aut
 superbe tanquam insanabilem deturbetur. In Spiritu inquit, mansuetudi-
 nis intendens te ipsum, ne et tu tentaris. Hec Aug. postleriorum seruum
 non minus probandum censeo. Tentaris, id est in tentatione corruas. Ictu
 Demonis imperato percussus de statu cadas, vel subito impulsu inuentis
 aures mocearis, et precepti in caput tuas: quod est animi clari subta pena,
 ut inanis glorie, quo inflatus est ventus, in ea vicia impellatur, de quibus
 grauius Iudicium, seu oblitus, profere non timuit; videtur autem dictu

per rapinam seu diminutionem tenebris, pro cada, seu vineari, et per
 metonymiam, qua antecedens ponitur pro consequente. Casus enim conse-
 quitur tentationem. Ita illud Math. 6. ne nos inducas in tentationem
 id est, ne permittas cadere. Sic Hispanus Castilianus agit. No nos dexes
 caer en tentacion. Casus Petri cum Christum ter negavit, tentatio
 seu caibratio, quod idem est, a Xpo dicitur Luc. 22. 31. Simon Simon
Ecce Satanas expetuit vos, ut caibraret sicut triticum, ego autem rogavi
pro te, ut non deficiat fides tua. 2^a G^o non ne vides Petri casum, et negatio-
 nem exhibitioni comparari? Caibratio, id est tentatio Petri non defecit fi-
 dei illius, quoniam Christi oratio precauerat ne deficeret. Hispanus sic di-
 ceretur non in eleganter, mirandoque an al. deinde no te viene tambien
 las armas Satanas para hazerte mal. Iugo, hoc est, considerari te ipsum
 ne et tu teneas. Similis illa sententia Job. 5. 24. considerans speciem tuam
non peccabis. Ergo ne ob severitatem in corrigendis quis peccet, subetur te
 ipsum, hoc est speciem tuam intente considerare, quod etiam dicitur illud
 aureum promonebat in Apollinis delicti posse, ut puta diminutus exa-
 rarum. Noce te ipsum. Hoc voluit Xpus Dominus Ioh. 8. 7. cum dixit adulte Iona
 re mulieris accusatoribus, qui sine peccato est vultum primum in carn. lapide
 mittat. Docuit nimirum se ipsos vertendere, ut ita dicitur ut aliena errata
 mittant castigare. Sed quid tam subita numeri mutatio? quomodo recte con-
 ueniunt, instituit, et considerans? Parum vident, qui hic solebimus
 ieiunt Agostolo. Absluit enim sensum, cum dicit instituit in spiritu lem
rati. Deinceps vero (quod solent concionatores, et qui ea inimo affectu loquuntur)
 quasi cum uno loqueretur, adiecit, considerans te ipsum. 2^a Vallet enim ad
 mouendum singulari, multo magis, quam communi notatio personae
 ut hic Cathar. annotat, et post eum Salm. Ita Math. 6. 16. 17. 18. Christus
 cum cepisset loqui ad plures, cum ieiunatis notate 2^a subito mutauit
 numerum, Ita autem cum ieiunatis Proge 2^a Ita ps. 124. 1. Ps. 91. 13. 14. Ps. 133. 1.

EXTVS. In v. 2. scholia.

1. Q. 2. Alter alterius onera portate 2^a Dicitur Jh. quem sequitur
 Cordin Hugo hanc sententiam interpretatur secundam esse morationem ad
 equaliter, ut precedentem ad superiores, sed ut ante diximus, potius videtur
 esse pars superioris precepti, et quasi ratio illud confirmans, ac laborans. Ita
 ver eandem sententiam Rom. 15. 1. Debemus autem nos firmiores imbecillis
rares infirmorum sustinere, et non nobis placere q. d. onera infirmorum
portamus, sed sine gloriae nostra, et eorum despicentia, quod etiam
Vicium cauet seq. v. 3. onera itaq. et consequentia sermoris, errata seu deli-
 ca

Ita intelligit, ut Heb. 12. 1. deponentes ornem pondus, et (pro id est) circum-
stant nos peccatum. et psal. 37. 4. Quoniam iniquitates meae supergressae,
sunt caput meum, et sicut onus graue grauatae sunt super me, premit
enim peccatum, et conscientiam onerat, mentem grauat, et Principem
hominis partem animam veluti opprimit. S. Basil. in reg. breuiori
178. peccatum est onus graue, animam premens, imo deprimens, et de-
trahens ad infernum. Zachar. 5. 8. misit massam plumbicam in os eius
quo onere clauderetur, siue mensurę, ne mulier inclusa caput extraxisset
ret, siue mulieris, quam grauitas peccatorum mutam redderet. Portare
Grec. bagasete, id est bauiolare, de re valde onerosa, que premit humeros, et
bauiolo indiget; sed quid peccatum grauius, quod 2. Reg. 22. 13. dicitur quasi
maximum onus ex David Regis humero trauulatum in humeros, videlicet
Christi, qui veluti gygar, qui exultauit ad currendam viam, tam grande
onus valuit unum portare bagos enim, quod pro onere positum de re
dicitur onerosa, que vim requirit, ut tollatur, que grauitatem, et mole-
stiam pulse fert. Portat autem onera peccatorum, qui patienter sustinet
et bene in humeros tollit, dum Nonius agit, et mansuetudinẽ deo inungit,
ut curat, et sanet exantem; nam qui seuerè vindicat, excutit onus, et ipse
in alterum videtur deijcere, licet igitur graue sit, et molestum, etiamsi
vim nobis facere debemus, portemus fati erratum, ut vicium, cum
qui fuerit notuon ille portet. Hispanum est Verbum gy porri mana
na porti, quod ab Hebręis videtur desumptum. cap. 38. 23. memor esto Iudith
mei, sic erit et tuum, mihi heri, et tibi hodie. Igeriflaus Laedemoniorum
Rex cum audiret milites ipsi obruum urantes, abegit dicens, hinc procul,
quia rex audit. At rogatus cui non poena eos multasset, ut illi, inquit, mihi
vicium partant. Mimus Hebręi alij onera quid quid premit, et onerosum est,
interpretantur, siue alienas culpas, siue poenas, et incommoda, vitz egota-
tem, agitudine, siue molestias, et iniurias, et uno verbo spirituales, et
temporales proximi necessitates omnes, id enim Grece Bagos, onus, quod
vim requirit, ut tollatur, et per metaphoram grauitas, molestia &c. S. Amba.
ff. 1. c. 28. secundum Dei voluntatem vel naturę copulã inuicem nobis
esse auxilio debemus, certari officijs, velut in medio omnes utilitates ponere
et ut verbo scripturę utax, adiumentum ferre alter alteri, ^{vel} scudis
^{vel} officio, ^{vel} gecuria, ^{vel} spibus, ^{vel} quolibet modo, ut inter nos
societati augeatur gratia, ne quiquam ab officio, vel periculi terrore
reuoctua, sed omnia seua ducas, vel aduersa, vel prospera, quam egregie
pro hac expositione. vide caput, ut intelligas radicem huius, siue Iudith

7. 2
3.

sive benignitatis. Stoicorum placitum fuisse aiunt homines hominibus cau-
sa generatos, ut ipsi inter se alij alijs prodesse possent. Venerunt hoc unde
nisi de nobilitate scripturis dicendum sumpturunt (ut notat Ambrosius
citato loco) Nam cum vidisset Deus bonum non esse ut homo solus esset, de-
creuitque ei facere adiutorium simile sibi, id est eiudem naturae; mulier
ad adiutorium data est viro, qui generaret, et ut homo homini adiumento
foret. Ego alij potius quam sibi quicquid naturam se esse iugulare debet, si
4 voluntatem Dei, et naturae legem animaduertit. Flamini Christi legem
arbitror, quam ipse suo, et exemplo pro homine necem passus, et verbo
cum mandatum nouum dedit, ut qui eum sequi volumus, inuicem dili-
gamus &c. Chrysolomus similitudinem affert lapidum, qui non omnes
aeque seruire in edificio solent, alij enim fundamenta, alij vero angulis
aptantur, sed si quis minus idoneus sit, alter in locum eius sufficitur. Itaque
quia non omnes omnibus locis conueniunt, alter alterius defectum supplet;
si ego in lateris structura, quae ex viris lapidebus constituitur, hoc est, ex
sanctis hominibus, opere precium est, ut alter alterius suppleamus defectum.
Quin etiam in humano corpore non omnia membra idem officium presta-
re valent, oculi monstrant viam, sed calcare non possunt, pedes viam
non cernunt, eam vero terunt; alteriusque alterius defectum supplet. Sic
inter homines, qui Christi membra sunt, accidit, ut alter alterius defe-
ctum supplere debeat; tu forte iracundior, ille certe pigrior ad opus, portare
g. non inuicem, tu illius sustine te dicit, ut ille tuos perferat ignes. sic cecus et
Claudus iter peregrinare memoratus, ut cecus portaret et tupea scapulas claudum,
Claudus oculis designaret iter, quo gradesceret cecus. Sic tibi mutuo prestatis
operas inter hostes Christi Caprini Christiani, ac si quis apud eos sacerdos, si uine
omne leuant sexuile, et pensum diei Sexu soluant, atque ille vicissim sacra eis
ministrat.

Ita similiter in martyrum Nymphosia sacra commendatur Eximia Suiui
martyris Charitas, qui non modo suum, sed supra id etiam, summa cum ala-
citate, Martyris Sacra nisi omni portaret, quod senis confectus S. Presbiter
que visum imbecillitate minus posset, quam diu exalborer operum imperabatur
Creguina profert D. Aug. exemplum de cecis, qui freta transiunt alter
alterius subui corporis onus, donec ad stabilem perueniunt terram. Quod si primus
qui antecedentem, cui imitatur, non habet, forte lassetur, conuertitur ordo, ac de
primus fit ultimus, ut habeat ipse etiam in quem caput demittat, ut subleuetur.
Praeclara vii Charitatis, quam vel ipsa natura, vel Deus potius naturae conditor
etiam ipsi rationis expertibus, ac brutis animalibus inuicem esse voluit.

Quomodo sunt illi damnandi, qui in ista Morayca legi doctorum, quos Mach. 23. 4. Verus Magister et dominus merito agunt, onera gravia et importabilia subditis imponunt, quae tamen ipsi ne digito quidem tangunt, ut sublevent.

Ceterum haec illius onera exponit poenas peccati debitas, quas pro alijs alijs, ut pro omnibus Christianis portare debeamus. Nam et haec idcirco appellatur legem Christi, ait S. Th. quam misericorditer Christus servavit, ut nos suo exemplo ad illius observacionem provocaret. Qui peccata nostra ipse per se sufficit in corpore suo super lignum 1. Petri 2. 24. sic vos invicem tollerando, manere ferendo, atq. defectus supplendo adimplebitis, perfecte servabitur. Notat Chrysostomus non dicitur πληροῦσθε, id est, implete, avat πληροῦσθε, id est, simul omnes implete, ad imple- grate, unum adimplete. Quasi omnes eandem structuram moliamur, omnes in eadem imagine polienda, et coloranda laboremus; ratio societatis exigit, ut quis suas partes agat; At si quis minus per imperitia, imbecillitate, inopia, vel sui praestare, alteri illius vicem suppleat, pensum absolvat.

Legem Christi Amorosius voluntatem Christi, qui vult omnes homines salvos fieri. 1. Timoth. 2. alij preceptum Christi. Joan. 15. 12. 17. nempe legem Charitatis, quae specie multitudinem peccatorum. 1. Petri 4. 8. Certe totas las falceas de totos. Dixit autem Christus, non modo, quam Christus exactissime servavit, quam vere langores nostros ipse tulit. Irai. 53. 4. sed quia idem, ut pator sic fuerit exactor, et Iudex, itaq. uno hoc verbo, et terret, et allucit; allucit Xpi exemplo, et auctoritate, sed terret Iudicis venturi memoria. Si autem bonus si civis est, qui ^{civitatis} leges custodit, bonus miles, qui imperatoris sui implet mandata. Ergo bonus Christianus id est, qui Christi legem adimplet. Hoc itaq. confirmat Apost. Verè et perfecte Christiano nos tunc demum futuros, si alter alterius onera portemus, infirmitates tolleremus, defectus suppleam, et significanter Alisane. Si nos consuebamus unos a otros. Colos. 3. 31. supportantes invicem. Inquit. omnium legem, et novam, et veterem intellexit legem Christi, quae una charitate completur Rom. 13. 8. 9. 10. cum tamen tunc modo complexi nunquam via sit.

+ haec additenti cuius etiam apud Laurentiu. Sic vita erat, facile onus perferre, ac pati = cum quibus erat.

Itaq. unum est illa ^{per} paraphrasi Apost. appellatur legem Christi, uniuersam legem, ut à Mose ad Christum, à timore ad amorem transferre animas, et ab obligatione iam timoris legem, succedente illi lege charitatis, ostenderet. Sic timor metiores nos doceret esse in corrigendis.

Voluit progressa exclusas leges mundi, peccati, et carnis, quae veluti lex timoris, severitatem, imo, et crudelitatem, ac feritatem sapienter, parcere nescit, servitute assuetæ, ac promptæ. Quae in alios reuocare vitas, à se amovere plerumq. doceant. Ita sequuntur Patres nos timore uterq. in alterum, imo in Deum

suu culpe omni demisit, ut magis amaret Gregorius. Item illi flagitiosi Seniores populi (Daniel 13). Cum in feminam humilissimam suspiculis flagitiosissimis graue omni transferre curati sunt.

Aut ego fallor, aut allusum hic ab Apostolo ad illam Christi legem, quam cum suo tulit, et promulgauit exemplo, post laudationem pedum Ioan. 13. 14. Si ergo ego, inquit, laui pedes vestros dominus et magister, et vos debetis alter alterius lauare pedes etc. Quid est lauare pedes alterutrum, nisi mutuas operas prestare, alterum alterius onera subire, atq. mutua charitate alij alio prodesse? Ut recte Mariana ibi v. 14. v. 14. vide illud cap. 13. Epist. ad Rom. per plures versus.

EXTVS

V. 3. Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.

SCOLIA

1. Quid hoc ad id quod praemissum est? Occurrit satis oportuna cautela diuersionis seu excusationis. Diceret fortasse quispiam (tanta est hominum superbia) nihil ad se haec praecleara quidem documenta pertinere, quippe qui nec sibi unquam de casu timeat, nec aliquid habeat ab alijs, quod debeat tolerare, sed si quisquis se longe admodum a veritate aberrat seruita falli eum galam patet est, qui suummodi opinionem de se concepitam habuerit. Nonne hic turribus Tharisei? qui Luc. 18. non sum, inquit, sicut ceteri homines. O stupiditatem incredibilem. O demeritam singularitatem! Nati homo inanis, ac temerario unus es alius (quod dicit solus) gallus filius? Ceteri omnes pariter coximi e genere nati? Hanc ergo reprehensionem hic continet versus, sed singula verba exponamus. Nam particula et sententiam ordinat, et causam reddit, cur ii, qui alterum corrigunt sibi ipsi vicissim vitare debeant a lapsu, et tentatione, cur etiam aliorum habeat opus onera sunt portare humeris, cuius inquit. Quia non sit homo illius tantus, ac tam sufficiens, licet ipse ita opinetur, ut non indigeat alterius, vel correptione, vel ope, et auxilio. Catharorum causam reddidit ac cur homo sit nimis misericors, nimium, quod rursus existimat se nullius indigere. Si quis indefinito loquitur, ne certam videatur personam attingere. Quod in confessoribus imitari par est.

2. Exultat, Apud se ita iudicat, temere persuasus credit, aliquid magnum praestit. D. Anselmus. D. Th. hic. Math. 20. petere aliquid, i. magnum quid. Act. 23. 11. habet aliquid, i. indicare, i. rem magni momenti. P. Alph. Salmex. nosler. Aliquid, i. christianum perfectum, exponit, tam in virtute pro gressum, ut casum non metuat. Sapientia vni est Apostolo, se esse aliquid, i. aliquo loco esse, exultatione dignum, seu valere plurimum. Hys ser. algo. Unde Hier. dicit. Cum nihil sit. Et hic hyperbolice locutus, sicut in illo Saryicus, scire tuum. Et tunc praeciam deligere lingua rotam.

+ Ut vocantur, qui proe ceteris habent plurimum, immo qd sunt de tribus ple. Beatorum. Sic P. sig. sub. 1. sese aliquem credent. I. iudicant. Cuius Actio. fac. ma. Valis esse aliquem. Nam qui sui coqui esse solent, iam qd non possunt. Act. 36. Et tunc praeciam deligere lingua rotam.

Legimus
Exclusio
Excusatio
Greg. 21
Danile
Ioan. 13
Marian
Luc. 18
Cathar
Concinnat
ne person
attingat
Aniel
Math
Act. 23
Salmex
Sapient
Act. 36
177
quidam
phatol

^{nihil, nisi re scire hoc sciat aliter} Nihil pro parvo vel parum estimandum aut
 nihil. sunt enim contraria, imo, contradictoria, aliquid, et nihil. 1. Corin. 1. 23. 1. Cor. 13. 29.

Caiet. non solum de spirituali, et gratuito, sed de ^{naturali} ~~gratuito~~ explicari posseditur.
 Nam homo de nihilo factus, et in nihilum tendit, si a Deo relinquitur. sed ma-
 gis ad rem, si de spirituali, et gratuito explicet, de utroq. 2. Cor. 3. 3. Substantia
 mea tamquam nihilum ante te. Dem enim solus ex se habet esse. Isai. 40. 17.

omnes gentes quasi non sint ita sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputat
 sunt ei. De gratuito 1. Corin. 13. Gratia Dei sum id quod sum, quasi dicat, ex
 me nihil. 1. Corin. 13. si charitatem non habueris, nihil sum, nihil mihi pro-
 des. Simile est Luc. 17. Serui inuiti sumus 1. ex nobis nihil boni fecimus.
 2. Corin. 3. 5. sufficientia nostra ex Deo est. 1. Corin. 4. 7. quid autem habes
 quod non accepisti?

Hieronymus duplicem sensum indicat ex varia distinctione, putat enim, et
 melius quam cum precedenti membro, consulari cum sequenti, hoc modo, cum ni-
 hil sit in eo quod putat se aliquid esse, et tunc contentus, proximi res non uiuat, se
 ipse deigit. Itaq. prior sensus erit, quem offert ipse contextus. Si aliquis prius
 que et alio siendo nada, et nullo se uerba y engana. Posterior particula
 cum tamquam causalem accipit, ipse se seducit cum nihil sit, id est, quia nihil
 est. siquidem vero iudicio caret, et est illius, ac mente captus. Hoc enim uerbum
 grecum *προενοησα*.

Tertius sensus est Cornelii, si quis existimat se esse, spirituales, egregium,
 magnam, et perfectam uiam in uirtute, et christianismo: ideoq. superbe, dure
 contempnim proximum peccantem, ac peccantem iudicantem increpet, ac redar-
 quat, hic nihil est, quia suo falso, arrogantia, duritia, contempni, ostendit se
 nullius esse uicinis. Verè, sed non iuxta textum.

Satis apte uulgata ipse se seducit, ut concusum eiusdem littere asperitatem no-
 tet superbienti animi, et fragorem auertit in precipitium falsitatis, ac deceptio-
 nis. q. d. ipse met, dum ita cogitat, a uia regia, et uita charitatis in superbie pre-
 cipitandum baratrum se ipsum semouet, separat, ac seorsum ducit.

Græce non minus significanter *προενοησα*. mentem suam fallit. Hispane
 su imaginacione ciega, su pensamiento se engana y saca de tino. Simile
 psal. 26. mentis est iniquitas sibi. Sua hominum superbia depaimit, et ad
 nihilum uadit inuicentem. (2. Cor. 12. ad nihilum reductus sum, et nesciui) tum
 nulla alienas que sibi opus esse existimat, sed cece quidem fallitua. quia in quo
 se exultat, in hoc humiliatur. O pensando que no amenera a nada se
 hake a nada. En quam depaimit Apost. supercilium insolentium, ut Theod.
 recte notandum censuit. Diuices simus uerbi hoc sibi inuidiam fecit pro-
ponant, quibus precipit idem Apost. 1. Thim. 6. 17. ne sublimi sapiant, id est

ne superbiunt, et aliquid se esse credentes pauperes despiciunt, ut illi sibi
 sibi inera possent, nec velini vel digito, tangere.

Theoria

4 Ipse se seducit. Non laudatores eum seducunt, inquit August. Isai. 3. 12
 Popule meus, qui te beatorum dicunt ipsi te decipiunt. Sic qui se existimat ali
 quid esse; et contra atq. Christus dominus nos suo exemplo docuit Rom. 15. 3.
 Quoniam Xpi non sibi gloriatur, sed sicut scriptum est: impropria impropere
 tuum tibi reciderunt super me. sibi placet uni, licet proximo displiceat, non alij
 ipsum, sed ipse se seducit, ac decipit, viam gressuum suorum ^{disperdit}. Isai. 3. 12.
 Entelidas ut refert Plutarchus apud Delium lib. 4. Mag^{is} dicitur et Telis B. (Enclidas
 scilicet de fascino) dicitur a se ipso fascinatus, dum se in flumine afflixisset, atq.
 ex sui invidia cor abominet. credas hoc Plutarchus. Ego in eo video imaginem eius
 qui veluti Pharisaeus Luc. 18. in seipsum confidens, de se presumens, seipsum
 saltans, et pro Publicano gloriatur faciens, Dominus ore damnatus est, imo sua ipsius
 laudatione spiritualiter cor abominet, et perijt.

Ambrosium pro se seducit, errat, exponit, et exuvit causam subdit, quod ne
 sciat, quia ex humilitate crecat, Christa exemplo, qui enim Iustus est, alteru
 inquit, sibi proponit, ut Iustus sit. in quo videtur alludere ad factum, dictumq.
 servatoris in suo baptismo, sic docet nos implere omnem Iustitiam Mat.
 3. 15. Quam tunc humilitate Christus implevit. Adde secundum Augustinum
 Iustum, et gratum Deo, licet in se nullam agnoscat peccatum, tamen apud
 se cogitare sibi dimissum quicquid non fuit a se ipso Dei gratia auxiliante
 commissum. Itaq. vere humilis, Iustus et gratus Deo, nihil se boni habere
 a se ipso Iudicat, sed potius propensionem ad multa mala contrahenda, in
 que si non cadat Deo acceptum refert, et tamquam alienum semper indignus
 quis, omnes sibi subleuandos oportuna ope persequatur habet.

TEXTVS.

V. 4. Opus autem suum probe unusquisque d^a

Scholia

1 Inani illa opinio, qua homo se effert inter alios, putatq. se aliquid esse ex es
 ortus, quod se ipsum minime inspicit, in aliorum autem vicia totus intan
 dat. Ergo si hinc malo opportuna medicinam adhibere vis γνόθι σε αυτον
 noce te ipsum, tua opera inspicere (inquit Apostolus) et tunc tandem agnosces
 an gloriam debeas. Hae ni ego fallor inveni et scopu sumus vericilli, sic videtur
 intellexisse Hieronymus, qui exemplo Athleta explicat non captandam esse Xpiani
 gloriam ex aliorum infirmitate, sed ex propria virtute. Neque enim magna
 Laus est

+ Expositio illa
 7 quam minus
 8 postea suspicior
 9 has Gabriel Vog
 10 quez profertur
 11 in Babilonis pace
 12 Verum dicitur
 13 non videtur con
 14 quibus aptari nisi
 15 quibusdam addi
 16 tis, que non magis
 17 babilonia videtur
 18 a pace gaudere

ne tunc quidem fore dicitur unam. Paulatin quippe, et sensim eo tendit Apostolus
 ut excludat inanissimam gloriandi rationem, quare et timorem mixtum
 curit, Unusquisque (inquit) suum onus portabit. Similiter illa reprehensio, ac
 comminatio Rom. 14. 10. 11. 12. In autem quid iudicas fratrem tuum? aut quare
 re spernis fratrem tuum? omnes enim stabimus ante tribunal Christi.

V. s. sequitur
 Rom. 14. 10.
 11.
 12.
 13.
 14.
 15.
 16.
 17.
 18.
 19.
 20.
 21.
 22.
 23.
 24.
 25.
 26.
 27.
 28.
 29.
 30.
 31.
 32.
 33.
 34.
 35.
 36.
 37.
 38.
 39.
 40.
 41.
 42.
 43.
 44.
 45.
 46.
 47.
 48.
 49.
 50.
 51.
 52.
 53.
 54.
 55.
 56.
 57.
 58.
 59.
 60.
 61.
 62.
 63.
 64.
 65.
 66.
 67.
 68.
 69.
 70.
 71.
 72.
 73.
 74.
 75.
 76.
 77.
 78.
 79.
 80.
 81.
 82.
 83.
 84.
 85.
 86.
 87.
 88.
 89.
 90.
 91.
 92.
 93.
 94.
 95.
 96.
 97.
 98.
 99.
 100.

Itaque unusquisque notatum pro se rationem reddet Deo, non ne videat ab aliis
 contempnere terrens comminatione iudicij Divini? Posuit autem hic, omni
portabit, pro rationem reddet Deo. S. Thomas sic inter preterea conedit
 Apostolus, ut in cognitione bonorum suorum propria quis gloriatus, et gaudeat
 secundum illud 2. corinth. 1. 12. Gloria nostra hæc est testimonium consci-
entia nostra, non autem in cognitione de ipso ab alijs habita, et hoc est, in se
ipso tantum gloriam habebit, et non in altero, nam cum alij facile decer-
piantur, conscientia tamen propria vera loquitur. Hieronymus hoc
 magis explanat, vetat enim Apostolus, ne gloriam nostram si qua est,
 iactemus, offeramus extra, tanquam ab hominibus laudem aueramus,
 sufficit enim Viri bono sue conscientia testimonium, licet apud homines
 iaceat, ac despectus videat: dicitur cum Apst. infra v. 14 michi autem
absit gloriari nisi in cruce Dni nostri Jesu Christi, humana quippe laus
indigna profecto merces est boni operis. Math. 6. v. 1. Eodem modo ex
ponit S. Aug. in se ipso tantum, id est in conscientia sua, et non in altero,
id est cum enim alter laudet, sic etiam Sedulius et Aug.

S. Thom.
 2. Corin.
 Hieron.
 Conscientia
 sui conscientia
 non ab alijs
 laudem.
 Mach. 6. v. 1.
 Augustinus
 Sedulius

Catharinus gloriam habere in alio intelligit in sanctitate maiorum
 gloriari, vel ex laude, et commendatione spectantium opus suum probare;
 cum non sit ille certe probatus, quem aut maiorum virtus, aut aliorum
 hominum laus, aut sua ipsius obsecratio commendat, sed quem Deus
 commendat.

Catharinus
 Mach. 6. v. 1.
 Augustinus
 Sedulius

Cornelij explanatio hæc est, ne lapsus aliorum in suam laudem commet-
 tat, sed tua inspiciat oculatus opera, unde profecta, ex odio ne? an simula-
 tione? ex inani gloria? ex invidia, aut avaritia? ^{an} pure et sincerè ex
 studio placendi Deo? sic enim, aut multos animadueret defectus, ut derideret
 alios contempnere: vel paucos, aut nullum, et tunc in conscientia sua mode-
 ste gloriatur, in Domino, a quo est omne bonum; et non cum deridemus
alterius, quem contempnit, dum derisus bonis instat Pharisæi contra Publici-
canum gloriatur, sic videtur apri explicat ut hic versus, sed illam exponit

Cornelij
 Pharisæi
 Publici-
 canum

+ prosequitur si pro
 be sumus pro
 approbat. Hoc
 alienum est, in
 quis gloriam
 dicatur ex sua
 cognitione, cum
 gloria ex illa
 cognitio aliorum
 pro bantium illi
 dantur.

nem que ironiam concessionem seu permissionem agnoscit, maxime proban-
 dam censeo: Ut magis ad mentem Apli. V. g. a. autem sententiam istius Versiculi copulatur & inuenit.
 Textus.

Q. S. Unusquisque enim onus suum portabit.

Primum

~~Theoria~~ Scholia

Primum quid nomine onere significetur videndum. D. Th. non solum penam, sed primum intelligi posse arbitratur, nam et pondus gloriae dicitur 2. corinth. 4. 17. Diogeni. Castrius. conscientia gravamen, seu causam agenda, apud severissimum Iudicem, vel certe culpam sarcinam, vel manigula bonorum operum.

Catharinus sententiam Iudicis, Ambrosius peccatum sive culpam, et hoc ultimum videtur exprimi Graec. ποσειον. Est onus, quod nata imponitur, grave nimis, quod peccato convenit, q. sensus hic esse potest. Unusquisq; in arcem Iudicis proprias peccatorum sarcinas invehet, nemine opem ferente. Similis illa sententia est proverb. 3. 12. Si sapiens fueris, tibi onerabis, si autem illud solus portabis malum.

At non ne supra alteri alterius onera portare iuvet. Cui hic unicuique 2. onus suum portandum datur. Pet. S. Th. egregie, in via quidem tuas operas tibi reddendas, sed in Iudicio quem defenso fore sollicitum. Ita in Iudicio Cingit Hieronymus, non Danielem, non Iob, aut Noe oraturus pro quoquam, sed unicuique opus pro ipso locuturum. Nunc autem alterum alterius consilio, et oratione iuvant.

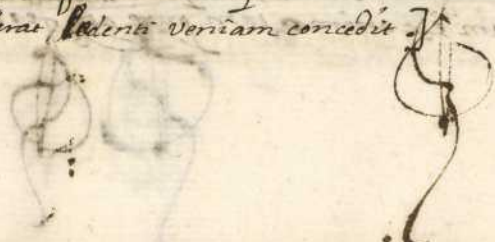
Alph. Salmer. hoc inquit contra Originis Dogma, non vero contra mortuus in Domino dictum. Qui enim sunt impurgatoris iuvant possunt ab hi, qui vivunt super terram multis suffragiis, quicquid novatores peccatorum garrunt, pertinent enim ad Ecclesiam, communionemq; sanctorum participant. Corn. esse potest 3. et hic sensus, quem indicat Magister unusquisq; de se rationem reddet in extremo iudicio, et promeritis operum gloriam reportabit aut poenam. Hugo. de S. Vit. Unde inferitur nihil ad gloriam tuam facere commendationem ab alterius, vel laude, vel infirmitate natam. Ut supra dicti est. v. 4. n. 3.

Ambrosius sic, ut non vereris ad te accedentem succipere, ne te tanquam leprosum, aut contagiosum a te repellas, scias nihil tibi debere eius peccatum quod displicet; Unusquisque enim onus suum portabit, nec tibi imputanda sunt peccata alterius, que odisti; quia benigne cum illo charitate exultante agis, Alterum, siquidem alterius opera portare iubet lex charitatis. Ita etiam August. de Verbo Apost. quem refert Magister hic. Quidam putant alienis peccatis, alij contra non inquinare dicunt aliena peccata.

Utique non subveniunt alteri; illi ne inquirantur, hi quia non inquirantur. utique docet Apostolus: priores. cum, unusquisq; inquit, suum onus portabit, alteri vel, alter alterius onera portare. Nemo, inquit August. inquiratur alterius peccati, nisi consentiendo, aut imitando faciat suum, portat ex charitate infirmitatis onera, qui irascentem tollat. Patenti veniam concedit

+ semiquinari,

+ cum iubet

4. Magis ad contextum, Catharismi, neq. alterius, aut benedicta, aut benefacta etc. Catharism
 poterunt exonerare. Si Dei fueris sententia oneratus; ut scias inane esse
 tuum arbitrium, si gloriam tuam ponas in altero: Cuius nempe laudibus
 intumesceas. Sed quis non videt hinc nostram illam interpretationem
 comparari, qua docuimus ironice locutum Apostolum, omnemq. gloriandi
 anam homini precidere: quid enim reliquum illi? Unde gloriatur,
 qui examinatus opere, sub onere manet: Onus quidem magis propriè ad cul-
 pam spectat. Illa ergo particula enim rationem indicat cur non habeat
 homo gloriam, nimirum quia si iudicium Dei consideret, vereri debeat omnia
 opera sua, si ergo nemo est, qui iudicium subiturus sit, quicumq. autem ad
 iudicium venit, cum onere calga uenit, quis audeat se existimare laude dig-
 num, et non potius dignum, cuius et alij, tanquam miseri, misereatur.

5. Potest etiam hinc coniunctio enim referri ad priorem versus precedentis pars
 hoc sensu, siquidem unicuiq. proprium onus tollere atq. portare incumbit, et
 de eorum rationem reddere ante formidandum Dei tribunal, Vniuiusq. igitur
 posse, et suo ipsius iudicio ponderet, et examine exacte expendat. Minus
 grauitatem, neq. hoc alteri permittat, quia de alienis rebus aliorum iu-
 dicium fortassis habebit: Unde fiet, ut a sua conscientia certius sui glorie
 testimonium certe minus expositum calumnijs, ut manifestum accipiat.

6. Verum occurrit nobis quispiam, qui velit ex hac doctrina colligi, nullum
 hominis opus esse bonum, atq. gloria dignum. Siquidem cum exactè inspicit
 et examinatur, ab eo qui fecit, non habet unde glorietur, sed potius unde
 metuiere debeat ~~desistat~~ iudicij omnium Christi sententiam. Si vero
 nullum opus hominis bonum est: Ergo nemo ullo opere merebitur apud
 Deum, sed potius peccabit, quæ sunt dogmata Lutheri. Sereses politerissime, dam-
 nate in Trident. Synodo sess. 6. can. 25. et 32. Respondeat tamen huic obie-
 ctioni Magn. Greg. lib. 9. moral. Respondeat ipsemet. S. Idem, cap. 9. ver. 23. Vere
 scis, quod ita sit, et quod non sufficiens (id est iustus, obediens) homo com-
 paratus Deo, si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere unum pro
 mille. Super quæ verba Greg. (quia S. Vix omne meritum vincit nobis
 vicium esse confitetur, si ab interno arbitrio distat) iudicetur, ideo rectè
 subiungit, si voluerit contendere etc. Attende, et intelliges non absolute
 sed sub ea conditione, si distat iudicetur, ita quidem virtutis nobis me-
 ritum apparere vicium; et Iustitiam nostram comparatione diuine equi-
 tatis apparere iniustitiam, quia interpretatur Vix. Docuimus Alfons. de Catho-
 aduersus hæc lib. 11. V. Opera, hæc ad fin. quantumlibet conemur nunquam
 possumus tam ex anima, tam pure atq. seruenter Deo seruire, quam ipse

Catharism
 Obiectio
 Lutheri
 Greg.
 Alfons.
 etc.

indubie parerit exigere, si vellet, sed quæ eius misericordia magna est, fragilitati nostræ ratione scabita, non vult tot, ac tanta imperare, nec ea quæ imperat, tam ad unguem recare, et exigere, ut ex toto rigore Iustitiæ agi no-
 [visum.] Hæc videtur sensisse August. lib. 9. confes. [Cum vq. (inguis) homi-
 num vite, quantumcumq. laudabili, si remota misericordia iudicetur & a.]
 et Chrysost. lib. de compunct. Cord. et si nullius moriamur, inquit, ceteri omnes
 virtutes animæ expleamus, nihil dignum gerimus ad ea quæ ipsi à Deo per-
 cipimus, et hoc est, non poterit respondere unam promissæ. Vix enim unam
 reddimus opus bonum Deo pro mille acceptis beneficijs. Illud, tot defectibus
 plenum damus, si pro dignitate, et maiestate diuina, cui offerimus, pensandum
 sit, ut merito dicere queamus, cum Isai. 64. 6. quasi pannus menstruator
 univcrsa Iustitiæ nostræ.

Cergo hoc certum est, multa esse hominum opera bona, et laude, et gloria
 digna, non solum apud homines, sed apud Deum etiam, quæq. vitam mereantur
 æternam. Nihilominus iure beatum dicit Proverb. 28. hominem, qui sem-
 per est pauidus, quia cum factis Iob licet bona et laudabilia, tamen nihil
 omnia opera sua: quippe qui agnoscat se hominem esse fragilem ex natura,
 et primum ad peccandum: Dei vero tamquam perspicaces oculos, tam aerem
 cernendi vim, ut vel mundissime manus, eius ad conspectum, sordescant Iob. 9. 30.
 31. et stelle mundi non sint Iob. 25. 5. sciant etiam Divinum illud esse apud
 Ecclesiastem. 7. 21. non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, et non peccet.
 Infantes certe ex sacro fonte suscepti iusti sunt, qui negat? et non peccant,
 sed neq. faciunt bonum. quia iudicandi facultatem adhuc deas illa non satis
 fracta est. Non de ijs, ergo, sed de adultis est locus peruersi interpretandus, illi
 proculdubio quantumvis iusti per Dei gratiam existant, et bonum, hoc est opera
 bona, et laudabilia multa faciunt; tamen non possunt non, quæ humana imbe-
 cillitas est, aliquando peccare, in multis enim, ut ait Iacobus. 3. 2. offendimus
 omnes, et nisi Dei adiutorio, et gratia perueni, excitari, et adiuui, neq. peccatum
 vitare, neq. boni quidpiam operari valeamus, quo vel Iustitiam apud Deum assequi,
 vel eterna premia adipisci mereamur. Huius itaq. rationibus si quis se suaq.
 opera mereatur, videbit profecto, nisi vero amens sit, nihil se esse, nihil qd
 prorsus habere, magnum, aut admirabile, quo exultet, quo glorietur, non
 modo apud Deum, in cuius lumine clarissimo nostræ lux non splendet,
 sed neque apud homines, qui pleribus, et moribus gratie doni fortè
 sunt illustrati.

PARS 2^a huius cap. 6.

TEXTUS

- V. 6. Communicet autem is, qui catechizatur, verbo ei, qui se catechizat in omnibus bonis.
- V. 7. Nolite errare: Deus non iridetur.
- V. 8. Quae enim seminaverit homo, haec et metet: quoniam, qui seminat ^{in carne} sua, de carne et metet corruptionem. qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam eternam.
- V. 9. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.
- V. 10. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime ad domesticos fidei.

ARGUMENTVM.

huius Partis

Secunda est admonitio, qua suadetur Populo, ut spiritalibus Patris us, et magistrorum subsidia praestet temporalia, et necessarias suppeditet eleemosinas. quibus vero adhibet ad persuadendum rationes (i. ex v. 6). quia de his instituantur, et bene vivendi docturam accipiant. 2. quia minime liceat ab eo debito pendendo subreafugere, cum Dei nomine (quod nihil latet) eulorum ministeri capiant. V. 7. Quia quod libenter dederint sicut post eum fenore recuperant. quae quidem ratio illustratur a simili, et confirmatur a contrario. Simile petitur ex agricultura, ubi messis solet respondere sementi tum in substantia, tum in copia et qualitate auctior. V. 8. Quia licet difficile fore sit suis se bonis exuere in presenti, ea tamen cum gaudio recuperabunt in futuro. quae ratio sub eadem similitudine adicitur. V. 9. Ultima ex v. 10. quippe cum charitas adeo sit benefica, ut universos longe latius contingat, neminem tamen prius, quam suos, et praecipue Patres et Doctores complecti debet. Videt ne quam suaviter, quamque prudenter intentionem concludat.

In Ver. 6. Scholia.

Communicet autem is qui catechizatur, id est communia cum Doctore suo, sua faciat bona, quicumque doctura. Nam si vere amicorum est omnia habere communia; tum maxime, quos Dei charitas iunxit. Est itaque beneficium et liberalis

1. 11. 14.
10. 10.
10. 7.
11. 27.

6. 2. 2.
10. 14. 15.

Symbola
10. 15.

beneficio
10. 15.

10. 15.

10. 15.

10. 15.

10. 15.

10. 15.

10. 15.

liberali ad admirandum corporis alimenta, reliqua vite transigenda subsidia nullam Doctori, à quo Doctrina, et spiritalis vite non solum alimenta, sed ornamenta etiam, et decora accipit. Ita 1. Corinth. 11. 24. Math. 10. 10. Luc. 10. 1. Rom. 15. 27. Pendet sine reus ex illo superior. 2. dum enim communicatio fit bonorum, alter alterius onera portat. Doctor discipuli quem instruit inebriat sustinet. Discipulus Doctoris, quem alit famem sitimq sustinet, et subleuat. Itaq fit equalitas illa ex mutua charitate bonorum, quae in Manna coelesti olim adumbrata fuit exod. 16. 18. siue enim multum, siue parum qui collegisset, equaliter cum ceteris postea mensuram inuenit. quod Apollolus ad hoc propositum refert 2. Corinth. 14. 15.

Cum precepto correptionis proximi adiunctum fuerit hoc alterum beneficium illa causa esse videtur, ut nimirum, qui corriguntur intelligant magis sibi beneficium cum correptione datum, quod pari liberalitate debeant compensare. Tantum abest ut grauius ac molestius sit ferenda correptio. Indicat autem Verbum communicet non meram liberalitatem, sed debitam.

Quidam arbitrantur hoc precepto iniquitatem carpi malorum consilia rixarum, quorum doctrina negligentiores euaserant Galat. in hoc debito peroluendo.

Is qui catechizatur verbo. Græc. ὁ κατηχουμενος λόγῳ. q. d. qui docet. Verbum, bene enim Latine sic loquimur, ille docet litteras, pro litteris instruitur. L. eruditus, vel certe accusatur ille pondet à sub intellectu præpensione lapsa, circa; neq audiendi sunt, qui iungunt cum Verbo communi et interpretantur de communicatione dati, et accepti. Recte autem vulgata lectio reddidit, qui catechizatur verbo, pro quouis discipulo, seu audire, qui instruitur, dicitq fidei mysteria, religionis cultum, bene viuendi legem, et præclaros mores: maluit autem participio uti, quam nomine, quia nomen catechumeni, licet idem significet, iam tamen usus addixerat iudicibus infide, qui ad baptismum parabantur, quam rationem præclare tenuit, qui verbo præsertim reddidit notæ Latine inæque vulgare editionis

Verbo. 1. sermone, siue per admonitionis adhortationes, consiliaq priuata siue per conciones publicas communiaq præcepta. Verbo inquam, licet non exemplo, addit Hugo card. alludens ad illud Math. 23. 3. Super Cathedra Moysi & a. habet autem non parum elegantie synecdoche, dum singularis numerus pro numero multitudinis usurpatus est, Venuste etiam iungat. paronomasia, tam græcè, quam Latine, sequitur enim. Et qui se catechizat Græc. ὁ κατηχουμενος. τὸ κατηχουμι, id est catechizatus catechizanti, August. catechizantem intelligit predicantem, sed latius extendi debet ad omne scilicet Doctorem, siue concionatorem, siue confessorium, seu Parochum.

Sive Episcopum, imo ad Alerum totum, qui adha ministrus, et ordinatus est
 ut nullatenus Populo spiritualis doctrinae, aliorum ve subsidiorum auxi-
 lia deficient; primitiae quidem ac decimae, oblationesq; uniuersae, ea nomi-
 ne tribuuntur, quod vacat, nempe doctrinae, orationi, atq; ceteris ministris
 sacramentorum, et sacramentalium officiorum in spiritualem populi utilita-
 tem. Vide Iuzianum nostrum contra Mag. qui ait, oblationes fuisse unum
 catechizare, adhaq; iudicium seruare christiana disciplina, imo ad eundem per-
 tinuisse de debita Alera largitione catechizatos admonere. In huius etiam de-
 bito signum, ut notat Card. Hugo ante diaconum cum ad cantandum euan-
 gelium auedit, defertur puluinar, nam ceteri accensi significant lucem
 euangelicam, id est bona spiritualia, at puluinar, super quod liber cadit
 bona temporalia. i. populi auxilia significat. A verbo XXIV. i. Vocato
 nare (unde XXV. i. Eto, Voc) comparatum est XXVI. id est voce instruere
 Unde deriuata sunt nomina illa ad doctrinam Religionis accommodata
 Catechumenus pro discipulo, Catechista, pro doctore, Catecheris, pro doctrina,
 Catechismus, pro multimoda doctrina, seu libro doctrinali et instructori.
 Olim enim non scripto, sed voce tantum mysteria traddebantur religionis
 Alera; ne si forte in manus caderent infidelium, viderentur. Postea cepta
 sunt libris mandari, scriptis vulgari, Unde S. Cyrillus scripsit Catecheta
 et August. librum edidit de catechizandis rudibus, ac demum nostra me-
 moria. Catechismus continens omnia mysteria fidei pro parochis, qui fe-
 berm instruunt. Pij. S. Rom. Max. sua eleganti idiomate Latine con-
 scriptus typis mandatus in manibus omnium habetur. Laudabilis illa
 consuetudo, quam tenet societas vna catechizandi ruditer, ac quos etiam
 per sacerdotes theologos, et eos, qui in dignitate sunt, siue rectores, siue pro-
 posit. ^{illi summe} Vide exemplum Genouii Cancellarij Parisiensis, hominis et pietate et
 doctrina insignis, quod huc adduxit P. Cornelius.

In omnibus bonis. Refertur ad communice, quicquid alij velint. Bona
 dici etiam temporalia, et caduca quatenus vtilia sunt certius est, quam ut pas-
 bari debeat. Testimonia sunt bona in sacris literis. Nonnulla hic colli-
 git Hieron. ex quo Iulian. Ego de temporalibus cum Hieron. et Chrysost.
 exponendus locus ut a multis fit. Chrysostomus vult hic commendatam in-
 largiendo liberalitatem, alij utriusq; ad ea quibus indiget. Euangelicum D.
 S. Thomas (quem nos supra secuti sumus) spiritualia simul, ac temporalia
 bona vult comprehensa, quia et communicationem ex utraq; parte sumit
 et docentis, et docti, et Aleri inquam et plebis. Hinc temporalia, illis spi-
 ritualia ministrantur, atq; utriq; in bonis alterius communicat. Ergo dicitur
 pulch

Primitiae
 decimae
 dantur
 oblationes
 et catech
 Iuzianu
 Hugo Ca
 Ceteri
 quid
 XXIV
 Citho
 XXV
 XXVI
 Catech
 August
 Pius S
 Catech
 deo v
 Societati
 consuetudo
 Genouii
 Cordis
 Bona
 dicitur
 Hieron
 Chrysost
 Dor S

discipulus doctorem iubetur imitari, quare largiendo bona corporis facit bonorum suorum participem, et accipiendo spiritualia illius doctrinae ac virtuti se participem. Haec sententia Apostoli discipulus Christianus communicat cum spirituali magistro in omnibus bonis, tam spiritu, quae ab illo dantur, quae corporis, quae ipse subministrat. Hoc maiore fiducia (ait Augustinus) iubet apostolus, qui sui sibi manus victum paravit Act. 20. 34. Thesal. 2. 9. volebat seum fieri, ut intelligerent omnes magis se utilitatem querere largientis, quam accipientis. Statui enim a dextris cum agnis, ut Christo etiam agenti ministerent, hortandi. Christum vero sui ministerii in ecclesia representant Matth. 10. 40. qui vos recipit, me recipit, et qui recipit me, recipit eum, qui me misit, Vbi Eusebius domos, inquit omnium eius operum, vltimis domus regis, quasi Christus ad eos veneret. Thysot. multas, magnasque utilitates ex hac communicatione oriri dicit. quas tu, si velis, possis sigillatim ab eorum enumerare, et ponderare. Illa vero prima, ac praecipua, quod mutuis subsidij charitas, dum exercetur, accenditur, inflammatur, ac adhoratur. Itaq. Apostolus Christum necessarij abundare minimè decuit, sed cui potius egere, ut diligentiores res in suo ministerio secundo essent, manuciores etiam in eos, quorum auxilijs iuarentur, clariorq. ad exemplum, quod populi intuerentur, et sequerentur. Haec prima ratio largiendi. Beneficentias, debita nempe reductio, atq. solutio.

Nolite errare. Atque connexio? audi quam ^{obseruarent} vix exigissent dictum ^{L.} cedens, videndos auaritia ^{obseruarent} Taurini Apostolus, ac ne se excusationis huius umbra protegerent, ^{co} ^{co} ^{co} nolite errare. Haec nostra, seu precepta, seu consilia in iustione digna ^{co} ^{co} ^{co} Namq. Deum non in iudicium cuius nomine ista dicuntur, qui sane videt, ut sapiens, vindicabit ne potens in iustione audaciam. Perditi homines (ait Augustinus) subianant predicatores, cum eis dicunt, quae ipsi non vident, vident sermone nemo genum sed misse non vident, nec talis eis missis promittitur qualis hic reddi solet, quia Iustus ex fide viuunt, ita Augustinus referens huius versiculum ad eaque sequuntur satis probabiliter, sed certi, et in promissa, ad sequentia, tamen praecedentia misericordie confirmat.

Et enim haec 2. ratio ut iam dixi, quam sic explicio Nolite errare, aut in Doctore vix sordet, auaritia, aliaue demerita, in pene velle inopiam in familia necessitatem, in prole et contanguineis digestatem, aliorum pauperum, quorum vix possit spem negare, importunitates causando, propria

que philargium excusando quominus hanc quam suadeo bonorum communica-
tionem sequamini, debetis, prosequamini imitatores vestros. Algemotinis,
nam licet ista iudificatione, et doctis homines deigi posse credatis, hominum
iudicia, ac manus ad tempus effugere valeatis: Verum tamen longe admo-
dum ab scopo, non solum honestatis, sed veræ etiam utilitatis aberratis, si
cum hominibus litteram hanc esse putatis. Non enim cum homine sit vobis
suscepta est, sed cum Deo, cuius in agitur in suis ministris. Vel quidem de-
tores estis, Deo soluti, et Deum, nisi soluti, defraudatis.

3

At Deus non iridetur, impune, ne sinit se irideari, quippe cui nihil latere,
nihil ignotum esse potest, ne occultissima quidem cordis cogitatio, omnia aperta
oculis eius. Heb. 4. 10. quare nec dolis capius, nec eludis fraude, aut mendatio
ut intear insipientis, aut miveri, invalidis hominis irideatur ac subvertatur.
Cogo vos ignari in media luce offenditis, et hallucinantes deflectitis de via
in precipitium, dum vestre avaritie, et iniquitatis impunitatem vos conse-
cuturos arbitraminis, nec iudicij æterni nullam severissimam, amari-
mam, subire formidatis. Hic versiculus quibudam videtur posse referri
ad 4. superiorem, opus autem suum probet unusquisq. Coram Deo scribit
cui fucum velle facere nefas sit, erroris iritione dignissimus. faveat
huic expositioni sequens versus, qui generaliter continet doctrinam operis.
Sed certe longa Hyperbari interiecta inditum est aliam sententiam, quam
reddidimus magis esse propriam.

Illud non frustra adverteat, pro iridetur, dictum Græc. $\mu\chi\eta\sigma\iota\zeta\epsilon\tau\alpha\iota$.
hoc est, naso suspensus, vel deorsum, lingua excelsa, et extensus, oculis coniventibus
circumdi, et alijs signis quænam cum delegeris à tergo iridere, et alij illu-
dendrem proponere. quod iritionis genus in eum, qui etiam à tergo videt, locum
habere non potest. Deus ergo non iridetur.

+ aperta, di-
gitu

Tertius

V. 8. que enim seminaverit homo, hæc et metet.

Quoniam qui seminat in carne sua, de carne
et metet corruptionem; qui autem semi-
nat in spiritu, de spiritu metet vitam.

III Eternam III

Scolia

1. Premium Memorijæ copiosissimum fore probat Apostolus, ac instar messi

ex optimo semine in optimo et uberissimo solo collectis. Quae est 3^a ratio ab expectatione certissimi, atq; uberissimi fructus suadens et sine cessatione, et omnibus liberali manu largiendam Eleemosynam, sed incidit dubium circa relativum quod propositum suo antecedenti, quidnam proximum hoc loco significet, substantiamne, an vero acciderit quippiam. Ex Chrysost. Hieron. S. Th. non solum ad substantiam, sed ad qualitatem, quantitatemq; referendum; nam sicut qui triticum seminat, triticum, qui hordeum, etiam hordeum metit, sic etiam qui pacem seminat, pacem et metet. 2. Corinth. 9. 6. et qui seminat iniquitatem metet iniquitatem. Prov. 22. 8. Arabit impietatem, iniquitatem mesurabit. Osee. 10. 13.

Quis enim seminaverit homo, de semine operum, et actionum humanarum sermo est. Actiones enim hominis, siue externae, siue internae, tanquam semen sunt, premia vero, quae illis respondent, tanquam messis, Unusquisque itaq; dignum sibi actionibus premium debet sperare. Iustus, quo coronetur, impius, quo torquetur in eternum. Hoc illud Isai. 5. 10. 11. dicitur Sulco quoniam bene, quoniam futurum ad inventionem suorum comedet. Ut impius in malum retrahatur enim manuum eius fiet ei, q. d. tam iustus, quam impius, prout seminaverit ita et metet. Generalis sententia utramq; partem propendet, et tam de bonis, quam de malis intelligenda est, ita explicat Agostolus subdens.

Quoniam qui seminat in carne & qui seminat in spiritu est. Quid nomine carne, et spiritu, significet ut superius explicatum est. c. 5. 16. 17. et seqq. Seminare in carne, et in spiritu, tripliciter intelligi posse videtur, id est, ut ut caro, vel spiritus sint instrumentum, ac veluti manus spargentis semina. non enim inusitatum est in sacris litteris ex idiomate, siue hebraico, siue Graeco instrumentum significari, ^{quam} propositione. Dubium autem non est carne esse instrumentum malorum operum, ita atq; spiritum bonorum. 2. ut in carne et in spiritu, sit in utrum, et utilitatem carne, et spiritus. Quae expositio nonnullis placuit, et probavit eam Iulianus in paraphrasi, sed dicitur in carne et in spiritu positum pro in carne, et in spiritu, sicut postulat propositio et apparet in Graeco textu. 3. in carne, et in spiritu seminare interpretat tanquam in agro, aut malo et sterili, aut bono et uberi. Sic Chrysost. Ambros. August. Hierony. et pleriq; alij communiter. Sic Hieronymus, omne, inquit, quod loquimur, agimus cogitamus, in duobus seminatur, agit carne et spiritu. Si bona sunt quae de manu, corde, ore promuntur seminata in spiritu vitae aeternae fructibus redundabunt; mala ab agro carnis excepta, corruptioni nobis segetem pullulabunt.

+ Hunc sensum indicant qui verbum ex Graeco per carnem, per spiritum ut Erasmus.

Augustinus 2^a expositioni fauet sic inquit, de amatores us voluptatis magis

quam Dei hoc dicit Apolt. qui seminat in carne & a. Si etenim quicquid faciunt
 est bona videntur, tamen, ut carnaliter eii bene sit, faciunt. Deinde, cum se
 minare dicit in spiritu, qui ex fide cum charitate semini substat, nunc dicit
 dicit, inquit ille desiderij peccati quavis demouali carne existenti bus, sed certe
 Me in carne seminat, qui facit opera carnis, que manifesta sunt, supra cap. 8.
 19. 20. 21., iller. in spiritu, tanquam in terra uberi, et in cornu filio steti. Sui. Isai. 5.
 5. 1. Semen iacit, qui sperat fructus spiritui, quo enumerauit Apolt. supra cap. 8.
 5. 22. 23. ex his vita eterna pendet, illa dum regno Dei, id est vite eterne, ad
 tum plectuntur, interitum sempiternum important.

§ 1. Expositioni fauet maxime illud Noui Dom. 6. 19. 20. 21. 22. 23. Humanum
 dico propter infirmitatem carnis vestre, sicut enim exhibuistis membra vestra
 seruire immunditati et iniquitati ad iniquitatem (hoc quid est aliud quam in
 carne. i. per carnem seminare iniqua, et praua opera.) ita nunc exhibete membra

in sanctificationem
 Charitas non neque
 cum in spu. i. per sum
 seminantur opera
 sub. d. i. bona ac me
 uicia) cum ergo
 serui effecti peccati
 liberi fueritis sub.

vestra seruire iustitiae (q. d. quia instrumenta sunt peccati, iam veri filij sancti
 tati estis, liberi certe, ac serui instrumenta sunt, ille patri, ille heredi) quem
 ergo fructum habuistis tunc in illis in quibus nunc esubescitis. (I quam messem
 ex illo semine collegistis.) nunc autem liberati a peccato, serui autem facti Deo
 habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem v. vitam eternam.
 Stipendium enim peccati mors; gratia autem Dei vita eterna in Christo I. D. N.

Hoc est eadem ipsa sententia, quam explicandam susceperimus, licet alijs verbis, et
 alia metaphora expressa. Nam peccatum est semen, cui pro messe respondet et
 stipendium, sive miles, cui pro stipendio mors aderit. Similiter, et gratia, sive opus
 gratiae semen est, vita vero eterna messis ex eo expellata.

6. Qui seminat in carne sua? Quis dicitur cur addidit yronomen sua? quidam re
 spondent, ut precaueretur huius fatiam, qui inter curatissimos existit
 hereticus. Si in ille colligi uidebat omnem inanis, femineq. coniunctionem
 immundam esse, sed non attendebat ille tam pudicus homo non seminare
 istos in carne sua, matrimonium in paradiso a Christo institutum a Deo
 et noue legis sacramentum a Xpo Dno factum ab eoque simul, et sanctissima
 Virgine matre nuptias honoratas Joan. 2. 1. ab Apoltolo etiam dictum Ubre
 13. A. Thorum immaculatum, et honorabiles nuptias. Haec non modo non dam
 nari, sed publicari potius ab eodem 1. Corinth. 7. 2. 9. Rogandus fuisse hereticus
 iste num a cibo ipse, potusq. abstineret, ne seminaret in carne sua? sed fauere hinc
 longe a nobis, cum eiusmodi nuptijs. Vide Hieron. et Catharin. Tunc induere
 7. Velut Apoltolus, ut Hieronymus conuicit, malum ex hominis dumtaxat uiciosa
 voluntate nasci, cum tamen bonum non nisi cum Dei gratia proueniat, homi
 nem excitante, inuante, comitante, ideo non in spiritu suo, sed in carne sua

diere

dicere voluisse. Sed nisi fallor significantius dictum fuit in carne sua, quam in carne tantum, ubi sua cum hac de Eleemosyna sermo sit, ut scilicet avaritia damnaretur, quae mavult in tuo, quam in alieno semine cadere. Cui vero misericors et beneficusq. dum larga manu tribuit, in alieno porius videtur semen spargere, qui autem non tribuit sibi reservare. Non prohibet tamen Apost. hoc semen. i. Eleemosynam in alterius carnem, et utilitatem expendere, cum oportet alium, vel operire veste, vel cibo pascere, sed eiuusmodi necessitatis tempore sibi retinere, hoc prohibet.

De carne metet corruptionem, En messis mali seminis, mali operis, qui enim opera sua facit, ut carnem suam pascat, delectet, delinquit de carne, id est, de opere carnali, et voluptuaria quid speret? quid metat? nisi corruptionem, et mortem non presentem, tunc eternam! Ad luxum videtur ad ventris et Veneris, voluptates, quarum mens est corruptio, phlegmata, sordes, sanies, menstrua, Equitudo nec morbi, et immensa collicuius. quid aliud de corruptibili corpore speres, nisi feces, excrementa, fetorem, et tandem cadaueris putredinem intolerandam, pedo rei, ac vermes sepulchri? imo etiam ovi, et auctori. Judith. cap. 16. Isai. 66. 24. Maui 9. 43. De verumibus, quos in duo caro patitur, quibus extinguendis non saltem ignis sufficit. Quod corruptio interitus. Non enim mortalis caro nisi mortem et interitum parit. Rom. 8. si enim secundum carnem vixeris, mortem in decem. De morte enim secunda loquitur Apostolus. Ignis qui operas in utroque profanos effundit, ut car. in seruiat, carnem nutiat, fruat delicate alit, splendidam cutim reddat, veliat, ornat, infarciat, id proculdubio sibi parat. Qui qui de mundi gloriam, et aux popularis cupiditatem, sua profundunt, non solum hic locus, sed ille apparit refragatur apud Deam. 1. 7. quia ventum seminabunt, turbinem metent. 10. proventum autem quod rediderunt, id est venes corrupta semina, cuiusmodi sunt ex inani cupiditate glorie opera facta. Gregorius certe de inanitate glorie explicuit, quae interitum anime parit. Et certe de vento intra terrae viscera concepto (ut cum vulgata exponamus) quid nisi turbinem, i. puluerem in globos agglomeratum in oculos incurrentem, et obsecantem expectare valeas. Hoc vel minimum inanis glorie detrimentum, ut opus, operamq. et Deum perdas. Opera enim alioqui bona, hoc vitio sine de prauata quasi bona semina esse solent in loco iacta in quo, sentes, Vepres, tribuli, Sappes exuberant. Plurimum pertinet illud 1. 13. Comadit frugem mendacis, q. d. quia aralis in carne, et loco sterili, et senescito mentis sunt fanges, neq. sperarum fructum retulerunt, etiam 1. 7. culmum stans non est in eo, germen non facit farinam, quod et si fecerit, alieni comident

eam, in eiu[m]odi namq[ue] solo, vel semen non exortum, vel exortum non exurgit
et si crescat, et exurgat, arundo spicam non profert, aut ralem profert, que nullam
reddat farinam, vel exiguam illam quidem, quam etiam nec Dominus comedit
sed aliena manus auferat, sunt quippe hypocrita opera meritis uacua, nec
Ventus, aut sera, aut nullum pariunt fructum, vel si quem, non qui pascat
serum, sed latronem. Nam ut preclari Gregorius 3. moral. 29. Qui per opera
placet Deo non appetunt, neq[ue] agri Dominum, sed alienos pascunt, et cum bona
opera hypocrita ostendunt, de his malignorum spirituum vota satiantur.]

9. Qui autem seminatur in spiritu. i. opera exerceat spiritualia, quibus spiritum
seruat, accuit, exagitat, de spiritu, i. opere spirituali meret vitam eternam.
Debui seruari schemate dicere in corruptionem, sed vim sententiae retinui
Vocabulorum cura omnia et spreta, Merit[um] (ait Aug.) vite eterne, cum inimica
nouissima delinuitur mors, et aborbetur mortale a vita, et corruptibile hoc
induet in corruptionem. Quippe que, non in hoc, sed in futuro speranda se
culo. Certitudo premij huius confirmatur, Proverb. 11. 18. Seminanti sulci
tiam merces fidelis, magnitudo vero promissa est. Osee 10. 12. Seminare vobis
in sublimitate, et merces in ore misericordie. Quid nam ignis os misericordie?
num illud, quod inuitavit ad regnum Math. 25. 34. Venite benedicti patris
mei, percipite regnum etc. certitudinem etiam auget presens profuturo, me
rie quo meritis, in ore pro, ad os hispane, apediz de boca, ad petentis arbitrium.
Hic locus, quo bona opera seminari, premia meriti comparantur sicuti Musti
est contra Lutheri sectatores, ut desinant perfidi canes aduersus bona opera
Iulianum blaterare. Sed percommode audivit, ut isti quasi viti a Hugo quodam
hic attingunt vocem amittant.

10. Hieronymus ut hunc locum sic apposite contra Iudaizantes Galatas exponit
qui seminatur in carne. id est, qui legem carnaliter intelligit, carnaliter quo
que reprobationes, et que in presenti seculo corrumpunt, spectat. Qui autem
spiritualis auditio est, seminatur in spiritu, et de spiritu meret vitam eternam.
Sed sensus Apollolici precipue respexit Memoriam, et pietatis opera de quibus
semo institutus. Si vii concionis materiam concule Hug. Card. in G. 12. d. Hug. Card.
11. Vbi de quadruplici seminante, Deo, homine bono, Demone, homine malo.
atq[ue] de multiplici seminantis circumspectione cura, diligentia, et ratione in se
manando. Deus, inquit, in corde hominis virtutes seminatur, et cetera bona
gratie. Unde bonorum operum fruges colligit. Item sulci in mundo seminatur,
ut Apollolus, de quibus Gloria exponit illud Psal. 1. q. nisi Dominus Sabin
ostu reliquisset nobis semen. Posterea seminatur Verbum. i. doctrinam fidei
Unde in optima terra. i. in predestinatiis fructum colliget rigensulum, sexagesimum.

centuplum

conceptionem. Denique Verbum suum. i. filium unigenitum in utero intemeratae Virginis seminat, quod semen est Abraham promissum. Unde est omnis collecta seges Iulorum. Daemon iniquus seminator iniquas seminat cogitationes, unde proveniat malorum seges cupiditatum, de malo, et bono homine satis hic supra diximus cum Agostolo.

Textus

V. 9. Bonum autem facientes non deficiamus, tem-
perare enim suo metemur, non deficientes ut

in Scolia

Iam ceteri convicti, ac persuasi precedenti ratione, vel durissimi videbantur animi, sed haerere tamen in ea difficultate, quod ingens esset labor exarandus. Siquidem laboriosa agricultura longis laboribus etiam expectanda messis. Occurrendum igitur huic difficultati. Quod praestat Divinus Apostolus, et spe premij certissimi, et cumulatissimi, non solum ad suscipiendum laborem, sed ad deborandas, et deborandas difficultates universas adhortatur. Non debetis, inquit, tempere, aut quiescere a benefaciendo, quod labores aurescant, magis ac magis indices augeantur, nec tamen promissa premia facile appareant, imo longius quondam protrahantur. Nam et agriculae eivis modi expectatione sustentant. 1. Corinth. 9. 10. quoniam debet in spe qui arat, arare &c. Chrysostomus non solum benefacere, sed studeo et perseveranter, non iubet Apol. spe coronae, que omnem laborem abolet. Momentanea enim tribulatio immensum gloriae pondus operatur. August. sic etiam facilius, inquit, est bene operari quam in eo perseverare. Similis enim (si statim advenit) laborum consideratur, et cum defertur, et in fine promittitur perseverantia opus st. Math. 10. 22. et psal. 26. 14. expecta et sustine Dominum. Hugo Card. similiter intelligi, hortatur, inquit, ad perseverantiam, quia finis, non pugna coronat. sic etiam Cathar. et Salom.

Bonorum autem facientes. Generalius dictum, restringendum tamen ad id, de quo agitur. q. d. bene operantes, dum paucis spiritualiter vestras pariter corporales pabulo, immo ab eis doctrinae pabulum capitis; non est cur ab instituto opere cessetis, ne sit misericordia vestra quasi ruber matutina. Die 6. 4. que magnam pluviam promittit, et tamen subito dispersit, et quasi ros mane penetrans institutio vestra, cum enim non satis abunde terram humectavit, ex oriente sole statim arefcit. Potest ad catechistas etiam avortenda, ne propter laborem vitium querendi a bono cessent. Quare et de hanc causa

et p[ro]p[ri]a ne offendet sp[irit]u[m] r[e]p[re]hensionis. S[er]vare, p[ri]ma persona usu est, Dum
ait.

Non deficiamus. August. ne infirmemur, infirma autem est cessare a labore.

Non deficiamus animo, aut viribus desituri ab incepto recedentes; non deficiamus
tamquam Hyernis horridae, ac rigidae laboribus defatigati; aut diuturna ex
pectatione fessi, quominus bonorum operum semina iaciamus. Irro instentur
et perseveranter progrediamur ultra, et ad messem usq[ue] anime duremus.

Non deficiamus. non lassemus, ut lassitudine cessatio sequatur, atq[ue]

ita intermittentes bonum opus in choram debito nostro, atq[ue] pietatis officio

deficiamus. Atq[ue] ita ex alio delectamus misericordis, scriptum est enim Eclesi. 11. 1. illi sunt viri misericordis, quorum pietates non defecerunt. Iansenius Le

gendum putat non desierunt, id est non defecerunt, non cessaverunt. Greg. EXEQUO

Bar. 1. Miserant sunt, q. d. non sunt consumptae, sed durant in effectu suo, et

memoria hominum, vel Dei potius. Concerit cum illo Ps. 111. Sulcia eius ma

net in seculum seculi, nam ubi latine legitur, pietatis, Greg. Diakobas. In

scia, sive Elemosia, nam Sulcia dicitur Elemosina, ut Maldon. notat. Math. Maldon.

3. Tempore enim. Particula causalis reddit causam, quae suadet tempus expectare

nec deficere, Hierem. 17. 7. 8. Benedictus Vir, qui confidit in Dno et exi

quod lignum, qui transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices,

et non timebit cum venerit aestus, et exi folium eius viride, et in tempore

siccitatis non exi solitum, neq[ue] aliquando desinet facere fructum. Et qualis de-

beat esse Vir Sulcia, et misericors; qui coelestis spe astat, nec laborem timeat, nec fa-

mem, aut letum; sed letus semper et hilaris in bono opere constans, ad coronam

reg. perseveret. Isai. 40. 31. Qui sperant in dno ambulant, non deficient, quia sp[irit]u alij induerunt.

Tempore suo, omnia tempus habent, Ecclesiastes. 3. 1. nec precaverit tempora

oportet, sed patienter expectare. Jac. 5. 7. quam sunt patientes agriculce, quantalton

ganimitate tempora expectant, sicut semper veluti suspensi imbres hyemales,

ut semina radices profundant, vernos, ut caescant, augeantur, et maturecant, sed

cum iam instat letitiae plena aestas, praeteritorum dolorum laborum, quae cum laetitia

nis seminaverunt, cum gaudio metunt, hanc itaq[ue] patientiam exigit. Apollolus ad

gressum sp[irit]ualium coelestium donorum expectandam. Rom. 2. 7. qui seum

dum patientiam boni operis, gloriam, et honorem, et incorruptionem quaerunt, vi-

ram eternam. Rom. 2. 16. qui in corde bono et optimo semina verbi recta

rent, afferunt fructum in patientia. Ad hunc locum videtur alluisse Apol. qui

terum Rom. 2. 25. si autem quod non videmus, speramus per patientiam

expectamus. Sed passim reperies eiusmodi sententias, de patientia necessaria ex

pectantibus vitae eternae messem. Non est quod in hac vita messem exigit

boni operari, qui certe sementi, non messi, quidem tempus est. 1. 107. Egerum est
homo ad opus suum, ex quo ortu est et sol Sabbate usq ad vesperam morti
sive iudicii, cum Dominus videat operarios vocari et mercedem auferere Math.
20. 8.

Tempore enim suo metemus non deficientes. Celei. 3. u. Cuncta fecit Deus
bona in tempore suo, et semen et messi tempus habent suum, et qui et quomodo
operi boni similes. Sed interest plurimum. Nam agricolæ, ut notat. S. Chry.
non solum seminant cum labore, sed cum sudore etiam metunt. At beneficiarum
semen, et si cum lacrymis mittitur cum exultatione vero metitur, hoc est, non
deficientes Gr. μηδέλιόμένοι. Eramus, non defatigati. August. infatigabiles
Christostomus sine sudore et labore, ac sine lassitudine metemus, i. operato pignus
nostri laboris fruamur. Et vero elegans sensus, si in laborando segnes, et pigri
minime sumus, in exportanda messe creti, et alacres erimus, vel nisi in semente
facienda pusillitate deficiamus, in auferendo pignus non unquam ex infirmitate
deficiamus. Hisp. sino enfermanos en la siembra no nos hallaremos
con los brazos quebrados en la siega. Namq in celo nullus labor sed eterna
quies, nullatristitia, sed leticia semper eterna, nulla infirmitas, sed sanitas per-
petua, ac perfecta immortalitas erit. Quidam sic auferunt non deficientes. i.
nisi lassati deficiamus, et ineamus sementem, quasi reperatur, quod iam
dictum erat, sed minus argute, ac minus plenè. Alij ut Dionys. Carthus. non
ad modum auferendi pignus, sed ad pignus ipsum referunt, quod futurum
est. Egerum, nec defecturum est unquam; quia nemo eripiet, nemo inuidebit
Luc 12. 33. Vendite quæ possidetis, et date elemosinam facite vobis sacculos,
qui non veterascunt thesaurum non deficientem &c. Vbi quatuor seu quinque

4.

varietate elemosinæ maxima bona. Parit enim thesaurum, et non
deficientem, et in coelis, et ubi nullus timor perdendi, vbi deniq. omnis cura
et desiderium conquiescit, Congua vero par, equaq. metes, ut qui absque
cessatione laborant, sine cessatione exultent, qui nulla egitudine a bene
operando delatent, integris viribus, sempiterno gaudio perfruantur, quos
nulla malitia a bono retardavit, immortalis boni perfectio in eternum com-
mitetur. Huc pertinet illud proverb. 6. ex v. 6. ad. 11. ubi forte nunquam
deficienti comparatur messis impigri ac diligentis operarij, ut ibi utraq.
Glosa exponit.

Stogium viri misericordis.

Non solum infutura, sed in presenti etiam vita seges magna colligitur ex
elemosinarum sata. Nam cum qui intelligit super egerum et pauperem.

Quae facta etiam in terra beatorum, et cum plane rumini conuincere solent, ut
 simul in terra sit, et in coelo beatus; hanc tamen legem misericordia non
 seruat, cuius hoc insignis privilegium. Nouit id vulgus hominum, ut inuina-
 tur. Job. 2. 23. Vxor eius irata respondit, manifeste vana facta est spes tua,
 et Eleemosyna tu modo apparuerunt, q. d. putabas te beatum fore Eleemo-
 syni erogandis, et ecce misere viuisti; Tua te spes fefellit, sed insultatio iratae
 mulieris subtilissima fuit, quod et euentus probauit. Nam paulo post antequam
 ex hac vita migraret, summa felicitate Jobis, et tota eius progenies aucti
 sunt, nam Angeli Raphaelis ministerio, Deo sic ordinante, et viuam reci-
 perant, et filium saluum recepit, non tantum insignis salutatis feminae
 conjugio, sed maximis etiam diuitijs exultantem, vidit etiam (quod pro
 magna felicitate apud homines haberi solet) florentem seriem negotum
 et quae praeterca Job. 14. diffusius enarrata sunt. v. 17. et in ad felicitatem huius Job. 14.
 vite persistet memoria perpetua, et hominum laus, et negotum etiam sancti-
 tas, et perlongam seriem propagata posteritas. Haec etiam misericordis et
 Eleemosynis attribuit Eccles. 44. 10. 11. 12. 13. 14. et 21. 21. vbi ex multitudine
 virtutibus, quas in diuite, sanctoq. viro commendat, de hac una, inquit, et
 Eleemosynas illius enarravit omnis Ecclesia sanctorum. Cetera virtutes
 eximias maximis quidem praeiijci afficit (Math. 5.) Dominus, gaudere etiam Math. 5. 12.
 regno, mansuetudinem terrae possessione ac dominatu, dulcem gaudium, fa-
 mem satietate conueniat, sed misericordiam non nisi misericordia. l. eode
 precio, quippe quod maximum et prestantissimum sit, remunerandam con-
 sult. Non solum ergo in coelo, sed in terra etiam fructus beneficentiae, colligi-
 guntur. Unde arbitror illud, tempore suo metemus non deficientes ad
tempus huius vite accommodari facillime posse, Si dicat modo non defecimus
hoc est diuitum non fuerimus, ac mortui tempore proprio, et statim ad messem
nos ea posituros. Tempus vero metris non aliud arbitrare, quam illud, cuius
 Deo beneplacitum sit bona nostra opera, siue in terra, siue in coelo remu-
 nerare.

Textus

V. 10. Ergo dum tempus habemus operemur
 bonum ad omnes, maxime autem ad
 domesticos fidei

Scholia.

1. Allexi pcedenti versu spe pcedit, vige nunc dicitur, oram nisi opandem Meni

dum possunt, et tempus inueniat. Stemmagrarum semina infirma condiderunt. pauperis, nisi beneficentis proclara iecerint fundamenta, dum vita superest, per statemq. licet, cum virginibus illis imperiti, atq. improvidis, quae oleo charitatis deficiente fuerunt inuenit, extra spongi thalamum domumq. excernuntur: cumq. Epulone diuine purpurato, qui Labarum meridiem spreuit frustra quidem negligentiae suae veniam ex tartareis flammis requirit sic fere Chrysost.

Ergo, illarum coniunctio hanc ^{inducit} totius esse argumenti conclusionem, quae tamen nouis rationibus aucta induitur. Denique quippe addit S. Apoll. non esse ad beneficium opportunitatem temporis percontandam. Propterea etiam omnibus nemine excluso beneficium conferendum. Dum tempus habemus. Ioan. 9. 4. donec dies est, uenit enim nox, quando nemo potest operari. Dum uita durat merendi tempus est, ut post mortem nullus merendi locus, dies comenit uigiliis et operationi, nox somno, et quieti. Ergo, inquit, dum datur nobis spatium uita, ne sinamus illud absq. boni operis merito perire uolare. Eccl. 9. 10. quae cumq. fuerit, potest manus tua instanter operari, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos, quo tu prosperas. Instanter, inquit, ne elabatur occasio; nam si semel elapsa est, nihil tibi esse emolumentum queat, ut iterum reddeat. Eccl. 10. 29. noli curculari in tempore angustiae, id est, cum tempus sit angustum, et breue, mitte impeditum sub caulis, instat ad opus, et quod Dei tibi beneficium datur est beneficiendi tempus, ne periret. Breuissimum protrahit uita curculum, in eo, quod facit, si bene tibi auersit, si male tibi deperit. Tinu Pessariani filius Imperator, cum seio aliquando cenaret, recordatus nihil modice a se factum perire. Hodie, inquit, diem perdidit, refert hic S. Hierony. 2. Corinth. 6. 2. nunc dies salutaris, dies curri bene operandi, ac merendi. si transeat, quid agas? Ante sententiam datur, No. si non centum tempus, ut de sua causa et iustitia meditetur, seq. defendat. Non transacto reliquum. Iudici tempus cedit. qui negligentibus, pigris inuicibus comminatur Ps. 74. Cum acceperis tempus, defuncto tempore elapsi, et ut huius dicunt pasado el. plago non est defensionis locus Ps. non uenit quare impij in Iudicio, ad te nimirum defendendos, quia tempore tuo ad bene operandum conuerso otiosi, segnes, inuisioni, in uerumq. aurem dormierunt. Si is, qui tartareis tenebris additus sunt daretur ad hanc tuam redire, quid non laboris susciperent, quem non lapidem mouerent? ut salui tandem esse possent, sed Psalm. 70. 4. propter fugis piger arare noluit, mendicabit ergo estate, et non dabitur ei. Quod impletum uiderimus in diuine Epulone, cui quia aqua (nec dum panis mica) data non est Eccl. 52. 32. opera

2

Curriculum

mirum opus vestrum ante tempus (prescriptum ac definitum, transactum)
 et dabit vobis in eadem vestram in tempore suo, cum veniet reddere uni
 cuique secundum opera eius. Imitare Villium prudentem, qui paravit anni
 cor ante quam villicationis prescripti dies prescriberent. Tunc et similiter, et
 ut vel tabulam parat, qua exeat naufragus, ad portum felicitatis. Mercator
 quidam vita presentis, ut vocatur a Nabianeno. Nundinatum die prescripti,
 ac breues, oportuna negotiari expedit. Quam tristis illa vox pignis Apoc. 2. 6.
 angeli facti, et gygantea statura praediti clamantis et iurantis per iuven
 tem in saecula saeculorum, quia tempus non erit amplius. Ut iustis sen
 tibus perpendere, et equalitate ponderare daretur, quanta ab hoc mo
 mento pendet aeternitas. Ubi occiderit hoc breuis lux vite mortalis, quid
 futurum vel boni probis, vel mali improbis? Ergo dum tempus habemus
 Operemur bonum. Antinomiae opus beneficentiae bonum appellatur, ad
 omnes, neminem excludit charitas, cuius actus beneficentia. Tuorina super
 candellabrum accensa omnibus, sicut qui in domo sunt, etiam externis.
 Soluitur bonis et malis, etiam gloria super iustos cadit, et iniustus non
 sinit aereos. Fons benignitatis omnibus patet. Liberalitatis mensa, min
 recordiaq; totius orbis incola admittit, neminem excipit, periturus hic Ju
 deos, (ait S. Chrysostomus) qui sui dumtaxat contribulibus beneficiendum
 exhibebant. Propter Patres itaq; spirituales, quibus Eleemosyna debita
 largienda non sunt alij praetermittenda, pauperes, et egeri, sed qui potest
 omni petenti dabit. Flo. 4. 7. Hoc consilium egregie exponitur lege de iure
 et 1. explicatam eius partem cap. 2. huius epist. de v. 10. infra.

152. 55. 1. Prope
 amite. Primi quon
 elabatur diei me
 canni designati.

3

4

Maxime autem. 1. primo loco ad domesticos, qui eadem domo et fami
 lia continentur. Domus Dei appellatur Ecclesia xpiana 1. Thim. 3. 15.
 fidei religionis catholice, quae fidem pro fundamento habet. Domesticos g.
 fidei, inquit Augustus, Christianos appellat, ut Ephes. 2. 19. Civis sanctus
 et domesticus Dei, ubi civis advenit, et domesticos hospitibus opponit.
 ram, inquit, non estis hospites, et advena, quibus ingressus templi non pa
 teant, ut sim, sed estis civis sanctuarium, adserigri, et armumexati fidelibus
 Christianis sanctae ac superne Hierusalem civibus, et domesticis Dei,
 Verum Deum familiae Christianae patrem vestrum agnoscere, et ve
 nerantes, super aedificati super fundamentum Apostolorum, hoc est in fide
 apostolica, quam et reverunt et promulgaverunt Apostoli. Vbi arguuntur
 si omnibus, etiam alienis, nisi ac vobis unquam honoremis, opes pe
 cium est per charitatem beneficare; Ergo nulla reliqua est excusatio, quo
 minus

B. B. B.
 Tunc et
 Vicaria
 quidam
 Naga
 Apoc.
 Benefic
 actus
 Miseric
 nemine
 Chrysostom
 Flo. 4. 7.
 Gal. 2. 11.
 Thim. 3.
 August.
 Ephes. 2. 19.
 Domestic
 Christi
 Vbi arguuntur
 Vbi arguuntur

quomodo Christianis, hoc est fratribus, imo et paribus velis bene-
facere. Hinc itaq; benigni et liberales, siquidem et natura, et cha-
ritas exigit. Non enim alienis, sed domesticis, non hostibus, sed fami-
liaribus, non inimicis, sed fratribus, non infidelis aut perfidis, sed fidelibus
benefacimus. Hinc pertinet gravis illa Apostoli sententia 1. Thim. 5.
3. Si quis suorum, et maxime domesticorum & si quibuscumq; dome-
sticis, plus domesticis fidei debere no. certione. Et Trist. 58. 7. frangerit & et
carnem tuam ne despexerit. Tobia. 1. 3. Exemplum est egregium.

S. Ambros. 1. offic. 3. de beneficentia satis scribit quam, ut perfecta sit, 5.
benevolentia et liberalitate consistere tradit. sed ad hunc locum illa
pertinent. Perfecta, inquit, liberalitas fide, causa, loco, tempore commen-
datur, ut primum operetur circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente
re fideli segeat, si scias eum sine sumptu esse, fame laborare, et exumera
perpeti, qui presertim egere exubescat & que ne longui sim ornato, tibi legenda
suadeo. Hinc non omittam, quod tunc loco tuum afferunt, etiam omnibus, inquit, de-
betur misericordia, tamen iusto amplius, et paucis interiectis, est illa, inquit
probanda liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas.
melius est enim, ut ipse subvenias tuis, quibus pudore est ab alijs sumptuum
deponere, aut alicui postulare subsidium necessitas; non tamen ut ditiores illi
eo fieri velint, quod tu prius confere iniquibus. Causa enim prestat, non gratia.
Neque enim propter caritate domino dicasti, ut tuis divites faceres, sed ut vitam
tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, et precio miserationis peccata redi-
mas tua. Putant se parum poscere? precium rationem queunt, vite sus fructus
adire concedunt; et exorat quod eum divitem non fecerit, cum te ille
vestri eterna vite fraudare mercede. Hactenus Ambros. que postrema
verba maxime sunt notanda h'c, qui religiosam vitam auspicientes, sua
ex consilio Domini pauperibus distribuenda curant.

Ad maiorem explicationem huius veritatis, querit scilicet, v' m diligere de 6
deamus magis unum, quam alterum, ex duobus, vel pluribus hominibus?
Quod hic precipere videtur S. Apostolus. Respondeo. magis bonum diligere, quam
beatitudinis eterne, que obiectum est charitatis, nequaquam possumus. Bea-
titudinem v' omnibus aequo velle debemus, sed hoc tamen bonum intensius
a maiori conatu magis propinquis, et proximis, et licet, imo et debemus
operari. Bona autem temporalia ad subsidium vite in necessitate magis
propinquis, prius debemus. Hoc ita videtur hoc loco D. August. de civitate
omnibus, inquit, pari dilectione vita eterna operanda est, sed non omnibus

exhiberi possunt eadem charitatis officia. S. Chrysost. sic etiam gratia, inquit, philosophia certam pariter, et mare ad beneficentia mensuram inuitat quamquam erga domesticos copiosiore exhibeat sollicitudinem. Hugo de S. Vi. In unoquoque, inquit diligemus, quod Deus diligit, et odiamus, quod ipse odit, nullius tamen culpam debemus fouere, sed naturam, ut precipit Eliden. 12. Da misericordiam, et ne suscipias peccato rem. si autem non possumus omnibus tam bonis, quam malis subuenire, famulis Dei bona, que possumus debemus impendere. Vide puzosa de hac re S. Th. 2. 2. d. 4. Xisti Senens. August. 234. Lib. 6. Bib. Sta.

CAP. 6. PARS 3^a

TEXTVS

- V. 11. Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu.
- V. 12. Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum in crucis Christi persecutionem non patientur.
- V. 13. Neque enim qui circumciduntur, legem custodiunt, sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur.
- V. 14. Mihi autem absit gloria nisi in cruce Domini nostri, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.
- V. 15. In Christo enim Iesu neq. circumcisio aliquid valet, neq. preputium, sed noua creatura.
- V. 16. Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, et super Israel Dei.
- V. 17. De cetero nemo mihi molestus sit. Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.
- V. 18. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro fratres. Amen.

ARGUMENTVM

et artificium.

1. Hinc peroratio, et epilogus totius epistolae, ubi ita recitat praecipua argumentorum capita, ut non sine amplificatione id faciat. Nam cum in peroratione enumeratione, et amplificatione tamquam praecipuis partibus epilogi summum orationes uti consueuerint; his non minus artificium, quam efficaciter ad persuadendum diuinus hic Christianus eloquens magister usus est. Dum enim pseudo Apolos inani placendi cupiditate, persecutionis pro, circumcissione completi dicit, dum hancq. circumcissionem, uno et preputium per

fide

fide Xpi nihilo estimanda, sed ex viva fide gaudium et misericordiam
 in homines promittant, quid nisi potissima argumentorum capita pervenit,
 ac repetit? ut huius demum, obliuio fidei, Nectorem pungat aures. Cum etiam
 sua manu scriptam epistolam ostendit, dum suam gloriam in cruce sta-
 puit, et Christi signata portare se perducit; non ne id quaerit, ut vim
 addat, et auctritatem argumentis, quibus à circumcissione ad Xpium Ga-
 latas conatus est trahere? iam vero affectus, qui in peroratione maiores ex-
 citandi sunt, similiter animadverses graues. Illi quidem, et admirabiles;
 inter quos lumina sententiarum considerare licet, Apol. 1. v. 11. exco-
 munionem. 14. licentiam. 15. orationem. 16. comminationem. 17. praeter alia
 minora, veluti sidera, quae hanc partem orationis distinguunt, et exornant.

Acoluthia.

- V. 11. En Liberi quidem, et bene longam epistolam scripsi ad vos, non aliena,
 sed mea ipsius manu exarata.
- V. 12. Et hinc agnoscatis, vel ex mea libertate, eos, qui ad circumcissionis ritum
 vos deducunt, non nisi inani studio placendi hominibus, impelli;
 quod ita sibi caveant ab hostibus Christi crucis.
- V. 13. Quod non difficili coniectura aequi licet, siquidem ne isti quidem
 ipsi circumcisi. Mosaius ritus seruiant, sed ex ipsa persuasione circum-
 cisionis, gloriam dumtaxat occupant.
- V. 14. Quam Vanitatem longe à me abesse cupio, ut unam Xpi crucem nihil
 praeterea mihi gloriae ducam.
- V. 15. Crimino apud Christum neq. circumcisi Iudaei, neq. non circumcisi
 Gentilis, quia tales sunt, in pretio sunt, sed romus homo per baptismi
 gratiam ex Deo natus.
- V. 16. Hanc viam qui sequi volet, et misericordiam et pacem, quae vero
 Israelis promissa est certissime consequetur ex fide Crucis vivens.
- V. 17. Sed haec satis. Vos vero caute, ne nulum mihi negotium exhibeatis
 aliter aut sentiendo, aut loquendo, aut dubitando et rogando. Qui enim
 ego sum non solum verba, sed verba pro Christo accepta, vinices, et notae
 impressae testantur.
- V. 18. Valere et in Dei gratia perseverare. Hoc mihi in vobis, hoc cordi est.

Comentarius.

- V. 11. Videte qualibus litteris & Post documenta quae hactenus tradidit

mentibus eorum conformandi, appropinquat salubria, redit ad causam de qua potius
mum agebat, ut notat Aug. v. vera suam in exaranda epistola deligen-
riam animaduerant, quod valde opere precium erat, iubet eos attendere.
Videte, inquit, quilibet literis, non fuerant grandiores, aut prae exarata,
ut quosdam credidisse, refert Hieronymus, licet ad Caractorem deformita-
tem Chrysost. acriter et Theodor. quos sequitur est Vagg. sed ad magnitu-
dinem seu longitudo^{simam} epistolae referendum iudicant versiones Erasmi, Barabii, et

+ et ipse Hieronymus.
Hilae in Gal. ad mag-
nitudo de se ipsum quon-
sequuntur quos Diony-
sio Carthusianum.

Syriaca, Emanuel Sa dicit affectum indicari Apostoli. August. etiam Niberra
rom in dicendo ab illo metu Iudeorum, qui auerabantur. scripsi ad vos
manu mea, alia aliena manu scribentur Epistolae, ut ad Rom. v. cap. ult.
v. 22. hanc propria manu scripsit, eam quidem, ut vult Theod. Chrysost. Am.

3

basius, et ex Hebraicis Adam. Cathar. Salmon. Vagg. ex hoc loco tanta
ut placuit Hieronymo, Tho. Hug. Card. sed nisi ego fallor quae rationes indu-
cere poterant ad exarandam sua manu hanc partem, et valens ad genua-
dendum scripsisse eam. Sic enim volebat Apostolus ut dicerent

Galatae hanc veram ab Emmanis, si quas pseudo apostoli prouiderent episto-
las, ut alios intenderant in alijs corruerunt. Haec ratio placuit Ambro-
Hieron. August. Thom. et alijs communiter. erat etiam illa magna ratio
ut intelligerent non esse otiose, aut parum attentè legendum quod tam
serio ipse praestaret, ut labori non parceret scribendi. suam demum erga illos
affectum et benevolentiam ita magis declarabat. Catharinus argumentum
summit ex verbis scripsi praerogata temporis, qui ad referendum sit ad totam
epistolam, qua iam profinita, et absoluta habentur Apostolus.

A.

Chrysost. maximum dolorem in animo fuisse optimi magister affectu, quod
indicat cum exortatione ad mores, interuicta redit ad id quod maxime afflic-
bat, purgabatque vitius; hoc nempe usu venit ijs, qui aliquo laborant dolore, ut
post quorundam sermones, illi ut passim, qui dolor agit, verba reconqueant. sed di-
cimus hunc epilogum inchoari, in quo praecipua cause argumenta repetenda
sunt, et interam affectum explicandi. Vagg. charitatis, quam hactenus com-
mundaui Apostolus, specimen in se ipso hinc dicit ostendi.

Textus.

ii Scotia ii

ii V. 12. qui enim placere volunt & ii

1.

Particula enim causam a contrariis induit libertatis, qua se uirum diximus Apo-
stolum ex interpretatione August. quam prius attigit Theodor. sic v. manifestum
Et contextus, quam si illam subiici, ut multiplicauerit, sentit, ut opinor, textum

§
§
§

3.

et exprobat ^{Paulus} ut dixi. Scimus peris circumdici assentatores, ut qui
dixerit. Hi. Corneus ex Iudaismo, qui in hoc morem gerebant Iudeis, ut
eorum legem suaderent, ad S. Amb. August. Adam Legion. Serigandus
imo ex gentibus conuersi, Salomon pseudo Apostoli, scilicet. cognome. S. Th.
non ab Iudeis, sed conditione apposita, nisi circumdicos non posse saluari. Quomodo
ingratum excitante, tantum exclusiva particula unam duxerat causam,
videtur fauere predicanda circumdicionis, nempe, ut effugiamus se persecutioni.
illa vero altera placendi in carne, non esse causa, sed pars alterius finis.
videtur, vel gradus, seu medium ad illam, ideo enim placere exterius cura
bant, ne vel a Iudis, vel a gentibus patiendi occasionem haberent, ut
causis Christi persecutionem non pariantur, quam ego parior, ut dictum est
supra cap 5. v. 11. Iudei enim, ideo persequuntur Paulum, quia eius
predicatione tollebat circumdicionem tanquam cassam et vanam, isti glo-
riosi Irosnes suadentes circumdicionem tanquam utilem, atq saluare
sine dubio subtraherent se eorum persecutioni, qui eius persequuntur
Laudatores et predicatoris, ^{Evil} hanc unam causam sequerentur, solo fine hoc moue-
bantur, ut circumdicionem persuaderent, ad eam impellerent quoscumque
possent. Causa Christi Iudeis erat scandalo, gentibus Iudicia, quare et Iudei
Christianos eius sectatores et laudatores persequuntur, odio, comitibus, pedibus,
accusationibus, et gentes similiter, siue gentium magistratus, supplicis, vir-
gulis, tormentis, et omni genere per eosdem afficiebant, ac morti acerbis-
simis modis multabant. A quibus malis liberi erant Iudei, quibus
trium Imperatorum edicto, nimirum, Augusti, Tibery, et Cai eorum fue
rat, ut iuxta suam legem permittentur vivere. Ergo isti pseudo Apostoli
qui sibi consulunt videbant, et ipsi circumdici erant, et alios circumdici
compellebant, ut venditantes se pro Iudis, periculum, qui imminet, Chri-
stianis, ipsi effugerent. Primarius refert hoc loco. Quid non ne satis erat ipsos
esse circumdicos, mirum vero, sed videbant alios etiam sua doctrina induere
et pertrahere ad circumdicionem, ut ita sibi conciliarent fideles, siue Iudeos, qui
huius grata erat illorum predicatio circumdicionis, siue (ex gentibus aut ex Iudeis)
Christianos, quos hac ratione eximere volebant a periculo. Nam g° appellat
causis Christi persecutionem, quam patiebantur veri, atq fideles Christiani, qui
Christum imitabantur, et eius crucem, maris, percomis exultabant, sed parior
est prior Christi expositio.

Paulus
peris
Ambrosius
Adam Legion
Serigandus
Salomon
S. Th.
Quomodo
Christianis
parientur
Quomodo
effugiant
Circumdici
predicatoris
lo hoc per
persequuntur
Iudei
I. Cor. 1. 2

A.

Aras Mont. sic exponit, qui carnis gloriam ex hominibus captant, et volunt
spectacula dote suorum actionum, que mundus spectet, non agnoscat Deus
aut probet, si vos perierit, ut materiam iactationis sue in vestra carne nati

Suum

sum officium Judicis commendent, atq; sic paulo effugiant per circumcisonem quam ferunt y, qui Christi circumcisonem predicant. Sat bene.

Fertus

V. 13 Neque enim qui circumcidiuntur dicitur

Scotia

Explicatio Superioris Versus. 12. a signo, quod certissimum est, non duci de lo zelo 1.

legis, hos circumcisonis suaves, et defensores, siquidem cum ipsi essent circumcisi, nullatenam in re alia legi de temperabant, aut enim ritus, et ceremonias observabant. Nam cum longe abessent a Hierosolymis, quomodo, inquit, Theodor. dies festos servare, sacrificia offerre, si immunda sanguine, abluere posse credant; in quo, ait Theodor. ostendunt se scire legem non esse nullam. Imo neque precepta decalogi illa custodire, dicit Augustinus, quippe qui servant, non adversum Christum agunt, sed predicant. Ne circumcisonem vero fuisse, ut circumcisi legem servarent totam, testatur Apostolus supra cap. 5. v. 3. et Rom. 2. v. 23.

Quos, cum emphasi dicitur, quos in hoc stulto arbitrantur, ut alium sit ad nomen Galatarum, quod notavit Ambrosius in carne vestra, simili emphasi, et cum dolore vestro, cum malo, seu peccato vestro. Iudunt vos quasi ingenij expertes, Como atortos os vendens de illo se factan, in carne, in quam vestra, quam circumcisonem addunt, tamquam infubulto et mat. Sui laudis gloriantur iactantes multitudinem discipulorum, quos per circumcisonem probant, et ostendunt, contra iudicibus suis Iudaeis, notum est magnam in hac populi Iudaeos gloriae sui partem, si proselytos farent Math. 23. 23. Ne vobis scribae et pharisei, qui circumcis mare, et arida, ut faciatis summan proselytum, et cum fuerit factus, facitis illum filium gehennae duplo quam vos. Quippe qui non de lo legis ducebant, sed querebant sua commoda, ut hi de quibus nostra est disputatio.

Habet profecto hoc explicatum ^{argum} maximam vim: quo relicta causa, quam falso credebant impostores isti Galatarum, vera exprimitur, et probatur, quam illi suppresserant, sic ergo detecta fallacia facile induerentur Galatae ad fidem redire, seu eam non deserere, odio iusto commoti adversus deceptores. Immo itaq; prudenter ^{divinus} ~~Primum~~ Magister arguuntur in adversarios, qui hoc de iudicabant ut sese accomodaret Paulus, et Iudaeis et Gentibus, his quidem praeputium, illi circumcisonem permitteret, quam calumniam satis efficaciter exclusit supra cap. 2. huius epistolae nunc v. quod maxime ad rem facit argumentum tanquam, quo se cum

4.

amore non glorie studio teneri dularat
Tres rationes quidem huius veritatis 12. et 13. contineri existimant (ut de
ripandis (aut. exponit) ob quas videtur pseudo predicatorum induci ad tra
Tendam circumventionem, 1. ut tale genus, i. Indegit glauere ut, 2. ut periculu
Cruis predicatoribus propositum effugerent. 3. ut postquam Iherosoli
auctoribus signum Iudaeae legis quod Indegit antea non fuissent impos
sum extare. Sed magis affertur quod qui unam modo rationem agnoscunt
ut v. 12. precedenti explanauimus.

Textus

V. 14. Mihi autem absit gloriari &

Scolia

1.

Opponit summam constantiae plenum consilium fratribus impostorum, ut
aduersaria particula indicat. Illi gloriam affectantes humanam gloriam
maximam cum discipulorum iniuria ac dolore quaerebant. Paulus nihil
horrebat, atque hominum laudes et humanam commendationem. Illi cru
cem fugiebant. Paulus summo desiderio crucem complectebatur. Cicero pro
Pulchro ita ait. Nomen ipsum crucis absit non modo a corpore criminis
manerum, sed etiam a cogitatione, oculis, et auribus. Tantum horrebat
crucem pseudo Apostoli, sed Paulus nihil absit. Mihi emphasim habet
quasi dicat, quaecumque pseudo Apostoli cordi sunt, haec omnia mihi sunt
inuisa, et inferna. Verum quod illis displicent mihi maxime cordi sunt. Gloria
hominum illi petunt, crucis verba persequuntur mihi contra, omnis gloria
hominum exosa est, inuisa est cruce manantes in votis sunt. Nulli gloria
vere particeps nisi in cruce mihi esse videat. Et ita mira antichristi, dum se
aduersarij, studio glorie, odium eius, crucis crucem opponit. Verbum absit
maximam etiam vim habet, includit enim execrationem mundanae glorie
cuius illis aduersarij desiderio maxime tenebantur. Babel. sic et Iherosoli
Ego vero absit ut gloriar. Vbi manifestior est execratio. q. d. Dicit me libere de
tanto mal. mihi in cruce, absolute vitus est, omnem gloriam rationem exe
crari; sed correctione usus unam crucem excepit, ubi sine periculo gloriam
quis potest; unde etiam omnis gloria inuisa est, omnis vere glorie summa
manant. Sed ut haec penitus intelligas, audi paulo longiorem Sani de re di
sputationem.

Digressio de crucis excellentia et gloria.

§. 1. quam periculosa sit Glorie affectatio.

2

Quae huius effectus autem ante perire horreat. Dicitur Paulus, et excratur humana
gloria

